

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAP DİLİNDE CÜMLE SIFATLAR VE KUR'ÂN-I KERÎM'DEKİ
KULLANIMLARI

BURAK İLGEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi DOĞAN FIRINCI

SİNOP - 2023

TEZ KABUL

BURAK İLGEN tarafından hazırlanan “**ARAP DİLİNDE CÜMLE SIFATLAR VE KUR’ÂN-I KERÎM’DEKİ KULLANIMLARI**” başlıklı bu çalışma, 23.06.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. İbrahim TÜFEKÇİ
Sinop Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi

İmza

**Üye
(Danışman)**

Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI
Sinop Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KARATAŞ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Fadime DİRİK

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Burak İLGEN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARAP DİLİNDE CÜMLE SIFATLAR VE KUR'ÂN-I KERİM'DEKİ KULLANIMLARI

BURAK İLGEN

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ DOĞAN FIRINCI

'Arap Dilinde Cümle Sıfatlar ve Kur'ân-ı Kerîm'deki Kullanımları' konusunu içeren bu araştırma giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Bu çalışmada cümle sıfatların Arap dilinde ve Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımı, sözdizimi ve anlambilim açısından incelendi. Giriş bölümünde araştırma konusunun seçilme nedenine, araştırma konusunun oluşturduğu problem yönüne, araştırmada izlenen yöntem ve yararlanılan kaynaklara temas edildi. İkinci bölümde, 'Arap Dilinde Sıfatlar' başlığı altında sıfat kavramı ve tanımı, sıfatın amaçları, sıfatın şartları, sıfatın âmili, sıfat-mevsûf ilişkisi, hakiki sıfat-sebebi sıfat gibi konulara değinildi. Ayrıca bu bölümde, 'Arap Dilinde Cümle Sıfatlar' kapsamında cümle sıfat ve şartları, şibh-i cümle sıfat ve şartları, cümle sıfatın tertibi, cümle sıfat-mevsûfta hazif, cümle sıfatın i'râbı gibi konulara değinildi. Üçüncü bölümde 'Kur'ân-ı Kerîm'de Cümle Sıfatlar ve Tahlili' başlığı altında cümle şeklinde gelen sıfat ve şibh-i cümle şeklinde gelen sıfat konuları Kur'ân-ı Kerîm'den ilgili âyetler ışığında tahlil edilip Kur'ân-ı Kerîm'de mevcut cümle sıfatların istatistiğine yer verildi. Klasik ve modern Arapça kaynakların görüşleri esas alınarak hazırlanan bu araştırmanın sonuç bölümünde çalışma hakkında Arap dili alanında ve Kur'ân-ı Kerîm'de ulaşılan verilerin değerlendirmesi yapıldı.

ANAHTAR KELİMELE: Sıfat; Mevsûf; Cümle Sıfat; Şibh-i cümle Sıfat

05.06.2023, 177 Sayfa

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

SENTENCE ADJECTIVES IN THE ARABIC LANGUAGE AND THEIR USES IN THE QUR'AN

BURAK ILGEN

SİNOP UNIVERSITY GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES

CONSULTANT: DR. TUTOR MEMBER DOĞAN FIRINCI

This research on 'Sentential Adjectives in Arabic Language and Their Uses in the Holy Qur'an' consists of an introduction, two main chapters and a conclusion. In this study, the use of sentence adjectives in Arabic language and the Qur'an is analyzed in terms of syntax and semantics. In the introductory chapter, the reason for choosing the research topic, the problem aspect of the research topic, the methodology followed in the research and the sources utilized were mentioned. In the second chapter, under the title of 'Adjectives in Arabic Language', the concept and definition of adjective, the purposes of adjective, the conditions of adjective, the agent of adjective, the relationship between adjective and mawsûf, real adjective and causal adjective were discussed. In addition, in this section, within the scope of 'Sentence Adjectives in Arabic Language', topics such as sentence adjective and its conditions, shibh-i sentence adjective and its conditions, the order of sentence adjective, hazif in sentence adjective-mawsûf, i'râb of sentence adjective were discussed. In the third chapter, under the title 'Sentential Adjectives in the Qur'an and their Analysis', the topics of the adjective in the form of a sentence and the adjective in the form of a shibh-i sentence were analyzed in the light of the relevant verses from the Qur'an and the statistics of the sentence adjectives in the Qur'an were given. In the concluding chapter of this study, which was prepared on the basis of the opinions of classical and modern Arabic sources, the data obtained in the field of Arabic language and the Qur'an were evaluated.

KEYWORDS: Adjective; Mevsûf; Sentence Adjective; Shibh-i Sentence Adjective

05.06.2023, 177 Page

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, bizlere bu anlamda yol gösteren değerli hocam ve danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI'ya, ders dönemi hocalarım Doç. Dr. İbrahim TÜFEKÇİ, Doç. Dr. Muzaffer BARLAK, Dr. Öğr. Üyesi Hasan ŞAHİN, Dr. Öğr. Üyesi Musab HAMOD başta olmak üzere emeği olan değerli hocalarımızın her birine teşekkürlerimi sunuyorum.

Burak İLGEN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	xi
TEZDE KULLANILAN TERİMLERİN YAZILIŞLARI	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2.Yöntem ve Kapsamı	2
1.3.Yararlanılan Kaynaklar.....	3
2. ARAP DİLİNDE SIFAT VE CÜMLE SIFATLAR.....	5
2.1. Sıfatın Tanımı	5
2.2. Sıfatın İşlevi.....	8
2.3. Sıfatın Âmili	10
2.4. Sıfat Olarak Gelen Kelime ve Yapılar	11
2.4.1. Müştak isim	11
2.4.2. Müştak olarak yorumlanabilen câmid isimler	17
2.5. Anlamı Bakımından Sıfat Türleri	22
2.5.1. Hakiki sıfat.....	22
2.5.2. Sebebi sıfat.....	27
2.6. Yapısı Bakımından Sıfat Türleri.....	29
2.6.1. Müfret sıfat	30
2.6.2. Cümle sıfat.....	31
2.6.2.1. İsim cümlesi sıfat.....	34
2.6.2.2. Fiil cümlesi sıfat	37
2.6.2.3. Şart ve cevap cümlesi olarak gelen sıfat.....	39
2.6.2.4. Şibh-i cümle sıfat	40

2.6.4. Cümle sıfatın şartları.....	44
2.6.4.1. Mevsûfun nekre olması.....	45
2.6.4.2. Mevsûfa dönen zamir	49
2.6.4.3. Sıfat cümlesinin ihbârî olması	50
2.6.5. Ma‘rife Mevsûfa Cümle Sıfat Gelmesi.....	52
2.6.5.1. Ma‘rife mevsûfa sıfat olunması	53
2.6.5.2. Cins ifade eden ئى ile ma‘rife mevsûfa sıfat olunması	53
2.7. Cümle Sıfatın Tertibi	55
2.8. Cümle Sıfatın İ‘râbı	56
2.9. Cümle Sıfat ve Mevsûf Arasının Ayrılması	59
2.10. Cümle Sıfat-Mevsûfta Hazif	61
3. KURÂN-I KERÎM’DE CÜMLE SIFATIN KULLANIMI VE TAHLİLİ	65
3.1. Kur’ân-ı Kerîm’de Cümle Sıfat	65
3.1.1. Kur’ân-ı Kerîm’de isim cümlesi sıfatın kullanımı.....	65
3.1.2. Kur’ân-ı Kerîm’de isim cümlesi sıfat ve tahlili	75
3.1.3. Kur’ân-ı Kerîm’de fiil cümlesi sıfatın kullanımı.....	78
3.1.4. Kur’ân-ı Kerîm’de fiil cümlesi sıfat ve tahlili	108
3.2. Kur’ân-ı Kerîm’de Şibh-i Cümle Sıfat	111
3.2.1. Kur’ân-ı Kerîm’de câr-mecrûr cümle sıfatın kullanımı.....	112
3.2.2. Kur’ân-ı Kerîm’de câr-mecrûr cümle sıfat ve tahlili	152
3.2.3. Kur’ân-ı Kerîm’de zarf-mecrûr cümle sıfatın kullanımı	155
3.2.4. Kur’ân-ı Kerîm’de zarf-mecrûr sıfat ve tahlili	158
3.3. Kur’ân-ı Kerîm’de Cümle Sıfat İstatistiği	161
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	170
KAYNAKLAR	173
ÖZGEÇMİŞ	177

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Cer Harfleri	41
Tablo 3.1 Mübtedâ olan bir isimle başlayan cümle sıfatlar	67
Tablo 3.2 Mübtedâ olan zamirle başlayan cümle sıfatlar	68
Tablo 3.3 Mübtedâ muahhar cümle sıfatlar	69
Tablo 3.4 Mübtedâ muzâf ile başlayan cümle sıfatlar	72
Tablo 3.5 Cinsini nefyeden لا ile başlayan cümle sıfatlar	73
Tablo 3.6 Nevâsîhlerden biriyle veya nâfiye (لا ve ما) ile başlayan isim cümlesi sıfat	74
Tablo 3.7 Müsbet muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (Mevsûfu nekre-i mevsûfe)	80
Tablo 3.8 Müsbet muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (Mevsûfu nekre olanlar)	81
Tablo 3.9 Menfî muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (Mevsûfu nekre-i mevsûfe).....	94
Tablo 3.10 Menfî muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar(Nekre isme sıfat olanlar)	95
Tablo 3.11 Müsbet mâzi fiil ile başlayan cümle sıfatlar (Mevsûfu nekre-i mevsûfe).....	98
Tablo 3.12 Müsbet mâzi fiil ile başlayan cümle sıfatlar(Nekre isme sıfat olanlar)	100
Tablo 3.13 Menfî mâzi fiil ile başlayan cümle sıfatlar	105
Tablo 3.14 كان ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar.....	105
Tablo 3.15 لَئِنْ ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar	107
Tablo 3.16 كَإِذَا ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar	107
Tablo 3.17 Şart üslûbu ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar	108
Tablo 3.18 مِنْ ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar	115
Tablo 3.19 لَ ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar	137
Tablo 3.20 عَلَى ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar	145
Tablo 3.21 بِ ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar	146
Tablo 3.22 إِلَى ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar	147
Tablo 3.23 فِي ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar.....	148
Tablo 3.24 كَ ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar.....	151
Tablo 3.25 عَنْ ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar.....	152
Tablo 3.26 Zarf-mecrûr şeklinde gelen cümle sıfatlar	156
Tablo 3.27 Cümle ve şibh-i cümle sıfatların Kur'ân-ı Kerîm sûrelerine dağılımı	161
Tablo 3.28 Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinde bulunan cümle ve şibh-i cümle sıfatlar	164

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Bk.	: Bakınız
b.	: Bin
byy.	: Basım yeri yok
Nşr.	: Neşreden
Thk.	: Tahkik eden
TDK.	: Türk Dil Kurumu
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ö.	: Ölümü, Vefat tarihi
Erişim.	: Erişim tarihi
Ksü	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İFAM	: İlmi ve Fikri Araştırmalar Merkezi
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
vb.	: Ve benzeri
v.dğr	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı bilinmiyor

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Harfler	Türkçe	İngilizce	Harfler	Türkçe	İngilizce
ء	'	'	ض	ḍ / ḏ	ḍ
ب	b	b	ط	ṭ	ṭ
پ	p	p	ظ	ẓ	ẓ
ت	t	t	ع	‘	‘
ث	s	th	غ	ġ	gh
ج	c	j	ف	f	f
چ	ç	ç	ق	q	q
ح	h	h	ك	k	k
خ	ḫ	kh	گ	g	g
د	d	d	ل	l	l
ذ	ẓ	dh	م	m	m
ر	r	r	ن	n	n
ز	z	z	ڭ	ñ	ñ
ژ	j	zh	و	v	v/w
س	s	s	ه	h	h
ش	ş	sh	ي	y	y
ص	ṣ	ṣ	ة	ta	a

TEZDE KULLANILAN TERİMLERİN YAZILIŞLARI

Arapça	Transkripsiyon	TDK	Türkçesi	Tezde kullanılan
إِسْنَاد	İsnâd	İsnat	Müsnedle müsnedün ileyh arasındaki ilişkiyi belirten bağ	İsnat
إِشْتِقَاق	İştikâk	İştikak	Türeme	İştikak
إِغْرَاب	İ'râb	--	Sözcüklerin sonlarında lafzî veya takdîrî olarak gerçekleşen değişim.	İ'râb
تَابِع	Tâbi'	Tabi	Bağımlı, uyan.	Tâbi
تَأْكِيد	Te'kîd	Tekit	Kuvvetleştirme, sağlamlaştırma	Tekit
تَأْوِيل	Te'vîl	Tevil	Yorumlama	Tevil
تَخْصِص	Tahşîş	Tahsis	Ayırma	Tahsis
تَرْكِيب	Terkîb	Terkip	Birleşim, birleştirme, bir araya getirme	Terkip
تَعَلُّق	Ta'alluk	--	İlgi, ilinti	Taalluk
تَوْضِيح	Tavdîh	--	Açıklama, beyan etme	Tavdîh
جَائِز	Câ'iz	Câiz	Uygun, yerinde sayılan	Câiz
جَمِيع	Cem'î	Cemî	Bütün, hep	Cemî
حَقِيقِي	Hakîkî	Hakiki	Niteliği değişmemiş, aslına uygun olan	Hakiki
رَفْع	Ref'	--	Ötre	Ref'
سَبَبِي	Sebebî	--	Dolaylı (sıfat)	Sebebi
عَامِل	Âmil	Amil	Etken, etmen, sebep, faktör	Âmil
فَاعِل	Fâ'il	Fâil	Eylemi yapan, özne	Fâil
فَرْعِي	Fer'î	Ferî	Önem bakımından ikinci sırada olan, tali	Ferî
فُرُوع	Furû'	Füru	Dallar, kollar, ayrıntılar.	Fürû
قَرِينَة	Karîne	Karîne	Belirti, ipucu	Karine
مَثْبُوع	Metbû'	Metbu	Kendisine bağlanılan.	Metbû
مُتَعَلِّق	Müte'allak	--	Bağlı bulunulan ilgili öge	Müteallak
مُتَعَلِّق	Müte'allık	--	Bağlı öge	Müteallık
مَعْهُول	Mechûl	Meçhul	Edilgen fiil, malum karşıtı.	Meçhul
مَرْفُوع	Merfû'	--	Sonu ref' ile biten.	Merfû'

مُشْتَقٌّ	Muştakḳ	Müştak	Başka bir kelime veya kökten türemiş	Müştak
مَعْرِفَةٌ	Ma‘rife	--	Belirli bir kimseyi veya şeyi gösteren isimler	Ma‘rife
مَعْلُومٌ	Ma‘lûm	Malum	Etken, meçhul karşıtı bilinen.	Malum/Etken
مُفْرَدٌ	Müfred	Müfret	Tekil	Müfret/Tekil
اسم فاعل	--	--	Fiili eden, yapan, işleyen	İsmi Fâil
اسم مفعول	--	--	Bir işin etkisinde olan	İsmi Mefûl
منعوتٌ	Men‘ût	--	Nitelenen isim	Men‘ût
نعتٌ	Na‘t	Naat	Niteleme	Na‘t
مُسْنَدٌ	Müsned	Müsnet	Yüklem	Müsned
مُسْنَدٌ إِلَيْهِ	Müsned İleyh	-	Özne	Müsned-i İleyh
حرف جر	Harfü Cer	-	İsmi önüne geldiklerinde ona ek anlam katan harfler	Harf-i cer
مَجْرُورٌ	Mecrûr	-	Sonunda cer alâmeti bulunduran kelime	Mecrûr
ظرف لغو	Zarfu Lağv	-	Müteallakı cümlede açıkça görülen câr-mecrûr ve zarflar	Zarf-ı Lağv
ظرف مستقر	Zarfu Müstekarr	-	Müteallakı cümlede görülmeyen câr-mecrûr ve zarflar	Zarf-ı Müstekar
نكرة محضة	Nekra Maḥḍa	-	İzafet veya sıfatla tahsislenmemiş, saf belirsiz isim	Nekre-i Mahda

1. GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmamızın temel amacı; Cümle sıfatların biçim, dilbilgisi ve anlam açısından incelenmesi, kelam içinde kullanım özelliklerinin ve şartlarının tespitidir. Bu amaçla Arap dilinde ve Kur'ân-ı Kerîm'de cümle şeklinde gelen sıfatların tahlili yapılmış ve i'râbı incelenmiştir.

Nekreden sonra gelen cümleler sıfat, ma'rife kelimelerden sonra gelen cümleler ise hâl olur. Ancak nekre-i gayrı mahda ve ma'rife gayrı mahdadan sonra gelen cümleler, birini diğerine tercih edecek bir mâni yok ise hem sıfat hem de hal olarak yorumlanırlar. Bu durum cümle sıfatların kelama kattığı mana farklılıklarının anlaşılmasına yardımcı olur.

Cins ifade eden ﺍﻟﺘﺎﻛﯩﺲ alan kelime lafız itibariyle ma'rife olmakla birlikte mânen nekre kabul edilir. Bu durumda cins ifade eden ﺍﻟﺘﺎﻛﯩﺲ dan sonra gelen cümle, hem sıfat hem de hal olarak yorumlanabilir. Ayrıca cins anlamı ifade etmeyen ﺍﻟﺘﺎﻛﯩﺲ alan ma'rife isme, cümle sıfat yapılmak istenirse bu durum ismi mevsûl ile sağlanıp devamında gelen cümle sîla olur.

Şibh-i cümle, sıfat olduğunda cümle sıfatın şartları yanında manayı tam ifade etme özelliğine sahip olmalıdır. Ayrıca zarf-ı lağv, müteallakı cümlede görülüp sıfat olarak gelmezken, zarf-ı müstekar ise müteallakı umûmî fiil veya fiil gibi amel eden kelimeler olup cümlede bazen sıfat olurlar.

Sıfat, bir delil ile biliniyorsa, bazen nadiren kıyâsî olarak hazif edilir. Sıfat cümle veya şibh-i cümle olduğu durumlarda mevsûfun hazfî, mevsûfun merfû' ve öne geçen ismin bir kısmı olması şartı ile olur. Ayrıca mevsûfu zikretmeyi gerektirmeyecek bir durum ortaya çıkarsa nitelenen ismin hazfî câiz olur, sıfat onun yerini alır.

Sıfat ve mevsûf arasını ayıran fâsılalar şunlardır; fâil, mübtedâ, haber, mefûl, sıfatın veya mevsûfun mâmûlü, istisnâ ve îtirâziyye cümlesidir.

Kelamda müfret, cümle sıfat veya şibh-i cümle sıfat olması durumunda tercüme sırasıyla şibh-i cümle sıfat, cümle sıfat ve müfret sıfat şeklinde yapılır. Ancak bazen nadir olsa da

cümle sıfatın öne geçtiği durumlarda vardır. Bu durumda cümle sıfat ve müfret sıfat şeklinde gelir ise tercüme cümle sıfattan başlayarak yapılır.

Cümle sıfatlar konusunu sistematik bir şekilde inceleyen, Arap dilinde ve Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımlarını ele alan bu araştırmanın, cümle sıfatın alakalı olduğu meselelerde mevcut farklılıkların ve müşterekliğin tesbiti ve tahlili neticesinde, kelama kattığı farklı manaların anlaşılması bakımından cümlenin doğru yorumlanmasına, çeviri ve dilbilim çalışmalarına katkı vereceği düşünülmektedir.

1.2.Yöntem ve Kapsamı

Araştırma, cümle sıfatların biçim, dilbilgisi ve anlam açısından Arap dilindeki yerini kapsamakla birlikte, cümle sıfatların Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımlarını da içermektedir. Bu çalışmada konuyla ilgili klasik ve modern kaynaklar incelenmiş olup elde edilen bulgular analiz edilip değerlendirilmiştir. Bu anlamda çalışma nitel bir araştırmadır.

Çalışmamızın giriş bölümünde, araştırmanın amaç ve yöntemine, konunun önemine ve yararlanılan kaynaklara yer verildi. Araştırmamızın ikinci bölümünde Arap dilinde sıfat konusu hakkında genel-geçer bilgilere yer verildi. Bu amaçla sıfatın tanımına, kelim içinde kullanım gayelerine, hangi isimlerin sıfat olarak gelebileceğine veya yorumlanacağına ve anlamı bakımından sıfat türlerine değinildi. Yine bu bölümde, Arap dilinde cümle sıfat-şibh-i cümle sıfat ve şartlarına, cümle sıfatların ma'rife bir isme sıfat olmasına, cümle sıfat-mevsûf konusu dahilinde hazif ve fasl meselelerine, cümle sıfatın i'râbına ve cümle sıfatların kelim içerisindeki tertibine değinildi. Araştırmamızın son bölümünde Kur'ân-ı Kerîm'den çeşitli âyetlere yer verilerek sıfat olarak gelen bazı cümlelerin i'râbı ve tahlili yapıldı. Yine bu bölümde Kur'ân'da tesbit ettiğimiz cümle sıfatlar ve mevsûfun cümle içinde öge olarak konumu ve i'râbı, sırasıyla ilgili âyetlere ve bulundukları sûrelere yer verilerek tablolar dahilinde gösterildi. Sonuç bölümünde ulaşılmış olan veriler değerlendirilmiştir.

1.3.Yararlanılan Kaynaklar

Çalışmamızda konu ile ilgili olarak, Sîbeveyhi (ö. 180/796), *el-Kitab*, , İbn Ya‘îş (ö. 643/1245), *Şerhu'l-Mufasssal*, İbn Hâcib (ö. 646/1249), *el-Kafiye fî ilmi'n-Nahv*, İbn Mâlik et-Tâî (ö. 672/1274), *el-Elfiyyetü İbn Mâlik*, İbn Hişâm (ö. 761/1360) *Katru'n-Nedâ ve Bellu's-Sadâ*, *Muğni'l-Lebîb ve Evdahü'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, İbn Akîl (ö. 769/1367) *Şerhu İbn 'Akîl*, el-Üşmûnî (ö. 918/1513), *Şerhi'l-Üşmûnî ala Elfiyyeti İbn Malik*, Ahmed el-Hâşimî (ö. 1943), *el-Ğavâ'idü'l-esâsiyye li'l-luğati'l-'Arabiyye*, Mustafa el-Ğalâyînî (ö. 1944) *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (ö. 1973) *et-Tuhfetü's-Seniyye bi Şerhi'l-Mukaddimeti'l- Âcurrûmiyye*, Abbas Hasan (ö.1979), *Nahvu'l-Vâfî*, Abduh er-Râcihî (ö. 2010) *et-Tatbîku'n-Nahviyyu*, Fahrüddîn Kabâve, *İ'râbü'l-cümel ve eşbâhu'l-cümel* adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinde geçen cümle sıfatlara ulaşmada Kâsım Muhammed Selâme eş-Şebûl'ün “Üslûb'ün-Na't fî'l- Kur'ân'il-Kerîm” adlı çalışmasından ve <http://corpus.quran.com> adlı internet sitesinden istifade edilmiştir. Yine cümle sıfat olarak gelen âyetlerin tesbiti, tahlili ve i'râbı ile ilgili şu eserlerden istifade edilmiştir;

Ebü Ca'fer en-Nehhâs (ö. 338/950), *İ'râbü'l-Kur'ân*.

Ebü'l-Bekâ el-Ukberî (ö. 616/1219), *et-Tibyân fî İ'râbi'l-Kur'ân*.

Müntecebüddin el-Hemedânî (ö. 643/1245), *el-Ferîd fî İ'râbi'l-Kur'âni'l-mecîd*.

Ahmed Ubeyd ed-Du'as, Ahmed Muhammed Hamîdân, İsmâil Mahmûd el-Kâsım, *İ'râbü'l-Kur'ân*.

Behcet Abdülvâhid Sâlih, *el-İ'râbü'l-mufasssal li-Kitâbillahi'l-mürettel*.

Muhyiddin Dervîş (ö. 1982), *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*.

Muhammed Abdurrahîm Şâfî, *el-Cedvel fî İ'râbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*.

Kelime çevirilerinde, Kadir Güneş ve Serdar Mutçalı'nın *Arapça-Türkçe Sözlük* çalışması, Bekir Topaloğlu ve Hayrettin Karaman'ın *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus* adlı sözlük çalışması ve <https://www.almaany.com> internet sitesinden faydalanılmıştır.

Konu ile ilgili yapılan akademik çalışmalar şöyledir;

Kâsım Muhammed Selâme eş-Şebûl'ün “Üslûb'ün-Na't fî'l- Kur'ân'il-Kerîm”i.

Mehmet Hadin Turabi'nin “*En ‘am Sûresinde Sıfat ve İşlev Açısından Anlamı*” adlı makalesi.

Cemal Işık'ın “*Arapça Sıfat Tamlamalarının Türkçe ile Karşılaştırılması*” adlı makalesi.

Candemir Doğan'ın “*Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu*” adlı çalışması.

2. ARAP DİLİNDE SIFAT VE CÜMLE SIFATLAR

2.1. Sıfatın Tanımı

Sıfat, kendisinden önceki ismi nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten kelimedir.¹ Arap dilinde kelime olarak sıfat; وَصَف kökünden türemiş olup bir şeyi nitelemek, tasvir etmek, karakterize etmek, tanımlamak gibi anlamlara gelirken mastar olarak kullanımı صِفَّه olup sıfat, nitelik, durum gibi manaları ifade eder.² Örnek olarak وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ “Bizim Rabbimiz, sizin her türlü nitelendirmelerinize karşı, yardımına sığınılan Rahman olan Allah’tır.”³ âyetindeki تَصِفُونَ ifadesi niteleme ifade eder.⁴

Sıfat kendisinden önceki ismi nitelik, nicelik, renk, şekil, boyut, adet gibi çeşitli özellikleri ile açıklayan kelimedir.⁵

Nahiv terimi olarak sıfat/na‘t, bir isimden sonra onun bazı hallerini veya kendisiyle irtibatlı bazı durumları beyan etmek üzere zikredilen şeydir.⁶ Sıfat, kendisinden önce gelen isim ve kavramları niteleyen, belirten isimler olup sıfatın nitelediği kelimeye mevsûf/men‘ût denir.⁷

Örnek:

جاء التلميذ المجتهد “Çalışkan öğrenci geldi.”

جاء الرجل المجتهد غلامه “Çocuğu çalışkan olan kişi geldi.”

Birinci örnekte المجتهد sıfatı mevsûfun halini beyan ederken diğer örnekte sıfat direkt mevsûf olan الرجل lafzını değil kendisine müteallık yani kendisiyle irtibatlı olan الغلام kelimesini açıklar.⁸

¹ Güncel Türkçe Sözlük, ‘Sıfat’ (Erişim 25 Ekim 2022).

² İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *eş-Şıhâh fi’l-luğa* (Kahire: Dâr’ül Meârif, 1956), 4/345; Muhammed b. Ebû Bekir er-Râdî, *Muhtârü’s-Sıhâh*, thk. Yusuf Muhammed (Beyrut: el-Mektebetü’l-‘Asriyye, 1420/1999), 340; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 984; Bekir Topaloğlu, Hayrettin Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus* (İstanbul: Elit Ofset, 1980), 493.

³ *Kur’ân Yolu* (Erişim 13 Kasım 2022), el-Enbiya 21/112.

⁴ Behcet Abdülvâhid Şâlih, *el-İrâbü’l-Mufaşşal li-Kitâbillahi’l-mürettel* (Ammân: Dâru’l-Fikr, 1418/1993), 7/275.

⁵ Resul Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), 373.

⁶ Mustafâ el-Ğâlâyînî, *Câmi’u’d-dürûsi’l-‘Arabiyye* (Beyrut: Mektebetü’l-‘Asriyye, 1414/1993), 3/221-222.

⁷ Kadir Güneş, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Mektep Yayınları, 2011), 1188.

⁸ Ğâlâyînî, *Câmi’u’d-dürûsi’l-‘Arabiyye*, 3/221-222.

Arap dilinde nahiv âlimlerinin ekserisi sıfat ve na't kelimesine aynı anlamı yüklemekle birlikte na't kavramının daha çok Kûfe ekolünün temsilcileri tarafından kullanıldığı sıfat ve vasfın ise daha ziyade Basra ekolü kavramları arasında yer aldığı görülmektedir.⁹

Arap dili bilginlerinin sıfat/na't ile ilgili tanımlamaları ve görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir.

Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö.175/791), na'tı/sıfatı, bir şeyi içinde bulunan şey (hal, durum) ile nitelemek şeklinde ifade eder.¹⁰

ez-Zemahşerî'ye (ö. 538/1144) göre sıfat, uzun, kısa, bilge, akılsız, ayakta, oturan, hasta, sağ, fakir, zengin, şerefli, asil, aşağılanmış gibi kişinin bazı hallerini ifade eden isimdir.¹¹

İbn Ya'îş (ö. 643/1245) sıfatı, nitelediği isimde veya bu isme taalluk eden şeyde bir manayı ifade ederek mevsûfu niteleyen, süsleyen, tahsis eden ve i'râbında ona tâbi olan bir lafız olarak tanımlar. İbn Ya'îş ez-Zemahşerî'nin isim olarak tanımladığı sıfat kavramını bazen cümle ve zarf olarak da gelebileceği için lafız olarak ifade etmiştir.¹²

İbn Hâcib (ö. 646/1249), sıfatın tâbi olduğu kelimedede mutlak bir manaya delâlet eden sözcük olduğunu belirtir.¹³

İbn Mâlik (ö. 672/1274) sıfatı, kendisinden önceki ismi veya bu isme taalluk eden şeyi niteleyerek mevsûfu tamamlayıcı bir tâbi şeklinde açıklar.¹⁴

İbn Hişâm (ö. 761/1360) sıfatı, mevsûfun lafzından farklı, müştak veya ona tevil edilebilen bir tâbi olarak izah eder.¹⁵

Örnek:

⁹ Celâluddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *Hem'u'l-Havâmi' fî Şerhi Cem'il-Cevâmi'*, thk. Abdülhamîd Hindâvî (Mısır: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, 1431/2010), 3/145.

¹⁰ Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Mehdi Mahzûmî ve İbrâhim es-Sâmerrâî (Bağdat: Dâru Mektebeti'l-Hilal, 1980-1985; Beyrut 1408/1988), 2/72.

¹¹ Ebû Kâsım Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Mufaşşal fî şinâ'ati-l-i'râb*, thk. Ali Ebû Mülhim (Beyrut: Mektebetü'l-Hilal, 1993), 1/149.

¹² Ebû'l-Bekâ Muvaffakuddîn Ya'îş b. 'Alî İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufaşşal* (Beyrut-Lübnan: Dar'ül-Kütübü'l-İlmiyye, 2001), 2/232.

¹³ Ebû 'Amr Cemâluddîn Osmân İbn Hâcib, *el-Kâfiye fî 'ilmi'n-Nahv* (Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 2010), 29.

¹⁴ Ebû 'Abdillâh Muhammed Cemâluddîn b. 'Abdullah İbn Mâlik, *Şerhu'l-Kâfiyeti's-Şâfiye*, thk. Abdul Men'am Ahmed Harîrî (Mekketü'l-Mükerrame: Câmiatü Ümmü'l-Kura, 1982), 3/1153.

¹⁵ İbn Hişâm en-Nahvî, *Şerhu Kâtri'n-nedâ ve belli's-sadâ*, thk. M. Muhyiddin Abdulhamîd (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye 1995), 316.

فَاضِلُ الرَّجُلِ الْفَاضِلُ “Faziletli bir adam geldi.” cümlesinde فَاضِلُ kelimesi فَضْلُ kökünden türemiş bir isim olup ismi fâil yapısında gelerek mevsûfu olan الرَّجُلُ kelimesini nitelemiştir.

Örnek:

أَمِينُ “Ben sizin için (gönderilmiş) güvenilir bir elçiyim.”¹⁶ âyetinde أَمِينُ kelimesi sıfatı müşebbehe yapısında olup kendisinden önceki ismin sıfatıdır.

İbn Akîl (ö. 769/1367 ise sıfatı, ismin vasıflarından herhangi bir niteliği beyan ederek metbûya tâbi olan bir lafız şeklinde tanımlar.¹⁷

Bazı modern Arap dilbilimcilerin sıfat/ na‘t ile ilgili tanım ve görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Mustafâ el-Galâyînî (1885-1944) sıfatı/na‘t, bir isimden sonra onun bazı hallerini beyan etmek üzere zikredilen şeyi olarak tarif eder.¹⁸

Nitekim son dönem nahiv-dil âlimlerinden Alî el-Cârim (1881-1949); sıfatı, kendisinden önceki ismi niteleyen, bu isimde bir vasma, sıfata delâlet eden lafız¹⁹ olarak açıklarken Abbas Hasan (ö.1979) da na‘tı, sıfat veya vasıf olarak isimlendirmiştir. Ona göre sıfat, anlatım biçimine uygun yeni bir mana ile belli bir amaç dahilinde tâbi olduğu ismi tamamlayan lafızdır.²⁰

Temâm Hassân (1918-2011) ise sıfatı hakiki ve sebebi olan, müfret, cümle veya şibh-i cümle olabilen, mevsûfu vasfeden şeklinde tanımlar.²¹

Dilbilimcilerin yaptığı açıklamalar kapsamında sıfat, mana bakımından hakiki ve sebebi, yapısal olarak müfret, cümle ve şibh-i cümle şeklinde gelen, mevsûfu beyan eden/tanımlayan, nitelediği isimde veya bu isme taalluk eden şeyde bir manayı ifade ederek mevsûfu tahsis eden veya açıklayan, tâbi olduğu ismin i‘râbını alan, kendinden önceki ismi renk, şekil, durum, sayı, özellik bakımından vasfeden lafız şekilde ifade edilebilir.

¹⁶ eş-Şuarâ 26/125.

¹⁷ İbn Akîl, *Şerhu İbn ‘Akîl ‘alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, nşr. Muḥammed Muḥyiddin Abdülhamîd (Kahire: Darü’t-Türâs 1980) 3/191.

¹⁸ Ġalâyînî, *Câmi ‘u ‘d-dürüsi ‘l- ‘Arabiyye*, 3/221.

¹⁹ Ali el-Cârim, Mustafa Emin, *en-Nahvü ‘l-vâzih* (Mısır: Dârü’l-Meârif, 1964), 1/83.

²⁰ ‘Abbâs Ḥasan, *en-Nahvu ‘l-vâfi* (Mısır: Dârü’l-Meârif, 1974), 3/437.

²¹ Temâm Ḥassân, *el-Luġatü ‘l- ‘Arabiyye: Ma ‘nâhâ ve mebnâhâ*, (Byy.: ‘Âlemü’l-Kütüb, 2006), 204.

2.2. Sıfatın İşlevi

Arap dilinde sıfatların, cümlede kastedilen anlamı tamamlama, açıklama açısından önemli bir dilbilgisel görevi/fonksiyonu vardır. Bu anlamda Arap dilinde sıfat; tahsis, tadvîh/açıklama, medih/övgü, zemm/yerme, terahhum/acıma, tekit/vurgu gibi amaçlar için kullanılır. Zikri geçen bu amaçları örneklerle ele almakta fayda vardır.

a. Tahsis: Nitelenen ismin nekre/belirsiz olduğu durumda sıfat, nitelediği ismi sınırlayıp kelimeyi belirli ölçüde bilinir hale getirir.²² Böylece sıfatın amaçlarından birinin nekre kelimelerdeki mübhemliği gidermek ve ortakları azaltarak ayırmak olduğu ifade edilebilir. Başka bir ifade ile nekreye gelen sıfat, onun ifade ettiği genel ve belirsiz anlamı bir parça belirli hale getirir.

Örnek:

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ كَاتِبٍ “Yazar olan bir kişiye uğradım.” cümlesinde رَجُلٍ kelimesi belirsiz iken sıfat gelince mevsûfu bilinir hale getirir. Yani burada nitelenen bir kişi belirsiz olmakla birlikte onun yazar olduğunu ifade etmek mevsûfu bilinir hale getirir.²³ رَجُلٍ sözcüğü, kapsamına giren tüm fertlere muhtemel olmakla birlikte ardı sıra gelen كَاتِبٍ sıfatı, ‘yazar’ olan bir kişiyi diğer müşterek fertlerden ayırmıştır.

Örnek:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاطِرِينَ “Bu defa: Bizim için Rabbine duâ et, bize onun rengini açıklasın, dediler. «O diyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir inektir» dedi.”²⁴ âyetinde بَقَرَةٌ sözcüğü kapsamına giren tüm türlerle muhtemel olmakla birlikte صَفْرَاءُ kelimesi nekre mevsûfunu niteleyerek diğer müşterek cinslerden tahsis etmiştir.²⁵

b. Tadvîh: Ma‘rife isimdeki ortakları izale ederek nitelediği ismi açıklayıp diğer benzerlerinden ayırır. Mevsûf ma‘rife olduğu takdîrde sıfat, ma‘rife kelimelerdeki ortaklığı kaldırıp mevsûfu ayrıntılı bir şekilde açıklar.²⁶

Örnek:

²² Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 3/438.

²³ İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri 'n-nedâ*, 316.

²⁴ el-Bakara 2/69.

²⁵ Cemil Aḥmed Zafer, *en-Nahvü 'l- Kur'ânî*, (Mekke: yy., 1998) 458.

²⁶ İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri 'n-nedâ*, 317; Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 3/437.

العَاقِلُ “Akıllı Zeyd bana geldi.” cümlesinde العَاقِلُ sıfatı, özel isim olan mevsûfu Zeyd’i diğer müşterek Zeyd’lerden ayırarak açıklar.²⁷

Örnek:

وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ “O yağmur yüklü bulutları meydana getirendir.”²⁸ âyetinde الثِّقَالَ sıfatı mevsûfunu diğer ortaklardan ayırır.²⁹

c. Medih ve Sena: Sıfatın gayelerinden biri, mevsûfu övmek ve yüceltmektir. Nitekim sıfattan asıl olan mevsûfun beyan edilmesi olmakla birlikte bazen Allah’ın zâtına ait olan sıfatlar sadece medih ve sena için gelebilmektedir.³⁰

Örnek:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ “Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla...” lafzında/âyetinde Rahmân ve Rahîm sıfatları Allah lafzını övmek ve yüceltmek içindir.³¹

d. Zemm: Sıfat, mevsûfa medih ve sena anlamı kattığı gibi zemm/kınama-yerme manası da katarak mevsûfun kınanabilecek ve yerilecek özelliklerini ifade edebilir.³²

Örnek:

اعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ “Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah’a sığınırım.” cümlesinde الرَّجِيمِ sıfatı şeytanın kınanan bir niteliğini belirtir.³³

e. Terahhum: Sıfat başkalarına merhamet etme, acıma ve şevkat gösterme anlamında kullanılabilir.³⁴

Örnek:

اللَّهُمَّ ارحم عَبْدَكَ الْمُسْكِينَ “Allahım! Zavallı kuluna acı.” cümlesinde الْمُسْكِينَ sıfatı merhamet amacı ifade eder.³⁵

Örnek:

²⁷ İbn Ya‘îş, *Şerhu’l-Mufaşşal*, 2/233.

²⁸ er-Ra’d 13/12.

²⁹ Ebû Ca‘fer en-Neḥḥâs, *İrâbü’l-Kur‘ân*, nşr. Menşûrâtü Muhammed Ali Beydûn (Beyrut: Dâr’ül-Kütübü’l-‘İlmiyye, 1241/2001), 1/59.

³⁰ Ḥasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/439.

³¹ İbn Hişâm, *Şerhu Kıṭri’n-nedâ*, 317.

³² Ḥasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/439.

³³ İbn Hişâm, *Evḍaḥu’l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâî (Dârü’l-Fikr, 2010) 3/272.

³⁴ Terahhum, başkalarına merhamet etme, acıma ve şevkat gösterme (إظهار الرحمة والحنان لغيرك) anlamına gelir. Bk. Ḥasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/439; İbn Hişâm, *Şerhu Kıṭri’n-nedâ*, 317.

³⁵ İbn Hişâm, *Şerhu Kıṭri’n-nedâ*, 317.

“*Rahmetinle beni iyi kullarının arasına kat.*”³⁶ âyetinde الصَّالِحِينَ sözcüğü عِبَادِ lafzının sıfatı olarak mevsûfunu merhamet dileme amacı taşımaktadır.³⁷

f. Tekit: Sıfat, bir ismin ve nesnenin sayısını belirttiği ya da sayı ismini nitelediği zaman tekit ifade eder.³⁸

Örnek:

“Sûra bir defa üflendiğinde.”³⁹ âyetinde وَاحِدَةً lafzı tekit ifade eder.⁴⁰

Örnek:

“İşte bu tam on gün eder.”⁴¹ cümlesinde كَامِلَةً sıfatı, mevsûfu nitelerken vurgu ifade eder.⁴²

2.3. Sıfatın Âmili

Sibeveyhe göre mevsûftaki âmil sıfatın da âmilidir. جاءني زيد العاقل “Akıllı Zeyd bana geldi.” cümlesinde sıfatın ve mevsûfun âmili جاء fiilidir. Zira Sibeveyhe göre sıfat mevsûftan bir cüz olup mevsûf ile birlikte bir isim gibidir.⁴³ Bu durum sıfat ve mevsûfta âmili bir kılar.⁴⁴ Nitekim nahiv alimlerinin ekserisi de mevsûftaki âmilin sıfatın da âmili olduğu görüşündedir.⁴⁵

Ahfeş’e göre (ö. 215/830) sıfattaki âmil mânevî olup mevsûfa tâbi oluşudur. Radî’ye (ö. 688/1289’den sonra) göre bu görüş çelişkilidir. Zira âmili mânevî Arap kelâmında lafzî âmile nisbetle nadir şaz gibidir. Kendi içinde ihtilâflı olan bir şey nadir şaza hamledilemez.⁴⁶

³⁶ en-Neml 27/19.

³⁷ Şâlih, *el-İ’rabü’l-Mufaşşal*, 8/285.

³⁸ İbn Hişâm, *Şerhu Kıtrî’n-nedâ*, 316; Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/439.

³⁹ el-Hâkka 69/13.

⁴⁰ Zafer, *en-Nahvü’l- Kur’ânî*, 459.

⁴¹ el-Bakara 2/196.

⁴² İbn Hişâm, *Şerhu Kıtrî’n-nedâ*, 318.

⁴³ Ebû Bişr ‘Amr b. ‘Usmân b. Kanber Sibeveyhi, *el-Kitâb*, thk. Abdüsselâm Muhammed Harûn (Kâhire: Mektebetü’l-ğancî, 1407/1988), 1/421.

⁴⁴ Muhammed b. el-Hasan el-‘Esterâbâdî, *Şerhu’r-Rađî li-Kâfiyeti’bni Hâcib*, thk. Yahya Beşir el-Mısırî (Riyad: Câmiatü’l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1417/1996), 1/963.

⁴⁵ Ezherî, *Şerhu’t-Taşrîh*, 2/107.

⁴⁶ Esterâbâdî, *Şerhu’r-Rađî*, 1/963.

Diğer bir görüşe göre sıfatın âmili, tâbi olduğu kelimedenden münasebetle takdîridir. Bu görüş de bariz çelişkilidir. Zâhiri ile amel mümkün olduğu için âmili takdîren getirmek doğru değildir.⁴⁷

2.4. Sıfat Olarak Gelen Kelime ve Yapılar

Arap dilinde sıfatlar, müştak/türemiş veya aslen müştak olmayıp müştak olarak yorumlanabilen kelime ve cümlelerden oluşur. Sıfatta esas olan ismi fâil, ismi mefûl, sıfatı müşebbehe, ismi tafdîl gibi müştak bir isim olmasıdır. Bazen sıfat müştak olarak yorumlanabilen câmid isim, kelime ve cümle şeklinde de gelebilir.⁴⁸

Örnek:

جاء التلميذ المجتهد “Çalışkan öğrenci geldi.”

أكرم خالدًا محبوب “Sevilen Halit’e ikram et.”

هذا رجلٌ حسنٌ خلقه “Bu ahlakı güzel olan kişidir.”

سعيدٌ تلميذٌ أَعْلَمُ من غيره “Sait diğerlerinden daha akıllı öğrencidir.”

Yukarıdaki örneklerde ismi fâil kalıbındaki المجتهد, ismi mefûl kalıbındaki المحبوب, sıfatı müşebbehe kalıbındaki حسنٌ ve ismi tafdîl kalıbındaki أَعْلَمُ sözcükleri sıfat olarak önceki isimleri nitelemişlerdir.⁴⁹ Sıfat olarak gelen türemiş kelimeleri ilgili başlıklar altında ele almakta fayda vardır.

2.4.1. Müştak isim

İştikak, bir nahiv terimi olarak aralarında anlam ilişkisi bulunan kelimelerden birinin diğerinden alınması ve türetilmesi demektir. Kendisinden türetilen kök kelimeye müştak minh, türeyen ferî kelimeye müştak denir.⁵⁰

Örnek:

مَضْرُوبٌ (dövülen), ضَرْبٌ (vurma, dövme), ضَرْبٌ (vurulan, dövülen),

⁴⁷ Esterâbâdî, *Şerhu'r-Rađî*, 1/963.

⁴⁸ İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri'n-nedâ*, 316; Ġālâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 2/538; Kâsım Muḥammed Selâme eş-Şebûl, *Üslûb'ün-Na't fi'l-Kur'ân'il-Kerîm* (Ürdün: 'Alemlü'l- Kütübü'l- Ḥadîs, 1431/2010), 50.

⁴⁹ Ġālâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 3/222.

⁵⁰ Abdülkâhir el-Cürçânî, *el-Miftâḥ fi's-Şarf* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1407/1987), 62; Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), “İştikak” (Erişim 24 Kasım 2022).

مَضْرِبٌ (vurma aleti), مَضْرِبٌ (vurulan yer, vurma zamanı).

Sıfatta asıl olan sıfatın ismi fâil (مُحْسِن, مُكْرِم, شارب, آكل, ضارب), ismi mefûl (مَضْرُوب, مَأْكُول, مَشْرُوب), sıfatı müşebbehe (بَطْل, أَبْيَض, أَسْوَد), ismi tafdîl (أَكْبَر, أَحْسَن, شَدِيد, بَطْل, أَبْيَض, أَسْوَد), (مُشْرُوب, مُكْرِم, مُحْسِن) gibi müfret müştak bir isim olmasıdır.⁵¹ Müştak isimler iki kısma ayrılır: a) Zâtî isimlere işaret eden cins isimler: ismi zaman, ismi mekân ve ismi alet. Bu isimler sıfat olarak gelemmezler. b) Sıfat ve mevsûf olan isimler: ismi fâil, mübâlağalı ismi fâil, ismi mefûl, sıfatı müşebbehe, ismi tafdîl.⁵²

1. İsmi fâil

İsmi fâil, malûm/etken fiilden müştak bir isim olup fiili gerçekleştirene delâlet eden, süreklilik bildirmeyen hudûs ve teceddüd sıfat özelliğine sahip (ضارب و مُكْرِم gibi) kelimelere denilmektedir.⁵³ Fiilden türediği için fiil, isimden türediği için isim özelliğini taşıyan ismi fâil Türkçede etken sıfat-fiillere benzer manaya sahiptir.⁵⁴ Sülâsi mücerred fiillerin ismi fâili فاعل vezninden gelir. Sülâsi olmayan fiiller ise muzâraat harflerinin yerine dammeli bir mîm harfî getirilmesinin ardından sondan bir önceki harekenin kesra yapılması sûretiyle bu anlama kavuşurlar.⁵⁵ İsmi fâil cümle içerisinde zaman olarak mâzi, muzâri veya istikbal anlamı bildirir, harf-i tarif ile, nekre olarak ve mefûlüne muzâf olmak üzere üç şekilde kullanılır.⁵⁶

Örnek:

هذا رجلٌ مجتهدٌ أبناؤه “Bu, çocukları çalışkan bir adamdır.” cümlesinde رَجُلٌ sözcüğü mevsûf, nekre olan مُجْتَهِدٌ ismi fâil kalıbında sıfat olup işi yapan kişiye delalet eder.⁵⁷

جئني بالنمر الزاهد “Bana münzevi kaplanı getir.” cümlesinde زَاهِدٌ ismi fâil kalıbında mutlak olarak رُحْدٌ kelimesine ve fiili yapan kişiye delâlet eder.⁵⁸

⁵¹ İbn Ya‘îş, *Şerhu ‘l-Mufaşşal*, 2/234.

⁵² Hasan, *en-Nahvu ‘l-vâfi*, 3/458; Doğan Fırıncı, *Arap Dilinde Sıfat-ı Müşebbehe ve Kur‘ân-ı Kerîm’deki Kullanımı* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012) 20.

⁵³ İbn Hişâm, *Şerhu Şüzûri ‘z-zeheb*, thk. Abdülğânî ed-Dakr (Dimaşk: eş-Şeriketi’l-Müttehîde, 1982), 496; İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri ‘n-nedâ*, 316; Ahmed b. İbrâhîm b. Mustafâ es-Seyyid Hâşimî, *el-Ḳavâ ‘idü ‘l-esâsiyye li ‘l-luğati ‘l-Arabiyye*, thk. Muhammed Ahmed Kasım (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 2009), 287; Hasan, *en-Nahvu ‘l-vâfi*, 3/238.

⁵⁴ Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2016), 445; M.Akif Özdoğan, “Arapçada İsm-i Fâil ve İşlevleri”, *Ksü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/10 (2007), 58.

⁵⁵ Cârîm, Emin, *en-Nahvü ‘l-vâzih*, 1/322.

⁵⁶ Hâşimî, *el-Ḳavâ ‘idü ‘l-esâsiyye*, 288; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 345-347.

⁵⁷ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 347.

⁵⁸ Hasan, *en-Nahvu ‘l-vâfi*, 3/239.

Mefûlüne muzâf olarak gelen ismi fâil nekre hükmündedir. Bundan dolayı mefûlüne muzâf olarak gelen ismi fâil ancak nekre bir kelimenin sıfatı olabilir.⁵⁹

Örnek:

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ مُكْرَمٍ Kendisine bir adamın ikram etmekte olduğu bir kişiye uğradım. Bu cümlede ‘hû’ zamiri muzâfun ileyh, ismi fâil ve muzâf olan مُكْرَم kelimesi de رَجُلٍ sözcüğünün sıfatıdır.⁶⁰

2. İsmi mefûl

Fiilden müştak, süreklilik bildirmeyen, mücerred manaya delâlet eden, fâilden etkilenen veya etkilenmesi var sayılan nesneye işaret eden edilgen sıfat-fiile ismi mefûl denir.⁶¹

مَشْمُومٌ, مَطْرُودٌ, مَشْرُوبٌ kelimeleri gibi sülâsi مَفْعُولٌ vezninden, sülâsi olmayan fiillerden ise sondan bir önceki harekenin fetha olması sûretiyle (مُتَعَمِّدٌ, مُسْتَحْسِنٌ) مُكْرَمٌ, مُعَاقِبٌ, مُتَعَمِّدٌ kelimeleri gibi) ismi mefûl kalıbında gelir.⁶²

Örnek:

العَادِلُ مَحْفُوظٌ برعاية رَبِّهِ “Âdil olan, Rabbinin himayesinde muhafaza edilmektedir.” cümlesinde مَحْفُوظٌ ismi mefulü, mücerred bir kavrama (الحفظ) ve bu kavramı (manayı) taşıyan, temsil eden zata/şahsa işaret etmektedir.⁶³

Örnek:

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ “Ey kavmim! Allah’ın sizin için (vatan olarak) yazdığı kutsal topraklara girin.”⁶⁴ âyetinde ismi mefûl kalıbındaki الْمُقَدَّسَةَ sıfat olarak الْأَرْضَ kelimesini nitelemiştir.⁶⁵

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ “Bu (Kur’ân), sana indirdiğimiz, kendisinden öncekileri doğrulayıcı mübarek bir kitaptır.”⁶⁶ âyetinde ismi mefûl olan مُبَارَكٌ lafzı كِتَابٌ kelimesinin sıfatıdır.⁶⁷

⁵⁹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 348.

⁶⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 348.

⁶¹ Hâşimî, *el-Ğavâ'idü'l-esâsiyye*, 289; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/271; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 456.

⁶² Hâşimî, *el-Ğavâ'idü'l-esâsiyye*, 289; Cârîm, Emin, *en-Nahvü'l-vâzih*, 1/327.

⁶³ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/271.

⁶⁴ el-Mâide 5/21.

⁶⁵ Nehhâs, *İrâbü'l-Kur’ân*, 1/263.

⁶⁶ el-En’âm 6/92.

⁶⁷ Zafer, *en-Nahvü'l-Kur’ânî*, 462.

3. İsmi tafdîl

İsmi tafdîl, أَفْعُلُ vezninde sülâsi fiilden müştak, genellikle iki nesne arasında manada ortak bir özelliğe ve bu niteliğin iki şeyden herhangi birinde diğerine kıyasla daha ziyadeliğe, daha üstün olduğuna delâlet eden bir isimdir.⁶⁸ Başka bir ifadeyle ismi tafdîl, üstünlük ifade eden, nitelikleri aynı olan iki şeyi karşılaştırarak birinin diğerine üstünlüğünü belirten isimdir. Kendisinde üstünlük ve ziyadelik olan tarafa mufaddal, diğer taraf ise mufaddalun aleyh veya mefdûl olarak isimlendirilir.

Örnek:

الطائرة أسرع من السيارة Uçak arabadan daha hızlıdır.

الشمس أكبر من الأرض Güneş yeryüzünden daha büyüktür.

Örneklerde أسرع ve أكبر kelimeleri ismi tafdîl, الطائرة ve الشمس mufaddal, السيارة ve الأرض lafızları ise mefdûl olur.⁶⁹

Örnek:

أَيَّامٍ أُخَرَ “Tutamadığı günler sayısınca başka günlerde kaza etsin.”⁷⁰ âyetinde أَيَّامٍ lafzının sıfatı olan أُخَرَ sözcüğü أُخَرَى kelimesinin çoğulu olup أَفْعُلُ kalıbından türetilen ismi tafdîldir.⁷¹

İsmi tafdîl aksi bir karine bulunmadığı müddetçe sürekliliğe ve sübûta delâlet eder. Süreklilik ve sübût konusunda ismi tafdîlin durumu sıfatı müşebbehe gibidir.⁷² İsmi tafdîl cümlede harf-i tarif ile ma‘rife olup mufaddala sıfat şeklinde kullanılır.⁷³ Başında harf-i tarif bulunan ismi tafdîl, nitelediği isimle sayı ve cinsiyet bakımından uyuşur.⁷⁴

Örnek:

⁶⁸ İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri ‘n-nedâ*, 312; Hâşimî, *el-Ḳavâ ‘idü ‘l-esâsiyye*, 293; Ğâlâyînî, *Câmi ‘u ‘d-dürûsi ‘l-‘Arabiyye*, 1/193-194; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 357; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 474.

⁶⁹ Hâşimî, *el-Ḳavâ ‘idü ‘l-esâsiyye*, 293; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 357.

⁷⁰ el-Bakara 2/185.

⁷¹ İbn Hişâm, *Şerhu Şüzûri ‘z-zeheb*, 589; Şâlih, *el-İ‘rabü ‘l- Mufaşşal*, 10/254; Dervîş, *İ‘râbü ‘l-Ḳur‘âni ‘l-Kerîm*, 1/235.

⁷² Hasan, *en-Naḥvu ‘l-vâfi*, 3/395.

⁷³ Fırıncı, *Arap Dilinde Sıfat-ı Müşebbehe ve Kur‘ân-ı Kerîm ‘deki Kullanımı*, 30; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 358.

⁷⁴ İbn Akîl, *Şerhu İbn ‘Akîl*, 3/179; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 359.

İlk örnekte mevsûf olan زيد müfret, müzekker, ma‘rife, mecrûr olup sıfatı müşebbehe de müfret, müzekker, ma‘rife, mecrûr olarak gelmiştir. İkinci örnekte mevsûf زيدٌ tesniye, müzekker, ma‘rife, mecrûr olup sıfatı müşebbehe aynı şekilde gelmiştir. Son örnekte mevsûf cemî, müzekker, nekre, mecrûr olarak gelmiş sıfatı müşebbehe de nitelediği isme mevcut tüm bu açılardan uymuştur.⁸⁴

Örnek:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ “Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”⁸⁵ âyetinde عَظِيمٍ kelimesi sıfatı müşebbehe kalıbında gelmiş olup nitelediği isme her bakımdan uymuştur.⁸⁶

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ “Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilginiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin cevabını verdiler.”⁸⁷ âyetinde الْحَكِيمُ lafzı sıfatı müşebbehe kalıbında gelmiş olup الْعَلِيم isminin sıfatıdır.⁸⁸

5. Mübâlağalı ismi fâil

İsmi fâil kalıpları, çokluk, tekit ve abartıya delâlet etmesi için فَعَّالٌ وَفَعُولٌ وَفَعَّالٌ وَفَعِيلٌ وَفَعِّلٌ şeklinde kıyasî (kurallı) olarak beş kalıba dönüştürülerek mübâlağalı ismi fâil diye isimlendirilir.⁸⁹

Örnek:

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَفْزُفُ بِالْحَقِّ عِلْمَ الْغُيُوبِ “De ki: “Kuşkusuz rabbim gerçeği ortaya koyar; O, gayblar âlemini hakkıyla bilmektedir.”⁹⁰ âyetinde عِلْمَ lafzı علم fiilinden müştak ismi fâil manasına delâlet eden manayı tekit edici فَعَّالٌ mübâlağalı ismi fâil vezni üzere gelmiş olup رَبِّي terkinin sıfatıdır.⁹¹

⁸⁴ Fırıncı, *Arap Dilinde Sıfat-ı Müşebbehe*, 89.

⁸⁵ el-Kalem 68/4.

⁸⁶ Şâlih, *el-İ‘rabü’l- Mufaşşal*, 10/254; Derviş, *İ‘râbü’l-Kur‘ânî’l-Kerîm*, 12/112.

⁸⁷ el-Bakara 2/32.

⁸⁸ Neḥḥâs, *İ‘râbü’l-Kur‘ân*, 1/44; Şâlih, *el-İ‘rabü’l- Mufaşşal*, 1/44.

⁸⁹ İbn Hişâm, *Şerḥu Kaṭri ‘n-nedâ*, 306; Hâşimî, *el-Kavâ‘idü’l-esâsiyye li’l-luğati’l- ‘Arabiyye*, 288.

⁹⁰ es-Sebe’ 34/48.

⁹¹ Ebû İshak ez-Zeccâc, *Me‘âni’l-Kur‘ân ve i‘râbü’l- nşr. Abdülcelil Abduh Şelebî, (Beyrut: ‘Âlemü’l-Kütüb, 1408/1988), 4/257.*

“Bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için açık işaretler vardır.”⁹² âyetinde شُكْرُ lafzı şükrü çok olan anlamında mübâlağalı ismi fâil vezni üzere gelmiş olup صَبَّار kelimesinin sıfatıdır.⁹³

2.4.2. Müştak olarak yorumlanabilen câmid isimler

Sıfatta asıl olan sıfatın ismi fâil, ismi mefûl, sıfatı müşebbehe, ismi tafdîl gibi müfret müştak bir isim olarak gelmesidir. Fakat bir ismi niteleyen sıfatlar (müştak olmadığı halde) bazen müştak olarak yorumlanan câmid bir isimden meydana gelir. Mesela رجلٌ dediğimizde iki sıfatta nesebe delâlet eden, müştak olmayan -zira herhangi bir fiilden türememiş- ancak منسوب veya مَعْرُوف tevilinde ismi mefûl manasında, müştak olarak yorumlanmıştır.⁹⁴ Mustafâ el-Galâyînî müştak olarak tevil edilen câmid isim şeklinde gelen sıfatları dokuz kısma ayırır.⁹⁵ Söz konusu sıfatları ilgili başlıklar altında örneklerle ifade etmekte fayda vardır.

1. Master

Nahiv âlimlerinin çoğunluğuna göre mevsûf, müştak olarak yorumlanan master ile nitelenebilir. Mesela رجلٌ عادلاً denildiğinde رجلٌ عادلاً olarak yorumlanır.⁹⁶ Bununla birlikte sülâsî fiillerin sarîh masterları bir isme sıfat olur, mimli masterlar olamazlar.⁹⁷

Örnek:

هو رجلٌ ثقةٌ “O güvenilir adamdır.” cümlesinde ثقةٌ mastarı موثوقٌ به anlamında yorumlanır.

أنت رجلٌ عدلٌ “Sen adil bir kişisin.” cümlesinde عدلٌ kelimesi عادلاً anlamında tevil edilir.⁹⁸

⁹² Lokman 31/31.

⁹³ Şâlih, *el-I‘rabü'l-Mufaşşal*, 10/254; Derviş, *I‘rabü'l-Kur‘âni'l-Kerîm*, 9/177.

⁹⁴ İbn Ya‘îş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/234;

⁹⁵ Gâlâyînî, *Câmi‘u’d-dürûsi‘l-Arabiyye*, 3/222-223.

⁹⁶ İbrâhim İbrâhim Berakât, *en-Nahvü'l-Arabî* (Kahire: Darü’n-Neşr li’l-Câmiât, 2007), 5/20; Saîd el-Efgânî, *el-Mûcezz fî kavâ‘idi‘l-luğati‘l-Arabiyye ve şevâhidihâ* (Beyrut: Dâr’ül-Fikr, 1424/2003), 354.

⁹⁷ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *İrtişâfü’d-darab min lisâni‘l-Arab*, thk. Receb Osman Muhammed, (Kahire: Mektebetü’l-Hâncî, 1418/1998), 4/1919.

⁹⁸ Gâlâyînî, *Câmi‘u’d-dürûsi‘l-Arabiyye*, 3/222.

2. İsmi işaret

Kûfe dil ekolü, işaret isimlerinin sıfat veya mevsûf olamayacağını belirtirken Basra dil ekolü, işaret isimlerinin sıfat olmasına cevaz verir.⁹⁹ Bu itibarla ismi işaretler müştak tevilinde sıfat olarak cümle içinde bulunabilirler.

a) Mekân bildirmeyen işaret isimleri:

هذا ve benzerleri mekân bildirmeyen işaret isimleri ma‘rife olup ancak ma‘rife bir isme sıfat olarak gelebilirler.¹⁰⁰

Örnek:

هذا (المشارُ إليه) olarak “Bu Ali’ye ikram et.” cümlesinde هذا kendisine işaret edilen أَكْرَمَ عَلِيًّا هذا isminin sıfatıdır.

Örnek:

“Ey iman edenler! Bilin ki Allah’a ortak koşanlar pislige batmışlardır; artık onlar bu yıldan sonra Mescid-i Harâm’a yaklaşmasınlar.”¹⁰¹ âyetinde sükûn üzere mebnî هذا ismi işareti cer mahallinde عام lafzının sıfatıdır.¹⁰²

b) Mekân bildiren işaret isimleri:

Mekân bildiren işaret isimleri cümle içinde zarf olarak bulunur. Ancak müteallık oldukları asıl sıfat mahzûf olduğunda onların görevlerini üstlenmeleri nedeniyle sıfat sayılırlar.¹⁰³

Örnek:

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ هُنَا “Oradaki bir adama uğradım.” cümlesi mahzûf sıfatla birlikte مَرَرْتُ بِرَجُلٍ هُنَا şeklindedir.

⁹⁹ Endelüsî, *İrtişâfü’l-d-ğarab*, 4/1935.

¹⁰⁰ Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/458.

¹⁰¹ et-Tevbe 9/28.

¹⁰² Şâlih, *el-İ‘rabü’l- Muḥaṣṣal*, 4/278.

¹⁰³ İbn ‘Akîl, *el-Müsâ‘id ‘alâ Teshili’l-fevâ‘id*, thk. Muhammed Kâmil Berekât (Dimaşk: Dâr’ül-Fikr, 1400-1405/1980-1985), 2/410; Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/458; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 385.

3. ذُو ve fûruları

ذُو ve fûruları muzâf olarak sahiplik bildirir.¹⁰⁴ Bir fiilden müştak olmayan ancak صَاحِبٌ manasında ismi fâile tevil edilen bu sözcükler nekre isimlere sıfat olur.¹⁰⁵

Örnek:

رَجُلٌ ذُو عِلْمٍ “İlim sahibi kişi geldi.” cümlesinde ذُو ibaresi عِلْمٍ anlamında رَجُلٌ kelimesinin sıfatıdır.

صَاحِبَةُ فَضْلٍ ذَاتُ فَضْلٍ “Fazilet sahibi kadın geldi.” cümlesinde ذَاتُ فَضْلٍ tamlaması صَاحِبَةُ فَضْلٍ anlamında امرأةً kelimesinin sıfatıdır.¹⁰⁶

İki örnekte de ذُو ve ذَاتُ lafızları fiilden müştak olmayıp صَاحِبٌ manasında ismi fâil yapısına tevil edilir.¹⁰⁷

Örnek:

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ “Kimi de Allah doğru yola yöneltirse onu şaşırtabilecek bir güç yoktur. Allah, kötülerin hakkından gelen mutlak güç sahibi değil midir?”¹⁰⁸ ذِي انْتِقَامٍ صَاحِبُ انْتِقَامٍ anlamında ismi fâil tevilinde عَزِيز isminin sıfatıdır.¹⁰⁹

4. İsmi mevsûl

Ma‘rife bir isimden sonra gelen vasıl hemzesi ile başlayan ismi mevsûller (.....، الذي) sıfat olur. İsmi mevsûller sılası ile birlikte uygun bir müştak isimle tevil edilip ma‘rife bir isme sıfat olurlar.¹¹⁰

Örnek:

رَجُلٌ ذُو عِلْمٍ “Çalışkan olan kişi geldi.” cümlesinde ذُو عِلْمٍ fiili اجتهد anlamında olup رَجُلٌ ismi mevsûlünün sılasıdır.¹¹¹ Yani burada اجتهد ismi mevsûlu ve sılası رَجُلٌ fiil cümlesi رَجُلٌ ismi fâil tevilindedir.

Örnek:

¹⁰⁴ Hasan, en-Nahvu ‘l-vâfi, 3/458.

¹⁰⁵ İbn Ya‘iş, Şerhu ‘l-Mufaşşal, 2/235.

¹⁰⁶ Gālâyînî, Câmi ‘u‘d-dürûsi ‘l-‘Arabiyye, 3/223.

¹⁰⁷ İbn Ya‘iş, Şerhu ‘l-Mufaşşal, 2/235.

¹⁰⁸ ez-Zümer 39/37.

¹⁰⁹ Şâlih, el-İ‘rabü‘l- Mufaşşal, 10/183.

¹¹⁰ Hasan, en-Nahvu ‘l-vâfi, 3/459.

¹¹¹ Gālâyînî, Câmi ‘u‘d-dürûsi ‘l-‘Arabiyye, 3/223.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ “Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan rabbinize kulluk edin ki takvâya eresiniz.”¹¹² âyetinde الَّذِي ismi mevsûlü رَّبُّكُمْ terkinin sıfatı, خَلَقَكُمْ fiil cümlesi ise ismi mevsûlün sılasıdır.¹¹³ Burada ismi mevsûlu ve sılası خَلَقَكُمْ fiil cümlesi, ismi fâil (الخالق) tevilindedir.

5. Adet

Mevsûfun sayısına delâlet eden kelimeler sıfat olarak gelebilirler.¹¹⁴

Örnek:

كَتَبْتُ خَمْسَةَ صُفُوحًا “Beş sayfa yazdım.” cümlesinde خَمْسَةَ kelimesi صُفُوحًا lafzının sıfatıdır.¹¹⁵

وَلَيَالٍ عَشْرٍ “On geceye.”¹¹⁶ âyetinde عَشْرٍ kelimesi لَيَالٍ lafzının sıfatıdır.¹¹⁷

6. İsmi mensûb

Nesebe delâlet eden sonunda nisbet ya’sının bulunduğu câmid isim, ismi mefûl tevilinde sıfat olarak gelebilir.¹¹⁸ İbn Ya’îş’e göre de ismi mensûb fiilden müştak olmayıp ismi mefûl (منسوباً إلى دِمَشْقٍ) tevilindedir.¹¹⁹ Zaten ismi mensûb her bakımdan ismi mefûl gibidir. Zira sonuna nisbet eki getirilen ismi mensûb إلى مَنْسُوبٌ (-e ait, -e bağlı) anlamında ismi mefûl mansındadır.¹²⁰ Nesebe delâlet eden ismi mensûb nekre ve ma’rife kelimelere sıfat olarak gelir.¹²¹

Örnek:

رَأَيْتُ الرَّجُلَ الدِّمَشْقِيَّ “Dimeşk’li bir adam gördüm.” cümlesinde دِمَشْقِيَّ ismi mensûbu مَنْسُوباً إِلَى دِمَشْقٍ tevilinde رَجُلًا kelimesinin sıfatıdır.¹²²

7. Teşbihe delâlet eden isim

Teşbihe delâlet eden isimden kasıt mecâzi bir anlatım olup mevsûfun bir vasfını niteler.

¹¹² el-Bakara 2/21.

¹¹³ Şâlih, *el-İ’rabü’l- Mufaşşal*, 1/28.

¹¹⁴ Gālâyînî, *Câmi ‘u’d-dürûsi ‘l- ‘Arabiyye*, 3/223.

¹¹⁵ Hasan, *en-Nahvu ‘l-vâfi*, 3/462.

¹¹⁶ el-Fecr 89/2.

¹¹⁷ Şâlih, *el-İ’rabü’l- Mufaşşal*, 12/426.

¹¹⁸ Gālâyînî, *Câmi ‘u’d-dürûsi ‘l- ‘Arabiyye*, 3/223.

¹¹⁹ İbn Ya’îş, *Şerhu ‘l-Mufaşşal*, 2/235.

¹²⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 351.

¹²¹ Hâlid b. Abdullah el-Ezherî, *Şerhu ‘t-Taşrih ‘ale ‘t-Tavzih* (Beyrut: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1421/2000), 2/114.

¹²² Gālâyînî, *Câmi ‘u’d-dürûsi ‘l- ‘Arabiyye*, 3/223.

Örnek:

رَأَيْتُ رَجُلًا أَسَدًا “Aslan gibi (cesur) bir adam gördüm.” Bu örnekte أَسَدًا kelimesinin kullanılmasından kasıt mecâzi bir anlatım olup mevsûfta mevcut olan ‘cesaret’ vasfını belirtir.¹²³

Sîbeveyhi’ye göre أَسَدٌ lafzının sıfat olarak gelmesi zayıf olarak görülmüştür. Zira Sîbeveyhi’ye göre أَسَدٌ ismi özünde cins isim olup sıfat olarak gelemmez. Sıfat olarak gelmesi için fiil ile vasıflanması gerekir ki bu durum takdîri hazif edilmiş bir muzâf ile mümkündür.¹²⁴

Örnek:

رَأَيْتُ رَجُلًا مِثْلَ أَسَدٍ “Aslan gibi (cesur) olan bir adam gördüm.” cümlesindeki مِثْلَ kelimesi fiilden müştak olan مُمَازٍ manasında, جَرِيءٍ veya شَدِيدٍ lafzının yerini alır.

Ancak burada أَسَدًا kelimesinden kasıt bizzat cins ismin şahsı olmayıp mevsûfta bulunan cesaret vasfının ‘aslan’a benzetilmesidir. Zira ‘aslan’ isminde cesaret niteliği şiddetli derecede mevcuttur. Bu sebeple أَسَدًا cins ismini mecâzi anlatım ile sıfat kılmak caizdir.¹²⁵

8. Mübhemlik bildiren مَا

Kendisi ile mübhemliğin kastedildiği nekre مَا Meçhul tevilinde sıfat olarak gelebilir.

Örnek:

أَكْرَمُ رَجُلًا مَا “(Herhangi) bir adamı onurlandırırım.” cümlesinde مَا edatı رَجُلًا kelimesinin sıfatıdır.¹²⁶

Örnek:

جُنْدٌ مَا هُنَاكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ “Onlar, orada çeşitli bölüklerden oluşmuş, bir kalabalıktır.”¹²⁷ âyetinde مَا ismi mübheminden kasıt küffârdan herhangi bir ordu olup جُنْدٌ kelimesinin sıfatıdır.¹²⁸

¹²³ Gâlayînî, Câmî ‘u’d-dürûsi ‘l-‘Arabîyye, 3/223; Berakât, en-Nahvü ‘l-Arabî, 5/22.

¹²⁴ Sîbeveyhi, el-Kitâb, 1/434.

¹²⁵ İbn Ya‘îş, Şerhu ‘l-Mufaşşal, 2/236.

¹²⁶ Gâlayînî, Câmî ‘u’d-dürûsi ‘l-‘Arabîyye, 3/223.

¹²⁷ Sâd 38/11.

¹²⁸ Şâlih, el-İ‘rabü’l- Mufaşşal, 10/89.

9. كَلٌّ ve أَيُّ kelimeleri

كَلٌّ ve أَيُّ kelimeleri gibi bazı câmid lafızlar müştak olarak tevil edilip sıfat olarak gelebilir. Bu lafızlar nitelediği isim için mükemmellikte veya kusurlulukta nihâî gayeye/son sınıra delâlet eder.¹²⁹

Örnek:

أَنْتَ رَجُلٌ كُلُّ الرَّجُلِ “Sen mükemmel bir adamsın.” cümlesinde كَلٌّ kelimesi fiilden müştak olmayıp nitelediği isimde övgüyü abartmak üzere gelir ve nitelenen ismin kendi vasfında kemal derecesinde (كاملٌ في الرجلية) olduğunu ifade eder.¹³⁰

أَنْتَ فَنَى أَيُّ فَنَى “Sen mükemmel bir delikanlısın.” cümlesinde ise أَيُّ kelimesi fiilden müştak olmayıp nitelediği isimde övgüyü abartmak üzere gelerek nitelenen ismin vasfında kemal derecesinde (كاملٌ في الفتوة) olduğunu belirtir.¹³¹

2.5. Anlamı Bakımından Sıfat Türleri

Sıfatlar, anlam bakımından hakiki/gerçek ve sebebi/dolaylı olmak üzere iki grupta incelenir.

2.5.1. Hakiki sıfat

Hakiki sıfat, nitelediği isme geri dönen gizli bir zamiri ref` eden sıfat olup kendisinden önce gelen bir ismi niteleyen ve her şeyde ona tâbi olan sıfattır.<sup>132</sup> Hakiki sıfatta asıl olan sıfatın ismi fâil, ismi mefûl, sıfatı müşebbehe, ismi tafdîl gibi müfret, müştak bir isim olmasıdır.<sup>133</sup> Hakiki sıfat, ma`rifelik ve nekrelik, cinsiyet (müzekkerlik-müenneslik), i`râb ve sayı (müfret, tesniye, cemî) bakımından mevsûfuna uyar.¹³⁴

1. Ma`rifelik - Nekrelik

¹²⁹ İbn Ya‘îş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/236; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/462-463; Gālâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-Arabiyye*, 3/223; Berakât, *en-Nahvü'l-Arabî*, 5/22.

¹³⁰ Berakât, *en-Nahvü'l-Arabî*, 5/17; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/462-463.

¹³¹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 378.

¹³² Muhammed Muhyiddîn b. Abdilhamîd el-Mısrî, *et-Tuḥfetü's-seniyye bi-şerhi'l-Muḳaddimeti'l-Acurrûmiyye* (İstanbul: el-Mektebetü'l-Hanîfiyye), 132.

¹³³ Hâşimî, *el-Ḳavâ'idü'l-esâsiyye*, 262.

¹³⁴ Hâşimî, *el-Ḳavâ'idü'l-esâsiyye*, 262; ‘Abduḥ er-Râciḥî, *et-Taṭbîḳu'n-naḥvî* (Beyrut: Darü'n-Nahdati'l-Arabiyye, 1972), 369; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 348; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 374.

Nahiv ilminde ma‘rife, أَنْتَ دِمَشْقُ, عُمَرُ kelimeleri gibi belirli bir şeye delâlet eden isimdir. Ma‘rifenin zıttı olarak nekre, belirli bir manaya delâlet etmeksizin مَدِينَةُ كِتَابٍ, رَجُلٌ kelimeleri gibi kendi cinsi içerisinde genel bir anlam ifade eden belirsiz isimlere denir.¹³⁵

Ma‘rife isimler yedi kısımdır; Zamirler, özel (alem) isimler, işaret isimleri, ismi mevsûller, ma‘rife bir kelimeye muzâf olan nekre isimler, nekre-i maksûde ve başında harf-i ta‘rif (ال) takısı bulunan isimler ma‘rifedirler. Ayrıca Arap dilinde nekre bir ismi ma‘rife yapmak için kelimenin başına bu takı getirilir.¹³⁶

Sıfatta aslanan mevsûfuna ma‘rifelik ve nekrelik bakımından mutabık olmasıdır. Arap dilinde nekre bir kelimenin nekre bir sıfat ile ma‘rifenin ma‘rife ile nitelenmesi şart koşulmuştur. Nekrenin ma‘rifeyle, ma‘rifenin nekre bir sıfatla nitelendirilmesi câiz değildir.¹³⁷ Mevsûf ma‘rife olursa sıfat ma‘rife, mevsûf nekre gelirse sıfat da nekre gelir.¹³⁸

Örnek:

رَأَيْتُ الرَّجُلَ الْعَاقِلَ “Akıllı adamı gördüm.”

رَأَيْتُ رَجُلًا عَاقِلًا “Akıllı bir adamı gördüm.”

Yukarıdaki cümlelerin ilkinde mevsûf الرَّجُلُ kelimesi ve sıfatı الْعَاقِلُ ma‘rifedir. İkinci cümlede ise mevsûf رَجُلًا kelimesi ile sıfatı عَاقِلٌ nekre gelmiştir.¹³⁹

Örnek:

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ “Bize düşen ancak apaçık bir tebliğdir.”¹⁴⁰ âyetinde الْبَلَاغُ ile sıfatı الْمُبِينُ merfû‘ ve ma‘rife olarak gelmiştir.¹⁴¹

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ “İyi sayılan bir söz ve bir bağışlama, arkasından eziyet gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, halîmdir.”¹⁴² âyetinde قَوْلٌ lafzı, mübtedâ olup damme ile merfû‘, sıfatı مَعْرُوفٌ kelimesi de mevsûfuna tâbi olarak nekre gelmiştir.¹⁴³

¹³⁵ Ebü'l-Bekâ 'Ukberî, *el-Lübâb fî 'ileli'l-binâ'i ve'l-i'râb*, nşr. Abdülilâh Nebhân (Dimaşk: Dâr'ül-Fikr, 1416/1995), 1/471.

¹³⁶ Gālâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 1/147.

¹³⁷ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 2/112.

¹³⁸ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 262.

¹³⁹ Gālâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 3/224.

¹⁴⁰ Yâsîn 36/17.

¹⁴¹ Şâlih, *el-İ'râbü'l- Mufaşşal*, 9/439.

¹⁴² el-Bakara 2/263.

¹⁴³ Şâlih, *el-İ'râbü'l- Mufaşşal*, 1/369.

2. Cinsiyet

Arap dilinde isimler müzekker/eril ve müennes/diştiril olarak cinsiyet bakımından iki kısımdır. Müzekker isimler de kendi aralarında hakiki ve mecazî olarak ikiye ayrılır: رَجُلٌ , بَذْرٌ gibi gerçekten eril olan canlıları ifade eden sözcükler hakiki müzekker, صَبِيٌّ , بَابٌ gibi aslında eril bir canlı olmayan ancak onlara nispet edilen varlık isimleri de mecazî müzekkerdirler. Müennes isimler ise kendi arasında hakiki, mecazî, lafzî, semâî olarak gruplandırılır. غُلَامَةٌ , امْرَأَةٌ gibi gerçek dişî canlılara isim olan sözcüklere hakiki müennes, bunlar dışında kalan ancak onlara nispet edilen varlık isimleri de mecazî müennes sayılır. Müennes isimler te'nîs (ة - ي - ا) alâmeti taşır. Bunun yanı sıra bu alametlere sahip olan حَمْرَةٌ gibi hakiki müzekker isimler de mevcuttur. Bu isimler lafzî müennes kabul edilir. Araplar tarafından müennes kabul edildikleri halde te'nîs alâmeti taşımayan شَمْسٌ , دَارٌ , عَيْنٌ gibi isimlere de semâî müennes denir.¹⁴⁴

Nitelenen isimler müennes ise sıfatları da müennes, müzekker ise sıfat da müzekkerdir.¹⁴⁵

Örnek:

جاء الرجلُ العاقلُ “Akıllı adam geldi.”

جاءت فاطمةُ العاقلةُ Akıllı Fatıma geldi.”

Yukarıdaki cümlede mevsûf olan الرجلُ kelimesi ile sıfatı العاقلُ müzekker gelmiştir. İkinci cümlede ise mevsûf olan فاطمةُ kelimesi ve sıfatı العاقلةُ müennes gelmiştir.¹⁴⁶

“Mümin bir kadın kendini peygambere mehirsiz olarak bağışlar, peygamber de onunla evlenmek isterse...”¹⁴⁷ âyetinde müennes امْرَأَةٌ sözcüğü, müennes olan nekre امْرَأَةٌ kelimesinin sıfatıdır.¹⁴⁸

3. İ‘râb

İ‘râb sözlükte bir şeyin aslını ve hakikatini açığa çıkarma, izhar etme anlamına gelir. Mesela أُعْرِبْتُ عما في نفسي “İçimdekini açığa çıkardım” denilir. Terim olarak ise i‘râb, kelimeye dahil olan âmillerden dolayı kelime sonlarındaki hallerin (ref` halinden nasb

¹⁴⁴ Gālâyînî, Cāmi ‘u ‘d-dürûsi ‘l- ‘Arabîyye, 1/98-99.

¹⁴⁵ Hâşimî, el-Kavâ ‘idü ‘l-esâsiyye, 262.

¹⁴⁶ Gālâyînî, Cāmi ‘u ‘d-dürûsi ‘l- ‘Arabîyye, 3/224.

¹⁴⁷ el-Ahzâb 33/50.

¹⁴⁸ Şâlih, el-İrâbü ‘l-mufasssal, 1/369.

veya cer haline dönüşümü gibi) lafzen veya takdîren değişimidir.¹⁴⁹ Hakiki sıfatta nitelenen ismin harekesi ne ise sıfatın da harekesi aynıdır.¹⁵⁰

Örnek:

حَضَرَ مُحَمَّدٌ الْفَاضِلُ “Faziletli Muhammed geldi.”

رَأَيْتُ مُحَمَّدًا الْفَاضِلَ “Faziletli Muhammedi gördüm.”

نَظَرْتُ إِلَى مُحَمَّدٍ الْفَاضِلِ “Faziletli Muhammed’e baktım.”

İlk cümlede mevsûf مُحَمَّدٌ ismi ve sıfatı da merfû‘, ikinci cümlede mevsûf ve sıfatı da mansûb, son örnekte ise mevsûf ve sıfatı mecrûr olarak gelmiştir.¹⁵¹

Örnek:

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ “Kim Allah’a güzel bir borç verirse Allah bunu fazlasıyla öder. Ayrıca ona pek değerli bir ödül de vardır.”¹⁵² âyetinde كَرِيمٌ sıfatı ve tâbi olduğu أَجْرٌ ismi merfû‘ iken قَرْضًا kelimesi ile onu niteleyen حَسَنًا lafzı mansûb gelmiştir.¹⁵³

4. Sayı

Sıfat mevsûfa sayı bakımından mutabık olur. Nitelenen isim müfret ise sıfat da müfret, tesniye ise sıfat da tesniye, cemî ise sıfat da cemî olur.¹⁵⁴

Örnek:

رَجُلٌ مُؤْمِنٌ “İnanan bir kişi.”

إِمْرَأَتَانِ مُؤْمِنَتَانِ “İnanan iki kadın.”

رَجَالٌ مُؤْمِنُونَ “İnanan kişiler.”

Örnek:

وَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ “Sûra bir defa üflendiğinde.”¹⁵⁵ âyetinde وَاحِدَةٌ müfret sıfat olarak gelmiş ve mevsûfuna sayı bakımından uymuştur.¹⁵⁶

¹⁴⁹ Mısıri, *et-Tuhfetü's-seniyye*, 18; Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), “İ'râbü'l-Kur'ân” (Erişim 24 Kasım 2022).

¹⁵⁰ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 262.

¹⁵¹ Mısıri, *et-Tuhfetü's-seniyye*, 132.

¹⁵² el-Hadîd 57/11.

¹⁵³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/390.

¹⁵⁴ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 262.

¹⁵⁵ el-Hâkka 69/13.

¹⁵⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/143.

Hakiki sıfat-mevsûf arası uyum ve uyumsuzluk durumu

Hakiki sıfat sayı, cinsiyet, i'râb ve ma'rifelik ve nekrelük bakımından mevsûfuna uymakla¹⁵⁷ beraber bazı istisna durumlar mevcuttur.

1. Master sıfat

Sıfat, mimli master olmamak kaydıyla master olarak gelebilir. Master şeklinde gelen sıfat müfret-müzekker olur.

Örnek:

هَذَا حَكِيمٌ عَدْلٌ “Bu adil bir hakimdir.”

هَذِهِ امْرَأَةٌ عَدْلٌ “Bu adil bir kadındır.”

هَؤُلَاءِ حَكَّامٌ عَدْلٌ “Onlar adil hakimlerdir.”¹⁵⁸

Örneklerde görüldüğü üzere mevsûf müzekker, müennes veya cemî olsa da master olarak gelen sıfat müfret-müzekker olur.

2. Mevsûf cemî müzekker gayri âkil ise

Sıfat ile mevsûf arasında akılsız cansız varlıklarda iki yerde uyum gerekli olup akılsız ve cansız varlıklara sıfat müfret ve müennes gelir.¹⁵⁹ Nitelenen isim cemî müzekker gayri âkil olduğunda, sıfatın müfret müennes, cemî müennes gelmesi câizdir.¹⁶⁰

Örnek:

هَذِهِ بُيُوتٌ عَالِيَةٌ “Bunlar yüksek evlerdir.”

هَذِهِ بُيُوتٌ عَالِيَاتٌ “Bunlar yüksek evlerdir.”

هَذِهِ بُيُوتٌ عَوَالٍ “Bunlar yüksek evlerdir.”¹⁶¹

¹⁵⁷ Râcihî, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 369; Efḡānî, *el-Mûcez*, 354.

¹⁵⁸ Râcihî, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 371-374; Efḡānî, *el-Mûcez*, 354; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 375.

¹⁵⁹ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 349.

¹⁶⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 375.

¹⁶¹ Râcihî, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 371-374.

3. Temyîz olarak gelen mevsûf

Nitelenen isim sayılardan (11-99 arası) sonra temyîz olarak geldiği hallerde sıfat müfret Mansûb olup cemî olması câizdir.¹⁶²

Örnek:

نَجَحَ أَرْبَعَةَ عَشَرَ طَالِباً مُجْتَهِداً “Çalışkan on dört öğrenci başarılı oldu.”

نَجَحَ أَرْبَعَةَ عَشَرَ طَالِباً مُجْتَهِدِينَ “Çalışkan on dört öğrenci başarılı oldu.”

4. Mevsûf cemî topluluk ismi ise

Mevsûf cemî topluluk ismi olduğu zaman sıfat müfret-müzekker veya cemî-müzekker gelir.¹⁶³

Örnek:

هَؤُلَاءِ قَوْمٌ صَالِحٌ “Şunlar salih bir topluluktur.”

هَؤُلَاءِ قَوْمٌ صَالِحُونَ “Şunlar salih bir topluluktur.”

5. Sıfat sayı ismi ise

Sıfat sayı ismi olarak gelirse sıfat müfret-müzekker veya müfret-müennes gelir.¹⁶⁴

Örnek:

قَرَأْتُ كُتُباً ثَلَاثاً “Üç kitap okudum.”

قَرَأْتُ كُتُباً ثَلَاثَةً “Üç kitap okudum.”

2.5.2. Sebebi sıfat

Sebebi sıfat görünüşte kendisinden önce gelen ismin özelliğini açıklamakla beraber aynı zamanda hakikatte kendisinden sonra gelen kelimenin özelliğini de açıklar. Sebebi sıfatın hem kendisinden önceki hem kendisinden sonraki isimle bağlantısı olduğundan dolayı her iki isimle kendi arasında uyum durumu söz konusu olmaktadır. Sebebi/dolaylı sıfat, i‘râb ve ma‘rifelik-nekrelik bakımından kendisinden önceki isme, müzekkerlik-müenneslik açısından kendisinden sonra gelen isme tâbi olan sıfattır. Hakiki sıfatın

¹⁶² Râcihi, *et-Taḥbîku 'n-naḥvî*, 371-372.

¹⁶³ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 378.

¹⁶⁴ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 378.

tersine sebebi sıfatın harekesi kendinden önceki isme uyar ancak sebebi sıfat o ismi değil kendisinden sonra gelen ismi niteleyip dolaylı olarak kendisinden önceki ismi vasıflar. Sebebi sıfat daima müfret olup nitelediği isme ma‘rifelik-nekrelik ve i‘râb bakımından, kendisinden sonra gelen kelimeye ise cinsiyet bakımından uyar.¹⁶⁵

Örnek:

سَافَرَ الْوَلَدُ الذَّكِيُّ صَدِيقَهُ “Arkadaşı zeki çocuk yola çıktı.”

اِشْتَرَيْتُ صُورَةً جَمِيلَةً إِطَارَهَا “Çerçevesi güzel bir resim satın aldım.”

Bu iki cümlede الذَّكِيُّ ve جَمِيلَةً kelimeleri dolaylı sıfat olup önceki ismi değil kendinden sonraki ismi niteler. Aynı zamanda kendisinden önceki ismi dolaylı olarak vasıflar. Cümlede الذَّكِيُّ ve جَمِيلَةً kelimeleri müfret olarak gelmiş olup mevsûfuna ma‘rifelik-nekrelik ve i‘râb açısından, kendisinden sonraki kelimeye de müzekkerlik ve müenneslik bakımından uyumştur.

Örnek:

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا “Rabbimiz! Bizi, halkı zâlim olan bu şehirden çıkar.”¹⁶⁶

Nisâ sûresindeki bu âyeti kerîmede الظَّالِمِ sebebi sıfat olup sonraki ismi nitelemekle beraber dolaylı yoldan الْقَرْيَةِ isminin sıfatıdır.

Sebebi sıfattan sıfat-mevsûf uyum-uyumsuzluk durumu şöyledir;

Sebebi sıfat-mevsûf arası uyum-uyumsuzluk durumları

1. Mevsûfa giden bir zamir yok ise

Sebebi sıfattan sonra gelen isimde nitelenen isme giden bir zamir yoksa sıfat, hakiki sıfat gibi olup i‘râb, ma‘rifelik-nekrelik, cinsiyet, tekillik-çoğulluk yönünden önceki isme uyar. Bu durumda sıfat hakiki sıfata dönüşmekle beraber mana olarak sebebi sıfat gibidir.¹⁶⁷ Sebebi sıfat zamirsiz geldiğinde bu durum lafzî izâfetle¹⁶⁸ olur.

Örnek:

¹⁶⁵ Mısıri, *et-Tuhfetü’s-seniyye*, 118; Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 262; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 382-383; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 349-350.

¹⁶⁶ en-Nisâ 4/75.

¹⁶⁷ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 382; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 350; Maksudoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, 350.

¹⁶⁸ Lafzî izafet, Arapçada müştak kabul edilen kelimelerin fâ‘il, nâ‘ibü’l fâ‘il veya mefûllerine muzâf olmalarıdır. Lafzî izafette muzâfun ileyh, muzâf olan kelimeye ma‘rifelik kazandırmaz. Muzâf olan lafzın ma‘rife yapılması gerekiyorsa başına harf-i ta‘rif alır. Bk. Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 350.

رَأَيْتُ الْفَتَاةَ الْكَرِيمَةَ النَّسَبِ “Soyu şerefli genç kız gördüm.”

رَأَيْتُ رِجَالاً حَسَنَ الْوُجْهِ “Yüzü güzel adamlar gördüm.”¹⁶⁹

İlk örnek cümlede الْكَرِيمَةَ sıfat, النَّسَبِ muzâfun ileyh ve asıl mevsûf, الْفَتَاة ismi ise sözde mevsûftur. İkinci cümlede حَسَنَ sıfat, الْوُجْهِ muzâfun ileyh ve asıl mevsûf, رِجَالاً ismi ise sözde mevsûftur.

2. Sıfattan sonraki isim cemî müzekker-cemî müennes sâlim ise

Sebebi sıfattan sonraki isim cemî müzekker sâlim ve cemî müennes sâlim gelirse sıfat müfret olur.¹⁷⁰

Örnek:

هَذَا رَجُلٌ مُخْلِصٌ مُحِبُّوهُ “Bu, sevenleri ihlaslı olan bir adamdır.”

هَذَا رَجُلٌ مُخْلِصٌ بَنَاتُهُ “Bu, kızları ihlaslı olan bir adamdır.”

3. Sıfattan sonraki isim cemî teksir ise

Sebebi sıfattan sonraki isim cemî teksir olursa sıfat müfret gelmekle beraber cemî de olabilir.¹⁷¹

Örnek:

هَذَا وَطَنٌ كَرِيمٌ أَبْنَاؤُهُ “Bu, çocukları şerefli olan vatandır.”

هَذَا وَطَنٌ كِرَامٌ أَبْنَاؤُهُ “Bu, çocukları şerefli olan vatandır.”

2.6. Yapısı Bakımından Sıfat Türleri

Arap dilinde sıfat, yapısı itibariyle müfret sıfat, cümle sıfat ve şibh-i cümle sıfat olmak üzere üç kısma ayrılır.¹⁷² Müfret sıfat, sıfat tesniye veya cemî olsa dahi cümle veya şibh-i cümle şeklinde gelmeyen sadece bir kelimedenden oluşan sıfattır.¹⁷³ Cümle sıfatlar da mübtedâ ve haberden müteşekkil isim cümlesi sıfat, fiil ve fâilden müteşekkil fiil cümlesi

¹⁶⁹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 383-384.

¹⁷⁰ Râcihi, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 373.

¹⁷¹ Râcihi, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 375; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 383.

¹⁷² Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 374.

¹⁷³ Gālâyînî, *Câmi 'u'd-dürûsi 'l-'Arabiyye*, 2/226.

sıfat, şart ve cezadan oluşan şart cümlesi sıfat (Fiil cümlesi dahilindedir) ve câr-mecrûru veya zarf-mecrûrdan oluşan şibh-i cümle sıfatı içine alır.¹⁷⁴

2.6.1. Müfret sıfat

Müfret sıfat, sıfat tesniye veya cemî olsa dahi cümle veya şibh-i cümle şeklinde gelmeyen sadece bir kelimedenden oluşan sıfattır. Müfret sıfat i‘râb açısından, cinsiyet (erillik-dişillik), sayı (müfret-tesniye-cemî) ve ma‘rifelik ve nekrelik bakımından mevsûfuna uyar.¹⁷⁵

Örnek:

جاء الرجلُ العاقلُ “Akıllı kişi geldi.”

جاء الرجلانِ العاقلانِ “Akıllı iki kişi geldi.”

جاء الرجالُ العقلاءُ “Akıllı kişiler geldiler.”

جاءتُ فاطمةُ العاقلةُ “Akıllı Fatma geldi.”

جاءتُ فاطماتُ العاقلاتُ “Akıllı Fatmalar geldiler.”¹⁷⁶

İlk cümlede mevsûf olan الرجلُ müfret, müzekker, ma‘rife, damme ile merfû‘, العاقلُ sıfatı müfret, müzekker, ma‘rife, damme ile merfû‘dur.

İkinci cümlede mevsûf olan الرجلانِ tesniye, müzekker, ma‘rife, elif ile merfû‘, العاقلانِ sıfatı tesniye, müzekker, ma‘rife, elif ile merfû‘dur.

Üçüncü cümlede mevsûf olan الرجالُ cemî, müzekker, ma‘rife, vâv ile merfû‘, sıfatı العقلاءُ lafzı da aynı şekilde cemî, müzekker, ma‘rife, ve vâv ile merfû‘dur.

Dördüncü örnekte فاطمةُ müfret, müennes, ma‘rife, damme ile merfû‘, العاقلةُ sıfatı da müfret, müennes, ma‘rife, damme ile merfû‘dur.

Son cümlede فاطماتُ cemî, müennes, ma‘rife, damme ile merfû‘ olup sıfatı olan العاقلاتُ kelimesi de cemî, müennes, ma‘rife, damme ile merfû‘dur.¹⁷⁷

Örnek:

¹⁷⁴ Ebû Bekr ‘Abdülkâhir el-Cürcânî, *Kitâbü’l-Mükteşid fî şerhi’l-‘İdâh*, thk. Kâzım Baħr Mercân (‘Irâk: Dâru’r-Reşid li’n-Neşr, 1982), 2/911; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 352.

¹⁷⁵ Hâşimî, *el-Kavâ'idü’l-esâsiyye*, 262; Ğâlâyînî, *Câmi’u’d-dürûsi’l-‘Arabiyye*, 2/226; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 374.

¹⁷⁶ Ğâlâyînî, *Câmi’u’d-dürûsi’l-‘Arabiyye*, 2/226; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 374.

¹⁷⁷ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 375.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ “Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”¹⁷⁸ âyetinde عَظِيم sıfatı müfret olup i‘râb, erillik-dişillik, tekillik-çoğulluk, ma‘rifelik ve nekrelik bakımından mevsûfuna uymaktadır.¹⁷⁹

2.6.2. Cümle sıfat

Arap dilinde cümle, (جمل) kök harflerinden meydana gelip toplamak, bir araya getirmek, özetlemek gibi anlamlara gelir. Sözlükte cümle, toplam, bütün, yekûn anlamlarında kullanılır.¹⁸⁰

Terim olarak ise cümle, müsned ve müsned-i ileyhten müteşekkil, birbirine isnat edilen ve anlam tutarlılığı olan bir yapıdır.¹⁸¹ Cümle, kelimelerin bir dizi halinde yan yana gelerek yargıyı tam olarak bir hüküm halinde ifade ettikleri sözcük grubudur.¹⁸² Cümlelerin ana fonksiyonu hüküm ifade etmesidir. Kelimelerin bir bütün içinde bir hüküm ifade edebilmeleri için bir özneye (müsnedün ileyh - mahkûmun aleyh) bir de yükleme (müsned - mahkûmu bih) dayandırılmaları gerekir ki buna isnat denmektedir. Cümlelerin sağlıklı bir şekilde oluşturulması için bu isnatın yapılması şarttır.

Müsned (mahkûmu bih), isnat edilen hüküm ve yargı demektir. Müsned ileyh (mahkûmun aleyh) de kendisine hüküm isnat edilen isimdir.¹⁸³ Müsned ileyh isim cümlesinde mübtedâ yerini tutarken müsned haber olup fiil cümlesinde müsned ileyh fâil veya nâibü’l fâil, müsned ise fiildir.¹⁸⁴

Örnek:

يُعَاقِبُ الْعَاصُونَ، وَيُثَابُ الطَّائِعُونَ “İtaat etmeyenler cezalandırılır, itaat edenler ödüllendirilir.”

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ “Hikmetin başı Allah korkusudur.”

Burada fiil cümlesinde يُعَاقِبُ ve يُثَابُ fiili, isim cümlesinde haber olan مَخَافَةُ اللَّهِ terkihi müsned yani isnat edilen hüküm ve yargı olup, الْعَاصُونَ ve الطَّائِعُونَ isimleri ve mübtedâ olan رَأْسُ الْحِكْمَةِ ibaresi de kendisine hüküm isnat edilen (Müsned ileyh) kelimedir.¹⁸⁵

¹⁷⁸ el-Kalem 68/4.

¹⁷⁹ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 12/112.

¹⁸⁰ Ebü’l-Faḍl Cemâlüddîn Muḥammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü’l- ‘Arab* (Beyrût: Dâru Şâdr, 1414/1989), 11/127-128; Mutçalı, *Arapça –Türkçe Sözlük*, 130; Topaloğlu, Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*, 49.

¹⁸¹ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 1/23.

¹⁸² Râciḥî, *et-Taṭbîḳu ’n-naḥvî*, 85.

¹⁸³ Cârîm, Emin, *en-Naḥvü ’l-vâzih*, 269.

¹⁸⁴ Ali Bulut, *Belâgat-i Müyessera* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 38; Râciḥî, *et-Taṭbîḳu ’n-naḥvî*, 85-86.

¹⁸⁵ Gâlâyînî, *Câmi ’u’d-dürûsi’l- ‘Arabiyye*, 1/13-14.

İsim, fiil ve harf gibi kelimelerden müteşekkil bir cümle, bir mana ifade ediyorsa buna Arap dilinde الْجُمْلَةُ الْمُفِيدَةُ müfîd/anlamlı cümle denilir. Anlamlı cümle, iki veya daha fazla kelimededen meydana gelir. Ancak iki veya daha fazla kelimededen oluşan her söz bir mana ifade etmeyebilir. Bu sebeple anlamlı bir cümle meydana getirmek için aralarında isnat yapılabilecek en az iki isim veya fiil ve isim bulunmalıdır.¹⁸⁶

Arapçada cümleler haber ve hal olarak gelebildikleri gibi nekreye tevil edilerek sıfat olarak da gelirler.¹⁸⁷ Arap dilinde nekre bir kelimededen sonra gelen cümle sıfattır. Ma‘rife bir kelimededen sonra gelen cümle ise hal olur. Cümle şeklinde gelen sıfat, nekre bir isimden sonra isim cümlesi, fiil cümlesi, şart ve cezadan oluşan cümle ve şibh-i cümle (câr-mecrûru ve zarf-mecrûru) şeklinde gelen sıfattır.¹⁸⁸

İbn Yaîş de sıfat olarak gelen cümleleri fiil ve fâilden oluşan fiil cümlesi, mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi, şart ve ceza cümlesi, câr-mecrûr veya zarftan mürekkebe şibh-i cümle olarak taksim etmiştir. İhbârî cümleler mübtedâyâ haber, ismi mevsûlune sıla olarak gelebileceği gibi nekre kelimelere sıfat olarak da gelebilir.¹⁸⁹

Örnek:

جاء رجلٌ بيده كتابٌ “Elinde kitap olan bir adam geldi.”

جاء رجلٌ الكتابُ بيده “Kitabı elinde olan bir adam geldi.”

جاء ولدٌ يبكي “Ağlayan bir çocuk geldi.”

İlk örnekte, رجلٌ بيده كتابٌ muahhar mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi رجلٌ lafzını nitelemiştir. Sonraki örnekte, الكتابُ بيده mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi رجلٌ lafzının sıfatıdır. Son örnekte ise ولدٌ يبكي fiil cümlesi ولدٌ isminin sıfatıdır.¹⁹⁰

Örnek:

رَأَيْتُ عُصْفُورًا عَلَى عُصْنٍ “Dalın üzerinde olan bir serçe gördüm.”

شَاهَدْتُ رَجُلًا أَمَامَ الْمَكْتَبَةِ “Kütüphanenin önünde olan bir adam gördüm.”

¹⁸⁶ Râcihi, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 86; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 19.

¹⁸⁷ İbn Akîl, *Şerhu İbn 'Akîl*, 3/195.

¹⁸⁸ Hâşimî, *el-Kavâ'idü 'l-esâsiyye*, 263; Gâlâyînî, *Câmi 'u'd-dürûsi 'l-'Arabiyye*, 2/540; eş-Şebûl, *Üslûb 'ün-Na 't fi 'l- Kur 'ân 'il-Kerîm*, 279; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 352.

¹⁸⁹ İbn Yaîş, *Şerhu 'l-Mufaşşal*, 2/241.

¹⁹⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 379.

İlk cümlede عَلَى عُصْفُورًا câr-mecrûru, nekre bir isim olan عُصْفُورًا lafzının sıfatıdır. İkinci örnekte ise أَمَامَ الْمَكْتَبَتِ zarf- mecrûru, nekre bir isim olan رَجُلًا kelimesinin sıfatıdır.¹⁹¹

Örnek:

مررت برجلٍ إن تُكْرِمُهُ يُكْرِمَكَ “Şâyet kendisine ikram edersen sana ikram edecek olan adamla karşılaştım.” cümlesinde رَجُلٍ إن تُكْرِمُهُ يُكْرِمَكَ terkibi cer mahallinde, şart ve cezadan oluşan bir cümle olup رَجُلٍ lafzının sıfatıdır.¹⁹²

Cümle şeklinde gelen sıfatlar tâbi oldukları mevsûfla birlikte cümlenin bir parçası olurlar. Cümle, yapısı itibariyle kendisiyle kelâmın, kastedilen mananın tamamlanacağı bir cüze ihtiyaç duyar. Cümle sıfat da aynı şekilde bir mevsûfu gerekli kılar.¹⁹³

Örnek:

رَجُلٌ يَعْمَلُ خَيْرٌ مِّن رَّجُلٍ لَا يَعْمَلُ “Çalışan kişi çalışmayandan daha hayırlıdır.” cümlesinde geçen ve رَجُلٌ lafzının sıfatı يَعْمَلُ fiil cümlesi, cümlede kastedilen maksut manadan hali veya bağımsız değildir. Bilakis يَعْمَلُ fiil cümlesi mübtedâ konumunda olan رَجُلٌ lafzının sıfatı ve رَجُلٌ sıfat ve mevsûftan müteşekkil mübtedâ olup bir habere gereksinim duyar ki bu da örnek cümlede خَيْرٌ kelimesidir.

Bazen cümle sıfatların başında fazladan وَ harfi bulunur. Bu harf bağlayıcı olmamakla birlikte sıfatın mevsûfuna ait olduğunu anlatmak ve mevsûfu güçlendirmek için getirilir.¹⁹⁴

Örnek:

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ “Biz hiçbir toplumu, kendilerine gönderilmiş belli bir kitap olmadan helâk etmedik.”¹⁹⁵ âyetinde كِتَابٌ مَّعْلُومٌ mübtedâ, لَهَا haber, لَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ isim cümlesi ise قَرْيَةٍ lafzının sıfatıdır. Burada cümle sıfatın başına zâid وَ harfi mevcut olup sıfatla, mevsûfu tekit etmektedir.¹⁹⁶

¹⁹¹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

¹⁹² İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/241.

¹⁹³ Fâdıl Şâlih Sâmarî, *el-Cümletü'l-'Arabiyye te'lîfuha ve 'aḫsâmuha* (Ummân: Dâru'l-fikr, 1427/2007), 148.

¹⁹⁴ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 380.

¹⁹⁵ el-Hicr 15/4.

¹⁹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/64.

2.6.2.1. İsim cümlesi sıfat

Mübtedâ ve haber ile yani isim ile başlayan her cümle isim cümlesidir.¹⁹⁷ Başka bir ifadeyle isim cümlesi, başlangıcı isim olan ve bu ismi tamamlayan haberden müteşekkil bir isnat terkididir.¹⁹⁸ Mesela زَيْدٌ قَائِمٌ (Zeyd ayakta) cümlesi isimle başladığı için isim cümlesi diye adlandırılır. Cümlede زَيْدٌ mübtedâ قَائِمٌ ise haberdur.¹⁹⁹

Mübtedâ, isim cümlesinin kendisiyle başladığı isim olup merfû'dur. Cümle içinde aslen ma'rife olmakla birlikte bazı durumlarda nekre gelebilir. Mesela mübtedâ, sıfatla nitelendiği, nefiy veya soru edatından sonra geldiği, kendisinden önce câr-mecrûr veya zarftan oluşan mukaddem haber bulunduğu durumlarda nekre gelir. Haber de isim cümlesinin ikinci kısmı olup mübtedânın nasıl ve ne durumda olduğunu bildirerek mübtedâ ile birlikte cümlenin manasını tamamlar. Haber nekre olarak mübtedâyâ tekillik, ikilik, çokluk, erillik ve dişilik bakımından uyar.²⁰⁰

İsim cümlesinin önüne harf veya edat geçmesine itibar edilmez. Bu tür cümleler yine isim cümlesidir.

Örnek:

أَقَائِمُ الرَّجُلَانِ؟ “İki adam ayakta mı?”

لَعَلَّ أَبَاكَ مُنْطَلِقٌ “Belki baban gider.”

مَا زَيْدٌ قَائِمٌ “Zeyd ayakta değildir.”

هَلْ أَنْتَ مُسَافِرٌ؟ “Sen yolcu musun?”²⁰¹

Mübtedâ ve haberden oluşan isim cümleleri farklı şekillerde nekre kelimelere sıfat olurlar.

a) Sıfat olarak gelen isim cümlesi mübtedâ olan bir isimle başlar.

Örnek 1:

¹⁹⁷ Râcihi, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 85.

¹⁹⁸ Faḥruddîn Kaḇâve, *‘I'râbü 'l-cümel ve eşbâhu 'l-cümel* (Haleb: Dâru'l-Ḳalemi'l-'Arabî, 1409/1989), 19; el-Cârim, İbrâhîm, *en-Naḥvü 'l-vâzih*, 1/51; Râcihi, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 87.

¹⁹⁹ Cemâlüddîn ‘Ebî Muhammed b. Yûsuf İbn Hişâm, *Muğni'l-Leḥib ‘an kütübi'l-e‘arîb*, thk. Mazin el-Mübârek-Muhammed Ali Hamdullah (Dimeşk: Darü'l-Fikr, 1985), 490.

²⁰⁰ Râcihi, *et-Taṭbîḳu 'n-naḥvî*, 84; Mehmet Maksudoğlu, *Arapça Dilbilgisi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2009), 286-289.

²⁰¹ Sâmarrâî, *el-Cümletü 'l-'Arabiyye te'lîfuhâ ve ‘aḳsâmuḥâ*, 157.

vardır. Allah da arınmaya çalışanları sever.²¹⁰ âyetinde رجال ismi muahhar mübtedâ, فيه haber, رجال فيه isim cümlesi ise مَسْجِدٌ kelimesinin sıfatıdır.²¹¹

Örnek:

Mallarını Allah مثل الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir.²¹² âyetinde مِائَةُ muahhar mübtedâ, فيه haber, فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ isim cümlesi ise سَنَابِلٍ isminin sıfatıdır.²¹³

d) Sıfat olarak gelen isim cümlesi nevâsihlerden biriyle başlayabilir.

Örnek 1:

كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ “Sanki onlar yakut ve mercandır.”²¹⁴ âyetinde ‘hünne’ zamiri كَأَنَّ ’nin ismi, كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ haber olup الْقَاصِرَاتِ isminin sıfatıdır.²¹⁵

Örnek 2:

كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ O, kütükler kadar, koca sütunlar kadar kıvılcımlar fırlatır/Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.²¹⁶ âyetinde ‘hû’ zamiri كَأَنَّ ’nin ismi, جِمَالَتٌ haber olup كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ cümlesi bir önceki âyetteki شَرٌّ lafzının sıfatıdır.²¹⁷

e) Sıfat olarak gelen isim cümlesinin başında cinsini nefyeden لا gelebilir.

Örnek 1:

فَكَيفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Peki onları geleceğinde kuşku bulunmayan bir gün için topladığımızda ve hiçbir haksızlığa uğramaksızın herkese hak ettiği tastamam verildiğinde halleri nice olacak!²¹⁸ âyetinde لا cinsini nefyeden harf, رَيْبٍ onun ismi, فِيهِ haberi olup لَا رَيْبَ فِيهِ cümlesi يَوْمٍ kelimesinin sıfatıdır.²¹⁹

Örnek 2:

²¹⁰ et-Tevbe 9/108.

²¹¹ Şâfi, el-Cedvel, 11/34.

²¹² el-Bakara 2/261.

²¹³ Şâfi, el-Cedvel, 3/43.

²¹⁴ er-Rahmân 55/58.

²¹⁵ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/416.

²¹⁶ el- Mürselât 77/32-33.

²¹⁷ Şâlih, el-İ'râbü'l- Mufaşşal, 12/301; Şâfi, el-Cedvel, 29/204.

²¹⁸ Âl-i İmrân 3/25.

²¹⁹ Şâlih, el-İ'râbü'l- Mufaşşal, 2/31.

أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ Şimdi sen, Allah katından, önlenemez bir gün gelmeden önce bütün varlığıyla o sağlam dine yönel.²²⁰ âyetinde لَا cinsini nefyeden harf, مَرَدُّ onun ismi, لَهُ haberi olup لَا مَرَدَّ لَهُ cümlesi يَوْمٌ kelimesinin sıfatıdır.²²¹

2.6.2.2. Fiil cümlesi sıfat

Tam veya nâkıs fiil ile başlayan, fiil ve fâilden mürekkebe cümleler fiil cümlesi olarak isimlendirilir.²²² Mesela قَامَ زَيْدٌ (Zeyd kalktı) cümlesi fiil ile başladığı için bu cümleye fiil cümlesi denilmiştir. Örnek cümleden hareketle fiil (قَامَ) ve fâil (زَيْدٌ) fiil cümlesinin en önemli öğeleridir.²²³

Bazen fiil ve fâilden oluşan fiil cümlesi nekre olan lafza sıfat olur.²²⁴ Nekre olan isme sıfat olan fiil cümlesinde mevsûfa dönen bir zamir bulunur.²²⁵

a) Sıfat olarak gelen fiil cümlesi bazen müsbet muzâri fiil ile başlar.

Örnek 1:

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ (3) تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ Onların üzerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar yağdıran sürü sürü kuşlar salmadı mı?²²⁶ âyette تَرْمِيْ müsbet muzâri fiili, طَيْرًا isminin sıfatıdır.²²⁷

Örnek 2:

فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا İnkâr edenler ise “Allah misal olarak bununla neyi kastediyor?” derler. Allah birçok kimseyi onunla saptırır.²²⁸ âyette يُضِلُّ müsbet muzâri fiili, مَثَلًا kelimesinin sıfatıdır.²²⁹

b) Sıfat olarak gelen fiil cümlesi bazen menfî muzâri fiil ile başlar.

Örnek 1:

²²⁰ er-Rûm 30/43.

²²¹ Şâfi, el-Cedvel, 21/53.

²²² Kabâve, 'İrâbü'l-cümel ve eşbâhu'l-cümel, 19; Cârîm, İbrâhîm, en-Naḥvü'l-vâzîh, 1/49.

²²³ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, 490.

²²⁴ İbn Yaîş, Şerhu'l-Mufaşşal, 2/241.

²²⁵ Râcihi, et-Taṭbîku'n-naḥvî, 374-375.

²²⁶ Fîl 105/4.

²²⁷ Şâfi, el-Cedvel, 30/408.

²²⁸ el-Bakara 2/26.

²²⁹ Şâfi, el-Cedvel, 1/84-86.

وَائْتُوا يَوْمَ لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا “O gün kimsenin başkası için bir şey ödeyemeyeceği bir günden korkun.”²³⁰ âyetinde لَا نَافِيYE, تَجْزِي fiili muzâri, نَفْسٌ lafzı fâil olup تَجْزِي نَفْسٌ fiil ve fâilden oluşan cümle يَوْمَ kelimesinin sıfatıdır.²³¹

Örnek 2:

أَشْرَكُوا مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا “Onlar, hakkında Allah’ın hiçbir delil indirmediği şeyi O’na ortak koştular.”²³² âyetinde لَمْ muzâri fiili menfî kılan nefy, cezm ve kalb edatı, يُنَزَّلْ fiili muzâri ile menfî, لَمْ fiil cümlesi ise مَا’nın sıfatıdır.²³³

c) Sıfat olarak gelen fiil cümlesi mâzi fiil ile başlayabilir.

Örnek 1:

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ “Genişliği gökle yerin genişliği gibi olup Allah’a ve peygamberlerine iman edenler için hazırlanmış bulunan cennete ve rabbinizin bağışlamasına erişebilmek için yarışın.”²³⁴ âyetinde أُعِدَّتْ mâzi meçhul fiili جَنَّةٍ kelimesinin sıfatıdır.²³⁵

Örnek 2:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ “Ey iman edenler! Allah’ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin.”²³⁶ âyetinde غَضِبَ mazi fiili ile başlayan غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ fiil cümlesi nasb mahallinde قَوْمًا lafzının sıfatıdır.²³⁷

d) Sıfat olarak gelen fiil cümlesi bazen nâkıs fiil ile başlar.

Örnek 1:

كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا “Kendilerine orada zencefil karışimli dolu bir kadeh sunulur.”²³⁸ âyetinde كَانَ nâkıs fiili ismi ve haberiyle birlikte كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا fiil cümlesi, kendisinden önceki ismin (كَأْسًا) sıfatıdır.²³⁹

Örnek 2:

²³⁰ el-Bakara 2/48.

²³¹ Şâlih, el-Îrâbü’l- Mufaşşal, 1/59; Şâfi, el-Cedvel, 1/122.

²³² Âl-i İmrân, 3/151.

²³³ Şâfi, el-Cedvel, 4/333.

²³⁴ el-Hadîd 57/21.

²³⁵ Şâlih, el-Îrâbü’l- Mufaşşal, 11/404.

²³⁶ el-Mümtehine 60/13.

²³⁷ Şâlih, el-Îrâbü’l- Mufaşşal, 11/498.

²³⁸ el-İnsan 76/17.

²³⁹ Du’âs v.dğr; Î’râbü’l-Kur’ân, (Dimeşk: Dâru’l-Münîr, 1425/2000), 3/408.

فَأَنْبِئْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِئُوا شَجَرَهَا “Biz o suyla, sizin bir tek ağacını bile bitiremeyeceğiniz güzel güzel bahçeler, bağlar yetiştirmekteyiz.”²⁴⁰ âyetinde مَا nâfiye, كَانَ nâkıs mazi fiil, أَنْ تُنْبِئُوا شَجَرَهَا cümlesi حَدَائِقَ kelimesinin sıfatıdır.²⁴¹

2.6.2.3. Şart ve cevap cümlesi olarak gelen sıfat

Şart üslûbu, başında şart edatı olan ve bu edatın birbirine bağladığı iki cümleden oluşur. Bu edattan sonra gelen ilk cümleye şart, ikincisine cevap denilir.²⁴² Şart cümlesi, şart fiili ile fâilden oluşan cümle olup, şart üslûbunun ikinci temel unsurudur.²⁴³

Başlıca şart edatları şunlardır;²⁴⁴

إِنْ، مَنْ، إِذَا مَا، مَا، مَهْمَا، أَيُّ، أَيْمًا، أَيْنَمَا – أَيْنَ، حَيْثُمَا، أَنَّى، إِذَا مَا – إِذَا مَا، مَتَى، كَيْفَمَا

Arap dilinde cümleler isim cümleleri ve fiil cümleleri olarak ikiye ayrılır. Buna ilaveten cümleler bazı klasik kaynaklarda câr-mecrûr ve zarf- mecrûrdan müteşekkil şibh-i cümle ve şart cümlesi olarak da ele alınmıştır.²⁴⁵ Nitekim cümle sıfatlar bazen şart ve cezadan oluşan şart cümlesi şeklinde gelir. Şart üslûbunda mevsûfa dönen uyumlu bir zamir bulunur.²⁴⁶

Örnek:

مررت برجلٍ إِنْ تُكْرِمُهُ يُكْرِمُكَ “Şayet kendisine ikram edersen sana ikram edecek olan adamla karşılaştım.” cümlesinde إِنْ تُكْرِمُهُ يُكْرِمُكَ terkihi cer mahallinde, şart ve cezadan oluşan bir cümle olup رجلٍ lafzının sıfatıdır. Şart cümlesinde mevsûfa dönerek iki cümleyi birbirine bağlayan ‘hû’ râbıt zamiri bulunmaktadır.²⁴⁷

Örnek:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ “Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın.”²⁴⁸âyetinde إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ şart ve cezadan oluşan fiil cümlesi أَشْيَاءَ lafzının sıfatıdır.²⁴⁹

²⁴⁰ en-Neml 27/60.

²⁴¹ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1112.

²⁴² Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 318-319; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 425.

²⁴³ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4/424.

²⁴⁴ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 319; Gâlâyînî, *Câmi'ü'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 2/186-190.

²⁴⁵ Zemaşşerî, *el-Mufaşşal*, 44; İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 1/229-230.

²⁴⁶ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/241.

²⁴⁷ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/241.

²⁴⁸ el-Mâide 5/101.

²⁴⁹ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-tenvîr*, (Tunus: Dâru't-Tunusiyye, 1984), 7/67.

Örnek:

“Ehl-i kitap’tan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen onu sana noksansız öder; içlerinden öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet etsen tepesine dikilip durmadıkça onu sana ödemez.”²⁵⁰ âyetinde مَنْ (Nekre-i mevsûfe) mübtedâ muahhar, أَهْلُ الْكِتَابِ مِنْ شِبْهِهِ cümle مَنْ isminin haberi, إِنَّ تَأْمَنُهُ بِقَطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ şart ve cevap cümlesi ise مَنْ lafzının sıfatıdır.²⁵¹

Arapçada kimi nahiv alimleri cümle türlerini ele alırken şart cümlesini, isim ve fiil cümlesinden ayrı bir cümle olarak belirtirken kimi de şart cümlesi hakikatte iki fiil cümlesinden oluştuğu için fiil cümlesi içerisinde değerlendirmiştir. İbn Yaîş şart ve cevap cümlesini fiil cümlesi türünden kabul etse de, ona göre fiil cümlesinde aslolan fiil ve failden mürekkep olmasıdır.²⁵²

2.6.2.4. Şibh-i cümle sıfat

Arap dilinde cümle müsned ve müsned-i ileyhten müteşekkildir. Cümlenin temel öğeleri olan bu yapılar, fiil cümlesinde fiil ve fâil, isim cümlesinde ise mübtedâ ve haber olarak bulunur.²⁵³ Arap dilinde şibh-i cümleler ise yan cümle olarak ele alınmıştır. Yan cümleler, ana cümleye yardımcı olan tam bir cümle kurmayan yapılardır. Yani başka bir ifade ile müstakil bir manaya delalet etmeyen, cümle içerisinde eksiltili bir anlama sahip olan, yapılar olup yargı bildirmeleri bakımından cümleye benzemezler.²⁵⁴ Anlamları, cümle içerisinde bulundukları konuma ve aldıkları öge değerlerine göre tam olarak anlaşılabilir. Yan cümle türleri ana cümlede sıfat, hal, sıra gibi değişik öğeler olurlar.²⁵⁵

Bu konu şu şekilde ifade edilir;

“Bazen cümlelerde bu ikisi (müsned ve müsnedün ileyh) dışında, çoğu durumda ana fikrin sunumundan ve cümlenin ifade ettiği temel anlamdan ayrılabilen, aynı zamanda ifade edilmek istenen manayı niteleme, tamamlama, tebyin etme, tahsis etme gibi amaçlarla

²⁵⁰ Âl-i İmrân 3/75.

²⁵¹ Ukberî, *et-Tibyân*, 1/272.

²⁵² Zemaşşerî, *el-Mufasssal*, 44; İbn Yaîş, *Şerhu’l-Mufaşşal*, 1/229-230.

²⁵³ Bulut, *Belâgat-i Müyessera*, 38.

²⁵⁴ Râcihi, *et-Taṭbîku’n-naḥvî*, 355.

²⁵⁵ M. Akif Özdoğan, “Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları”, *Ksü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2007), 97-122.

kullanılan nahiv ilminde ‘fazla’ diye isimlendirilen mefûl, hal, temyiz, sıfat vb. yardımcı öğeler bulunur. Bu öğelerden biri de şibh-i cümledir.”²⁵⁶

Arapçada cer harfleri tek başlarına bir anlam ifade etmeyen yalnızca bir ismin başına gelen ve ismi kendisinden önceki fiile, fiil gibi amel eden kelimelere veya fiil anlamındaki isim-fiile müteallık olan, ismi bu kelimelere bağlayan harflerdir. Mecrûr isimler ise kendisinden önce cer harfleri alan ve sonunda cer alâmeti bulunduran kelimelerdir. Bu harfler gerek isme gerekse birlikte kullanıldığı fiile ek anlam kazandırır.²⁵⁷

Başlıca cer harfleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1 Cer Harfleri²⁵⁸

Cer Harfleri	Dahil Olduğu Öğe		
	İsim	Zamir	İsim-Zamir
ب، مِن، إِلَى، عَنْ، عَلَى، فِي، كَ، لِ، وَائِ الْقَسَمِ وَتَأْوُهُ، مُذْ، مُنْذُ، رَبِّ، حَتَّى، خَلَا عَدَا، حَاشَا، كِي، لَوْلَا	كِي، مُذْ، مُنْذُ، حَتَّى، كَ، رَبِّ وَائِ الْقَسَمِ وَتَأْوُهُ،	لَوْلَا	ب، مِن، إِلَى، عَنْ، عَلَى، فِي، خَلَا عَدَا، حَاشَا، لِ

Şibh-i cümle sıfattan söz edebilmek için câr-mecrûr veya zarf tamlamasının bir fiil ya da fiil gibi amel eden mahzûf bir sözcük ile irtibat kurması ona müteallık olması gerekir.²⁵⁹

Cer harfinin müteallık olduğu ve genellikle öncesinde gelen fiil ya da fiil gibi amel eden bu sözcükler de müteallak şeklinde isimlendirilir.²⁶⁰

Örnek:

رَأَيْتُ رَجُلًا عَلَى جِصَانِهِ “Atının üzerinde olan bir adam gördüm.” cümlesinde عَلَى zarfı sıfat olarak gelmiş olmakla birlikte aslında رَأَيْتُ رَجُلًا (كائنًا / موجودًا) عَلَى جِصَانِهِ anlamını taşır.²⁶¹

Şibh-i cümle (müteallık) fiil ya da fiil gibi amel eden sözcüklerle (müteallak) mânen irtibat halinde olması taalluk terimiyle ifade edilir. Bu irtibat neticesinde müteallık ve müteallak birbirinin cüzleri veya bir bütünün parçaları gibi sağlam bir yapı oluşturur.

²⁵⁶ Fatih Ulugöl, “Arap Dili Gramerinde Şibh-i Cümle ve Taalluk”, *Bilimname* 37/1, (2019), 477-508.

²⁵⁷ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 245; Ğâlâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 3/167-168; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 279-280.

²⁵⁸ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 279-280.

²⁵⁹ İbn 'Akîl, *Şerhu İbn 'Akîl*, 1/155; Râcihi, *et-Taḥbîku'n-naḥvî*, 357; Özdoğan, “Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları”, 97-122.

²⁶⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 280.

²⁶¹ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 264; Ğâlâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 2/228.

Öyle ki ne şibh-i cümlelerin manası fiil veya şibh-i fiiller olmadan ortaya çıkar ne de şibh-i cümleler olmadan fiil ve şibh-i fiillerin manası tam anlamıyla sağlanamaz.²⁶²

Bunlardan hareketle müteallık olmayan câr-mecrûr ve zarf, şibh-i cümle gibi olsa da mana tam anlamıyla sağlanamayacağından dolayı herhangi bir yargı taşımaz. Bununla birlikte, bazı nahiv âlimleri harf-i cer ve mecrûrunun mahzûf bir müteallakının bulunmasını reddeder. Onlara göre şibh cümle olarak gelen öğelerde anlam tamdır, takdîre ihtiyaç yoktur.²⁶³

Şibh-i cümleler, müteallaklarının açık veya gizli gelmesi bakımından zarf-ı lağv ve zarf-ı müstekar olarak iki kısma ayrılır.²⁶⁴

a) Müteallakı fiil veya şibh-i fiil olarak cümlede açıkça görülen câr-mecrûr ve zarflar, zarf-ı lağv olarak isimlendirilir.²⁶⁵ Zarfı lağv, cümlede mefûlün bih gayr-i sarîh, mefûlün fih, mefûlün leh ve nâibü'l-fâil görevlerini üstlenir.²⁶⁶

Örnek:

على الأرض يَسْقَاطُ الثَّمَرُ “Meyve yere düşüyor.” cümlesinde يَسْقَاطُ fiiline müteallık على الأرض câr-mecrûru zarf-ı lağvıdır.

b) Müteallakı, fiil veya şibh-i fiil olarak cümlede açıkça görülme-yen, vucûben hazfedilmiş (حَصَلَ، ثَبَتَ، وَجَدَ، ثَابَتَ، مُسْتَقَرٌّ، كَائِنٌ، مَوْجُودٌ، حَاصِلٌ) gibi umûmî fiil veya fiil gibi amel eden sözcükler olan câr-mecrûr ve zarflar zarf-ı müstekar olarak isimlendirilir. Bu yapılarda câr-mecrûr, müteallakın yerine geçer, müteallaktaki zamir de câr-mecrûrda gizlenir.²⁶⁷ Zarf-ı müstekar; haber, sıfat, hal ve sıra cümlesi olur.²⁶⁸ Zarf-ı müstekar, cümle içinde sıfat olarak gelirse müteallakı vucûben hazfedilir.²⁶⁹

Örnek:

²⁶² Kâbâve, ‘Îrâbü’l-cümel ve eşbâhu’l-cümel, 273; Râcihi, et-Taṭbîku’n-naḥvî, 358; Ulugöl, “Arap Dili Gramerinde Şibh-i Cümle ve Taalluk”, 477-508.

²⁶³ Râcihi, et-Taṭbîku’n-naḥvî, 359; Özdoğan, “Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları”, 113.

²⁶⁴ Mehmet Talu, Nahiv İlmi, (Kayseri: Tereke Yayınevi, 1987);55.

²⁶⁵ Gālâyinî, Câmi ‘u’d-dürûsi’l-‘Arabîyye, 2/203; Sevinç, Arapçanın Temel Gramer Kuralları, 280; Çörtü, Arapça Dilbilgisi Nahiv, 336-337; Özdoğan, Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları, 101.

²⁶⁶ Sevinç, Arapçanın Temel Gramer Kuralları, 297; Özdoğan, “Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları”, 109-110.

²⁶⁷ Gālâyinî, Câmi ‘u’d-dürûsi’l-‘Arabîyye, 2/203; Sevinç, Arapçanın Temel Gramer Kuralları, 295; Talu, Nahiv İlmi, 55; Çörtü, Arapça Dilbilgisi Nahiv, 335.

²⁶⁸ Çörtü, Arapça Dilbilgisi Nahiv, 336; Özdoğan, “Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları”, 106.

²⁶⁹ İbn Akîl, Şerhu İbn ‘Akîl, 1/213.

على الشَّجَرَةِ “Bu, ağacın üzerinde bulunan bir kuştur.” cümlesinde على الشَّجَرَةِ câr-mecrûru طَائِرٌ kelimesinin sıfatıdır. Bu durumda müteallak takdîri كَائِنٌ olur.²⁷⁰

في النَّحْوِ “Nahiv konusunda bir kitap okudum.” cümlesinde في النَّحْوِ câr-mecrûru كِتَابٌ isminin sıfatı olup müteallakı takdîren مَوْجُودٌ olur.²⁷¹

رَجُلًا “Kütüphanenin önünde bir adam gördüm.” cümlesinde رَجُلًا kelimesi mevsûf, أَمَامَ الْمَكْتَبَةِ zarf terkibi رَجُلًا lafzının mahzûf (مَوْجُودٌ) sıfatına müteallık sıfattır.²⁷²

Nahiv âlimleri harf-i cer ve mecrûr ile zarf-mecrûru şibh-i cümle olarak isimlendirmişlerdir.²⁷³ Nitekim şibh-i cümle kelâmında müstakil bir manaya sahip olmayan nâkıs cümlelerden oluşsa bile câr-mecrûr ve zarfın cümle içinde haber olarak bulunması açısından cümleye benzer.²⁷⁴ Buna ilaveten şibh-i cümle de isim cümlesi gibi mürekkebi bir şekilde iki veya daha fazla kelimedenden oluşur. Şibh-i cümle, zaman ve mekâna delâlet etmesi açısından da cümleye benzer kabul edilir.²⁷⁵

Câr-mecrûr veya zarf tamlaması şeklinde nekre isimden sonra gelen terkipler, yani şibh-i cümleler sıfat olur.²⁷⁶ Ma‘rife bir isimden sonra gelen şibh-i cümleler ise hal olarak isimlendirilir.²⁷⁷

Örnek:

على غُصْنٍ “Dal üzerinde olan bir serçe gördüm.” cümlesinde على غُصْنٍ câr-mecrûru nekre olan غُصْفُورٌ lafzının sıfatıdır.

رَجُلًا “Kütüphanenin önünde bulunan bir adam gördüm.” cümlesinde ise أَمَامَ الْمَكْتَبَةِ zarf terkibi رَجُلًا nekre isminin sıfatıdır.²⁷⁸

Örnek:

منْ “Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak.”²⁷⁹ Bu âyete مَنْ câr-mecrûru حَبْلٌ isminin mahzûf (كَائِنٌ) sıfatına müteallık sıfattır.²⁸⁰

²⁷⁰ Özdoğan, “Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları”, 101.

²⁷¹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 296.

²⁷² Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

²⁷³ Hasan, *en-Nahvü'l-vâfi*, 3/476; Râcihi, *et-Taṭbîku'n-naḥvî*, 357.

²⁷⁴ Râcihi, *et-Taṭbîku'n-naḥvî*, 357.

²⁷⁵ Kabâve, *İrâbü'l-cümel ve eşbâhu'l-cümel*, 271; Râcihi, *et-Taṭbîku'n-naḥvî*, 357-358; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 21.

²⁷⁶ Berakât, *en-Nahvü'l-Arabî*, 5/38; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

²⁷⁷ Mehmet Ali Şimşek, *Arap Dilinde Kelime Grupları ve Cümle*, (Sivas: Vizyon Yayıncılık, 2006), 334.

²⁷⁸ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

²⁷⁹ et-Tevbe 9/21.

²⁸⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/422.

Örnek:

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ “Müşriklerin Allah’ın yanında, peygamberinin yanında geçerli ahdi nasıl olabilir?”²⁸¹ âyetinde عِنْدَ mekan zarfı عَهْدٌ lafzının mahzûf (كَائِنٌ) sıfatına müteallık sıfattır.²⁸²

2.6.4. Cümle sıfatın şartları

Cümlelerin bir kelimeye sıfat olarak gelebilmesi için biri mevsûfta diğer ikisi cümlede olmak üzere üç şart aranır.

1) Cümle sıfat alan mevsûf nekre bir lafız olmalıdır. Nitekim nekre kelimelerden sonra gelen cümleler sıfat, ma‘rifelerden sonra gelen cümleler hal olur.

2) Cümle sıfatlar doğruya ve yanlışa muhtemel ihbârî cümlelerden oluşmalıdır.

3) Sıfat cümlesinde mevsûfa dönen, mevsûfla uyumlu râbıt bir zamir bulunmalıdır.²⁸³

İsim ve fiil cümlesi sıfatlarda olduğu gibi şibh-i cümle sıfatlar da nekre isimlerden sonra gelir.²⁸⁴ Buna ilaveten nahiv âlimi İbn Uşfûr (ö. 669/1270) şibh-i cümlelerin sıfat olabilmesi için zarf ve câr-mecrûrun tam olması, yani sıfat olan şibh-i cümlelerin kasdedilen manayı tam olarak ifade etme özelliğine sahip olması şartını zikreder.²⁸⁵

Abbas Hasan (ö. 1979) da kasdedilen manayı tam olarak ifade kabiliyetine sahip şibh-i cümlelerin ancak sıfat olabileceğini, أَقْبَلَ رَجُلٌ عَنْكَ ‘senin adına bir adam geldi’ şeklinde bu özellikten yoksun bir ifadenin (عَنْكَ) sıfat olamayacağını vurgular. Ayrıca mevsûfun nekre-i mahda olması gerektiğini belirtir.²⁸⁶

Örnek:

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ اتِّلْهُ مَأْمَنَةً “Ve eğer müşriklerden biri senden korunma isterse, Allah’ın sözünü duymasına fırsat vermek için onu koruma altına

²⁸¹ Âl-i İmrân 3/163.

²⁸² ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/307; Şâlih, *el-İ‘rabü’l- Mufaşşal*, 2/182; Şâfi, *el-Cedvel*, 4/360.

²⁸³ İbrâhîm b. Mûsâ eş-Şâtıbî, *el-Makâşidü’s-şâfiye fi şerhi’l-Hulâşati’l-kâfiye*, (Mekke: Camiatü Ümmü’l-Kur’a, 2007), 4/618; Şabbân, *Hâşiyetü’s-Şabbân*, (Beyrut: Dâr’ül-Kütübü’l-İlmiyye 1417/1997), 3/91-93; Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/473-474.

²⁸⁴ Şâtıbî, *el-Makâşidü’s-şâfiye*, 4/618; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

²⁸⁵ İbn ‘Uşfûr el-İşbîlî, *el-Muḥarrib fi’n-naḥv*, nşr. Ahmed Abdüssettâr el-Cevârî - Abdullah el-Cübûrî, (Bağdad: Matba‘atu’l-Ânî, 1391/1971), 1/219; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 349-353.

²⁸⁶ Nekre-i Mahda: Manası her ferde uygunluğuyla beraber delalet ettiği cinsler arasında yaygın bir anlam ifade eden kelimedir. Mesela رَجُلٌ kelimesi adam vasfının içerdiği bütün mânaları özlerinde barındıran kişileri ifade eder. Bk. Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 1/213.

al; sonra onu kendi güvenlik bölgesine ulaştır.”²⁸⁷ âyetinde *câr-mecrûr*, kendisini tahsis edici herhangi bir şeyden hali olan nekre *أَحَدٌ* lafzının sıfatıdır.²⁸⁸

Mevsûf kendisini tahsis etmesi sebebiyle izafet veya müfret bir sıfat alıp nekre mahda değilse şibh-i cümlelerin sıfat ve hal olması câizdir. Zira bu durumda mevsûf tam bir nekre olmayıp yarı ma‘rife kabul edilir. Şibh-i cümle, sıfatla tahsislenmiş veya cins ifade eden *أل* ile ma‘rife olan kelimedenden sonra gelirse sıfat veya hal olabilir.²⁸⁹

Örnek:

يُرْوُونِي الثَّمَرُ فَوْقَ الْأَغْصَانِ “Dallarda olan meyveler hoşuma gider.” Burada *فَوْقَ الْأَغْصَانِ* zarf terkihi *الثَّمَرُ* kelimesinin sıfatıdır. Zira *الثَّمَرُ* isminin başındaki *أل* cins anlamında olup kastedilen meyve belli değildir. Cümle şu şekilde de ifade edilebilir; Meyveler dalında iken hoşuma gider. Bu manada ise *أل* cins anlamında olmayıp kelime lafzen ma‘rife olarak alınıp devamında gelen zarf terkihi hal olarak yorumlanır.²⁹⁰

أَقْبَلَ رَجُلٌ وَفُورٌ فِي سَيَارَةٍ “Arabada olan vakur bir adam geldi.” cümlesinde *فِي سَيَارَةٍ* şibh-i cümlesi *رَجُلٌ* isminin mahzûf sıfatına müteallık sıfattır. Cümleyi ‘Vakur bir adam arabada iken geldi’ şeklinde hal olarak anlamlandırmak mümkündür. Zira *رَجُلٌ وَفُورٌ* müfret sıfatı *رَجُلٌ* ismini tahsis etmiş olup mevsûfu bilinir kılmıştır.²⁹¹

2.6.4.1. Mevsûfun nekre olması

Nekre, sözlük anlamıyla bir şeyi bilmemek, bir şeyden haberdar olmamak, bir nesneyi tanınamamak anlamlarına gelir.²⁹² Terim olarak nekre, belirli bir anlam belirtmeden, cinsi içinde genel, yaygın bir anlamı olan belirsiz bir ismi ifade eden bir terimdir. Nekre isimler başında lââm-ı ta‘rif olmayan lafızlardır.²⁹³

Cümle sıfatın şartlarından biri mevsûfun lafız olarak veya mana bakımından nekre olması gerektiğidir. Ma‘rife bir ögenin cümleyle nitelendirilmesi uygun değildir. Zira cümleler Arapların örfünde nekredir veya nekreye tevil edilirler, nekre ise ma‘rifeye sıfat olmaz.²⁹⁴

²⁸⁷ et-Tevbe 9/6.

²⁸⁸ Şâlih, *el-İ‘rabü’l-Mufaşşal*, 4/251.

²⁸⁹ Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 1/214; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 382.

²⁹⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 382.

²⁹¹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 382.

²⁹² Mutçalı, *Arapça –Türkçe Sözlük*, 916; el-Ma‘ânî li-Küllî Resmin Ma‘nen, ‘Nekre’. (Erişim: 27 Aralık 2023).

²⁹³ Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 1/208-209; Ġâlâyînî, *Câmi‘u’d-dürûsi’l-‘Arabiyye*, 1/147; Mısrî, *et-Tuhfetü’s-seniyye*, 136-137.

²⁹⁴ İbn Akîl, *Şerhu İbn ‘Akîl*, 3/195; İbn Yâiş, *Şerhu’l-Mufaşşal*, 2/243; Hâşimî, *el-Kavâ‘idü’l-esâsiyye li’l-luġati’l-‘Arabiyye*, 263.

Aynı zamanda sıfat ve mevsûf manada tek bir şeyi ifade etmesinden hareketle, nekre bir lafız ma‘ rifeyle, ma‘ rife de nekreye vasıf edilemez.²⁹⁵

İbn Mâlik (ö. 672/1274) konu ile ilgili olarak Elfiyye isimli eserinde şöyle bir örnek vermiştir.

وَنَعْتُوا بِجُمْلَةٍ مُنْكَرًا ... فَأَعْطَيْتُ مَا أُعْطِيَتْهُ خَبْرًا

"Araplar cümleyi nekreye sıfat kıldılar, habere verdiğimi (râbıt zamir) sıfat olan cümleye verdim."²⁹⁶

İbn Malik'in نَعْتُوا بِجُمْلَةٍ مُنْكَرًا ifadesinden kasıt cümlelerin nekreye tevil edilmesi olup isim ve fiil cümlesinin ma‘ rife bir isme değil nekreye sıfat olarak gelmesi gerektiğidir. Zira Arap dilinde cümleler nekreye tevil edilirler.²⁹⁷ Gerek isim cümlesi gerek fiil cümlesi olsun bir cümle ancak nekre isme sıfat olur.²⁹⁸

Örnek:

جاء رجلٌ يَحْمِلُ كِتَابًا "Kitap taşıyan kişi geldi."

جاء رجلٌ أبوه كريمٌ "Babası cömert olan kişi geldi."

Örnek cümlelerde görüldüğü üzere ilk cümlede يَحْمِلُ كِتَابًا ma‘ rife bir isme değil nekre olan رَجُلٌ ismine sıfat olmuştur. İkinci cümlede isim cümlesi (أبوه كريمٌ), nekre olan رَجُلٌ kelimesinin sıfatıdır.²⁹⁹

Örnek:

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ "Bir günden sakının ki, onda Allah'a döndürüleceksiniz."³⁰⁰ (Allah'a döndürüleceğiniz bir günden sakının) âyetinde تُرْجَعُونَ فِيهِ ifadesi nasb mahallinde fiil cümlesi olup nekre يَوْمًا lafzının sıfatıdır.³⁰¹

Örnek:

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ "Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak halinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin

²⁹⁵ Şâtibî, *el-Maḳāşidü 'ş-şâfiye*, 4/618; Şebûl, *Üslûb 'ün-Na 't fî 'l- Qur 'ân 'il-Kerîm*, 282.

²⁹⁶ İbn Mâlik et-Tâî, *el-Elfiyyetü İbn Mâlik* (Kahire: Dâru't-Teâvun, 1431/2010), 45.

²⁹⁷ Ebû Zeyd el-Mekkûdî, *Şerhu Elfiyyeti İbn Mâlik*, thk. Abdulhamid Hendavi (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1425/2005), 213; İbn Yaîş, *Şerhu 'l-Mufaşşal*, 2/243; Sabbân, *Hâşiyetü 'ş-Şabbân*, 3/91.

²⁹⁸ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 379.

²⁹⁹ Gâlayînî, *Câmi 'u 'd-dürûsi 'l- Arabiyye*, 2/540.

³⁰⁰ Bakara Sûresi, 2/281

³⁰¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/226; Şâlih, *el-İ 'rabü 'l- Mufaşşal*, 1/394; Şâfi, *el-Cedvel*, 3/81.

durumu gibidir.”³⁰² âyetinde ظَلَمَاتٌ lafzı mübtedâ, فِيهِ mukaddem haber olup bu isim cümlesi nekre olan صَيِّب kelimesinin sıfatıdır.³⁰³

Nekrelerden sonra gelen cümlelerin sıfat, ma‘rifelerden sonra gelen cümlelerin hal olduğunu ifade edilmişti. Ancak mütekaddim nahiv âlimleri bu kuralı tamamen genelleştirmemişler ve bazı kayıtlar getirmişlerdir. Buna göre nekre-i mahda, yani tahsis edilmemiş, saf nekre bir isimden sonra gelen ihbârî³⁰⁴ cümleler sıfat olurlar. Ma‘rife mahdadan sonra gelen cümleler hal olurlar. Nekre-i gayrı mahda ve ma‘rife gayrı mahdadan sonra gelen cümleler, birini diğerine tercih edecek bir mâni yok ise hem sıfat hem de hal olarak yorumlanır.³⁰⁵

Örnek:

رَأَيْتُ طَالِبًا يَقْرَأُ “Okuyan bir öğrenci gördüm.”

رَأَيْتُ زَيْدًا يَقْرَأُ “Zeydi okurken gördüm.”

رَأَيْتُ طَالِبًا مُجِدًّا يَقْرَأُ “Okuyan çalışkan bir öğrenci gördüm.”

رَأَيْتُ مِثْلَ الْأَسَدِ جُرَّاءَهُ أَصِيلَةً “Zeyd yiğitliği asil olan aslan gibidir.”

İlk cümlede يَقْرَأُ fiil cümlesi nasb mahallinde olup nekre mahda olan طَالِبًا kelimesinin sıfatıdır. İkinci cümlede يَقْرَأُ cümlesi nasb mahallinde olup ma‘rife mahda olan زَيْدًا isminden haldir. Üçüncü cümlede يَقْرَأُ fiil cümlesi nasb mahallinde olup nekre-i gayrı mahda olan طَالِبًا (nekre طَالِبًا kelimesi مُجِدًّا sıfatı ile tahsis edilmiş) lafzının sıfatı veya haldir. Son cümlede ise جُرَّاءَهُ أَصِيلَةً isim cümlesi ma‘rife الْأَسَدِ lafzından sonra sıfat olarak gelmiş olup i‘râbının hal kılınması daha evladır.³⁰⁶ Ancak buradaki الْأَسَدِ ismi başında cins anlamı taşıyan اَلْ ile ma‘rife olmuştur. Cins anlamı taşıyan اَلْ takısı alan kelime lafız itibariyle ma‘rife olmakla birlikte mânen nekre kabul edilir. Buradaki ma‘rifelik sadece lafızda olup gerçekte belirsizdir. Bu sebeple cümlelerin sıfat veya hal kılınması câizdir.

³⁰² Bakara Sûresi, 2/19

³⁰³ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/35; Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 1/25; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/65.

³⁰⁴ İhbârî cümleler içinde doğru veya yanlış bir hüküm ve yargının bulunduğu cümlelerdir. İnşâî cümle ise söylenilen bir söz hakkında doğru ya da yanlış demenin mümkün olmadığı cümlelerdir. Bk. Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhirü’l-belâga* (Beyrut: el-Mektebetü’l- Asriyye, 1431/2010), 55-69; Ali el-Cârim, Mustafa Emîn İbrâhim, *el-Belâgatü’l-vâzıha* (İstanbul: Şifa Yayınevi, 2020), 269.

³⁰⁵ Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 1/213-214; Râcihî, *et-Taṭbîku’n-naḥvî*, 340.

³⁰⁶ Râcihî, *et-Taṭbîku’n-naḥvî*, 340-341.

Lafza bağı kalarak cümlelerin hal olarak değeriendirilmesi mümkün olduğu gibi manaya bağı kalarak sıfat olarak değeriendirmekte mümkündür.³⁰⁷

Cümleler bazen Arap dilinde ‘Nekre-i Mevsûfe’ olarak ifade edilen ve nekre kabul edilen مَنْ ve مَا kelimelerine sıfat olurlar. Zaten مَنْ ve مَا lafızlarının nekre-i mevsûfe olması için kendilerinden sonra bir sıfatın gelmesi gerekir. Nekre-i mevsûfe olarak gelen مَنْ lafzının manası إِنْسَانٌ, مَا lafzı ise شَيْءٌ anlamındadır. Bu iki kelimedenden sonra onları niteleyen bir sıfat gelmez ise مَنْ ve مَا ‘nekre-i gayrı mevsûfe’ veya ‘nekre-i tam’ olup anlam olarak yine مَنْ lafzı إِنْسَانٌ, مَا lafzı ise شَيْءٌ anlamında olur.³⁰⁸

Örnek:

رُبَّ مَنْ نَصَحْتُهُ اسْتِفَادَ مِنْ نَصِيحَتِكَ “Belki tavsiye verdiđin kişi/insan tavsiyenden istifade etmiştir.”

رُبَّ مَا كَرِهْتُهُ تَحَقَّقَ فِيهِ نَفْعُكَ “Belki nefret ettiğin şey senin yararına olmuştur.”³⁰⁹

Örnek cümlelerin ilkinde مَنْ lafzı nekre إِنْسَانٌ manasında olup devamındaki نَصَحْتُهُ fiil cümlesi مَنْ kelimesinin sıfatıdır. Diğer cümlede ise مَا lafzı, nekre شَيْءٌ anlamında olup kendisinden sonra gelen كَرِهْتُهُ fiil cümlesi ise sıfattır.

Kur’ân-ı Kerîm’de nekre-i mevsûfeye sıfat olarak gelen cümleler mevcut olmakla birlikte gerek müfessirler gerekse i’râb çalışmaları yapan dil bilginleri arasında مَنْ ve مَا lafızlarının geçtiği ilgili âyetlerde görüş farklılıkları bulunmaktadır. Zira bazı müfessir ve dil âlimleri مَنْ ve مَا kelimelerini ismi mevsûl olarak alırken bazıları nekre-i mevsûfe, bir kısmı da ismi mevsûl, nekre-i mevsûfe ve mastariyye olarak hepsini zikreder.

Örnek:

إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا “Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz...”³¹⁰

Ebü’l-Bekâ el-Ukberî (ö. 616/1219) ve Muhammed Abdurrahim Sâfi bu âyete mevcut مَا kelimesini الَّذِي manasında ismi mevsûl, شَيْءٌ anlamında nekre-i mevsûfe olarak zikretmiş ve نَزَّلْنَا fiil cümlesinin مَا kelimesine sıfat olmasının câiz olduğunu ifade etmiştir.³¹¹

³⁰⁷ Şabbân, *Hâşiyetü’s-Şabbân*, 3/88; Üşmûnî, *Şerhi’l-Üşmûnî ala Elfiyeti İbn Malik*, 2/318; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 380.

³⁰⁸ Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 1/352-353; Ebü’l-Hasen er-Rummânî, *Me’âni’l-hurûf* (Byy.; yy. 1431), 4.

³⁰⁹ Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 1/352.

³¹⁰ el-Bakara 2/23.

³¹¹ Ukberî, *et-Tibyân*, 1/40; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/75.

Örnek:

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ *“Ehl-i kitap’tan Allah’a inanan kimseler vardır.”*³¹²

el-Ukberî bu âyette مَنْ lafzını ismi mevsûl ve aynı zamanda nekre-i mevsûfe olarak ifade etmiştir. Sâfi ve Muhyiddin Dervîş ise مَنْ lafzını ismi mevsûl olarak belirtmiştir.³¹³

2.6.4.2. Mevsûfa dönen zamir

İsim cümlesi ve fiil cümlesi şeklinde gelen sıfatın diğer bir şartı, nitelenen isme dönen melfûz/cümlede zikredilen veya takdîri/varsayılan bir zamir içermesi gerektiğidir. Sıfat olarak gelen cümlede sıfat cümlesini nitelenen isme bağlayan, sıfatla mevsûf arasındaki tüm uygunluk şartlarını taşıyan mevsûfa dönen bir zamir bulunur. Mevsûfa dönen bu zamir bazen açıkça zikredilmiş, bazen de müstetir ve takdîren (zahir siyaktan bir karine ile bilinirse) olabilir.³¹⁴

İbn Mâlik (ö. 672/1274) konu ile ilgili olarak Elfiyye isimli eserinde şöyle bir örnek vermiştir.

وَنَعْتُوا بِجُمْلَةٍ مُنْكَرًا ... فَأَعْطَيْتُ مَا أُعْطِيْتُهُ خَيْرًا

*“Araplar cümleyi nekreye sıfat kıldılar, cümleye verdiğimi (râbıt zamir) sıfat olan cümleye verdim.”*³¹⁵

Bu beyitte فَأَعْطَيْتُ مَا أُعْطِيْتُهُ خَيْرًا ifadesinden kasıt sıfat olarak gelen cümlede mevsûfa dönen râbıt bir zahirin bulunması gerektiğidir.³¹⁶

Örnek:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَلُكُمْ *“Yeryüzünde gezen her türlü canlı ve (gökte) iki kanadıyla uçan her tür kuş, sizin gibi birer topluluktan başka bir şey değildir.”*³¹⁷ âyetindeki يَطِير muzâri fiil cümlesi olup nekre isim olan طَائِر lafzına sıfat

³¹² Âl-i İmrân 3/199.

³¹³ Ukberî, *et-Tibyân*, 1/324; Şâfi, *el-Cedvel*, 4/424; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2/145.

³¹⁴ el-Üşmûnî, *Şerhi'l-Üşmûnî*, 2/320; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/474; Şebûl, *Üslûb'ün-Na'fî'l-Kur'ân'il-Kerîm*, 285; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 379; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 353.

³¹⁵ İbn Mâlik, *el-Elfiyyetü İbn Mâlik*, 45.

³¹⁶ Mekkûdî, *Şerhu Elfiyyeti İbn Mâlik*, 213.

³¹⁷ el-En'âm 6/38.

olmuştur. Sıfat cümlesini mevsûfa bağlayan يَطِيرُ fiilinin altında isme dönenen müstetir هو zamiridir.³¹⁸

Örnek:

وَأَنْتُمْ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ “Bir günden sakının ki, onda Allah’a döndürüleceksiniz.”³¹⁹ (Allah’a döndürüleceğiniz bir günden sakının) âyetinde تُرْجَعُونَ فِيهِ ifadesi nasb mahallinde fiil cümlesi olup nekre يَوْمًا lafzının sıfatıdır. Bu âyette sıfat olan cümleyi mevsûfa bağlayan râbıt zamir ‘hû’ olup açıkça zikredilmiştir.³²⁰

Örnek:

وَأَنْتُمْ يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا “Öyle bir günden korkun ki, o gün kimse başkası için bir şey ödeyemez.”³²¹ âyetinde لَا تَجْزِي cümlesinde harf-i cer ve mecrûru ile râbıt zamiri mahzûf olup فِيهِ câr-mecrûru takdîr edilmiştir. Yani âyette sıfat olan cümleyi mevsûfa bağlayan râbıt zamir ‘hû’ olup takdîridir.³²²

2.6.4.3. Sıfat cümlesinin ihbârî olması

Arapçada ihbârî cümle, söylenilen bir söz hakkında sözü söyleyen mütekellime, ifade ettiği şeyde doğru ya da yanlış demenin mümkün olmasıdır. Mütekellimden çıkan söz vakıya uygun ise sözü söyleyen kişi ifade ettiği şeyde doğru söylemiştir. Eğer mütekellimin kelâmı, vakıya mutabık değilse sözünde yalan beyanda bulunmuştur. Başka bir ifade ile ihbârî cümleler içinde doğru veya yanlış bir hüküm ve yargının bulunmasının mümkün olduğu cümlelerdir. Hüküm nasıl doğru veya yalan bir yargı taşır ise haber de aynı şekilde doğru veya yalan anlamı kendisinde bulundurulur.³²³

İnşâî cümle ise söylenilen bir söz hakkında doğru ya da yanlış demenin mümkün olmadığı cümlelerdir. Sözü söyleyen mütekellime ifade ettiği şeyde doğru ya da yanlış demenin mümkün olmamasıdır. İnşâî cümleler, istek, emir, nehy, soru, dilek, temenni türü cümleler olup hüküm ifade etmezler.³²⁴

³¹⁸ Şâlih, *el-İ‘âbü’l- Mufaşşal*, 3/213-214.

³¹⁹ el-Bakara 2/281.

³²⁰ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 1/394.

³²¹ el-Bakara 2/48.

³²² Şabbân, *Hâşiyetü’s-Şabbân*, 3/92; ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/60; Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 1/59; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/161.

³²³ Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhirü’l-belâğa* (Beyrut: el-Mektebetü’l- Asriyye, 1431/2010), 55; Ali el-Cârim, Mustafa Emin İbrâhim, *el-Belâğatü’l-vâziha* (İstanbul: Şifa Yayınevi, 2020), 269; Mustafa Irmak, *Haber ve İnşa-Klasik Dilbiliminde Bildirim ve Talep İfadeleri* (İSAM Yayınları: İstanbul, 2017), 62.

³²⁴ Hâşimî, *Cevâhirü’l-belâğa*, 69; Cârim, İbrâhim, *el-Belâğatü’l-vâziha*, 269.

Arap dili âlimleri, sıfat cümlesinin ihbârî olmasını, doğruya veya yanlışla muhtemel olması gerektiğini şart koşmuştur. Sıfat cümlesinin inşâ olması uygun değildir.³²⁵ İbn Yaîş de sıfat olarak gelen cümlede kalk, otur, durma, kalkma, oturma ve Zeyd ayağa kalkar mı? gibi emir, yasak ve sorulardan sakınarak cümle sıfatın doğru veya yanlış olma ihtimalini şart koşar. Yine İbn Yaîş'e göre bu cümleler bağlaç olarak geçmedikleri ve haber bildirmediği için nekrelele sıfat olamazlar. Zira sıfatın amacı, mevsûfta sabit bir durumu zikrederek onu beyan ve açıklamaktır. Kendi içinde emir, yasak ve soru bildiren cümleler mevsûfta sabit bir durumu beyan etmeyen talep ifade eden cümlelerdir. Başka bir ifade ile inşâ ve talep bildiren cümleler, sıfatın ifade ettiği izah, beyan, tahsis gibi anlamları ifade etmediklerinden sıfat olarak bulunamazlar.³²⁶

İbn Mâlik (ö. 672/1274) konu ile ilgili olarak Elfiyye'sinde şöyle bir örnek vermiştir.

وامنع هنا إيقاع ذات الطلب ... وإن أتت فالقول أضرر تصب³²⁷

Şart cümlesi hariç inşâ ve talep cümleleri emir, nehiy, soru, duâ gibi sıfatın amaçladığı tahsis, medh, tadvîh gibi anlamları ifade etmediklerinden inşâi cümleler sıfat olamazlar.³²⁸

Örnek:

رأيت مسكيناً عاونه “Bir fakir gördüm. Ona yardım et.”

Bu cümlede مسكيناً nekre isminden sonra gelen emir fiili sıfat olmayıp ayrı bir cümledir. Ayrıca عاونه cümlesi (Yardım et) talep içerdiğinden dolayı bu cümleye sıfat cümlesi denilemez. Yani burada عاونه emir fiili ayrı bir cümle olup sıfat değildir.³²⁹

İbn Yaîş sıfat olarak gelen ihbârî cümleleri fiil ve fâilden oluşan fiil cümlesi, mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi, şart ve ceza cümlesi, câr-mecrûru veya zarftan mürekkep şibh-i cümle olarak taksim etmiştir. İhbârî cümleler mübtedâyâ haber, ismi mevsûle sıla olarak gelebileceği gibi nekre kelimelere sıfat olarak da gelebilirler.³³⁰

³²⁵ İbn Hişâm en-Nahvî, *Evḍaḥu'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâî (Byy.: Dârü'l-Fikr, 2010), 3/278; Abdüsselâm b. Muhammed b. Hârûn, *el-Esâlibü'l-inşâ'iyye fi'n-naḥvi'l-'Arabî* (Kahire: y.y., 2001), 108; eş-Şebûl, *Üslûb'ün-Na't fi'l-Kur'ân'il-Kerîm*, 283.

³²⁶ İbn Yaîş, *Şerḥu'l-Mufaşşal*, 2/242; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 380.

³²⁷ İbn Mâlik et-Tâî, *el-Elfiyyetü İbn Mâlik* (Kahire: Dâru't-Teâvun, 1431/2010), 45.

³²⁸ Mekḥûdî, *Şerḥu Elfiyyeti İbn Mâlik*, 213; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 380.

³²⁹ Üşmûnî, *Şerhi'l-Üşmûnî ala Elfiyyeti İbn Malik*, 2/321; Ḥasan, *en-Naḥvu'l-vâfi*, 3/473; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 380.

³³⁰ İbn Yaîş, *Şerḥu'l-Mufaşşal*, 2/241.

Kur’ân-ı Kerîm’de sıfat olarak gelen cümleler haber üslûbu açısından pek çok âyette mevcuttur.

Örnek:

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ “Bu (Kur’ân), sana indirdiğimiz, mübarek bir kitaptır.”³³¹ âyetinde geçen أَنْزَلْنَاهُ ref’ mahallinde fiil ve fâilden müteşekkil cümle كِتَابٌ lafzının sıfatıdır.³³²

Örnek:

Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki; o, çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır.”³³³ âyeti kerîmesinde لَا شَيْءَ فِيهَا mübtedâ (شَيْءٌ) ve haberden (فِيهَا) oluşan cümle olup بَقَرَةٌ isminin sıfatıdır.³³⁴ Cümlede لَا cinsini nefyeden, شَيْءٌ lafzı لَا’nın ismi لَا’nın haberidir.³³⁵

Örnek:

مَنْ أَهْلُ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ “Ehl-i kitap’tan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen onu sana noksansız öder.”³³⁶ âyette مَنْ (nekre-i mevsûfe) mübtedâ muahhar, مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ, şibh-i cümle مَنْ isminin haberi, مَنْ أَهْلُ الْكِتَابِ şart ve cevap cümlesi ise مَنْ lafzının sıfatıdır.³³⁷

Örnek:

أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ “Ne zaman onlar bir söz verdilerse yine kendilerinden bir grup onu bozup bir kenara atmadı mı?”³³⁸ âyetinde فَرِيقٌ مِنْهُمْ câr-mecrûru فَرِيقٌ kelimesinin mahzûf sıfatına müteallık sıfattır.³³⁹

2.6.5. Ma’ rife Mevsûfa Cümle Sıfat Gelmesi

Ma’ rife (المعرفة), kökü عَرَفَ olup bir şeyi bilmek, onu idrak etmek, tanımak anlamına gelir. Nahiv ilminde ma’ rife, belirli bir şeye delalet eden isimdir.³⁴⁰ Ma’ rife; zamir, alem (özel

³³¹ el-En’âm 6/92.

³³² ‘Ukberî, et-Tibyân, 1/519; Şâfi, el-Cedvel, 7/219.

³³³ el-Bakara 2/71.

³³⁴ Mekkî b. Ebû Tâlib, Müşkilü İ’râbü’l-Kur’ân, thk. Hâtim Sâlih ed-Dâmin (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1405/1985), 1/99; Şâfi, el-Cedvel, 1/160.

³³⁵ Şâlih, el-İ’râbü’l-Mufaşşal, 1/87; Şâfi, el-Cedvel, 1/160.

³³⁶ Âl-i İmrân 3/75.

³³⁷ ‘Ukberî, et-Tibyân, 1/272.

³³⁸ el-Bakara 2/100.

³³⁹ Şâlih, el-İ’râbü’l-Mufaşşal, 1/125; Dervîş, İ’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm, 1/156; Şâfi, el-Cedvel, 1/212.

³⁴⁰ el-Ma’ânî li-küllî resmin ma’nen (el-Ma’ânî), “Ma’ rife”, (Erişim: 15 Şubat 2023).

isim), işâret isimleri, ism-i mevsûller, başına lam-ı ta'rif gelen isimler, ma'rifeye muzâf olan isimler ve nekre-i maksûde olmak üzere yedi gruba ayrılmaktadır.³⁴¹ Bunlara ilaveten cins ifade eden اَلْ ile ma'rife olan isimlerde mevcut olup Arap dilinde bazen cümleler bu kelimelere sıfat olurlar. Bu durumu ilgili başlıklar altında ele almak faydalı olacaktır.

2.6.5.1. Ma'rife mevsûfa sıfat olunması

Ma'rife bir kelimeye (zahir, alem/özel isim), işâret isimleri, ism-i mevsûller, başına lam-ı ta'rif gelen isimler, ma'rifeye muzâf olan isimler ve nekre-i maksûde) cümle veya şibh-i cümle sıfat yapılmak istenilirse bu durum ism-i mevsûl ile sağlanır. Ma'rifeye sıfat olan cümle ve şibh-i cümle ism-i mevsûle sılâ olur.

Örnek:

مررت بزيد الذي أبوه منطلق “Babası yolda olan Zeyd’e uğradım.” cümlesinde ma'rife olan زيد kelimesine sıfat olan أبوه منطلق cümlesi الذي ism-i mevsûlünün sılasıdır.³⁴²

Örnek:

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ “Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı var eden Allah’a mahsustur. Ama yine de kâfir olanlar (putları) rablerine eş tutuyorlar.”³⁴³ âyetinde الذي ism-i mevsûlü الله lafzına sıfat, sonrasında gelen خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ cümlesi ise ism-i mevsûlün sılasıdır.³⁴⁴

Örnek:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ “Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın.”³⁴⁵ âyetinde النَّفْسُ ism-i mevsûlü الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ kelimesinin sıfatıdır. حَرَّمَ اللَّهُ cümlesi ise ism-i mevsûle sıladır.³⁴⁶

2.6.5.2. Cins ifade eden اَلْ ile ma'rife mevsûfa sıfat olunması

Arap dilinde bazen cümleler cins ifade eden اَلْ ile ma'rife olan kelimelere sıfat olurlar. Zira cins ifade eden اَلْ takısı alan kelime lafız itibariyle ma'rife olmakla birlikte mânen nekre kabul edilir. Buradaki ma'rifelik sadece lafızda olup gerçekte belirsizdir.³⁴⁷ Diğer

³⁴¹ Hâşimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 83-84; Gâlâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 1/147.

³⁴² İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/243.

³⁴³ el-En'âm 6/1.

³⁴⁴ Şâlih, *el-İ'râbü'l-Mufaşşal*, 3/175; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/61.

³⁴⁵ el-İsrâ 17/33.

³⁴⁶ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/433;

³⁴⁷ Sabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 3/88; el-Üşmûnî, *Şerhi'l-Üşmûnî 'ala Elfiyeti İbn Malik*, 2/318.

bir ifade ile başında cins anlamı taşıyan اَلْ bulunan kelime tam ma‘rife sayılmadığından kendisini açıklayan cümle sıfat veya hal konumunda olabilir.³⁴⁸

Beni Selül’den bir adam şöyle demiştir:

وَلَقَدْ أَمَرُ عَلَى اللَّئِيمِ يَسْتُبْنِي ... فَأَعِفْتُ ثُمَّ أَقُولُ لَا يَغْنِينِي

“Alçağın birinin yanından geçerken bana sövüyordu.

Kaçındım ve sonra dedim ki şahıs beni kastetmiyordur.”³⁴⁹

Beytin birinci kısımda yer alan اللَّئِيمِ kelimesindeki اَلْ takısı cins içindir. Devamındaki يَسْتُبُّ fiil cümlesi ise sıfat konumundadır. Bilindiği üzere sıfat olarak gelen cümleler nekre isimden sonra gelir. Bu beyitteki اللَّئِيمِ kelimesi sadece lafız olarak zâhiren ma‘rife olsa da, mana itibarıyla nekre olduğu için belirlilik ifade etmemektedir. Burada اللَّئِيمِ lafzından kasıt her hangi bir ‘alçak’ olup kelime muayyen bir kişiyi işaret etmeyip cinsin tüm fertlerine delâlet ettiğinden nekre kabul edilmiştir.³⁵⁰

Beyitte يَسْتُبُّ fiil cümlesi cer mahallinde olup اللَّئِيمِ lafzının -mana itibarıyla nekre olduğu için- sıfatıdır. Bu kelimeyi lafzen yorumladığımızda ise يَسْتُبُّ fiil cümlesi nasb mahallinde hal olarak gelir.³⁵¹

Örnek:

وَأَيَّةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ “Gece de onlar için bir ibret alâmetiidir. Biz ondan gündüzü sıyrıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler.”³⁵² âyetinde اللَّيْلُ kelimesinin başındaki اَلْ belirlilik için değil cinsin bütün fertlerini tek tek içine alan bir anlam ifade etmektedir. Bu sebeple نَسْلَخُ مِنْهُ fiil cümlesi ref‘ mahallinde olup اللَّيْلُ lafzının sıfatı olur.³⁵³

İbn Mâlik, اللَّيْلُ kelimesi lafız olarak ma‘rife olmakla birlikte mana itibarıyla nekre olduğu ve muayyen bir geceyi ifade etmediğinden نَسْلَخُ cümlesinin sıfat olduğunu ifade eder.³⁵⁴

İbn Akîl’e göre نَسْلَخُ cümlesinin sıfat olarak gelmesi câizdir.³⁵⁵ Bununla birlikte اللَّيْلُ kelimesinden sonra gelen cümleyi lafza bağlı kalarak hal olarak yorumlayan nahiv

³⁴⁸ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

³⁴⁹ Şabbân, *Hâşiyetü’ş-Şabbân*, 3/88; İbn Akîl, *Şerhu İbn ‘Aķîl*, 3/197.

³⁵⁰ Hâlid b. Abdillâh el-Ezherî, *Şerhu’t-Taşrih ‘ale’t-Tavzîh* (Beyrut: Dâr’ül-Kütübü’l-‘İlmiyye, 1421/2000), 2/114.

³⁵¹ Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/472; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 381.

³⁵² Yâsîn 36/37.

³⁵³ Şabbân, *Hâşiyetü’ş-Şabbân*, 3/88; Berakât, *en-Nahvü’l-Arabî*, 5/27; Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/472.

³⁵⁴ İbn Mâlik et-Tâi, *Şerhu’t-Teshîl*, nşr. Abdurrahman es-Seyyid-Muhammed el-Mahtûn (Kahire, 1410/1990), 3/311.

³⁵⁵ İbn Akîl, *Şerhu İbn ‘Aķîl*, 3/196.

âlimleri de mevcuttur.³⁵⁶ Söz gelimi Ebû Hayyân el-Endelüsî'ye (ö. 745/1344) göre cins ifade eden اَلْ takısı ile ma'rife olan kelimeler cümleye sıfat olarak gelmezler.³⁵⁷

Örnek:

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا “Erkekler, kadınlar ve çocuklar içinden zayıf sayılanlar (yani) çaresiz kalanlar ve hiçbir kurtuluş yolu bulamayanlar müstesnadır.”³⁵⁸ âyetindeki لَا يَسْتَطِيعُونَ cümlesini Zemahşerî الْمُسْتَضْعَفِينَ lafzına sıfat kılmıştır. Zira mevsûf olan الْمُسْتَضْعَفِينَ kelimesinin başındaki اَلْ muayyen bir şey için olmayıp cins ifade eder.³⁵⁹

Tüm bunlardan hareketle cins ifade eden اَلْ ile ma'rife olan kelime, mana itibariyle nekre olduğundan hal değil sıfat olur. Lafza bağlı kalarak tâbi olan cümle hal olarak yorumlanabilir.

2.7. Cümle Sıfatın Tertibi

Cümle içerisinde birden fazla müfret sıfat geldiğinde mütekellim maksadına göre sıfatları sıralayabilir, birini diğerinden önce veya sonra zikredebilir.³⁶⁰

Örnek:

أُحِبُّ الطَّالِبَ النَّاجِحَ الْمُجْتَهِدَ الشَّجَاعَ “Ben başarılı, çalışkan, cesur öğrenciyi severim.” cümlesinde mütekellim الشَّجَاعَ، الْمُجْتَهِدَ، النَّاجِحَ sıfatlarını dilediği gibi takdim veya tehir edebilir.

Müfret, cümle ve şibh-i cümle sıfatlar bir arada kullanıldığında ise öncelik müfret sıfata verilirken onu şibh-i cümle sıfat takip eder. Cümle sıfat ise çoğunlukla en sonda yer alır.³⁶¹

Örnek:

هَذَا عُصْفُورٌ حَزِينٌ، عَلَى شَجَرَةٍ، يَشْكُو مَا أَصَابَهُ “Bu kuş, bir ağaçta, başına gelenlerden şikâyet eden üzgün bir kuştur.” cümlesinde حَزِينٌ sözcüğü عُصْفُورٌ kelimesinin birinci sıfatı، عَلَى شَجَرَةٍ câr-mecrûru ikinci sıfatı، يَشْكُو مَا أَصَابَهُ fiil cümlesi ise üçüncü sıfatı durumundadır. Mevsûf

³⁵⁶ Şâlih, *el-İ'râbü'l- Mufaşşal*, 9/453; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/199.

³⁵⁷ Endelüsî, *İrtişâfü'd-darab*, 4/1915.

³⁵⁸ en-Nisâ 4/98.

³⁵⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hağâ'iki gâvâmi'zi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eğâvîl fi vücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dâr'ül-Kitâb'ül-'Arabî, 1407/1987), 1/556.

³⁶⁰ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/496.

³⁶¹ İbn Mâlik, *Şerhu't-Teshîl*, 3/320; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/496; Gâlâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 2/228.

sıfatlarını sırasıyla müfret, şibh-i cümle ve cümle sıfat olarak almıştır.³⁶² Bu durumda Türkçe’ye tercüme sırasıyla şibh-i cümle, cümle ve müfret sıfat şeklinde yapılır.³⁶³

Örnek:

أَنَّ رَجُلًا مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ “*Firavun ailesinden olup, imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi...*”³⁶⁴ âyetinde رَجُلٌ kelimesi مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ câr-mecrûru ikinci sıfatı, يَكْتُمُ إِيمَانَهُ fiil cümlesi ise üçüncü sıfatıdır.³⁶⁵ Âyetin Türkçe’ye tercümesi sırasıyla şibh-i cümle, cümle ve müfret sıfat şeklinde yapılır.

Ancak nadir de olsa cümle sıfatın müfret sıfatın önüne geçtiği de olur.³⁶⁶ Bu durumda cümle sıfat öne alınarak tercüme edilir.³⁶⁷

Örnek:

أَنْزَلْنَاهُ فِي هَذِهِ كِتَابٍ “*Bu kitap, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır...*”³⁶⁸ âyetinde أَنْزَلْنَاهُ fiil cümlesi كِتَابٍ lafzının ilk sıfatı, مُبَارَكٌ ise ikinci sıfatıdır.³⁶⁹

2.8. Cümle Sıfatın İ‘râbı

İ‘râb, kelimeye dahil olan âmillerden dolayı kelime sonlarındaki hallerin (ref‘ halinden nasb veya cer haline dönüşümü gibi) lafzen veya takdîren değişimidir.³⁷⁰

Cümlelerin i‘râbından maksat ise, cümle içinde ki konumunu belirlemek ve cümlelerin kendisinden önceki ve sonraki kelimelerle alakasını ortaya koymaktır. Ancak cümleye i‘râb vermek mümkün olmadığı için müfret kelime gibi açıktan i‘râb alamaz. Bu durumda cümle sıfatlar müfret sıfata tevil edilir.

Müfret ile te’vîl edilip edilmeme açısından cümleler iki kısma ayrılır.

1- Müfret olarak yorumlanan cümlelere i‘râbta mahalli olan cümleler,

³⁶² Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/496.

³⁶³ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 386.

³⁶⁴ el-Mü’min 40/28.

³⁶⁵ Şâlih, *el-İ‘rabü’l-Mufaşşal*, 10/254; Dervîş, *İ‘râbü’l-Kur’ânî’l-Kerîm*, 8/478; Ġâlâyînî, *Câmi‘u’d-dürûsi’l-Arabiyye*, 2/226.

³⁶⁶ Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/497.

³⁶⁷ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 386.

³⁶⁸ el-En‘âm 6/92.

³⁶⁹ Şâlih, *el-İ‘rabü’l-Mufaşşal*, 3/275.

³⁷⁰ Mısıri, *et-Tuḥfetü’s-seniyye*, 18; Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), “İ‘râbü’l-Kur’ân” (Erişim 24 Kasım 2022).

2- Müfret olarak yorumlanamayan cümlelere de i'râbta mahalli olmayan cümleler denilir.³⁷¹

İ'râbda mahalli olan cümleler sekiz adettir.

- 1- İhbâri cümleler,
- 2- Hal cümlesi,
- 3- Nasb mahallinde (mefûlün bih) olan cümleler,
- 4- İzâfetle cer mahallinde bulunan cümle,
- 5- Şartın cevabı olan cümle,
- 6- Cümle sıfatlar,
- 7- Ma'tuf olan cümle,
- 8- Bedel olan cümle.³⁷²

İbn Hişâm'a göre irâbta mahalli olmayan cümleler yedi adettir;

- 1- İbtidâiyye (başlangıç)/isti'nâfiyye (sıra) cümlesi,
- 2- İ'tiraziyye (ara),
- 3- Tefsîriyye (açıklayıcı),
- 4- Kasemin cevabında gelen cümle,
- 5- Bazı şart ve cevap cümleleri (cezm etmeyen şart edâtının cevap cümlesi ya da cezm eden edâtın cevabı olup başında fâ ve izâ'nın bulunmadığı cevap cümlesi),
- 6- Sıla cümlesi,
- 7- İrâbta mahalli olmayan bir cümleye tâbi olan cümle.³⁷³

Cümle, müfret ismin yerine geçtiği zaman o ismin görevini yüklenip i'râbını alır. Bu sebeple müfrete tevil edilen cümle sıfatlar mahallen onun i'râbını almaktadır. Başka bir ifade ile isim cümlesi, fiil cümlesi ve şibh-i cümle şeklinde gelen sıfatların yerine uygun

³⁷¹ Kâbâve, 'İrâbü'l-cümel ve eşbâhu'l-cümel, 33-34.

³⁷² Abdulhalim Abdullah, "Müberra'de Göre Cümlelerin İrabı: İrabda Mahalli Olan Cümleler Örneği", *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 121-143.

³⁷³ İbn Hişâm, *Muğni'l-Lebîb*, 500; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 567.

müfret bir kelimenin konulması ve o kelime ile tevil edilmesi mümkün olup i‘râbı mahallen merfû‘, mahallen mansûb ve mahallen mecrûr olur.³⁷⁴

1-İsim cümlesi sıfatın i‘râbı

Örnek:

رَأَيْتُ سَيَّارَةً سُرْعَتُهَا عَظِيمَةٌ Hızı çok olan bir araba gördüm.

Örnek cümlede رَأَيْتُ mâzi fiili sükûn üzere mebnî, السَّيَّارَةُ fâil damme üzere mebnî, سُرْعَتُهَا mefûlün bih fetha ile mansûb, عَظِيمَةٌ terkinde سُرْعَتُهَا kelimesi mübtedâ damme ile merfû‘ ve muzâf, هَا muzâfun ileyh cer mahallinde sükûn üzere mebnî, عَظِيمَةٌ haber damme ile merfû‘, سَيَّارَةً mübtedâ ve haberden müteşekkil isim cümlesi nasb mahallinde سَيَّارَةً isminin sıfatıdır.³⁷⁵ Burada cümle sıfatın anlamı değişmeksizin سُرْعَتُهُ عَظِيمَةٌ şeklinde müfret olarak da tevil edilerek mahallen i‘râb olur.

Örnek:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْثُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْتُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ *“Bizim için rabbine duâ et de renginin nasıl olacağını bize açıklasın dediler. Mûsâ, “O buyuruyor ki: Rengi parlak sarı, bakanların içini açan bir inek olacak” dedi.”*³⁷⁶ âyetinde فَاقِعٌ لَوْتُهَا isim cümlesi ref‘ mahallinde olup بَقَرَةٌ kelimesinin sıfatıdır.³⁷⁷ Burada mevsûf olan بَقَرَةٌ lafzı merfû‘ olduğu için sıfatı olan فَاقِعٌ لَوْتُهَا mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi de mevsûfuna tâbi olup aynı şekilde mahallen merfû‘ konumdadır. Burada cümle sıfatın anlamı değişmeksizin فَاقِعٌ لَوْنٍ şeklinde müfret olarak da tevil edilerek mahallen i‘râb olur.

2-Fiil cümlesi sıfatın i‘râbı

Örnek:

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ يَضْرِبُ Dayak atan bir adamla karşılaştım.

Burada fiil ve fâilden oluşan يَضْرِبُ kelimesi mevsûfuna uyarak (رَجُلٍ) mahallen mecrûr olup ismi fâil ve müfret olan ضَارِبٌ tevilindedir.³⁷⁸

Örnek:

³⁷⁴ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/243; Gâlibî, *Câmi'ü'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 3/285; Kâbâve, *‘Îrâbü'l-cümel ve eşbâhu'l-cümel*, 250; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 566.

³⁷⁵ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 358.

³⁷⁶ el-Bakara 2/69.

³⁷⁷ Şâlih, *el-Îrâbü'l-Mufaşşal*, 1/85.

³⁷⁸ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/243.

“Oradaki selsebil denilen bir pınardan.”³⁷⁹ âyetinde تُسَمَّى fiil ve fâilden oluşan cümle nasb mahallinde olup زُنْجَبِيْلًا kelimesinden bedel olan عَيْنًا isminin sıfatıdır.³⁸⁰ Burada cümle sıfatın anlamı değişmeksizin مُسَمَّى şeklinde müfret olarak da tevil edilerek mahallen i‘râb olur.

3- Şibh-i cümle sıfatın i‘râbı

Örnek:

“Bu cömert bir adamdır.” cümlesinde مِنَ الْكِرَامِ câr-mecrûru, haber konumunda olan رَجُلٌ isminin sıfatıdır. Şibh-i cümle, manaya uygun olacak bir yapı ile ki burada sıfatı müşebbehe ve müfret bir kelime olan كَرِيمٌ şeklinde tevil edilir.³⁸¹

Örnek:

“Sonra İsrâiloğulları’ndan bir kısmı iman etmiş”³⁸² âyeti kerîmesinde geçen مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ şibh-i cümlesi, طَائِفَةٌ lafzının sıfatı olup ref mahallindedir.³⁸³ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ câr-mecrûru burada ismi mensûb manasında müfret olarak إِسْرَائِيلِي şeklinde tevil edilir.³⁸⁴

2.9. Cümle Sıfat ve Mevsûf Arasının Ayrılması

Nahiv âlimlerine göre fâsılanın sıfatın veya mevsûfun mâmülü olması, mevsûftaki âmil veya bu âmili açıklayıcı olması, haberi mevsûfa müteallık olan mübtedâ olması, haber, kasemin cevabı, istisna ve îtirâziyye cümlesi olduğu durumlarda sıfat ve mevsûf arasının ayrılması câizdir.³⁸⁵ Sıfat ve mevsûf arasını ayıran fâsılalar şunlardır; fâil, mübtedâ, haber, mefûl, sıfatın veya mevsûfun mâmülü, istisnâ ve îtirâziyye cümlesidir.³⁸⁶ Söz konusu fâsılalardan bir kaçına örnek vermek yerinde olacaktır.

1- Fâil

Örnek:

³⁷⁹ el-İnsan 76/18.

³⁸⁰ Du‘âs v.dğr; İ‘râbü’l-Kur‘ân, 3/408.

³⁸¹ İbn Yaîş, Şerhu’l-Mufaşşal, 2/243.

³⁸² Saff 61/14.

³⁸³ Şâfi, el-Cedvel, 28/238-241.

³⁸⁴ İbn Yaîş, Şerhu’l-Mufaşşal, 2/243.

³⁸⁵ Şabbân, Hâşiyetü’s-Şabbân, 3/84; Hasan, en-Nahvu’l-vâfi, 3/435.

³⁸⁶ Zafer, en-Nahvü’l-Kur‘ânî, 466-468.

يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ مِنْ قَبْلُ *“Daha önce inanmamış kimseye rabbinden bazı işaretler geldiği gün iman etmesi fayda sağlamaz.”*³⁸⁷ âyetinde يَنْفَعُ fiilinin fâili (إِيْمَانُهَا) sıfat cümlesi (لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ) ile mevsûfunun (نَفْسًا) arasını ayırmıştır.³⁸⁸

2- Mübtedâ

Örnek:

قَالَتْ رَسُولُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ *“Peygamberleri, “Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında bir şüphe mi var?”*³⁸⁹ âyetinde mübtedâ muahhar شَكٌّ lafzı فَاطِرِ sıfatı ile mevsûf olan Lafza-i celâlin arasını ayırmıştır.³⁹⁰

3- Haber

Örnek:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ *“Allah, O’ndan başka ilah yoktur; diridir, her şeyin varlığı O’na bağlı ve dayalıdır.”*³⁹¹ âyetinde Lafza-i celâlin haberi olan لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ cümlesi mevsûf olan Lafza-i celâl ile onun sıfatı الْحَيُّ lafzının arasını ayırmıştır.³⁹²

4- Sıfatın mâmülû

Örnek:

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ *“Yerküre kendilerinden ayrılıp paramparça olduğu gün göz açıp kapayıncaya kadar (o seslenene yöneleceklerdir); bu bizim için çok kolay bir toplamadır.”*³⁹³ âyetinde يَسِيرٌ sıfatının mâmülû olan عَلَيْنَا câr-mecrûru sıfat (يَسِيرٌ) ile mevsûfun (حَشْرٌ) arasını ayırmıştır.³⁹⁴

5- İtirâziyye

Örnek:

³⁸⁷ el-En’âm 6/158.

³⁸⁸ Zafer, en-Nahvü’l-Kur’ânî, 466-467; Şâlih, el-İ’rabü’l-Mufaşşal, 3/367.

³⁸⁹ İbrâhîm 14/10.

³⁹⁰ Ukberî, et-Tibyân, 2/764; Beydâvî, Envârü’t-tenzîl ve esrârü’t-te’vîl, thk. Muhammed b. Abdurrahman (Beyrut: Dâru İhyai’t-Türasi’l-Arabî, 1418), 3/194; Zafer, en-Nahvü’l-Kur’ânî, 467; Şâlih, el-İ’rabü’l-Mufaşşal, 6/17.

³⁹¹ el-Bakara 2/255.

³⁹² Zafer, en-Nahvü’l-Kur’ânî, 467; Şâlih, el-İ’rabü’l-Mufaşşal, 1/352.

³⁹³ Kâf 50/44.

³⁹⁴ Zafer, en-Nahvü’l-Kur’ânî, 467; Şâlih, el-İ’rabü’l-Mufaşşal, 11/211.

وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ “Ki bilseniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir.”³⁹⁵ âyetinde itirâziyye cümlesi olan لَوْ تَعْلَمُونَ sıfat (عظيم) ile mevsûfun (قسم) arasını ayırmıştır.³⁹⁶

Eğer ismi işaretler gibi mevsûf mübhem ise sıfat ve mevsûf arasını ayırmak câiz değildir. Mesela مَرَرْتُ بِهَذَا الْكَرِيمِ “Cömert olan bu (kişiye) uğradım” cümlesinde mevsûf mübhem olduğu için sıfat ile mevsûf arasını ayırmak câiz değildir.³⁹⁷

2.10. Cümle Sıfat-Mevsûfta Hazif

Bir karine yardımıyla bilinebilen sıfatlar bazen kıyâsî olarak hazfedilir.³⁹⁸

Örnek:

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا *Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu delerek kusurlu hale getirmek istedim.*”³⁹⁹ âyetinde السَّفِينَةُ kelimesinde asıl maksat كُلُّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ (her sağlam/kusursuz gemi) ifadesidir. Zira أَنْ أَعِيبَهَا (Onu kusurlu hale getirmek istedim) ibaresi السَّفِينَةُ lafzının herhangi bir kusurdan hali olduğuna delildir.⁴⁰⁰

Her ne kadar hazfedilen sıfat karine ile bilinse de sıfatın hazfî mevsûfuna nispetle daha azdır.⁴⁰¹ Zira sıfat, müşterekliği ve umûmu kaldırmak için mevsûfuna tâbi olup maksud manayı tamamlar niteliktedir. Yani sıfat hazf edildiğinde mana genel olur, özel bir manayla sınırlanmaz. Bu yüzden sıfatı hazfetmek, istenilen manayı tam olarak açığa çıkarmaz.⁴⁰² İbn Yaîş, kastedilen manada eksiklik oluşacağı gerekçesiyle sıfat ve mevsûftan birinin hazf edilmemesi gerektiğini vurgular.⁴⁰³

Örnek:

وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ بِوَكِيلٍ *O (Kur’ân) hak olduğu halde kavmin onu asılsız saydı. De ki: Ben size kefil değilim.*”⁴⁰⁴ âyeti kerîmede قَوْمٌ kelimesinden kasıt الْمُعَانِدُونَ olup

³⁹⁵ el-Vâkıa 56/76.

³⁹⁶ Şâlih, *el-İ’rabü’l- Mufaşşal*, 11/370.

³⁹⁷ Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/435; Hâşimî, *el-Ḳavâ’idü’l-esâsiyye*, 264.

³⁹⁸ Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/492.

³⁹⁹ el-Kehf 18/79.

⁴⁰⁰ Hasan, *en-Naḥvu’l-vâfi*, 3/492.

⁴⁰¹ Hâşimî, *el-Ḳavâ’idü’l-esâsiyye*, 265.

⁴⁰² Celâluddîn ‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *Hem’u’l-Havâmi’ fi Şerhi Cem’il-Cevâmi’*, thk. Abdülhamîd Hindâvî (Mısır: el-Mektebetü’t-Tevfikîyye, 1431/2010), 3/158.

⁴⁰³ İbn Yaîş, *Şerhu’l-Mufaşşal*, 2/253.

⁴⁰⁴ el-En’âm 6/66.

sıfat hazfedilmiştir.⁴⁰⁵ Yani mahzûf sıfatın takdîriyle âyet وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ الْمُعَانِدُونَ (İnkarcı kavmin onu asılsız saydı) şeklindedir.

Örnek:

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ “Nice ülkeler var ki onları helâk ettik. Azabımız onlara geceleyin yahut gündüz istirahat ederlerken geliverdi.”⁴⁰⁶ âyetiyle ilgili olarak Ebû Hayyân قَرْيَةٍ kelimesinin sıfatının takdîren mahzûf عَاصِيَةٍ (inatçı, asi) olması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁰⁷

Örnek:

سَلَامٌ عَلَى الْعَالَمِينَ “Bütün âlemlerde ona selâm olsun!”⁴⁰⁸ âyetinde mana itibariyle سَلَامٌ kelimesi mevsûftur. Sıfat takdîren من الله (Allah’tan) câr-mecrûru olup mahzûftur.⁴⁰⁹

Sıfat cümle veya şibh-i cümle olduğu durumlarda bazı nahiv âlimleri mevsûfun hazfinin cevâzını, mevsûfun merfû‘ ve öne geçen ismin bir kısmı olması şartına bağlamışlardır. Bu öne geçen isim مِنْ ve فِي ile mecrûrdur.⁴¹⁰

Örnek:

الْأَحْزَارُ الْوَطَنِيُّونَ لَا يُنْكِرُ فَضْلَهُمْ أَحَدٌ

فَمِنْهُمْ أَنْفَقَ مَالَهُ فِي سَبِيلِ وَطَنِهِ

وَمِنْهُمْ أَقْنَى عُمُرَهُ مُنَاضِلًا فِي الْحِفَافِ عَلَى حُرِّيَّتِهِ

وَمِنْهُمْ قَضَى نَحْبَهُ دِفَاعًا عَنْهُ

“Vatanını seven hürler, kimse onların faziletlerini inkar edemez.

Zira bazıları vatanı uğruna malını infak ettiler.

Bazıları ömürlerini özgürlüklerini korumak için mücadele ederek tükettiler.

Bazıları vatanı savunmakla öldü.”

Cümlelerindeki فَمِنْهُمْ أَنْفَقَ ifadesinde mevsûf hazif edilmiş olup cümle takdîren فَمِنْهُمْ فَرِيقٌ و مِنْهُمْ فَرِيقٌ أَقْنَى عُمُرَهُ وَمِنْهُمْ أَقْنَى cümlesinde takdîr olur. وَمِنْهُمْ قَضَى ifadesinde فَمِنْهُمْ فَرِيقٌ قَضَى نَحْبَهُ دِفَاعًا عَنْهُ şeklinde olup cümlelerdeki mevsûfların hepsi hazfedilmiştir.

⁴⁰⁵ Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 3/492.

⁴⁰⁶ el-A'râf 7/4.

⁴⁰⁷ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü 'l-muhîf*, thk. Sıdkî Muhammed Cemîl (Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1420/2000), 5/11.

⁴⁰⁸ es-Sâffât 37/79.

⁴⁰⁹ Şâlih, *el-İ'râbü'l- Mufaşşal*, 10/39.

⁴¹⁰ Kabâve, *İ'râbü'l-cümel ve eşbâhu 'l-cümel*, 252; Sâmarrâî, *el-Cümletü 'l-'Arabîyye*, 252; Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 3/495.

Ayrıca örnekte hazfedilen mevsûf merfû‘ ve öne geçen ismin/zamirin bir kısmı olmuştur.⁴¹¹

Örnek:

“Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden saptırıyorlar.”⁴¹² âyetinde مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ haberidir. Mahzûf mübtedâ burada takdîri قَوْمٌ lafzı olup يُحَرِّفُونَ fiil cümlesi ref‘ mahallinde قوم kelimesinin sıfatıdır.⁴¹³

Örnek:

وَمِمَّا قَوْمٌ دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدًّا “Doğrusu içimizde iyiler var, ama aramızda başka türlü olanlar da var; hâsılı biz farklı gruplardan oluşuyoruz.”⁴¹⁴ âyetinde وَمِمَّا قَوْمٌ دُونَ ذلک cümlesinde, mahzûf قَوْمٌ lafzı muahhar mübtedâ mevsûf olup دُونَ zarfı bu ismin sıfatıdır.⁴¹⁵

Mevsûfun hazfi durumunda nitelenen ismin manası mâlum ve bilinir ise hazfedilebilir. Mevsûfu zikretmeyi gerektirmeyecek bir durum ortaya çıkarsa nitelenen ismin hazfi câiz olur. Bu durumda sıfat mevsûfun yerini alır.⁴¹⁶

Bu mesele şu şekilde ifade edilir;

“Mevsûfun hazfedilmesi daha ziyade sıfat-mevsûf arasındaki bağı anlamsal olarak güçlü olmasıyla ilgilidir. Mevsûf, bir nitelikle vasıflanan olduğundan vasfın taşıyıcısı olup sıfatla özdeşdir. Bazı durumda mevsûf sıfatla bilinir, sıfatla şöhret bulur. Böylece sıfat söylenmediği zaman mevsûf tanınmaz duruma düşebilir. Sıfat-mevsûf arasında anlamsal olarak güçlü bir bağa sahip olan mevsûflar hazfedilebilir. Mevsûfun hazfedilip sadece sıfatın zikredilmesiyle nitelenen isim anlaşılabilir. Zira bu durumda zaten sıfat mevsûftan çoğu kere daha meşhurdur.”⁴¹⁷

Örnek:

⁴¹¹ Hasan, en-Nahvu 'l-vâfi, 3/495.

⁴¹² en-Nisâ 4/46.

⁴¹³ Şâlih, el-İ'rabü'l- Mufaşşal, 2/291.

⁴¹⁴ el-Cin 72/11.

⁴¹⁵ Şâfi, el-Cedvel, 29/117; Şâlih, el-İ'rabü'l- Mufaşşal, 12/204.

⁴¹⁶ Zemahşerî, el- Mufaşşal, 152.

⁴¹⁷ Kutbettin Ekinci, Kur'an'da Hazf (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 86.

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ “Denizde (yelkenlerini) bayraklar gibi (açarak) süzülüp giden gemiler de O’nun kudretinin kanıtlarındandır.”⁴¹⁸ âyeti kerîmesinde ki الْجَوَارِ kelimesi mahzûf bir mevsûfun sıfatı olup السُّفُنُ الْجَوَارِ (akıp giden gemiler) olarak takdîr edilmiş, السُّفُنُ mevsûfu hazfedilmiş olup الْجَوَارِ sıfatı onun yerini almıştır.⁴¹⁹

Örnek:

وَلَا مَئْمَنَةٌ مِّنْهُ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْبَدْتُمُ حَرَّةَ مُّشْرِكَةٍ لَا مَئْمَنَةٌ مِّنْهُ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ “Şundan emin olun ki imanlı bir câriye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir.”⁴²⁰ âyetinde مُّشْرِكَةٍ lafzından kasıt حَرَّةَ مُّشْرِكَةٍ (müşrik hür kadın) terkibi olup mevsûf olan حَرَّةَ kelimesi hazfedilmiştir. Zira الأَمة lafzı Arap dilinde ister câriye olsun ister hür olsun kadına delâlet eder.⁴²¹

⁴¹⁸ eş-Şûrâ 42/32.

⁴¹⁹ Şâlih, *el-Îrâbü 'l- Mufaşşal*, 10/401.

⁴²⁰ el-Bakara 2/221.

⁴²¹ Zafer, *en-Nahvü 'l-Kur'ânî*, 472.

3. KURÂN-I KERÎM'DE CÜMLE SIFATIN KULLANIMI VE TAHLİLİ

Kur'ân âyetlerini cümle ve terkip yapısı açısından ele alan klasik eserler incelenerek elde edilen bilgiler dahilinde, bu bölümde Kur'ân-ı Kerîm'den çeşitli âyetlere yer verilerek Kur'ân-ı Kerîm'de mevcut cümle sıfatlar tespit edilmiş, sıfat olarak gelen bazı cümlelerin i'râbı ve tahlili yapılmış ve mevsûfun cümle içinde öge türü belirlenmiştir. Ayrıca bu bölümde, cümle sıfatlar dilbilgisel görevi/fonksiyonu açısından ele alınmıştır. Tespit edilen cümle sıfatlar sûre ve âyet sırasına göre bir araya getirilerek tablo şeklinde sunulmuştur.

3.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Cümle Sıfat

Kur'ân-ı Kerîm'de sıfat olarak gelen fiil cümlesi sıfatlar, isim cümlesi şeklinde gelen sıfatlara nazaran bir hayli çoktur. Başka bir ifade ile fiil cümlesi şeklinde gelen sıfatların sıfat olma olasılığı, müştak olarak tevil edilmeye elverişli bir fiil bulundurması sebebiyle isim cümlesi sıfattan daha fazladır. Zira isim cümlesi sıfat bazı durumlarda müştak olarak tevil edilmeye elverişli olmayabilir.⁴²²

Kur'ân-ı Kerîm'de cümle sıfatlar arasında daha ziyade fiil cümle sıfatın kullanılması, isim ve fiil cümlesinin delalet ettiği manalar özelinde açıklanabilir. Nitekim isim cümlesi sübuta, fiil cümlesi ise hudûs ve teceddüde (zaman zaman meydana gelme) delalet eder.⁴²³ Başka bir ifade ile müsnedi isim olan cümle sübuta, fiil olan cümle ise teceddüde delalet eder. Örneğin أَتَظُنُّ أَنَّكَ تَنْجَحُ فِي هَذَا الْعَامِ؟ (Sen bu yıl başarılı olacağını düşünüyor musun?) sorusuna أَنَا نَاجِحٌ (Ben başarılıyım) şeklinde, müsnedi isim yaparak, verilen bir cevap katiyet ifade eder. Eğer verilen cevapta fiil müsned olarak أَنَا أَنْجَحُ şeklinde getirilirse bu cümle, anlam bakımından müsnedi isim olan cümle gibi kesin değildir. Yani bir cümle, isim cümlesi veya fiil cümlesi olmasına bakılmaksızın müsned fiil ise teceddüde delalet eder. Örneğin يَجْتَهُدُ سَعِيدٌ وَسَعِيدٌ يَجْتَهُدُ cümlelerinde müsned fiil olduğu için teceddüde delalet eder.⁴²⁴

3.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de isim cümlesi sıfatın kullanımı

Sıfatın cümle içinde fonksiyonlarından birinin nekre kelimelerdeki mübhemliği gidermek ve ortakları azaltarak ayırmak olduğu ifade edilmişti. Nitekim isim cümlesi şeklinde gelen sıfatların nekre bir isme sıfat olması gerektiği kuralından hareketle Kur'ân-ı Kerîm'de

⁴²² Şabbân, *Hâşiyetü 'ş-Şabbân*, 3/93.

⁴²³ Cürçânî, *Delâilu 'l-İ'câz*, 1/174.

⁴²⁴ Sâmarrâî, *Me'âni 'n-nahv*, 1/16.

isim cümlesi olarak gelen sıfatların daha ziyade mevsûfu tahsis etmek maksadı ile geldiği anlaşılmaktadır. Örneğin Tablo 3.1 de اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ cümle sıfatı, قَوْمًا ismini diğer müştereklerden tahsis ederek ‘Allah’ın kendilerini helak edeceği ve cezalandıracağı kavmi’ açıklar. Nitekim bu ifadeyle Hz. Peygamber dönemi yahudilerinden, Allah’ın hükümlerine uymakla birlikte günahkârların ıslah edilmesi konusunda kötümser olup irşadın yararsız olduğunu düşünen bir kesimin ‘kendi kavimlerinden işaret ettikleri Allah’ın helak edeceği ve cezalandıracağı bir grup’ anlaşılmaktadır.⁴²⁵

Tablo 3.2 de هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ (Onlar kendilerinden daha güçlü) cümlesi, قَرْنٍ (topluluk) ismini tahsis ederek âyetle, geçmiş medeniyetlere işaret edilmiş; çok güçlü kavimlerin izleri bile kalmaksızın yok olup gittikleri anlatılmıştır.⁴²⁶

Tablo 3.4 de Nisâ sûresi 90. âyetle بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ (Kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplum) isim cümlesi, mevsûfu (قَوْمٍ) tahsis etmiştir. Nitekim âyetle kendileriyle savaşmaktan istisna tutulan guruplar, ilk yıllarda müslümanların çevresinde bulunan ve onlarla antlaşmalı gruplardır.⁴²⁷

Kur’ân-ı Kerîm’de isim cümlesi olarak gelen sıfatların mevsûfu tahsis etmesi ile birlikte bazen medih ve sena veya zem/yerme için geldiği de görülmektedir. Mesela Tablo 3.4 de فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ (O sayfalarda dosdoğru hükümler yer almaktadır) cümle sıfatın, صُحُفًا (sayfalar) ismini tahsis etmesinin yanı sıra, bu sayfalarda, dosdoğru, hakkı bâtıldan ayıran, tahrif edilmemiş, yalan, nifak, şüphe, sapkınlık ve yanlışlıktan uzak ilâhî âyetler ve hükümler bulunduğunu bildirmektedir.⁴²⁸ Yine tablo 3.4 de بِهِ جِنَّةٌ (Cinlenmiş/cin çarpmış) isim cümlesi, رَجُلٍ kelimesini tahsis etmekle beraber ‘yerme, kınama, küçük düşürme’ amacı da mevcuttur. Nitekim âyetle, Nûh’un uyarısına rağmen kavminin ileri gelenleri, davetinin altında kötü niyet aramaya kalkışmışlar, liderlik peşinde olduğu, akli dengesinin yerinde olmadığı gibi haksız ithamlar ileri sürerek onu insanların gözünde kınamaya, küçük düşürmeye çalışmışlardır.⁴²⁹

İsim cümlesi sıfatın Kur’ân-ı Kerîm’deki durumu, nahiv açısından değerlendirilecek olursa; isim cümle sıfatın hemen hemen tüm âyetlerde mevsûfla irtibatlı râbıt zamir ihtiva ettiği, mevsûfun nekre bir lafız olduğu görülmektedir. Ancak bazı isim cümlesi sıfatlarda

⁴²⁵ Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selim ilâ Mezaya'l-Kitabi'l-Kerim* (Beyrut: Dâr'ü İhyâü't-Türâs, ts.), 3/285; *Kur'an Yolu Tefsiri* (Erişim 20 Mayıs 2023), el- A'râf 7/164.

⁴²⁶ *Kur'an Yolu Tefsiri*, Kâf 50/36.

⁴²⁷ Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selim*, 2/213; *Kur'an Yolu Tefsiri*, en-Nisâ 4/90.

⁴²⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 30/477; *Kur'an Yolu Tefsiri*, el-Beyyine 98/3.

⁴²⁹ *Kur'an Yolu Tefsiri*, el-Mü'minûn 23/25.

râbıt zamir bulunmayıp takdîren getirilmiştir. Mesela, Şûrâ sûresi 47. âyetinde isim cümlesi sıfattan mevsûfa dönen râbıt ‘hû’ zamiri olup âyet takdîren فِيهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ فِيهِ şeklinde olur.⁴³⁰ Buna ilaveten tesbit edilen iki isim cümlesi sıfattan râbıt zamir bulunmayıp sıfat olan isim cümlesini mevsûfa bağlayan râbıt اَلْ harfi olabilmektedir.⁴³¹ Bu duruma örnek Tablo 3.1 de Nûr sûresi 35. âyetinde yer alan اَلْمُصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ve اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ isim cümlesi sıfattan mevsûfa dönen bir zamir bulunmamaktadır. Bu âyetlerde sıfatı sahibine bağlayan zamir اَلْ harfi olmaktadır. Mevsûfun nekre bir lafız olması durumuna istisna olarak Mû'min sûresi 3. âyetinde ma'rife olan اَللّٰهُ lafza-i celâline, لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ isim cümlesinin sıfat kılınması câiz görülmüştür.⁴³²

Araştırmamızda konu ile ilgili olarak tesbit ettiğimiz isim cümlesi sıfat ve mevsûfu, ilgili âyet ve sûre dahilinde aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Buna göre isim cümlesi sıfatlar, mübtedâ olan bir isim, zamir ve muzâf olan bir isim ile, mübtedâ muahhar olup haber şibh-i cümle veya müfret olarak, cinsini nefyeden لَا ile veya nevâsihlerden biriyle başlar. İsim cümlesinde mübtedânın önce haberin sonra gelmesi asıldır. Cümlede bu iki öge yer değiştirmiş ise bu durum belli bir anlam gözetilerek yapılmıştır.⁴³³ Buna göre isim cümlesi şeklinde gelen sıfatların anlamsal yorumu yapılırken isim cümlesinde öge değişikliği neticesinde mevsûfa kattığı farklı manaları dikkate almakta fayda vardır.

Tablo 3.1 Mübtedâ olan bir isimle başlayan cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
1.	A'râf	164	اَللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعْزِيْهُمْ	قَوْمًا	Mefûlün Bih	Mansûb
2.	Enfâl	60	اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ	اٰخَرِيْنَ	Ma'tûf	Mansûb
3.	Tevbe	128	عَزِيْزٌ عَلَيْهِ	رَسُوْلٌ	Fâil	Merfû'
4.	Nûr	35	اَلْمُصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ	مُصْبَاحٌ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
5.	Nûr	35	اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ	زُجَاجَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr

Tablo 3.1 de Enfâl sûresi 60. âyetinde isim cümlesi sıfat, mübtedâ olan bir isimle başlamış olup haber fiil cümlesi şeklinde gelmiş ve fiilin zamiri mübtedaya dönmüştür. Bu

⁴³⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/56.

⁴³¹ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 380.

⁴³² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1115; Sâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/227.

⁴³³ Sâmerî, *Me'âni'n-nahv*, 1/15.

⁴³⁴ Sâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/117.

⁴³⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/254.

⁴³⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/663.

⁴³⁷ Sâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/48.

⁴³⁸ Sâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/48.

durumda isim cümlesi sıfat, yapısı itibariyle tahsis ifade etmekle birlikte dinleyici nezdinde şüpheyeye de yer yoktur.⁴³⁹ Yani burada آخِرِينَ ismi ile kastedilenleri başka kimsenin değil Allah'ın bildiği anlaşılır.⁴⁴⁰

Tablo 3.2 Mübtedâ olan zamirle başlayan cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
1.	Bakara	148	هُوَ مُؤَلِّيْهَا ⁴⁴¹	وَجْهَةً	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
2.	Bakara	216	هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ	شَيْئًا	Mefûlün Bih	Mansûb
3.	Bakara	216	هُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ⁴⁴²	شَيْئًا	Mefûlün Bih	Mansûb
4.	Âl-i İmrân	7	هَٰؤُلَاءِ الْكِتَابِ ⁴⁴³	آيَاتٍ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
5.	Âl-i İmrân	23	وَهُمْ مُّغْرَضُونَ ⁴⁴⁴	قَرِيقٍ	Fâil	Merfû'
6.	A'râf	135	هُمْ بِالْعَوَةِ ⁴⁴⁵	أَجَلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
7.	Yûsuf	37	هُمْ كَافِرُونَ ⁴⁴⁶	قَوْمٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
8.	Nahl	92	هِيَ أَرْبَى ⁴⁴⁷	أُمَةً	Kâne'nin ismi	Merfû'
9.	Meryem	74	هُمْ أَحْسَنُ ⁴⁴⁸	كَمْ	Mefûlün Bih	Mansûb Mahallen
10.	Enbiyâ	21	هُمْ يُنْشِرُونَ ⁴⁴⁹	إِلَهَةً	Mefûlün Bih	Mansûb
11.	Hac	67	هُمْ نَاسِكُونَ ⁴⁵⁰	مَنْسَكًا	Mefûlün Bih	Mansûb
12.	Mü'minûn	63	هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ⁴⁵¹	أَعْمَالٍ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
13.	Mü'minûn	100	هُوَ قَانِلُهَا ⁴⁵²	كَلِمَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
14.	Furkân	3	هُمْ يُخْلِقُونَ ⁴⁵³	إِلَهَةً	Mefûlün Bih	Mansûb
15.	Kasas	15	هَٰذَا مِنْ شَيْعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ ⁴⁵⁴	رَجُلَيْنِ	Mefûlün Bih	Mansûb
16.	Kasas	49	هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا ⁴⁵⁵	كِتَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
17.	Lokman	33	هُوَ جَازٍ ⁴⁵⁶	مَوْلُودٍ	Fâil	Merfû'

⁴³⁹ Ebû Bekir Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilu'l-İ'câz*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Kahire: Matba'atu'l-Medenî, 1413/1992), 128.

⁴⁴⁰ Âyetin manası: Allah'ın ve sizin düşmanlarınızı ve onların gerisinde olup sizin bilmediğiniz, ama Allah'ın bildiklerini korkutup caydırmak üzere, onlara karşı elinizden geldiği kadar güç ve savaş atları hazırlayın. Bk. *Kur'an Yolu Tefsiri*, el-Enfâl 8/60.

⁴⁴¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/191.

⁴⁴² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/173; Müntecebüddin el-Hemedânî, *el-Ferîd fî İ'râbü'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Mumammed Nizameddîn el-Fetîh (Medine: Dâru'z-Zemân, 1427/2006), 1/499.

⁴⁴³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/238.

⁴⁴⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/249.

⁴⁴⁵ Âyette *إِلَىٰ أَجَلٍ* câr-mecrûru, mahzûf bir hâle müteallıktır. Bk. Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/442; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/73.

⁴⁴⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 12/429.

⁴⁴⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/805.

⁴⁴⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/879; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/58.

⁴⁴⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/199; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/294.

⁴⁵⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/346.

⁴⁵¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/404; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/524.

⁴⁵² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/427; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/545.

⁴⁵³ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/666; Şâfi, *el-Cedvel*, 18/305.

⁴⁵⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1018.

⁴⁵⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/415.

⁴⁵⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1046.

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
18.	Sâd	67-68	أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ⁴⁵⁷	نَبَأٌ	Haber	Merfû'
19.	Zuhurf	48	هِيَ أَكْبَرُ ⁴⁵⁸	آيَةٌ	Mefûlün Bih	Mansûb
20.	Muhammed	13	هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً ⁴⁵⁹	قَرِيَّةٌ	Temyîz	Mecrûr
21.	Kâf	36	هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ ⁴⁶⁰	قَرَنٌ	Temyîz	Mansûb

Cümle mübtedâ devamında haber nekre şeklinde kurulmuşsa bu durum, muhataba bilmediği konu hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bildiri anlamı ifade eder. Örneğin Tablo 3.2 de Yûsuf sûresi 37. âyette هُمْ كَافِرُونَ isim cümle sıfatında mübtedâ ma'rife, haber nekredir. Burada muhatabın konu hakkında bir bilgisi olmadığı anlaşılmaktadır. Dinleyicinin 'onlar' yani kavim hakkında bir bilgisi olmayıp isim cümlesi sıfat ile bir bilgi verilmektedir.⁴⁶¹

Tablo 3.3 Mübtedâ muahhar cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
22.	Bakara	19	فِيهِ ظِلْمَاتٌ ⁴⁶²	صَيِّبٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
23.	Bakara	69	فَاقِعٌ لَوْنُهَا ⁴⁶³	بَقَرَةٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
24.	Bakara	134	لَهَا مَا كَسَبَتْ ⁴⁶⁴	أَمَةٌ	Haber	Merfû'
25.	Bakara	261	فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ ⁴⁶⁵	سَنَابِلٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
26.	Bakara	264	عَلَيْهِ ثَرَابٌ ⁴⁶⁶	صَفْوَانٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
27.	Bakara	266	لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ⁴⁶⁷	جَنَّةٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
28.	Bakara	266	فِيهِ نَارٌ ⁴⁶⁸	إِعْصَارٌ	Fâil	Merfû'
29.	Âl-i İmrân	96-97	فِيهِ آيَاتٌ ⁴⁶⁹	هُدًى	Hal	Mansûb
30.	Âl-i İmrân	117	فِيهَا صِرٌ ⁴⁷⁰	رِيحٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
31.	Nisâ	57	فِيهَا أَرْوَاحٌ مُطَهَّرَةٌ ⁴⁷¹	جَنَّاتٌ	Mefûlün Bih	Mansûb
32.	Nisâ	90	بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ⁴⁷²	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
33.	Nisâ	92	بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ⁴⁷³	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr

⁴⁵⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/129; Şâfi, *el-Cedvel*, 23/140.

⁴⁵⁸ آيَةٌ ismi âyette mefûlün bih lafzen mecrûr, mahallen mansûbtur. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/459.

⁴⁵⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/93.

⁴⁶⁰ قَرَنٌ ismi âyette temyîz olup lafzen mecrûr, mahallen mansûbtur. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/260; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1177.

⁴⁶¹ Cürçânî, *Delâilu'l-İ'câz*,

⁴⁶² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/25.

⁴⁶³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/85.

⁴⁶⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/119.

⁴⁶⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/43.

⁴⁶⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/31.

⁴⁶⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/54.

⁴⁶⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/54.

⁴⁶⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/280; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/110.

⁴⁷⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/131.

⁴⁷¹ جَنَّاتٌ kesra ile mansûb. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 5/68; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/303.

⁴⁷² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/345; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 2/288.

⁴⁷³ Âyette مَنْ قَوْمٌ câr-mecrûru, mahallen mansûb كَانَ nâkıs fiilin haberidir. Bk. Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 2/294; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/350.

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
34.	A'râf	148	لَهُ خُورٌ ⁴⁷⁴	عَجَلًا	Mefûlün Bih	Mansûb
35.	A'râf	168	مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ ⁴⁷⁵	أَمَّا	Hal	Mansûb
36.	A'râf	179	لَهُمْ قُلُوبٌ ⁴⁷⁶	كَثِيرًا	Mefûlün Bih	Mansûb
37.	Tevbe	21	فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ⁴⁷⁷	جَنَاتٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
38.	Tevbe	36	مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ⁴⁷⁸	شَهْرًا	Temyîz	Mansûb
39.	Tevbe	108	فِيهِ رِجَالٌ ⁴⁷⁹	مَسْجِدٌ	Mübtedâ	Merfû'
40.	Hicr	4	لَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ⁴⁸⁰	قَرِيَةً	Mefûlün Bih	Mansûb
41.	Hicr	43-44	لَهَا سَبْعَةٌ أَبْوَابٌ ⁴⁸¹	جَهَنَّمَ	İnne'nin ismi	Mansûb
42.	Hicr	44	لِكُلِّ بَابٍ ⁴⁸²	أَبْوَابٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
43.	Nahl	10	لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ ⁴⁸³	مَاءٌ	Mefûlün Bih	Mansûb
44.	Nahl	69	مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ ⁴⁸⁴	شَرَابٌ	Fâil	Merfû'
45.	Nahl	69	فِيهِ شِفَاءٌ ⁴⁸⁵	شَرَابٌ	Fâil	Merfû'
46.	Tâhâ	88	لَهُ خُورٌ ⁴⁸⁶	عَجَلًا	Mefûlün Bih	Mansûb
47.	Enbiyâ	10	فِيهِ ذِكْرُكُمْ ⁴⁸⁷	كِتَابًا	Mefûlün Bih	Mansûb
48.	Mü'minûn	19	لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ ⁴⁸⁸	جَنَاتٍ	Mefûlün Bih	Mansûb
49.	Mü'minûn	25	بِهِ جَنَّةٌ ⁴⁸⁹	رَجُلٌ	Haber	Merfû'
50.	Nûr	29	فِيهَا مَنَاعٍ لَكُمْ ⁴⁹⁰	بُيُوتًا	Mefûlün Bih	Mansûb
51.	Nûr	35	فِيهَا مَصْنُوعٌ ⁴⁹¹	مِشْكَاةٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
52.	Nûr	40	مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ ⁴⁹²	مَوْجٌ	Fâil	Merfû'
53.	Nûr	40	مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ⁴⁹³	مَوْجٌ	Fâil	Merfû'
54.	Şuarâ	155	لَهَا شِرْبٌ ⁴⁹⁴	نَاقَةٌ	Haber	Merfû'
55.	Şuarâ	208	لَهَا مُنْذَرُونَ ⁴⁹⁵	قَرِيَةً	Mefûlün Bih	Mansûb
56.	Neml	23	لَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ⁴⁹⁶	إِمْرَأَةً	Mefûlün Bih	Mansûb
57.	Zümer	20	مِنْ فَوْقِهَا عُرْفٌ ⁴⁹⁷	عُرْفٌ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'

⁴⁷⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/90.

⁴⁷⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/121.

⁴⁷⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/604.

⁴⁷⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/269.

⁴⁷⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/333.

⁴⁷⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/660; Şâfi, *el-Cedvel*, 11/34.

⁴⁸⁰ İsmi âyetle mefûlün bih lafzen mecrûr, mahallen mansûbtur. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/139; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/777; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/64.

⁴⁸¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/85.

⁴⁸² Şâfi, *el-Cedvel*, 14/245.

⁴⁸³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/121; Şâfi, *el-Cedvel*, 14/289.

⁴⁸⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/175; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 5/332.

⁴⁸⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/175; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 5/332.

⁴⁸⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/139; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 6/235.

⁴⁸⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/902; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/191.

⁴⁸⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/346; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 6/503.

⁴⁸⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/377; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 6/506.

⁴⁹⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/35.

⁴⁹¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/47.

⁴⁹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/973; Şâfi, *el-Cedvel*, 18/270.

⁴⁹³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/973; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/54.

⁴⁹⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/235.

⁴⁹⁵ İsmi âyetle mefûlün bih lafzen mecrûr, mahallen mansûbtur. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/255.

⁴⁹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/288.

⁴⁹⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/165.

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
58.	Zümer	29	فِيهِ شُرَكَاءُ ⁴⁹⁸	رَجُلًا	Mefûlün Bih	Mansûb
59.	Mü'min	3	إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ⁴⁹⁹	اللَّهُ	Mecrûr İsim	Mecrûr
60.	Mü'min	78	مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ ⁵⁰⁰	رُسُلًا	Mefûlün Bih	Mansûb
61.	Ahkâf	24	فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ⁵⁰¹	رِيحٌ	Haber	Merfû'
62.	Kâf	21	مَعَهَا سَائِقٌ ⁵⁰²	نَفْسٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
63.	Rahmân	46-50	فِيهِمَا عَيْنَانِ ⁵⁰³	جَنَّاتٍ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
64.	Rahmân	52	فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ⁵⁰⁴	جَنَّاتٍ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
65.	Rahmân	62-66	فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ⁵⁰⁵	جَنَّاتٍ	Mübtedâ	Merfû'
66.	Rahmân	70	فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ⁵⁰⁶	جَنَّاتٍ	Mübtedâ	Merfû'
67.	Hadîd	13	لَهُ بَابٌ	سُورٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
68.	Tahrîm	6	عَلَيْهَا مَلَايِكَةٌ ⁵⁰⁷	نَارًا	Mefûlün Bih	Mansûb
69.	Gâşiye	10-12	فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ⁵⁰⁸	جَنَّةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
70.	Gâşiye	10-13	فِيهَا سُرُرٌ ⁵⁰⁹	جَنَّةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
71.	Beyyine	3	فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ⁵¹⁰	صُحُفًا	Mefûlün Bih	Mansûb

Tablo 3.3 de görüldüğü üzere isim cümlesi sıfatın en fazla mübtedânın muahhar, haberin mukaddem olduğu durumda geldiği görülmektedir. Arap dilinde haber şibh-i cümle, mübtedâ ise nekre olduğu durumlarda haberin mukaddem olması zaruridir.⁵¹¹ Cümlelerin bu şekilde söz diziminden hareketle bilgilendirme amacı taşıdığı çıkarılabilir.⁵¹² Söz gelimi Gâşiye 13. âyette *فِيهَا سُرُرٌ* isim cümlesi mevsûfun (جَنَّةٍ) niteliği hakkında salt bilgi vermektedir.

Bu duruma istisna olarak A'râf sûresi 168. âyette *مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ* ve Mü'min sûresi 3. âyette *إِلَيْهِ الْمَصِيرُ* cümle sıfatlarda mübtedâ ma'rifedir. Bu âyetlerde haberin öne geçmesi zorunlu olmamakla birlikte isim cümlesi belli bir amaç dahilinde bu şekilde getirilmiştir. Cümlelerin bu yapıda gelmesiyle muhatabın zihnindeki şüpheler giderilmiş olup tahsis anlamı da ifade eder.⁵¹³ Şöyleki; cümlelerin sözdiziminden, muhatabın 'dönüş yalnız

⁴⁹⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1111; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/176.

⁴⁹⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/227.

⁵⁰⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1122; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/300.

⁵⁰¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/66.

⁵⁰² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1175.

⁵⁰³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/339.

⁵⁰⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/340.

⁵⁰⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/344.

⁵⁰⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/105.

⁵⁰⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/75.

⁵⁰⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/314.

⁵⁰⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/314.

⁵¹⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1297; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/482.

⁵¹¹ Hâsimî, *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye*, 131; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 60.

⁵¹² Sâmarrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/154.

⁵¹³ Sâmarrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/154.

O'nadır' ifadesinde 'dönüş' hususunda şüphe içinde olduğu veya inkar ettiği anlaşılmaktadır.

Buna ilaveten Bakara ve Nahl sûresi 69. âyetlerde لَوْهَا ve مُخْتَلَفٌ أَلَانُهُ isim cümlesi sıfattaki haber müfret olarak gelmiştir. Bu isim cümlesi sıfatlarda ise söz dizimi muhatabın sırasıyla بَقَرَةٌ ve شَرَابٌ hakkında bir bilgi sahibi olduğunu göstermekle beraber mevsûfun nitelikleri hususunda şüphe veya ihtilaf içinde olduklarını göstermektedir. Cümlelerin bu yapıda kurulumu diğer ihtimalleri ortadan kaldırır. Bu şekilde olan cümleler tahsis anlamı ifade eder.⁵¹⁴

Tablo 3.4 Muzâf Mübtedâ ile başlayan cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
72.	Âl-i İmrân	34	بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ⁵¹⁵	ذَرِيَّةٌ	Bedel	Mansûb
73.	Âl-i İmrân	45	اسْمُهُ الْمَسِيحُ ⁵¹⁶	كَلِمَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
74.	Âl-i İmrân	133	عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ ⁵¹⁷	جَنَّةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
75.	Âl-i İmrân	195	بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ	ذَكَرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
76.	Âl-i İmrân	195	بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ⁵¹⁸	أُنْثَى	Mecrûr İsim	Mecrûr
77.	İbrâhîm	24	أَصْلُهَا ثَابِتٌ ⁵¹⁹	شَجَرَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
78.	İbrâhîm	24	فَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ ⁵²⁰	شَجَرَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
79.	Kehf	22	رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ⁵²¹	ثَلَاثَةٌ	Haber	Merfû'
80.	Kehf	22	سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ ⁵²²	خَمْسَةٌ	Haber	Merfû'
81.	Kehf	22	ثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ⁵²³	سَبْعَةٌ	Haber	Merfû'
82.	Meryem	7	إِسْمُهُ يَحْيَى ⁵²⁴	غُلَامٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
83.	Nûr	40	بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ⁵²⁵	ظِلْمَاتٌ	Haber	Merfû'
84.	Şuarâ	148	طَلْعُهَا هَضْبٌ ⁵²⁶	نَخْلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
85.	Sâffât	65	طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ ⁵²⁷	شَجَرَةٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
86.	Tûr	7-8	مَالُهُ مِنْ دَافِعٍ ⁵²⁸	وَاقِعٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'
87.	Rahmân	54	بَطَانُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ⁵²⁹	فُرُشٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr

⁵¹⁴ Sâmarrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/150.

⁵¹⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/253.

⁵¹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/55.

⁵¹⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/147.

⁵¹⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/147. ⁵¹⁸ (ma'tûf) câr-mecrûru cer mahallinde مِنْكَ câr-mecrûrundan bedeldir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/322; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/219.

⁵¹⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/36.

⁵²⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/184.

⁵²¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/842-843; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/368; Şâfi, *el-Cedvel*, 15/166.

⁵²² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/843; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/368; Şâfi, *el-Cedvel*, 15/166.

⁵²³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/843; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/368; Şâfi, *el-Cedvel*, 15/166.

⁵²⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/8; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 6/70.

⁵²⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/270.

⁵²⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/232.

⁵²⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/62.

⁵²⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1183.

⁵²⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/101.

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
88.	Hadîd	13	بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ	سُور	Mecrûr İsim	Mecrûr
89.	Hadîd	13	وَّظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ⁵³⁰	سُور	Mecrûr İsim	Mecrûr
90.	Hadîd	21	عَرَضُهَا كَعَرَضِ السَّمَاءِ ⁵³¹	جَنَّة	Mecrûr İsim	Mecrûr
91.	Saf	6	اسْمُهُ أَحْمَدُ ⁵³²	رَسُول	Mecrûr İsim	Mecrûr
92.	Tahrîm	6	وَقَوْدُهَا النَّاسُ وَالْجَارَةُ ⁵³³	نَاراً	Mefûlün Bih	Mansûb
93.	Hâkka	23	قَطُوفُهَا دَائِيَّةٌ ⁵³⁴	جَنَّة	Mecrûr İsim	Mecrûr
94.	Hâkka	32	نَزْعُهَا سَبْعُونَ ⁵³⁵	سِلْسِلَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
95.	Mutaffifîn	25-26	خِتَامُهُ مِسْكٌ ⁵³⁶	رَجِيق	Mecrûr İsim	Mecrûr
96.	Mutaffifîn	27	مِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ⁵³⁷	رَجِيق	Mecrûr İsim	Mecrûr

Tablo 3.4'e bakıldığında Saf sûresi 6. âyette isim cümle sıfatta mübtedâ ve haberin ma'rife geldiği görülmektedir. Bu cümlede olduğu gibi mübteda ve haber ma'rife olarak gelirse cümlelerin söz diziminden, muhatabın 'elçi'yi bildiğini ama kim olduğunu bilmediğini yahut tereddütleri olduğunu anlaşılmaktadır. Cümle sıfatın bu şekilde gelmesi muhataba kesin bir dille söz konusu elçinin kim olduğu bildirilmiş olur. Elçi başka bir kimse değil sadece Ahmet'tir.⁵³⁸

Tablo 3.5 Cinsini nefyeden لا ile başlayan cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
97.	Bakara	71	لَا شَيْءَ فِيهَا ⁵³⁹	بَقَرَةٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
98.	Âl-i İmrân	9,25	لَا رَيْبَ فِيهِ ⁵⁴⁰	يَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
99.	Mü'minûn	117	لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ ⁵⁴¹	إِلَهًا	Mefûlün Bih	Mansûb
100.	Neml	37	لَا قِبَلَ لَهُمْ ⁵⁴²	جُنُودٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
101.	Rûm	43	لَا مَرَدَّ لَهُ ⁵⁴³	يَوْمٌ	Fâil	Merfû'
102.	Mü'min	3	لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ⁵⁴⁴	اللَّهُ	Mecrûr İsim	Mecrûr
103.	Şûrâ	47	لَا مَرَدَّ لَهُ ⁵⁴⁵	يَوْمٌ	Fâil	Merfû'

⁵³⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/393-394.

⁵³¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/404.

⁵³² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1220.

⁵³³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/74.

⁵³⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/148.

⁵³⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1237.

⁵³⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/382.

⁵³⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/382.

⁵³⁸ Cürçânî, *Delâilu'l-İ'câz*, 1/177.

⁵³⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/76.

⁵⁴⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/240.

⁵⁴¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/962; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/440.

⁵⁴² Şâfi, *el-Cedvel*, 19/167.

⁵⁴³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/121.

⁵⁴⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1115; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/227.

⁵⁴⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/56.

Tablo 3.5'e bakıldığında isim cümlesinde verilen yargıyı olumsuz yapan cinsini nefyeden لا gibi harflerin başta geldiği yapılar ile cümle kurulduğunda لَا رَبِّ فِيهِ örneğinde olduğu gibi 'kitap'da hiçbir şüphenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu hiçbir şüphenin bulunmaması diğer kitaplarda da sabit ve kesindir.⁵⁴⁶

Tablo 3.6 Nevâsihlerden biriyle veya nâfiye (لا ve ما) ile başlayan isim cümlesi sıfat

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
104.	Bakara	48	لا هُمْ يُنْصِرُونَ ⁵⁴⁷	يَوْمًا	Mefûlün Bih	Mansûb
105.	Bakara	68	لا فَارِضٌ وَلَا يَكْزُرُ ⁵⁴⁸	بَقَرَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
106.	Bakara	71	لا ذُلُولٌ ⁵⁴⁹	بَقَرَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
107.	Bakara	123	لا هُمْ يُنْصِرُونَ ⁵⁵⁰	يَوْمًا	Mefûlün Bih	Mansûb
108.	Bakara	254	لا يَبِيعُ فِيهِ ⁵⁵¹	يَوْمٌ	Fâil	Merfû'
109.	Nisâ	157	مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ ⁵⁵²	شَاكٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
110.	İbrâhîm	26	مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ⁵⁵³	شَجَرَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
111.	İbrâhîm	31	لا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ⁵⁵⁴	يَوْمٌ	Fâil	Merfû'
112.	Sâffât	45-47	لا فِيهَا غَوْلٌ ⁵⁵⁵	كَاسٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
113.	Sâffât	48-49	كَأَنَّهُنَّ بَيِّضٌ مَكْنُونٌ ⁵⁵⁶	قَاصِرَاتُ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
114.	Sâd	15	مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ⁵⁵⁷	صَيْحَةٍ	Mefûlün Bih	Mansûb
115.	Mü'min	56	مَا هُمْ بِبَالِغِهِ ⁵⁵⁸	كَيِّزٌ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'
116.	Şûrâ	47	مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ ⁵⁵⁹	يَوْمٌ	Fâil	Merfû'
117.	Tûr	23	لا لَعْوُ فِيهَا وَلَا تَأْتِيهِمْ ⁵⁶⁰	كَاسًا	Mefûlün Bih	Mansûb
118.	Rahmân	56-58	كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ⁵⁶¹	قَاصِرَاتُ	Mübtedâ Muahhar	Merfû'

⁵⁴⁶ Sâmarrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/151.

⁵⁴⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/122. Cümle sıfattan rabıt zamir takdîridir; فِيهِ

⁵⁴⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/122. Cümle sıfattan rabıt zamir takdîridir; فِيهِ لَا âyette müfret sıfat olmakla birlikte mahzûf bir mübtedâyâ haber kılmak câizdir. Yani takdiren لَا فَارِضٌ demek mümkündür. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/74; Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 1/84; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/156.

⁵⁴⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/254. لَا ذُلُولٌ âyette müfret sıfat olmakla birlikte mahzûf bir mübtedâyâ haber kılmak câizdir. Yani takdiren لَا ذُلُولٌ demek mümkündür. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/76; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/159.

⁵⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/254.

⁵⁵¹ Âyetin devamında لَا خِلَالٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ibaresi de لَا يَبِيعُ فِيهِ sıfat cümlesine ma'tuftur. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 1/351.

⁵⁵² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/405.

⁵⁵³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/769; Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 6/37.

⁵⁵⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 6/42; Şâfi, *el-Cedvel*, 13/191.

⁵⁵⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 10/26.

⁵⁵⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/57.

⁵⁵⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 10/91; Şâfi, *el-Cedvel*, 23/109.

⁵⁵⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 10/283.

⁵⁵⁹ Cümle âyette ma'lûm kelimesinin ikinci sıfatıdır. Mevsûfa dönen rabıt zamir takdiren مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ فِيهِ olup مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ فِيهِ demektir. Aynı şekilde devamında مَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ cümlesi de مَا تَأْتِيهِمْ olup مَا تَأْتِيهِمْ demektir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 25/56.

⁵⁶⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 11/255.

⁵⁶¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1201.

Sıra	Sûre	Âyet	İsim Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
119.	Mürselât	33	كَانَتْ جَمَالَتْ ⁵⁶²	شَرَرِ	Mecrûr İsim	Mecrûr

Sâffât 47. âyette لَا فِيهَا غَوْلٌ cümle sıfatında لَا cinsini nefyeden olmakla birlikte araya câr-mecrûr girdiği için amel etmez. Cümle مَا (nâfiye) ile başlayan bir yapıda kurulursa böyledir. Bununla birlikte âyette sunulan kadehte (كَاسٍ) hiç ‘baş döndürme özelliği’ yoktur. Ancak başka kadehlerde bu ihtimalin olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁶³

3.1.2. Kur’ân-ı Kerîm’de isim cümlesi sıfat ve tahlili

Kur’ân-ı Kerîm’de sıfat olarak gelen bazı isim cümlesi örnekleri ve tahlili aşağıdaki gibidir.

Örnek 1:

“Onlar, Bizim için Rabbiniz için bizlere onun rengini açıklasın dediler. Musa, “Rabbim buyuruyor ki, o, bakanlara sürur veren, sarımsak bir sığırdır.” dedi.”⁵⁶⁴ âyetinde فَاقْعَ لَوْنُهَا cümlesi mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi ref mahallinde olup بَقَرَةٌ lafzının sıfatıdır.⁵⁶⁵

لَوْنُهَا sıfat cümlesinin i' râbı;

فَاقْعَ haberi mukaddem, damme ile merfû,

لَوْنُ mübtedâ muahhar, damme ile merfû,

ها muttasıl zamir, izâfetle mahallen mecrûr, بَقَرَةٌ lafzına dönen râbıt zamir,

لَوْنُHA isim cümlesi ref mahallinde بَقَرَةٌ kelimesinin sıfatıdır.⁵⁶⁶

Örnek 2:

“Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilecek değilsiniz.”⁵⁶⁷ âyeti kerîmesinde لَهَا مَا كَسَبَتْ mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi أُمَّ lafzının sıfatıdır.

⁵⁶² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/301.

⁵⁶³ Sâmarrâî, Me'âni'n-nahv, 1/151.

⁵⁶⁴ el-Bakara 2/69.

⁵⁶⁵ Beydâvî, Envârü't-tenzîl, 1/87; 'Ukberî, et-Tibyân, 1/75; Şâlih, el-İ'rabü'l- Mufaşşal, 1/85.

⁵⁶⁶ Şâlih, el-İ'rabü'l- Mufaşşal, 1/85.

⁵⁶⁷ el-Bakara 2/134.

Sıfat cümlesinin i‘râbı;

لَهَا mukaddem mahzûf habere müteallık câr-mecrûru,

مَا ism-i mevsûl, sükûn üzere mebnî, ref‘ mahallinde mübtedâ muahhar,

هِيَ mâzi fiili fetha üzere mebnî, fâili müstetir zamir takdîri کسبت

لَهَا مَا كَسَبَتْ mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi ref‘ mahallinde olup أُمَّه lafzının sıfatı şeklindedir.⁵⁶⁸

Örnek 3:

وَلِكُلِّ وَجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ *“Herkesin yüzünü ona doğru çevirdiği bir yönü vardır. Öyleyse hayırlarda yarışın.”*⁵⁶⁹ âyetinde هُوَ مُوَلِّيهَا cümlesi وَجْهَةٌ kelimesinin sıfatıdır. Bu âyete isim cümlesi mübtedâ konumunda olan bir zamirle gelmiştir.

Sıfat olarak gelen isim cümlesinin i‘râbı;

هُوَ zamiri ref‘ mahallinde mübtedâ fetha üzere mebnî,

مُوَلِّيهَا zamirin (هُوَ) haberi , ‘yâ’ üzere takdîri damme ile merfû‘,

هَا muttasıl zamiri izâfetle cer mahallinde, sükûn üzere mebnî,

هُوَ مُوَلِّيهَا mübtedâ ve haberden müteşekkil isim cümlesi, ref‘ mahallinde وَجْهَةٌ kelimesinin sıfatıdır.⁵⁷⁰

Örnek 4:

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجَزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُمْ بِالْعُوهِ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ *“Ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırdığımızda hemen sözlerinden dönerlerdi.”*⁵⁷¹ âyetinde هُمْ بِالْعُوهِ isim cümlesi أَجَلٍ nekre isminin sıfatıdır.

Sıfat cümlesinin i‘râbı;

هُمْ munfasıl zamiri sükûn üzere mebnî, ref‘ mahallinde mübtedâ,

بِالْعُوهِ terkibi munfasıl zamirin haberi, cemî müzekker sâlim olduğundan و ile merfû‘, izafetten dolayı ‘nûn’ hazfedilmiş,

‘ha’ muttasıl zamiri damme üzere mebnî, izâfetle cer mahallinde,

⁵⁶⁸ Nehhâs, *Îrâbü’l-Ḳur’ân*, 1/81; Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 1/170.

⁵⁶⁹ el-Bakara 2/148.

⁵⁷⁰ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/127; Şâlih, *el-Î’rabü’l-mufasssal*, 1/191.

⁵⁷¹ el-A’râf 7/135.

هُم بِالْغَوْهٖ isim cümlesi ise mahallen mecrûr اَجَلِ isminin sıfatıdır.⁵⁷²

Örnek 5:

“Rableri onları kendi rahmeti, hoşnutluğu ve cennetleriyle müjdeliyor; onlar için orada kesintisiz nimetler vardır.”⁵⁷³ فِيهَا cümlesi جَنَّاتِ lafzının sıfatıdır.

Bu âyete cümle sıfatın i‘râbı şu şekildedir;

فِيهَا câr-mecrûru haber,

ها muttasıl zamiri جَنَّاتِ lafzına râci,

نَعِيمٍ muahhar mübtedâ, damme ile merfû‘,

مُقِيمٍ kelimesi mübtedânın (نَعِيمٍ) sıfatı damme ile merfû‘,

فِيهَا نَعِيمٍ mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi, cer mahallinde جَنَّاتِ isminin sıfatıdır.⁵⁷⁴

Örnek 6:

Bunlar birbirinizin zürriyetinden gelmedir. Allah, hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.⁵⁷⁵ بَعْضٍ مِنْ بَعْضٍ mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi ذُرِّيَّةٌ lafzının sıfatıdır.

Sıfat cümlelerinin i‘râbı şu şekildedir;

بَعْضٍ مِنْ بَعْضٍ mübtedâ, damme ile merfû‘,

ها muttasıl zamiri sükûn üzere mebnî, izâfetle mahallen mecrûr,

بَعْضٍ مِنْ بَعْضٍ câr-mecrûru takdîri كَائِنٌ olan mahzûf bir habere müteallık haber,

بَعْضٍ مِنْ بَعْضٍ isim cümlesi ise nasb mahallinde ذُرِّيَّةٌ kelimesinin sıfatıdır.⁵⁷⁶

Örnek 7:

⁵⁷² Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 4/73; Dervîş, *Î'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/442.

⁵⁷³ et-Tevbe 9/21.

⁵⁷⁴ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 4/269; Dervîş, *Î'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/71.

⁵⁷⁵ Âl-i İmrân 3/34.

⁵⁷⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/253; Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 2/41; Dervîş, *Î'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/495; Neḥḥâs, *Îrâbü'l-Kur'ân*, 1/153.

فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ “Bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp küll etsin.”⁵⁷⁷ âyetinde إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi إِعْصَارٌ lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı şu şekildedir;

إِغْصَارٌ fâil, damme ile merfû‘,

فيه câr-mecrûru mukaddem haber olup mahallen merfû‘,

نَارٌ mübtedâ muahhar, damme ile merfû‘,

إِغْصَارٌ فِيهِ نَارٌ mübtedâ ve haberden müteşekkil isim cümlesi mahallen merfû‘ olup إِغْصَارٌ kelimesinin sıfatıdır.⁵⁷⁸

3.1.3. Kur’ân-ı Kerîm’de fiil cümlesi sıfatın kullanımı

Kur’ân-ı Kerîm’de fiil cümlesi olarak gelen sıfatların daha ziyade mevsûfu tahsis etmek maksadı ile geldiği anlaşılmaktadır. Örneğin Mâide sûresi 31. âyette يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ fiil cümlesi sıfat olup mevsûfu (غُرَابًا) tahsis ederek ‘yeri eşleyen’ bir kargayı açıklar. Buna göre; Kabilin, kardeşi Habili öldürdükten sonra cesedi ne yapacağını bilememiş olması neticesinde kendisine yeri eşleyen bir karga gönderildi. Yeri eşleyen karga Kabil’e kardeşinin cesedini nasıl gizleyeceğini, ölmüş bir kargayı bu şekilde gömerek gösterdi.⁵⁷⁹

Ahzâb sûresi 9. âyette لَمْ تَرَوْهَا fiil cümlesi sıfat olup mevsûfu (جُنُودًا) tahsis ederek ‘göremediğiniz’ bir orduyu açıklar. Bilinen ordu savaş meydanında çarpışan ordudur. Ancak âyette hendek savaşı esnasında Müslümanların hizmetine verilmiş, bilinen ordulardan başka görülemeyen bir ordu olduğu açıklanmaktadır.⁵⁸⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de fiil cümlesi olarak gelen sıfatların mevsûfu tahsis etmesi ile birlikte bazen medih ve sena veya zem/yerme için geldiği de görülmektedir. Örneğin Tahrîm sûresi 6. âyette لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ fiil cümlesi sıfat olup mevsûfun (مَلَائِكَةً), ‘Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen’ şeklinde nitelenmesi daha ziyade medih anlamı taşımaktadır. Zira âyette kendilerine emredileni şiddetle yerine getiren melekler bu davranışlarından dolayı övülmektedir.⁵⁸¹

⁵⁷⁷ el-Bakara 2/266.

⁵⁷⁸ Şâlih, *el-İ‘râbü’l- Mufaşşal*, 1/375; Derviş, *İ‘râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 1/412.

⁵⁷⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/626.

⁵⁸⁰ *Kur’an Yolu Tefsiri*, el-Ahzâb 33/9.

⁵⁸¹ İbn ‘Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 28/366; *Kur’an Yolu Tefsiri*, et-Tahrîm 66/6.

Nisâ sûresi 118. âyetinde لَعْنَهُ اللَّهُ fiil cümlesi sıfat olup mevsûfun (شَيْطَانًا), ‘Allah’ın lânet ettiği’ şeklinde şeytanın nitelenmesi yerme maksadı taşımaktadır. Nitekim şeytan Allah’ın rahmetinden kovulmuş, rahmetinden uzaklaştırılmıştır.⁵⁸²

Fiil cümlesi sıfatın Kur’ân-ı Kerîm’deki durumu, nahiv açısından değerlendirilecek olursa; hemen hemen tüm âyetlerde mevsûfla irtibatlı râbıt zamir ihtiva ettiği, mevsûfun nekre bir lafız olduğu görülmektedir. Ancak bazı fiil cümlesi sıfatlarda râbıt zamir bulunmayıp takdîren getirilmiştir. Örneğin bakara sûresi 48. âyetinde sıfat olan يَوْمًا لَا تَجْزِي يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا âyetinde harf-i cer ve mecrûru ile râbıt zamiri mahzûf olup فيه câr-mecrûru takdîr edilmiştir. Zamir getirildiğinde âyet takdîren يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا فِيهِ şeklinde olur.⁵⁸³

Fiil cümle sıfatın bulunduğu âyetlerde mevsûfun açıkça zikredildiği ancak bazen takdîren getirildiği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu mahzûf mevsûflar şunlardır; Nisâ sûresi 46. âyetinde يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا fiil cümlesi ref mahallinde mahzûf mübtedânın sıfatıdır. Mübtedâ takdîren قَوْمٌ ismidir.⁵⁸⁴ Nahl sûresi 67. âyetinde mevsûf, takdîren mübtedâ نَمْرٌ ismi veya mefûlün bih takdîren عَصِيرًا lafzıdır.⁵⁸⁵ Yine Rahman sûresi 56. ve 74. âyetlerde لَمْ يَطْمِئْنُوا بِإِنْسٍ fiil cümlesi ref mahallinde olup takdîren نِسَاءٌ isminin sıfatıdır.⁵⁸⁶

Fiil cümlesi sıfatlar, Kur’ân-ı Kerîm’de iki yer dışında tüm âyetlerde nekre bir mevsûfa sıfat olarak gelmiştir. Bu iki durum آل ile ma’rife olan kelimeler olup şunlardır; Yâsin sûresi 37. âyetinde اللَّيْلُ ve Nisâ sûresi 98. âyetinde الْمُسْتَضْعِفِينَ lafızlarıdır. Söz konusu âyetlerde mevsûf, cins ifade eden آل ile ma’rife olan kelimelerdir. Nitekim cins ifade eden آل takısı alan kelime lafız itibariyle ma’rife olmakla birlikte mânen nekre kabul edilir. Bu sebeble devamında gelen cümleler sıfat olmakla birlikte hal olarakta yorumlanır.⁵⁸⁷

Muzâri fiilin, aksine bir delil bulunmadığı müddetçe şimdiki zaman ile gelecek zamana delaleti olmakla birlikte daha ziyade şimdiki zamana delaleti tercih edilmektedir. Ancak cümle içerisinde muzâri fiil, farklı karinelerin bulunmasıyla dört zamana delalet etmektedir; şimdiki ve gelecek zaman, şimdiki zaman (geniş zaman), gelecek zaman ve

⁵⁸² Kur’an Yolu Tefsiri, en-Nisâ 4/118.

⁵⁸³ Şabbân, Hâşiyetü’ş-Şabbân, 3/92; ‘Ukberî, et-Tibyân, 1/60; Şâlih, el-Îrâbü’l- Mufaşşal, 1/59; Şâfi, el-Cedvel, 1/161.

⁵⁸⁴ ‘Ukberî, et-Tibyân, 1/362.

⁵⁸⁵ Şâfi, el-Cedvel, 14/348; Şâlih, el-Îrâbü’l- Mufaşşal, 6/173.

⁵⁸⁶ Şâlih, el-Îrâbü’l- Mufaşşal, 11/341; Şâfi, el-Cedvel, 27/103.

⁵⁸⁷ Şabbân, Hâşiyetü’ş-Şabbân, 3/88.

geçmiş zaman.⁵⁸⁸ Fiil cümlesi şeklinde gelen sıfatların anlamsal yorumu yapılırken muzâri fiilin delalet ettiği manaları dikkate almakta fayda vardır.

Tablo 3.7 Müsbet muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (mevsûfu nekre-i mevsûfe)

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
1.	Bakara	8	يَقُولُ ⁵⁸⁹	مَنْ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
2.	Bakara	30	يُقْسِدُ فِيهَا	مَنْ	Mefûlün bih	Mansûb
3.	Bakara	30	يَسْفِكُ الدِّمَاءَ ⁵⁹⁰	مَنْ	Mefûlün bih	Mansûb
4.	Bakara	61	تَنْبِثُ الْأَرْضَ ⁵⁹¹	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
5.	Bakara	79	يَكْسِبُونَ ⁵⁹²	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
6.	Bakara	90	يَشَاءُ ⁵⁹³	مَنْ	Mecrûr İsim	Mecrûr
7.	Bakara	93	يَأْمُرُكُمْ بِهِ ⁵⁹⁴	مَا	Temyîz	Mansûb
8.	Bakara	96	يَعْمَلُونَ ⁵⁹⁵	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
9.	Bakara	102	يُفَرِّقُونَ بِهِ ⁵⁹⁶	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
10.	Bakara	105	يَشَاءُ ⁵⁹⁷	مَنْ	Mecrûr İsim	Mecrûr
11.	Bakara	165	يَتَّخِذُ ⁵⁹⁸	مَنْ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
12.	Bakara	200,201	يَقُولُ ⁵⁹⁹	مَنْ	Haber	Merfû'
13.	Bakara	204	يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ ⁶⁰⁰	مَنْ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
14.	Bakara	204	يُشْهِدُ اللَّهَ ⁶⁰¹	مَنْ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
15.	Bakara	207	يَشْرِي نَفْسَهُ ⁶⁰²	مَنْ	Haber	Merfû'
16.	Âl-i İmrân	49	تَأْكُلُونَ وَتَذَخَّرُونَ ⁶⁰³	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
17.	Âl-i İmrân	92	تُحِبُّونَ ⁶⁰⁴	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
18.	Âl-i İmrân	157	يَجْمَعُونَ ⁶⁰⁵	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
19.	Âl-i İmrân	187	يَسْتَرْوُونَ ⁶⁰⁶	مَا	Temyîz	Mansûb
20.	Âl-i İmrân	199	يُؤْمِنُ بِاللَّهِ ⁶⁰⁷	مَنْ	İnne'nin İsmi	Mansûb

⁵⁸⁸ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/57-61.

⁵⁸⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/45.

⁵⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/94.

⁵⁹¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/142.

⁵⁹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/81.

⁵⁹³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/92.

⁵⁹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/201.

⁵⁹⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/206.

⁵⁹⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/217.

⁵⁹⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/92; Burada مَنْ lafzının ismi mevsûl olması câiz olup i' râbı nasb mahallinde mefûlün bih olur. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 1/134.

⁵⁹⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/328.

⁵⁹⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/416.

⁶⁰⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/166.

⁶⁰¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/166.

⁶⁰² Şâfi, *el-Cedvel*, 2/427.

⁶⁰³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/263.

⁶⁰⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/279.

⁶⁰⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/305.

⁶⁰⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/406.

⁶⁰⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/324.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
21.	Nisâ	43	تَقُولُونَ ⁶⁰⁸	ما	Mefûlün bih	Mansûb
22.	Nisâ	58	يَعْظُمُ بِهِ ⁶⁰⁹	ما	Temyîz	Mansûb
23.	Nisâ	72	لَيُبَيِّنَنَّ ⁶¹⁰	مَنْ	İnne'nin İsmi	Mansûb
24.	Nisâ	81	يُبَيِّنُونَ ⁶¹¹	ما	Mefûlün bih	Mansûb
25.	En'âm	31	يَزُرُونَ ⁶¹²	ما	Temyîz	Mansûb
26.	En'âm	41	تَدْعُونَ إِلَيْهِ ⁶¹³	ما	Mefûlün bih	Mansûb
27.	En'âm	80	تُسْرِكُونَ بِهِ ⁶¹⁴	ما	Mefûlün bih	Mansûb
28.	En'âm	112	يَفْقَرُونَ ⁶¹⁵	مَا	Mefûlün Meah	Mansûb
29.	En'âm	117	يُضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ ⁶¹⁶	مَنْ	Mefûlün bih	Mansûb
30.	Hûd	120	نُتِبْتُ بِهِ ⁶¹⁷	ما	Mefûlün bih	Mansûb
31.	Nahl	25	يَزُرُونَ ⁶¹⁸	ما	Temyîz	Mansûb
32.	Enbiyâ	18	تَصِفُونَ ⁶¹⁹	ما	Mecrûr İsim	Mecrûr
33.	Ankebût	4	يَحْكُمُونَ ⁶²⁰	مَا	Temyîz	Mansûb
34.	Yâsîn	57	يَدْعُونَ ⁶²¹	مَا	Mübtedâ muahhar	Merfû'
35.	Şûrâ	51	يَشَاءُ ⁶²²	ما	Mefûlün bih	Mansûb
36.	Câsiye	21	يَحْكُمُونَ ⁶²³	ما	Temyîz	Mansûb

Tablo 3.8 Müsbet muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (mevsûfu nekre olanlar)

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
37.	Bakara	19	يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ ⁶²⁴	لَأَصْحَابِ صَيْبٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
38.	Bakara	25	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶²⁵	جَنَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
39.	Bakara	26	يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا ⁶²⁶	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
40.	Bakara	26	وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا ⁶²⁷	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
41.	Bakara	69	تَسُرُّ النَّاطِرِينَ ⁶²⁸	بَقَرَةٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'
42.	Bakara	71	تُنِيرُ ⁶²⁹	بَقَرَةٍ	İnne'nin	Merfû'

⁶⁰⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/361.

⁶⁰⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/69; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/202.

⁶¹⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/371.

⁶¹¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/108.

⁶¹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/490; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/124.

⁶¹³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/496; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/142.

⁶¹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/202.

⁶¹⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/256.

⁶¹⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/263.

⁶¹⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 12/372.

⁶¹⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/303; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 5/288.

⁶¹⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/914; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/14.

⁶²⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1029.

⁶²¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1085; Şâfi, *el-Cedvel*, 23/24.

⁶²² Şâfi, *el-Cedvel*, 25/61.

⁶²³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/217.

⁶²⁴ يَجْعَلُونَ fiil cümlesinin isti'nâfiyye veya hâl olması da câizdir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/36.

⁶²⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/41.

⁶²⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/44.

⁶²⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/86.

⁶²⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/75.

⁶²⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 1/87.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
					Haberi	
43.	Bakara	96	يَوَدُّ أَحَدُهُمْ ⁶³⁰	قَوْمٌ	Fâil	Merfû'
44.	Bakara	118	يُوقِنُونَ ⁶³¹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
45.	Bakara	129	يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ⁶³²	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
46.	Bakara	144	تَرْضَاهَا ⁶³³	قَبِيلَةً	Mefûlün bih	Mansûb
47.	Bakara	151	يَتْلُوا عَلَيْكُمْ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
48.	Bakara	151	يُرَكِّبُكُمْ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
49.	Bakara	151	يُعَلِّمُكُمْ ⁶³⁴	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
50.	Bakara	164	يَعْقِلُونَ ⁶³⁵	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
51.	Bakara	165	يُجِبُونَهُمْ ⁶³⁶	أُنْدَادًا	Mefûlün bih	Mansûb
52.	Bakara	230	يَعْلَمُونَ ⁶³⁷	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
53.	Bakara	263	يَتَّبِعُهَا أَذًى ⁶³⁸	صَدَقَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
54.	Bakara	266	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶³⁹	جَنَّةٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
55.	Bakara	281	تَرْجِعُونَ فِيهِ ⁶⁴⁰	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
56.	Bakara	282	تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ ⁶⁴¹	تِجَارَةً	Kâne'nin Haberi	Mansûb
57.	Âl-i İmrân	13	تُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ⁶⁴²	فِتْنَةً	Haber	Merfû'
58.	Âl-i İmrân	13	يَرَوْنَهُمْ ⁶⁴³	أُخْرَى	Mübtedâ	Merfû'
59.	Âl-i İmrân	15	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁴⁴	جَنَّاتٍ	Mübtedâ	Merfû'
60.	Âl-i İmrân	39	يُصَلِّي ⁶⁴⁵	قَائِمٌ	Haber	Merfû'
61.	Âl-i İmrân	78	يَلُؤْنَ السِّنْتَهُمْ ⁶⁴⁶	فَرِيقًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
62.	Âl-i İmrân	104	يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ	أَمَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
63.	Âl-i İmrân	104	يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ	أَمَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
64.	Âl-i İmrân	104	يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ⁶⁴⁷	أَمَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
65.	Âl-i İmrân	110	تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ	أَمَةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
66.	Âl-i İmrân	110	تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ	أَمَةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
67.	Âl-i İmrân	110	تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ⁶⁴⁸	أَمَةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
68.	Âl-i İmrân	113	يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ ⁶⁴⁹	أَمَةً	Mübtedâ	Merfû'
69.	Âl-i İmrân	114	يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ	أَمَةً	Mübtedâ	Merfû'
70.	Âl-i İmrân	114	يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ	أَمَةً	Mübtedâ	Merfû'

⁶³⁰ Âyette mevsûf (قَوْمٌ) takdîren getirilmiştir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/95-96.

⁶³¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/150.

⁶³² Şâfi, *el-Cedvel*, 1/266.

⁶³³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/184.

⁶³⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/307.

⁶³⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/324.

⁶³⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/209.

⁶³⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/307.

⁶³⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/46.

⁶³⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/217.

⁶⁴⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/81.

⁶⁴¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/401.

⁶⁴² Şâfi, *el-Cedvel*, 3/122.

⁶⁴³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/243.

⁶⁴⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/245.

⁶⁴⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/257.

⁶⁴⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/273.

⁶⁴⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/266; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/283.

⁶⁴⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/274-275.

⁶⁴⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/280.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
71.	Âl-i İmrân	114	يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ	أُمَّةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
72.	Âl-i İmrân	114	يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ ⁶⁵⁰	أُمَّةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
73.	Âl-i İmrân	136	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁵¹	جَنَاتٌ	Haber	Merfû'
74.	Âl-i İmrân	154	يَغْشَى ⁶⁵²	نُعَاسًا	Bedel	Mansûb
75.	Âl-i İmrân	154	يَظُنُّونَ بِاللَّهِ ⁶⁵³	طَائِفَةٌ	Mübtedâ	Merfû'
76.	Âl-i İmrân	164	يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
77.	Âl-i İmrân	164	يُرَكِّبُهُمْ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
78.	Âl-i İmrân	164	يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ⁶⁵⁴	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
79.	Âl-i İmrân	169	يُزَيِّنُونَ ⁶⁵⁵	أَحْيَاءَ	Haber	Merfû'
80.	Âl-i İmrân	183	تَأْكُلُهُ النَّارُ ⁶⁵⁶	قُرْبَانَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
81.	Âl-i İmrân	193	يُنَادِي ⁶⁵⁷	مُنَادِيًا	Mefûlün bih	Mansûb
82.	Âl-i İmrân	195	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁵⁸	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
83.	Âl-i İmrân	198	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁵⁹	جَنَاتٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
84.	Nisâ	11	يُوصِي بِهَا ⁶⁶⁰	وَصِيَّةٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
85.	Nisâ	12	يُوصِي بِهَا	وَصِيَّةٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
86.	Nisâ	12	يُورِثُ كَلَالَةً ⁶⁶¹	رَجُلٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
87.	Nisâ	13	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁶²	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
88.	Nisâ	42	يَوْمَ ⁶⁶³	يَوْمٌ	Muzâf	Mansûb
89.	Nisâ	46	يُحَرِّفُونَ ⁶⁶⁴	قَوْمٌ	Mübtedâ	Merfû'
90.	Nisâ	57	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁶⁵	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
91.	Nisâ	122	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁶⁶	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
92.	Mâide	12	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁶⁷	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
93.	Mâide	15-16	يَهْدِي بِهِ اللَّهُ ⁶⁶⁸	نُورٌ	Fâil	Merfû'
94.	Mâide	15-16	يُخْرِجُهُمُ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ	نُورٌ	Fâil	Merfû'
95.	Mâide	15-16	يَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ⁶⁶⁹	نُورٌ	Fâil	Merfû'
96.	Mâide	31	يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ ⁶⁷⁰	عُرَابًا	Mefûlün bih	Mansûb

⁶⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/282.

⁶⁵¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/150.

⁶⁵² Şâfi, *el-Cedvel*, 4/344; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/169.

⁶⁵³ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/344.

⁶⁵⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/360.

⁶⁵⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/309.

⁶⁵⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/205.

⁶⁵⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/321.

⁶⁵⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/221.

⁶⁵⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/222.

⁶⁶⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/453.

⁶⁶¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/458.

⁶⁶² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/247.

⁶⁶³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/359.

⁶⁶⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/362; Şâfi, *el-Cedvel*, 5/52; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/199.

⁶⁶⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/68.

⁶⁶⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/388.

⁶⁶⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/27.

⁶⁶⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/428.

⁶⁶⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/33; Şâfi, *el-Cedvel*, 6/305-306.

⁶⁷⁰ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2/457.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
97.	Mâide	41	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ ⁶⁷¹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
98.	Mâide	50	يُوقِنُونَ ⁶⁷²	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
99.	Mâide	54	يُجِبُّهُمْ وَيُجِبُّونَهُ	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
100.	Mâide	54	يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
101.	Mâide	62	يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ⁶⁷³	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
102.	Mâide	85	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁷⁴	جَنَّاتٍ	Temyîz	Kesra ile Mansûb
103.	Mâide	94	تَتَالَه ⁶⁷⁵	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
104.	Mâide	95	يَحْكُمُ بِهِ ⁶⁷⁶	جَزَاءٍ	Mübtedâ	Merfû'
105.	Mâide	106	تَحْسِبُونَهُمَا ⁶⁷⁷	أَخْرَانَ	Haber	Merfû'
106.	Mâide	106	يُقْسِمَانِ بِاللَّهِ ⁶⁷⁸	أَخْرَانَ	Haber	Merfû'
107.	Mâide	107	يَقُومَانِ ⁶⁷⁹	أَخْرَانَ	Fâil	Merfû'
108.	Mâide	107	يُقْسِمَانِ بِاللَّهِ ⁶⁸⁰	أَخْرَانَ	Fâil	Merfû'
109.	Mâide	119	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁶⁸¹	جَنَّاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
110.	En'âm	38	يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ ⁶⁸²	طَائِرٍ	Ma'tuf	Mecrûr
111.	En'âm	46	يَأْتِيَكُمْ بِهِ ⁶⁸³	إِلَهُ	Haber	Merfû'
112.	En'âm	71	يَدْعُوهُ إِلَى الْهُدَى ⁶⁸⁴	أَصْحَابٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
113.	En'âm	91	تُبْدُونَهَا ⁶⁸⁵	قَرَاطِيسٍ	Mefûlün bih	Mansûb
114.	En'âm	91	تُخَفُونَ كَثِيرًا ⁶⁸⁶	قَرَاطِيسٍ	Mefûlün bih	Mansûb
115.	En'âm	97	يَعْلَمُونَ ⁶⁸⁷	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
116.	En'âm	98	يَفْقَهُونَ ⁶⁸⁸	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
117.	En'âm	99	نُخْرِجُ مِنْهُ	خَصِرًا	Mefûlün bih	Mansûb
118.	En'âm	99	يُؤْمِنُونَ ⁶⁸⁹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
119.	En'âm	105	يَعْلَمُونَ ⁶⁹⁰	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
120.	En'âm	112	يُوجِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ⁶⁹¹	عَدُوًّا	Mefûlün bih	Mansûb
121.	En'âm	122	يَمْشِي بِهِ ⁶⁹²	نُورًا	Mefûlün bih	Mansûb

⁶⁷¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/353.

⁶⁷² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/82.

⁶⁷³ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/397.

⁶⁷⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/125.

⁶⁷⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/459.

⁶⁷⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/26.

⁶⁷⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/47.

⁶⁷⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/47.

⁶⁷⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/154.

⁶⁸⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/154.

⁶⁸¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/73.

⁶⁸² Âyette طَائِرٍ ismi, lafzen mecrûr mahallen merfû' olan دَابَّةٌ kelimesine ma'tuf olup دَابَّةٌ ismi mübtedadır. Şâfi, *el-Cedvel*, 7/137.

⁶⁸³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/497; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/149.

⁶⁸⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/190; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/252.

⁶⁸⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/517; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/217.

⁶⁸⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/517; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/217.

⁶⁸⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/284.

⁶⁸⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/285.

⁶⁸⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/233.

⁶⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/244.

⁶⁹¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/532; Şâfi, *el-Cedvel*, 8/256.

⁶⁹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/536.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
122.	En'âm	126	يَذْكُرُونَ ⁶⁹³	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
123.	En'âm	130	يَقْصُونَ عَلَيْكُمْ	رُسُلٌ	Fâil	Merfû'
124.	En'âm	130	يُنْذِرُكُمْ لِقَاءِ يَوْمِكُمْ ⁶⁹⁴	رُسُلٌ	Fâil	Merfû'
125.	En'âm	145	يَطْعَمُهُ	طَاعِمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
126.	A'râf	26	يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ ⁶⁹⁵	لِبَاسًا	Mefûlün bih	Mansûb
127.	A'râf	32	يَعْلَمُونَ ⁶⁹⁶	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
128.	A'râf	35	يَقْصُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي ⁶⁹⁷	رُسُلٌ	Fâil	Merfû'
129.	A'râf	46	يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ ⁶⁹⁸	رَجَالٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
130.	A'râf	48	يَعْرِفُونَ كَلَامَ سِيمَاهُمْ ⁶⁹⁹	رَجَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
131.	A'râf	52	يُؤْمِنُونَ ⁷⁰⁰	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
132.	A'râf	58	يَسْكُرُونَ ⁷⁰¹	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
133.	A'râf	61-62	أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي ⁷⁰²	رُسُلٌ	Lâkinne'nin Haberi	Merfû'
134.	A'râf	61-62	أَنْصَحُكُمْ ⁷⁰³	رُسُلٌ	Lâkinne'nin Haberi	Merfû'
135.	A'râf	67-68	أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي ⁷⁰⁴	رُسُلٌ	Lâkinne'nin Haberi	Merfû'
136.	A'râf	82	يَتَّبِعُونَ ⁷⁰⁵	أَنَاسٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
137.	A'râf	138	يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ ⁷⁰⁶	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
138.	A'râf	138	تَجْهَلُونَ ⁷⁰⁷	قَوْمٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'
139.	A'râf	159	يَهْدُونَ ⁷⁰⁸	أُمَّةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
140.	A'râf	159	يَعْدِلُونَ ⁷⁰⁹	أُمَّةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
141.	A'râf	169	يَأْخُذُونَ غَرَضَ هَذَا الْأَثْنَى ⁷¹⁰	خَلْفٌ	Fâil	Merfû'
142.	A'râf	188	يُؤْمِنُونَ ⁷¹¹	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
143.	A'râf	195	يَمْشُونَ بِهَا	أَرْجُلٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
144.	A'râf	195	يَبْطِشُونَ بِهَا	أَيْدٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
145.	A'râf	195	يُبْصِرُونَ بِهَا	أَعْيُنٌ	Mübtedâ	Merfû'

⁶⁹³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/334.

⁶⁹⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/539; Şâfi, *el-Cedvel*, 8/286.

⁶⁹⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/384.

⁶⁹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/408.

⁶⁹⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/411.

⁶⁹⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/359.

⁶⁹⁹ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/361.

⁷⁰⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/428.

⁷⁰¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/368.

⁷⁰² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/577.

⁷⁰³ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/442.

⁷⁰⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/448.

⁷⁰⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/25.

⁷⁰⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/62.

⁷⁰⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/63.

⁷⁰⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/99-100; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/401.

⁷⁰⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/99-100; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/401.

⁷¹⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/122; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/405.

⁷¹¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/144.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
146.	A'râf	195	يَسْمَعُونَ بِهَا ⁷¹²	أَذَانٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
147.	A'râf	203	يُؤْمِنُونَ ⁷¹³	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
148.	Enfâl	26	تَخَافُونَ ⁷¹⁴	قَلِيلٌ	Haber	Merfû'
149.	Tevbe	11	يَعْلَمُونَ ⁷¹⁵	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
150.	Tevbe	24	تَخْشَوْنَ	تِجَارَةٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
151.	Tevbe	24	تَرْضَوْنَهَا ⁷¹⁶	مَسَاكِينُ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
152.	Tevbe	56	يَفْرُقُونَ ⁷¹⁷	قَوْمٌ	Lâkinne'nin Haberi	Merfû'
153.	Tevbe	61	يُؤْمِنُ بِاللَّهِ	أَنْ	Haber	Merfû'
154.	Tevbe	61	يُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ ⁷¹⁸	أَنْ	Haber	Merfû'
155.	Tevbe	64	تَنْبِئُهُمْ ⁷¹⁹	سُورَةٌ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
156.	Tevbe	72	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁷²⁰	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
157.	Tevbe	89	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁷²¹	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
158.	Tevbe	100	تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁷²²	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
159.	Tevbe	103	تُطَهَّرُهُمْ	صَدَقَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
160.	Tevbe	103	تُزَكِّيهِمْ بِهَا ⁷²³	صَدَقَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
161.	Tevbe	108	يُحِبُّونَ ⁷²⁴	رِجَالٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
162.	Tevbe	120	يَغِيظُ الْكَافِرَ ⁷²⁵	مَوْطِنًا	Mefûlün bih	Mansûb
163.	Tevbe	127	يَفْقَهُونَ ⁷²⁶	قَوْمٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
164.	Yûnus	5	يَعْلَمُونَ ⁷²⁷	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
165.	Yûnus	6	يَنْقُونَ ⁷²⁸	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
166.	Yûnus	24	يَتَفَكَّرُونَ ⁷²⁹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
167.	Yûnus	67	يَسْمَعُونَ ⁷³⁰	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
168.	Hûd	29	تَجْهَلُونَ ⁷³¹	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
169.	Hûd	39	يُخْزِيهِ ⁷³²	عَذَابٌ	Fâil	Merfû'
170.	Hûd	48	سَنُمَتِّعُهُمْ ⁷³³	أُمَّمٌ	Mübtedâ	Merfû'

⁷¹² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 4/152.

⁷¹³ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 1/410.

⁷¹⁴ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/621; Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 3/552.

⁷¹⁵ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 1/446.

⁷¹⁶ Şâfî, el-Cedvel, 10/310.

⁷¹⁷ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 4/317.

⁷¹⁸ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/648; Şâfî, el-Cedvel, 10/374.

⁷¹⁹ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/127.

⁷²⁰ Şâfî, el-Cedvel, 10/392.

⁷²¹ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 1/474.

⁷²² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 4/375.

⁷²³ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/658; Şâfî, el-Cedvel, 11/27.

⁷²⁴ Şâfî, el-Cedvel, 11/34.

⁷²⁵ Şâfî, el-Cedvel, 11/55.

⁷²⁶ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/14.

⁷²⁷ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/209.

⁷²⁸ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/209.

⁷²⁹ Şâfî, el-Cedvel, 11/108-109.

⁷³⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/83.

⁷³¹ Şâfî, el-Cedvel, 11/254.

⁷³² Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/353.

⁷³³ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/702.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
171.	Hûd	48	يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ ⁷³⁴	أَمَّ	Mübtedâ	Merfû'
172.	Hûd	116	يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ ⁷³⁵	أَوَّلُوا	Kâne'nin İsmi	Merfû'
173.	Yûsuf	36	تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ⁷³⁶	خُزِرَا	Mefûlün bih	Mansûb
174.	Yûsuf	37	تُرْزَقَانِهِ	طَعَامٌ	Fâil	Merfû'
175.	Yûsuf	37	تَبَاتَكُمَا ⁷³⁷	طَعَامٌ	Fâil	Merfû'
176.	Yûsuf	43	يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ ⁷³⁸	بَقَرَاتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
177.	Yûsuf	46	يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ ⁷³⁹	بَقَرَاتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
178.	Yûsuf	48	يَأْكُلْنَ	سَبْعٌ	Fâil	Merfû'
179.	Yûsuf	49	يُغَاثُ النَّاسُ ⁷⁴⁰	عَالَمٌ	Fâil	Merfû'
180.	Yûsuf	109	نُوحِيَ إِلَيْهِمْ ⁷⁴¹	رَجَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
181.	Yûsuf	111	يُفَنِّرِي	حَدِيثًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
182.	Yûsuf	111	يُؤْمِنُونَ ⁷⁴²	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
183.	Ra'd	2	تَرَوْنَهَا ⁷⁴³	عَمَدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
184.	Ra'd	3	يَتَفَكَّرُونَ ⁷⁴⁴	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
185.	Ra'd	4	يُسْقَى	جَنَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
186.	Ra'd	4	يَعْقِلُونَ ⁷⁴⁵	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
187.	Ra'd	11	يَحْفَظُونَهُ ⁷⁴⁶	مُعَقَّبَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
188.	İbrâhîm	10	تُرِيدُونَ ⁷⁴⁷	بَشَرٌ	Haber	Merfû'
189.	İbrâhîm	16-17	يَتَجَرَّعُهُ ⁷⁴⁸	مَاءٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
190.	İbrâhîm	23	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁷⁴⁹	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
191.	İbrâhîm	24-25	تُوتِي أَكْثُلَهَا ⁷⁵⁰	شَجَرَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
192.	İbrâhîm	42	تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ⁷⁵¹	يَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
193.	Nahl	10-11	يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ	مَاءٌ	Mefûlün bih	Mansûb
194.	Nahl	11	يَتَفَكَّرُونَ	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
195.	Nahl	12	يَعْقِلُونَ	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
196.	Nahl	13	يَذْكُرُونَ ⁷⁵²	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
197.	Nahl	14	تَلْبَسُونَهَا ⁷⁵³	حِلْيَةٍ	Mefûlün bih	Mansûb

⁷³⁴ Şâfi, el-Cedvel, 12/285.

⁷³⁵ Şâfi, el-Cedvel, 12/368.

⁷³⁶ Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'ân, 2/87.

⁷³⁷ Şâfi, el-Cedvel, 12/429.

⁷³⁸ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/733.

⁷³⁹ Şâfi, el-Cedvel, 12/442.

⁷⁴⁰ Şâfi, el-Cedvel, 12/445.

⁷⁴¹ Hemedânî, el-Ferîd fî İ' râbü'l-Kur'âni'l-mecîd, 3/639.

⁷⁴² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/391.

⁷⁴³ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/750.

⁷⁴⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/395.

⁷⁴⁵ Dervîş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 5/84; Şâfi, el-Cedvel, 13/90.

⁷⁴⁶ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/754.

⁷⁴⁷ Hemedânî, el-Ferîd fî İ' râbü'l-Kur'âni'l-mecîd, 4/14.

⁷⁴⁸ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/765.

⁷⁴⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/34.

⁷⁵⁰ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/769.

⁷⁵¹ Dervîş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 5/205.

⁷⁵² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/121-123.

⁷⁵³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/121-123.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
198.	Nahl	31	يَدْخُلُونَهَا ⁷⁵⁴	جَنَاتٌ	Haber	Merfû'
199.	Nahl	43	نُوحِي إِلَيْهِمْ ⁷⁵⁵	رَجَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
200.	Nahl	48	يَتَقَفَّيَا ظِلَالَهُ ⁷⁵⁶	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
201.	Nahl	64	يُؤْمِنُونَ ⁷⁵⁷	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
202.	Nahl	65	يَسْمَعُونَ ⁷⁵⁸	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
203.	Nahl	67	تَتَّخِذُونَ مِنْهُ ⁷⁵⁹	ثَمَرٌ	Mübtedâ	Merfû'
204.	Nahl	67	يَعْقِلُونَ ⁷⁶⁰	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
205.	Nahl	69	يَتَفَكَّرُونَ ⁷⁶¹	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
206.	Nahl	79	يُؤْمِنُونَ ⁷⁶²	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
207.	Nahl	80	تَسْتَخْفُونَهَا ⁷⁶³	بُيُوتًا	Mefûlün bih	Mansûb
208.	Nahl	81	تَقْبِكُمْ ⁷⁶⁴	سَرَابِيلٌ	Mefûlün bih	Mansûb
209.	Nahl	112	يَأْتِيهَا رِزْقُهَا ⁷⁶⁵	قَرِيَةً	Mefûlün bih	Mansûb
210.	İsrâ	13	يَلْقَاهُ ⁷⁶⁶	كِتَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
211.	İsrâ	28	تَرْجُوها ⁷⁶⁷	رَحْمَةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
212.	İsrâ	93	نَقْرُوهُ ⁷⁶⁸	كِتَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
213.	İsrâ	95	يَمْشُونَ ⁷⁶⁹	مَلَائِكَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
214.	Kehf	5	تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ⁷⁷⁰	كَلِمَةً	Temyîz	Mansûb
215.	Kehf	29	يَسْئَلُونَ الرُّجُوهَ ⁷⁷¹	مَاءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
216.	Kehf	43	يَنْصُرُونَهُ ⁷⁷²	فِتْنَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
217.	Kehf	45	تَذَرُوهُ الرِّيحَ ⁷⁷³	هَشِيمًا	Haber-i Esbeha	Mansûb
218.	Kehf	77	يُرِيدُ ⁷⁷⁴	جِدَارًا	Mefûlün bih	Mansûb
219.	Kehf	79	يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ	مَسَاكِينَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
220.	Kehf	79	يَأْخُذُ ⁷⁷⁵	مَلِكٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
221.	Kehf	110	يُوحَى إِلَيْ ⁷⁷⁶	بَشَرٌ	Haber	Merfû'
222.	Meryem	5-6	يَرِثُنِي ⁷⁷⁷	وَلِيًّا	Mefûlün bih	Mansûb

⁷⁵⁴ Âyette جَنَاتٌ lafzı mahzûf mübtedânın haberi, haber takdiren هي munfasıl zamiri veya جَنَاتٌ mübtedâ, haberi de يَدْخُلُونَهَا cümlesidir. Bk. Şâfi, el-Cedvel, 14/311; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/138.

⁷⁵⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/151.

⁷⁵⁶ Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 2/161.

⁷⁵⁷ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/170.

⁷⁵⁸ Şâfi, el-Cedvel, 14/346.

⁷⁵⁹ Şâfi, el-Cedvel, 14/348; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/173.

⁷⁶⁰ Şâfi, el-Cedvel, 14/348.

⁷⁶¹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/121-123.

⁷⁶² Şâfi, el-Cedvel, 14/363.

⁷⁶³ Dervîş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 5/347.

⁷⁶⁴ Âyette aynı sıfat ve mevsûf iki yerde geçmektedir. Bk. Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 2/170.

⁷⁶⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/220.

⁷⁶⁶ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/815.

⁷⁶⁷ Şâfi, el-Cedvel, 15/38.

⁷⁶⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/324.

⁷⁶⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/326.

⁷⁷⁰ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/838.

⁷⁷¹ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/845.

⁷⁷² Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 2/220.

⁷⁷³ Şâfi, el-Cedvel, 15/197.

⁷⁷⁴ Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 2/228.

⁷⁷⁵ Şâfi, el-Cedvel, 16/239-240.

⁷⁷⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/452; Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 2/235.

⁷⁷⁷ Şâfi, el-Cedvel, 16/271; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/8.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
223.	Meryem	5-6	يَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ⁷⁷⁸	وَلِيًّا	Mefûlün bih	Mansûb
224.	Tâhâ	63	يُرِيدَانِ ⁷⁷⁹	سَاجِرَانِ	Haber	Merfû'
225.	Tâhâ	76	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁷⁸⁰	جَنَاتٍ	Bedel	Merfû'
226.	Enbiyâ	7	نُوحِي إِلَيْهِمْ ⁷⁸¹	رَجَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
227.	Enbiyâ	43	تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ⁷⁸²	إِلَهَةً	Mübtedâ muahhar	Merfû'
228.	Enbiyâ	60	يَذْكُرُهُمْ ⁷⁸³	فَنِي	Mefûlün bih	Mansûb
229.	Mü'minûn	20	تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ ⁷⁸⁴	شَجَرَةً	Mefûlün bih	Mansûb
230.	Mü'minûn	24	يُرِيدُ أَنْ يَنْفَصَلَ عَنْكَ ⁷⁸⁵	بَشَرٍ	Haber	Merfû'
231.	Mü'minûn	62	يَنْطِقُ بِالْحَقِّ ⁷⁸⁶	كِتَابٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
232.	Nûr	35	يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ ⁷⁸⁷	كَوْكَبٍ	Haber-i Keenne	Merfû'
233.	Nûr	37	يَخَافُونَ يَوْمًا	رَجَالٍ	Fâil	Merfû'
234.	Nûr	37	تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ⁷⁸⁸	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
235.	Nûr	39	يَخْسِبُهُ الظُّمَانُ مَاءً ⁷⁸⁹	سَرَابٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
236.	Nûr	40	يَغْشَاهُ مَوْجٌ ⁷⁹⁰	بَحْرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
237.	Furkân	8	يَأْكُلُ مِنْهَا ⁷⁹¹	جَنَّةٍ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
238.	Furkân	10	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁷⁹²	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
239.	Şuarâ	22	تَمُنَّا عَلَيْ ⁷⁹³	نِعْمَةٍ	Haber	Merfû'
240.	Neml	19	تَرْضَاهُ ⁷⁹⁴	صَالِحًا	Mahzûf Mefûlün Mutlakın Sıfatı	Mansûb
241.	Neml	23	تَمْلِكُهُمْ ⁷⁹⁵	امْرَأَةً	Mefûlün bih	Mansûb
242.	Neml	45	يَخْتَصِمُونَ ⁷⁹⁶	فَرِيقَانِ	Haber	Merfû'
243.	Neml	47	تَقْنَنُونَ ⁷⁹⁷	قَوْمٍ	Haber	Merfû'
244.	Neml	48	يُفْسِدُونَ ⁷⁹⁸	رَهْطٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
245.	Neml	52	يَعْلَمُونَ ⁷⁹⁹	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
246.	Neml	55	تَجْهَلُونَ ⁸⁰⁰	قَوْمٍ	Haber	Merfû'

⁷⁷⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/271; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/8.

⁷⁷⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/386.

⁷⁸⁰ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/266.

⁷⁸¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/188; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/8.

⁷⁸² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/219.

⁷⁸³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/921; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/45.

⁷⁸⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/166.

⁷⁸⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/375.

⁷⁸⁶ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/333.

⁷⁸⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/48.

⁷⁸⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/51; Şâfi, *el-Cedvel*, 18/267.

⁷⁸⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/976; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/53.

⁷⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/270.

⁷⁹¹ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/365.

⁷⁹² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/101.

⁷⁹³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/995.

⁷⁹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 19/150 |Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/403.

⁷⁹⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/288.

⁷⁹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/313.

⁷⁹⁷ Derviş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/222.

⁷⁹⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1010.

⁷⁹⁹ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/410.

⁸⁰⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/322.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
247.	Neml	56	يَتَطَهَّرُونَ ⁸⁰¹	أَنَاسٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
248.	Neml	60	يَعْدِلُونَ ⁸⁰²	قَوْمٌ	Haber	Merfû'
249.	Neml	82	تُكَلِّمُهُمْ ⁸⁰³	دَابَّةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
250.	Neml	86	يُؤْمِنُونَ ⁸⁰⁴	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
251.	Kasas	3	يُؤْمِنُونَ ⁸⁰⁵	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
252.	Kasas	4	يَسْتَضِعِفُ ⁸⁰⁶	شَيْعًا	Mefûlün bih	Mansûb
253.	Kasas	12	يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ ⁸⁰⁷	بَيْتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
254.	Kasas	15	يَقْتَتِلَانِ ⁸⁰⁸	رَجُلَيْنِ	Mefûlün bih	Mansûb
255.	Kasas	20	يَسْعَى ⁸⁰⁹	رَجُلٌ	Fâil	Merfû'
256.	Kasas	23	يَسْقُونَ ⁸¹⁰	أَمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
257.	Kasas	23	تَذُودَانِ ⁸¹¹	لِمُرَاتَيْنِ	Mefûlün bih	Mansûb
258.	Kasas	34	يُصَدِّقُنِي ⁸¹²	رَدءًا	Hal	Mansûb
259.	Kasas	41	يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ⁸¹³	أَنْثَمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
260.	Kasas	59	يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ⁸¹⁴	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
261.	Kasas	71	يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ ⁸¹⁵	إِلَهٌ	Haber	Merfû'
262.	Kasas	72	تَسْكُنُونَ فِيهِ ⁸¹⁶	لَيْلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
263.	Kasas	81	يَنْصُرُونَهُ ⁸¹⁷	فِيَّةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
264.	Ankebût	35	يَعْقِلُونَ ⁸¹⁸	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
265.	Ankebût	51	يُؤْمِنُونَ ⁸¹⁹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
266.	Rûm	20	تَنْتَشِرُونَ ⁸²⁰	بَسْرٌ	Haber	Merfû'
267.	Rûm	21	يَتَفَكَّرُونَ ⁸²¹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
268.	Rûm	23	يَسْمَعُونَ ⁸²²	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
269.	Rûm	24	يَعْقِلُونَ ⁸²³	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
270.	Rûm	28	يَعْقِلُونَ ⁸²⁴	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr

⁸⁰¹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/323.

⁸⁰² Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/412.

⁸⁰³ Şâfi, el-Cedvel, 20/210.

⁸⁰⁴ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 7/263.

⁸⁰⁵ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 7/266.

⁸⁰⁶ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/1016; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/357.

⁸⁰⁷ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/422.

⁸⁰⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/370.

⁸⁰⁹ Şâfi, el-Cedvel, 20/240.

⁸¹⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/380.

⁸¹¹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/381.

⁸¹² 'Ukberî, et-Tibyân, 2/1020; Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 7/326.

⁸¹³ Şâfi, el-Cedvel, 20/262.

⁸¹⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/428.

⁸¹⁵ Şâfi, el-Cedvel, 20/289.

⁸¹⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/442.

⁸¹⁷ فِيَّ ismi lafzen mecrûr, mahallen merfû' zira كَانَ nâkıs fiilin ismidir. Bk. Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/443; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/453.

⁸¹⁸ Şâfi, el-Cedvel, 20/334.

⁸¹⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 9/59.

⁸²⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 9/95.

⁸²¹ Şâfi, el-Cedvel, 21/36.

⁸²² Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 7/491.

⁸²³ Şâfi, el-Cedvel, 21/37.

⁸²⁴ Şâfi, el-Cedvel, 21/40.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
271.	Rûm	37	يُؤْمِنُونَ ⁸²⁵	قَوْم	Mecrûr İsim	Mecrûr
272.	Lokman	10	تَرَوْنَهَا ⁸²⁶	عَمَد	Muzâfun İleyh	Mecrûr
273.	Secde	24	يَهْدُونَ ⁸²⁷	أَيِّمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
274.	Secde	27	تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ ⁸²⁸	رَزْعًا	Mefûlün bih	Mansûb
275.	Sebe'	7	يُنَبِّئُكُمْ ⁸²⁹	رَجُلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
276.	Sebe'	43	يُرِيدُ أَنْ يَبْصُتَكُمْ ⁸³⁰	رَجُلٍ	Haber	Merfû'
277.	Sebe'	44	يَذَرُ سَوْنَهَا ⁸³¹	كُتُبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
278.	Fâtır	3	يَزُرُّكُمْ ⁸³²	خَالِقٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
279.	Fâtır	33	يَدْخُلُونَهَا ⁸³³	جَنَّاتٍ	Bedel	Merfû'
280.	Yâsîn	20	يَسْعَى ⁸³⁴	رَجُلٍ	Fâil	Merfû'
281.	Yâsîn	37	نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ ⁸³⁵	اللَّيْلُ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
282.	Yâsîn	49	تَأْخُذُهُمْ ⁸³⁶	صَيْحَةً	Mefûlün bih	Mansûb
283.	Sâffât	42-45	يُطَافُ عَلَيْهِمْ ⁸³⁷	مُكْرَمُونَ	Haber	Merfû'
284.	Sâffât	64	تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ⁸³⁸	شَجَرَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
285.	Sâd	6	يُرَادُ ⁸³⁹	شَيْءٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'
286.	Mü'min	28	يَكْتُمُ إِيمَانَهُ ⁸⁴⁰	رَجُلٍ	Fâil	Merfû'
287.	Fussilet	3	يَعْلَمُونَ ⁸⁴¹	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
288.	Fussilet	6	يُوحَىٰ إِلَىٰ ⁸⁴²	بَشَرٍ	Haber	Merfû'
289.	Şûrâ	46	يَنْصُرُونَهُمْ ⁸⁴³	أَوْلِيَاءَ	Kâne'nin İsmi	Merfû' Mahallen
290.	Şûrâ	52	نَهْدِي بِهِ ⁸⁴⁴	ثَوْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
291.	Zuhruf	33	يُظْهِرُونَ ⁸⁴⁵	مَعَارِجَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
292.	Zuhruf	34	يَتَّكُونَ ⁸⁴⁶	سُرُرًا	Mefûlün bih	Mansûb
293.	Zuhruf	45	يُغْبِثُونَ ⁸⁴⁷	إِلَهَةً	Mefûlün bih	Mansûb

⁸²⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/114.

⁸²⁶ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/26.

⁸²⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/39.

⁸²⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/39.

⁸²⁹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/68.

⁸³⁰ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/106.

⁸³¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/73.

⁸³² خَالِقٍ burada lafzen mecrûr, mahallen merfû' zira mübtedâ. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1073; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/376.

⁸³³ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/276.

⁸³⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/441.

⁸³⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/11.

⁸³⁶ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/95.

⁸³⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1089.

⁸³⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/33.

⁸³⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/106.

⁸⁴⁰ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/478.

⁸⁴¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 24/285.

⁸⁴² Şâfi, *el-Cedvel*, 24/288.

⁸⁴³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1135; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/414; Şâfi, *el-Cedvel*, 25/50.

⁸⁴⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/420; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/84.

⁸⁴⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/82.

⁸⁴⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/84.

⁸⁴⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/457.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
294.	Zuhruf	60	يَخْلُقُونَ ⁸⁴⁸	مَلَايِكَةً	Mefûlün bih	Mansûb
295.	Zuhruf	73	تَأْكُلُونَ ⁸⁴⁹	فَاكِهَةً	Mübtedâ muahhar	Merfû'
296.	Duhân	3-4	يُفَرِّقُ كُلُّ أَمْرٍ ⁸⁵⁰	لَيْلَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
297.	Duhân	10-11	يَغْشَى النَّاسَ ⁸⁵¹	دُخَانٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
298.	Câsiye	4	يُوقِنُونَ	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
299.	Câsiye	5	يَعْلَمُونَ ⁸⁵²	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
300.	Câsiye	7	يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ ⁸⁵³	أَفَّاكٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
301.	Câsiye	13	يَتَفَكَّرُونَ ⁸⁵⁴	قَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
302.	Ahkâf	15	تَرْضَاهُ ⁸⁵⁵	صَالِحًا	Mefûlün bih	Mansûb
303.	Ahkâf	23	تَجْهَلُونَ ⁸⁵⁶	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
304.	Ahkâf	25	تُدْمِرُ كُلُّ شَيْءٍ ⁸⁵⁷	رِيحٍ	Haber	Merfû'
305.	Ahkâf	29	يَسْتَمْعُونَ الْقُرْآنَ ⁸⁵⁸	نَفَرًا	Mefûlün bih	Mansûb
306.	Muhammed	12	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁸⁵⁹	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
307.	Fetih	5,17	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁸⁶⁰	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
308.	Fetih	19	يَأْخُذُونَهَا ⁸⁶¹	مَغَانِمٍ	Mefûlün bih	Mansûb
309.	Fetih	20	تَأْخُذُونَهَا ⁸⁶²	مَغَانِمٍ	Mefûlün bih	Mansûb
310.	Fetih	29	يُعْجِبُ الزَّرَّاعَ ⁸⁶³	زَرْعٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
311.	Zâriyât	9	يُوقَفُ عَنْهُ مِنْ أَفَّاكٍ ⁸⁶⁴	قَوْلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
312.	Tûr	30	نَنْزَبُصْ بِهِ ⁸⁶⁵	شَاعِرٍ	Haber	Merfû'
313.	Tûr	38	يَسْتَمْعُونَ فِيهِ ⁸⁶⁶	سُلَّمٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
314.	Necm	4	يُوحَى ⁸⁶⁷	وَحْيٍ	Haber	Merfû'
315.	Kamer	13-14	تَجْرِي ⁸⁶⁸	أَلْوَاحٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
316.	Kamer	20	تَنْزِعُ النَّاسَ ⁸⁶⁹	رَبِحًا	Mefûlün bih	Mansûb
317.	Rahmân	50	تَجْرِيَانِ ⁸⁷⁰	عَيْنَانِ	Mübtedâ muahhar	Merfû'

⁸⁴⁸ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/203.

⁸⁴⁹ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/205.

⁸⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/118.

⁸⁵¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/495.

⁸⁵² Derviş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/142.

⁸⁵³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/9.

⁸⁵⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/146.

⁸⁵⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/180.

⁸⁵⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/64.

⁸⁵⁷ Veya 'ما' dan bedel. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1157; Şâfi, *el-Cedvel*, 26/192.

⁸⁵⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1159.

⁸⁵⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/216.

⁸⁶⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/125-141.

⁸⁶¹ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/246.

⁸⁶² Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/246.

⁸⁶³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/158; Şâfi, *el-Cedvel*, 26/271.

⁸⁶⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/325.

⁸⁶⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1184.

⁸⁶⁶ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/272.

⁸⁶⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/270.

⁸⁶⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1186; Şâfi, *el-Cedvel*, 27/70.

⁸⁶⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/307.

⁸⁷⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/340.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
318.	Hadîd	12	⁸⁷¹ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ	جَنَاتٍ	Haber	Merfû'
319.	Hadîd	28	⁸⁷² تَمْشُونَ بِهِ	نُورًا	Mefûlün bih	Mansûb
320.	Mücâdele	22	يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
321.	Mücâdele	22	⁸⁷³ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
322.	Mümtehhine	1	⁸⁷⁴ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ	أَوْلِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
323.	Mümtehhine	12	⁸⁷⁵ يَفْتَرِيهِ	بُهْتَانٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
324.	Mümtehhine	13	⁸⁷⁶ قَدْ يَنْسُو	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
325.	Saff	6	⁸⁷⁷ يَأْتِي	رَسُولٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
326.	Saff	10	⁸⁷⁸ تُنَجِّكُمْ	تِجَارَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
327.	Saff	12	⁸⁷⁹ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
328.	Saff	13	⁸⁸⁰ تُحْبَوْنَهَا	أُخْرَى	Mübtedâ muahhar	Merfû'
329.	Cuma	2	يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
330.	Cuma	2	يُرَكِّبُهُمْ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
331.	Cuma	2	⁸⁸¹ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
332.	Cuma	5	⁸⁸² يَحْمِلُ أَسْفَارًا	الْحِمَارِ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
333.	Talak	11	يَتْلُوا عَلَيْكُمْ	رَسُولًا	Bedel	Mansûb
334.	Talak	11	⁸⁸³ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
335.	Tahrîm	6	⁸⁸⁴ يَفْعَلُونَ	مَلَائِكَةً	Mübtedâ muahhar	Merfû'
336.	Tahrîm	8	⁸⁸⁵ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
337.	Mülk	20	⁸⁸⁶ يَنْصُرُكُمْ	جُنْدٌ	Haber	Merfû'
338.	Kalem	37	⁸⁸⁷ تَدْرُسُونَ	كِتَابٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
339.	Meâric	10-11	⁸⁸⁸ يُصَوِّرُونَهُمْ	حَمِيمًا	Mefûlün bih	Mansûb
340.	Cin	1-2	⁸⁸⁹ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ	قُرْآنًا	Mefûlün bih	Mansûb
341.	Müzzemmil	17	يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
342.	Müzzemmil	20	يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ	آخَرُونَ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
343.	Müzzemmil	20	⁸⁹⁰ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	آخَرُونَ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
344.	Kıyâmet	37	⁸⁹¹ يُمْنَى	مَنْيَ	Mecrûr İsim	Mecrûr

⁸⁷¹ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/461.

⁸⁷² Şâfi, *el-Cedvel*, 27/163.

⁸⁷³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/444-445.

⁸⁷⁴ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/56.

⁸⁷⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1219.

⁸⁷⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/498.

⁸⁷⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 28/235.

⁸⁷⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 28/238.

⁸⁷⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1221.

⁸⁸⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 28/239.

⁸⁸¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/6.

⁸⁸² Şâfi, *el-Cedvel*, 28/245.

⁸⁸³ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/127-128.

⁸⁸⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 28/298.

⁸⁸⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 28/301.

⁸⁸⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/101.

⁸⁸⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/47.

⁸⁸⁸ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/379.

⁸⁸⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/111.

⁸⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/144.

⁸⁹¹ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/307.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
345.	İnsan	6	يَشْرَبُ بِهَا	عَيْنًا	Bedel	Mansûb
346.	İnsan	18	تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا ⁸⁹²	عَيْنًا	Bedel	Mansûb
347.	Abese	37	يُغْنِيهِ ⁸⁹³	شَأْنٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
348.	İnfitar	10-12	يَعْلَمُونَ ⁸⁹⁴	حَافِظِينَ	İnne'nin İsmi	Mansûb
349.	İnfitar	14-15	يَصْلَوْنَهَا ⁸⁹⁵	جَحِيمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
350.	Mutaffifîn	20-21	يَسْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ⁸⁹⁶	كِتَابٌ	Haber	Merfû'
351.	Mutaffifîn	28	يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ⁸⁹⁷	عَيْنًا	Mefûlün bih	Mansûb
352.	Burûc	11	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁸⁹⁸	جَنَاتٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
353.	Ğâşiye	2-4	تَصَلَّى ⁸⁹⁹	وُجُوهُ	Mübtedâ	Merfû'
354.	Ğâşiye	4-5	تُسْقَى ⁹⁰⁰	نَارًا	Mefûlün bih	Mansûb
355.	Leyl	19	تُجْزَى ⁹⁰¹	نِعْمَةٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû' Mahallen
356.	Beyyine	2	يَتْلُو ⁹⁰²	رَسُولٌ	Bedel	Merfû'
357.	Beyyine	8	تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ⁹⁰³	جَنَاتٌ	Haber	Merfû'
358.	Fîl	4	تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ⁹⁰⁴	طَيْرًا	Mefûlün bih	Mansûb

Herhangi bir edat veya karineden hali olan muzâri fiiller şimdiki/geniş ve gelecek zamana delalet etmektedir. Ancak Mümtetine sûresi 13. âyette قَدْ يَسْأَلُونَ مِنَ الْآخِرَةِ (Ahiretten ümit kesmişlerdir) örneğinde olduğu gibi muzâri fiile azlık ifade eden قَدْ dâhil olduğunda geçmiş zamana delalet etmektedir. Ayrıca Nisâ sûresi 72. âyette لَيَبْطِئَنَّ (Pek ağırdan alırlar) örneğinde olduğu gibi muzâri fiile tekit ifade eden لَي dâhil olduğunda gelecek zamana delalet etmektedir.⁹⁰⁵

Tablo 3.9 Menfî muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (nekre-i mevsûfeye sıfat olanlar)

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
359.	Bakara	80	لَا تَعْلَمُونَ ⁹⁰⁶	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
360.	Âl-i İmrân	151	لَمْ يُزَلْ بِهِ ⁹⁰⁷	مَا	Mefûlün bih	Mansûb

⁸⁹² Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/408.

⁸⁹³ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/250.

⁸⁹⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/369.

⁸⁹⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1274.

⁸⁹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/380.

⁸⁹⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/275.

⁸⁹⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/294.

⁸⁹⁹ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/441.

⁹⁰⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/420.

⁹⁰¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/457.

⁹⁰² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1297.

⁹⁰³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/486.

⁹⁰⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1304.

⁹⁰⁵ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/61.

⁹⁰⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/82.

⁹⁰⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/333.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
361.	Mâide	70	لَا تَهْوِي ⁹⁰⁸	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
362.	En'âm	6	لَمْ نُمْكِنْ لَكُمْ ⁹⁰⁹	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
363.	En'âm	71	لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا ⁹¹⁰	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
364.	En'âm	81	لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ ⁹¹¹	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
365.	A'râf	62	لَا تَعْلَمُونَ ⁹¹²	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
366.	Tevbe	74	لَمْ يَنَالُوا ⁹¹³	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
367.	Nahl	73	لَا يَمْلِكُ لَهُمْ ⁹¹⁴	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
368.	Meryem	42	لَا يَسْمَعُ	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
369.	Meryem	42	لَا يُبْصِرُ	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
370.	Meryem	42	لَا يُغْنِي ⁹¹⁵	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
371.	Ahkâf	5	لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ ⁹¹⁶	مَنْ	Mefûlün bih	Mansûb

Tablo 3.10 Menfî muzâri fiil ile başlayan cümle sıfatlar (nekre isme sıfat olanlar)

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
372.	Bakara	48	لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا ⁹¹⁷	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
373.	Bakara	48	لَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ ⁹¹⁸	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
374.	Bakara	48	لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ ⁹¹⁹	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
375.	Bakara	71	لَا تَسْقِي الْحَرَّةَ ⁹²⁰	بَقَرَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
376.	Bakara	78	لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ ⁹²¹	أُمِّيُونَ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
377.	Bakara	123	لَا تَجْزِي نَفْسٌ	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
378.	Bakara	123	لَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
379.	Bakara	123	لَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ ⁹²²	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
380.	Âl-i İmrân	118	لَا يَأْلُونَكُمْ ⁹²³	بِطَانَةً	Mefûlün bih	Mansûb
381.	Nisâ	98	لَا يَسْتَطِيعُونَ ⁹²⁴	الْمُسْتَضْعِفِينَ	Müstesnâ	Mansûb
382.	Nisâ	102	لَمْ يَصَلُوا ⁹²⁵	طَائِفَةً	Fâil	Merfû'
383.	Nisâ	164	لَمْ نَقْضِصْهُمْ عَلَيْكَ ⁹²⁶	رُسُلًا	Mefûlün bih	Mansûb
384.	Mâide	41	لَمْ يَأْتُواكَ	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr

⁹⁰⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/413.

⁹⁰⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/86.

⁹¹⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/507; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/188.

⁹¹¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/514.

⁹¹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/578; Şâfi, *el-Cedvel*, 8/442.

⁹¹³ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/394.

⁹¹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/355.

⁹¹⁵ Endelüsî, *el-Bahrü'l-muḥîṭ*, 7/268.

⁹¹⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1154.

⁹¹⁷ Şâlih, *el-İ'râbü'l-Mufaşşal*, 1/59; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/122.

⁹¹⁸ Şâlih, *el-İ'râbü'l-Mufaşşal*, 1/59; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/122.

⁹¹⁹ Şâlih, *el-İ'râbü'l-Mufaşşal*, 1/59; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/122.

⁹²⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/160.

⁹²¹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/133.

⁹²² Şâfi, *el-Cedvel*, 1/254.

⁹²³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/287.

⁹²⁴ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2/305.

⁹²⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/151.

⁹²⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/243; Şâlih, *el-İ'râbü'l-Mufaşşal*, 2/435.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
385.	Mâide	54	لا يَخَافُونَ ⁹²⁷	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
386.	Mâide	58	لا يَعْظُمُونَ ⁹²⁸	قَوْمٌ	Enne'nin Haberi	Merfû'
387.	Mâide	115	لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا ⁹²⁹	عَذَابًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
388.	En'âm	138	لَا يَطْعَمُهَا	أَنْعَامٌ	Haber	Merfû'
389.	En'âm	138	لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ ⁹³⁰	أَنْعَامٌ	Haber	Merfû'
390.	A'râf	179	لَا يَفْقَهُونَ بِهَا	قُلُوبٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
391.	A'râf	179	لَا يُبْصِرُونَ بِهَا	أَعْيُنٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
392.	A'râf	179	لَا يَسْمَعُونَ بِهَا ⁹³¹	أَذَانٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
393.	Enfâl	25	لَا تُصِيبُ ⁹³²	فِتْنَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
394.	Enfâl	60	لَا تَعْلَمُونَهُمْ ⁹³³	آخَرِينَ	Mefûlün bih	Mansûb
395.	Enfâl	65	لَا يَفْقَهُونَ ⁹³⁴	قَوْمٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
396.	Tevbe	6	لَا يَعْلَمُونَ ⁹³⁵	قَوْمٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
397.	Tevbe	26	لَمْ تَرَوْهَا ⁹³⁶	جُنُودًا	Mefûlün bih	Mansûb
398.	Tevbe	40	لَمْ تَرَوْهَا ⁹³⁷	جُنُودٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
399.	Tevbe	101	لَا تَعْلَمُهُمْ ⁹³⁸	مُنَافِقُونَ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
400.	Yûnus	101	لَا يُؤْمِنُونَ ⁹³⁹	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
401.	Yûsuf	37	لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ⁹⁴⁰	قَوْمٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
402.	Ra'd	16	لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ	أَوْلِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
403.	Nahl	75	لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ ⁹⁴¹	عَبْدًا	Mefûlün bih	Mansûb
404.	Nahl	76	لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ ⁹⁴²	أَبْنَكُمْ	Haber	Merfû'
405.	Kehf	90	لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ ⁹⁴³	قَوْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
406.	Meryem	7	لَمْ نَجْعَلْ لَهُ ⁹⁴⁴	غُلَامٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
407.	Tâhâ	58	لَا تُخْلِفُهُ ⁹⁴⁵	مَوْعِدًا	Mefûlün bih	Mansûb
408.	Tâhâ	77	لَا تَخَافُ دَرَكًا ⁹⁴⁶	طَرِيقًا	Mefûlün bih	Mansûb

⁹²⁷ Şâfi, el-Cedvel, 6/384; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/87-88.

⁹²⁸ Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 1/264.

⁹²⁹ Şâfi, el-Cedvel, 7/66.

⁹³⁰ Şâfi, el-Cedvel, 8/300.

⁹³¹ Derviş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 3/499; Şâfi, el-Cedvel, 9/132.

⁹³² 'Ukberî, et-Tibyân, 2/621.

⁹³³ Şâfi, el-Cedvel, 10/254; Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'an, 1/436.

⁹³⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 4/232.

⁹³⁵ Şâfi, el-Cedvel, 10/285.

⁹³⁶ Şâfi, el-Cedvel, 10/315.

⁹³⁷ Derviş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/102.

⁹³⁸ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/657.

⁹³⁹ Şâfi, el-Cedvel, 11/202.

⁹⁴⁰ Şâfi, el-Cedvel, 12/429.

⁹⁴¹ Şâfi, el-Cedvel, 14/358.

⁹⁴² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/183.

⁹⁴³ Derviş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6/28.

⁹⁴⁴ Derviş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6/70.

⁹⁴⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/111.

⁹⁴⁶ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/899; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/130.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
409.	Tâhâ	78	لَا تَخْشَى ⁹⁴⁷	طَرِيقًا	Mefûlün bih	Mansûb
410.	Tâhâ	97	لَنْ تُخْلَفَهُ ⁹⁴⁸	مَوْعِدًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
411.	Tâhâ	120	لَا يَبْلَى ⁹⁴⁹	مُلْكٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
412.	Enbiyâ	8	لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ ⁹⁵⁰	جَسَدًا	Mefûlün bih	Mansûb
413.	Nûr	37	لَا تَلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ	رِجَالٌ	Fâil	Merfû'
414.	Furkân	3	لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا	إِلَهَةً	Mefûlün bih	Mansûb
415.	Furkân	3	لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا	إِلَهَةً	Mefûlün bih	Mansûb
416.	Furkân	3	لَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا ⁹⁵¹	إِلَهَةً	Mefûlün bih	Mansûb
417.	Neml	48	لَا يُصْلِحُونَ ⁹⁵²	رَهْطٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
418.	Ankebût	60	لَا تَحْمِلُ ⁹⁵³	دَابَّةً	Temyîz	Mecrûr
419.	Lokman	33	لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ ⁹⁵⁴	يَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
420.	Ahzâb	9	لَمْ تَرَوْهَا ⁹⁵⁵	جُنُودًا	Fâil	Merfû'
421.	Sebe'	30	لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً	يَوْمٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
422.	Sebe'	30	لَا تَسْتَقْدِمُونَ ⁹⁵⁶	يَوْمٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
423.	Fâtır	29	لَنْ تَبُورَ ⁹⁵⁷	تِجَارَةً	Mefûlün bih	Mansûb
424.	Yâsîn	23	لَا تُغْنِ عَنِّي شِفَاعَتُهُمْ ⁹⁵⁸	إِلَهَةً	Mefûlün bih	Mansûb
425.	Mü'min	27	لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ⁹⁵⁹	مُتَكَبِّرٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
426.	Fussilet	42	لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ ⁹⁶⁰	كِتَابٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
427.	Zuhruf	88	لَا يُؤْمِنُونَ ⁹⁶¹	قَوْمٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
428.	Muhammed	15	لَمْ يَنْغَيِّرْ طَعْمَهُ ⁹⁶²	لَبَنٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
429.	Fetih	25	لَمْ تَعْلَمُوهُمْ ⁹⁶³	رِجَالٌ	Mübtedâ Merfû'	Merfû'
430.	Fetih	21	لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا ⁹⁶⁴	أُخْرَى	Mefûlün bih	Mansûb
431.	Rahmân	56,74	لَمْ يَطْمِئْنُ ⁹⁶⁵	نِسَاءً	Mübtedâ muahhar	Merfû'
432.	Vakıa	19	لَا يُصَدِّعُونَ عَنْهَا ⁹⁶⁶	كَاسٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
433.	Vakıa	79	لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ⁹⁶⁷	فُرَّانٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'

⁹⁴⁷ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/130.

⁹⁴⁸ Şâfi, el-Cedvel, 16/416.

⁹⁴⁹ Dervîş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6/257.

⁹⁵⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/190; Şâfi, el-Cedvel, 17/8.

⁹⁵¹ Şâfi, el-Cedvel, 18/305.

⁹⁵² Şâfi, el-Cedvel, 19/180.

⁹⁵³ Ukberî, et-Tibyân, 2/1034.

⁹⁵⁴ Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'ân, 3/33.

⁹⁵⁵ Şâfi, el-Cedvel, 21/134.

⁹⁵⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 9/342.

⁹⁵⁷ Şâfi, el-Cedvel, 22/273.

⁹⁵⁸ Dervîş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 8/188.

⁹⁵⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 10/253.

⁹⁶⁰ Du'âs v.dğr; İ' râbü'l-Kur'ân, 3/176.

⁹⁶¹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 10/488.

⁹⁶² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/97.

⁹⁶³ Dervîş, İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/249.

⁹⁶⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/145.

⁹⁶⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/341; Şâfi, el-Cedvel, 27/103.

⁹⁶⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/352.

⁹⁶⁷ Şâfi, el-Cedvel, 27/128.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
434.	Haşr	13	لَا يَفْقَهُونَ	قَوْمٌ	Enne'nin Haberi	Merfû'
435.	Haşr	14	لَا يَعْقِلُونَ ⁹⁶⁸	قَوْمٌ	Enne'nin Haberi	Merfû'
436.	Tahrîm	6	لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ ⁹⁶⁹	مَلَائِكَةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
437.	İnsan	1	لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً ⁹⁷⁰	جِنَّ	Fâil	Merfû'
438.	İnsan	12-13	لَا يَرَوْنَ ⁹⁷¹	جَنَّةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
439.	Mürselat	31	لَا يُغْنِي ⁹⁷²	ظِلٌّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
440.	Nebe	23-24	لَا يَدُوقُونَ ⁹⁷³	أَحْقَابًا	Zaman Zarfı	Mansûb
441.	Ğâşiye	6-7	لَا يُسْمِنُ ⁹⁷⁴	ضَرِيعٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
442.	Ğâşiye	6-7	لَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ⁹⁷⁵	ضَرِيعٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
443.	Ğâşiye	10-11	لَا تَسْمَعُ ⁹⁷⁶	جَنَّةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
444.	Leyl	14-15	لَا يَصْنَعُهَا إِلَّا الْأَشْقَى ⁹⁷⁷	نَارًا	Mefûlün bih	Mansûb

Tablo 3.10 da Fetih sûresi 21 ve 25. âyetlerde olduğu gibi muzârî fiile kendilerinden önce şart edatı olmayan لَمْ dâhil olduğunda geçmiş zamana delalet etmektedir. Fâtır sûresi 29. âyette تَبَوَّرَ (Asla zararlı sonuçlanmayacak) örneğinde olduğu gibi muzârî fiili nasb eden kelimelerden لَنْ dahil olduğunda gelecek zamana delalet eder. Yûnus sûresi 101. âyette لَا يُؤْمِنُونَ (İman etmeyecek) örneğinde olduğu gibi olumsuzluk bildiren 'lâ' harfi muzârî fiille beraber bulunduğu zamanla gelecek zamana delalet etmektedir.⁹⁷⁸

Tablo 3.11 Müsbet mâzî fiil ile başlayan cümle sıfatlar (nekre-i mevsûfeye sıfat olanlar)

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
445.	Bakara	23	نَزَّلْنَا ⁹⁷⁹	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
446.	Bakara	27	أَمَرَ اللَّهُ بِهِ ⁹⁸⁰	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
447.	Bakara	76	فَتَحَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ ⁹⁸¹	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
448.	Bakara	79	كَتَبْتُ أَيْدِيَهُمْ	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
449.	Bakara	90	اشْتَرَوْا بِهِ ⁹⁸²	مَا	Temyîz	Mansûb

⁹⁶⁸ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 3/328.

⁹⁶⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 12/75.

⁹⁷⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/163; Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 12/272.

⁹⁷¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1259; Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 10/321.

⁹⁷² Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 12/300.

⁹⁷³ Burada zaman zarfı لَا يَبِثْنَ kelimesine müteallıktır. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 12/315-316; Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 10/356; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 3/415.

⁹⁷⁴ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 10/458; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 3/441.

⁹⁷⁵ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 10/458; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 3/441.

⁹⁷⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/313.

⁹⁷⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 12/455.

⁹⁷⁸ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/60-61.

⁹⁷⁹ Mevsûfun burada نَكْرَةً مَوْصُوفَةً anlamında ismi mevsûl veya نَكْرَةً مَوْصُوفَةً olması câizdir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/40; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/45.

⁹⁸⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/44; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/88.

⁹⁸¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/80.

⁹⁸² Şâfi, *el-Cedvel*, 1/195.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
450.	Bakara	95	قَدَّمْتُ أَيْدِيَهُمْ ⁹⁸³	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
451.	Bakara	114	مَنْعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ ⁹⁸⁴	مَنْ	Mecrûr İsim	Mecrûr
452.	Bakara	126	كَفَرَ ⁹⁸⁵	مَنْ	Mefûlün bih	Mansûb Mahallen
453.	Bakara	130	سَفِهَ نَفْسَهُ ⁹⁸⁶	مَنْ	Bedel	Merfû' Mahallen
454.	Bakara	225	كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ⁹⁸⁷	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
455.	Bakara	228	خَلَقَ اللَّهُ ⁹⁸⁸	مَا	Mefûlün bih	Mansûb Mahallen
456.	Bakara	229	اِقْدَبْتُ بِهِ ⁹⁸⁹	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
457.	Bakara	282	عَلَّمَهُ اللَّهُ ⁹⁹⁰	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
458.	Nisâ	3	طَابَ لَكُمْ ⁹⁹¹	مَا	Mefûlün bih	Mahallen Mansûb
459.	Nisâ	3	مَلَكَتْ ⁹⁹²	مَا	Mefûlün bih	Mansûb
460.	Nisâ	32	فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ ⁹⁹³	مَا	Mefûlün bih	Mahallen Mansûb
461.	Nisâ	34	حَفِظَ اللَّهُ ⁹⁹⁴	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr Mahallen
462.	Nisâ	65	قَضَيْتَ ⁹⁹⁵	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
463.	Nisâ	94	أَلْفَى ⁹⁹⁶	مَنْ	Mecrûr İsim	Mecrûr
464.	Mâide	104	وَجَدْنَا عَلَيْهِ ⁹⁹⁷	مَا	Haber	Merfû'
465.	Mâide	117	أَمَرْتَنِي بِهِ ⁹⁹⁸	مَا	Müstesnâ	Mahallen Mansûb
466.	En'âm	14	أَسْلَمَ ⁹⁹⁹	مَنْ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
467.	En'âm	81	أَشْرَكْتُمْ ¹⁰⁰⁰	مَا	Mefûlün bih	Mahallen Mansûb
468.	En'âm	93	أَنْزَلَ اللَّهُ ¹⁰⁰¹	مَا	Muzâfun İleyh	Mecrûr Mahallen
469.	En'âm	146	حَمَلْتُ ¹⁰⁰²	مَا	Müstesnâ	Mahallen Mansûb
470.	A'râf	150	خَلَفْنُمُونِي مِنْ بَعْدِي ¹⁰⁰³	مَا	Temyîz	Mahallen Mansûb

⁹⁸³ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/204.

⁹⁸⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/107.

⁹⁸⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/114.

⁹⁸⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/266; Şâlih, *el-İrâbü 'l- Mufaşşal*, 1/165.

⁹⁸⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/179.

⁹⁸⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/181.

⁹⁸⁹ مَا burada cer mahallinde ismi mevsûl, mahzûf habere müteallık veya cer mahallinde nekre-i mevsûfedir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 2/476.

⁹⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/84.

⁹⁹¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/328.

⁹⁹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/329; Şâfi, *el-Cedvel*, 4/434.

⁹⁹³ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/23.

⁹⁹⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/354; Şâfi, *el-Cedvel*, 5/28.

⁹⁹⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/370.

⁹⁹⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/382.

⁹⁹⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/465.

⁹⁹⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/476; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/70.

⁹⁹⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/97.

¹⁰⁰⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/514.

¹⁰⁰¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/221.

¹⁰⁰² Şâfi, *el-Cedvel*, 8/314.

¹⁰⁰³ Şâlih, *el-İrâbü 'l- Mufaşşal*, 4/94.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
471.	İbrâhîm	34	سَأَلْتُمُوهُ ¹⁰⁰⁴	مَا	Muzâfun İleyh	Mecrûr
472.	Nahl	36	هَدَى اللَّهُ ¹⁰⁰⁵	مَنْ	Mübtedâ muahhar	M. Merfû'
473.	Nahl	75	رَزَقْنَاهُ مِنْ ¹⁰⁰⁶	مَنْ	Mefûlün bih	Mansûb
474.	İsrâ	3	حَمَلْنَا ¹⁰⁰⁷	مَنْ	Muzâfun İleyh	Mecrûr Mahallen
475.	Kehf	73	نَسِيتُ ¹⁰⁰⁸	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
476.	Tâhâ	99	قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ ¹⁰⁰⁹	مَا	Muzâfun İleyh	Mecrûr Mahallen
477.	Kasas	24	أَنْزَلْتُ إِلَيَّ ¹⁰¹⁰	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
478.	Rûm	28	رَزَقْنَاكُمْ	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
479.	Yâsîn	35	عَمِلْتُمْ أَيْدِيَهُمْ ¹⁰¹¹	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
480.	Yâsîn	52	وَعَدَ الرَّحْمَنُ ¹⁰¹²	مَا	Haber	Merfû' Mahallen
481.	Ahkâf	26	مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ ¹⁰¹³	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
482.	Mücâdele	3	قَالُوا ¹⁰¹⁴	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
483.	İnşikâk	17	وَسَقَى ¹⁰¹⁵	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr

Tablo 3.12 Müsbet mâzi fiil ile başlayan cümle sıfatlar (nekre isme sıfat olanlar)

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
484.	Bakara	134,142	قَدْ خَلَتْ ¹⁰¹⁶	أَمَّة	Haber	Merfû'
485.	Bakara	261	أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ ¹⁰¹⁷	حَبَّة	Muzâfun İleyh	Mecrûr
486.	Bakara	265	أَصَابَهَا وَايِلُ ¹⁰¹⁸	رَبْوَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
487.	Bakara	266	أَصَابَهَا إِعْصَارٌ ¹⁰¹⁹	جَنَّة	Kâne'nin İsmi	Merfû'
488.	Âl-i İmrân	13	الْتَقَيْنَا	فَتْنَيْنِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
489.	Âl-i İmrân	86	كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ¹⁰²⁰	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
490.	Âl-i İmrân	96	وُضِعَ لِلنَّاسِ ¹⁰²¹	بَيْتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
491.	Âl-i İmrân	110	أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ¹⁰²²	أَمَّة	Muzâfun İleyh	Mecrûr
492.	Âl-i İmrân	117	أَصَابَتْ	رِيح	Muzâfun İleyh	Mecrûr

¹⁰⁰⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/770.

¹⁰⁰⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/795.

¹⁰⁰⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/803; Derviş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 5/339.

¹⁰⁰⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/811.

¹⁰⁰⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 15/230.

¹⁰⁰⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/419.

¹⁰¹⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/383.

¹⁰¹¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1082.

¹⁰¹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1084.

¹⁰¹³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1158.

¹⁰¹⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1212.

¹⁰¹⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1278.

¹⁰¹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/170.

¹⁰¹⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/213.

¹⁰¹⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/372.

¹⁰¹⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/54.

¹⁰²⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/101.

¹⁰²¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/280.

¹⁰²² Şâfi, *el-Cedvel*, 4/274.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
493.	Âl-i İmrân	117	طَلَمُوا ¹⁰²³	قَوْم	Muzâfun İleyh	Mecrûr
494.	Âl-i İmrân	133	أَعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ¹⁰²⁴	جَنَّة	Mecrûr İsim	Mecrûr
495.	Âl-i İmrân	144	قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ¹⁰²⁵	رَسُول	Haber	Merfû'
496.	Âl-i İmrân	146	قَاتِلْ مَعَهُ ¹⁰²⁶	نَبِي	Temyîz	Mahallen Mansûb
497.	Âl-i İmrân	154	قَدْ أَهَمَّتْهُمْ ¹⁰²⁷	طَائِفَة	Mefûlün bih	Mansûb
498.	Âl-i İmrân	165	قَدْ أَصَبْتُمْ ¹⁰²⁸	مُصِيبَة	Fâil	Merfû'
499.	Âl-i İmrân	184	جَاؤُا بِالنِّبَاتِ ¹⁰²⁹	رُسُل	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
500.	Nisâ	33	جَعَلْنَا ¹⁰³⁰	كُل	Mecrûr İsim	Mecrûr
501.	Nisâ	90	حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ ¹⁰³¹	قَوْم	Mecrûr İsim	Mecrûr
502.	Nisâ	117-118	لَعَنَهُ اللَّهُ ¹⁰³²	شَيْطَانًا	Mefûlün bih	Mansûb
503.	Nisâ	160	أَجَلَتْ لَهُمْ ¹⁰³³	طَيِّبَات	Mefûlün bih	Mansûb
504.	Nisâ	164	قَدْ قَصَصْنَاهُمْ	رُسُلًا	Mefûlün bih	Mansûb
505.	Mâide	23	أَنعَمَ اللَّهُ ¹⁰³⁴	رَجُلَان	Fâil	Merfû'
506.	Mâide	75	قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ¹⁰³⁵	رَسُول	Haber	Merfû'
507.	Mâide	79	فَعَلَوْهُ ¹⁰³⁶	مُنْكَر	Mecrûr İsim	Mecrûr
508.	Mâide	101	عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ¹⁰³⁷	أَشْيَاء	Mecrûr İsim	Mecrûr
509.	En'âm	6	مَكَّنَاهُمْ ¹⁰³⁸	قَرْن	Mecrûr İsim	Mecrûr
510.	En'âm	92	أَنزَلْنَاهُ ¹⁰³⁹	كِتَاب	Haber	Merfû'
511.	En'âm	138	حَرَمْتَ ظُهُورَهَا	أَنْعَام	Haber	Merfû'
512.	En'âm	145	أَهْلًا ¹⁰⁴⁰	فِسْقًا	Kâne'nin Haber	Mansûb
513.	En'âm	155	أَنزَلْنَاهُ ¹⁰⁴¹	كِتَاب	Haber	Merfû'
514.	En'âm	158	كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا ¹⁰⁴²	نَفْسًا	Mefûlün bih	Mansûb
515.	A'râf	2	أَنزَلَ إِلَيْنَا ¹⁰⁴³	كِتَاب	Haber	Merfû'
516.	A'râf	4	أَهْلَكْنَاهَا ¹⁰⁴⁴	قَرْيَة	Mecrûr İsim	Mecrûr
517.	A'râf	30	هَدَى	فَرِيقًا	Hal	Mansûb
518.	A'râf	30	حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَة ¹⁰⁴⁵	فَرِيقًا	Hal	Mansûb

¹⁰²³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/287.

¹⁰²⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/292.

¹⁰²⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/296.

¹⁰²⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/299.

¹⁰²⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/303.

¹⁰²⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/363.

¹⁰²⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/207.

¹⁰³⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/274.

¹⁰³¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/379; Şâfi, *el-Cedvel*, 5/126.

¹⁰³² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/384.

¹⁰³³ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/236.

¹⁰³⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/430.

¹⁰³⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/453.

¹⁰³⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/428; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/272.

¹⁰³⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/36.

¹⁰³⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/481.

¹⁰³⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/519; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/219.

¹⁰⁴⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/312-313.

¹⁰⁴¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/550; Şâfi, *el-Cedvel*, 8/337.

¹⁰⁴² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/552; Şâfi, *el-Cedvel*, 8/340.

¹⁰⁴³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/555.

¹⁰⁴⁴ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 3/295.

¹⁰⁴⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/563-564.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
519.	A'râf	52	فَصَلُّوا	كِتَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
520.	A'râf	123	مَكَرْتُمُوهُ ¹⁰⁴⁶	مَكْرٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
521.	A'râf	169	وَرِثُوا الْكِتَابَ ¹⁰⁴⁷	خَلْفٌ	Fâil	Merfû'
522.	Enfâl	53	أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ ¹⁰⁴⁸	نِعْمَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
523.	Enfâl	68	سَبَقَ ¹⁰⁴⁹	كِتَابٌ	Mübtedâ	Merfû'
524.	Tevbe	13	نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ ¹⁰⁵⁰	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
525.	Tevbe	24	أَقْرَبْتُمْوهَا	أَمْوَالٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
526.	Tevbe	84	مَاتَ ¹⁰⁵¹	أَحَدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
527.	Tevbe	101	مَرَدُّوا عَلَى الْتِّفَاقِ ¹⁰⁵²	مُنَافِقُونَ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
528.	Tevbe	102	اعْتَرَفُوا ¹⁰⁵³	آخَرُونَ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
529.	Tevbe	108	أَبْسَسَ عَلَى التَّقْوَى	مَسْجِدٌ	Mübtedâ	Merfû'
530.	Tevbe	114	وَعَدَهَا إِيَّاهُ ¹⁰⁵⁴	مَوْعِدَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
531.	Yûnus	12	مَسَّهُ ¹⁰⁵⁵	ضَرْ	Mecrûr İsim	Mecrûr
532.	Yûnus	19	سَبَقَتْ ¹⁰⁵⁶	كَلِمَةٌ	Mübtedâ	Merfû'
533.	Yûnus	24	أَنْزَلْنَاهُ	مَاءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
534.	Yûnus	24	اخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ	مَاءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
535.	Yûnus	54	ظَلَمَتْ ¹⁰⁵⁷	نَفْسٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
536.	Hûd	1	أَحْكَمْتَ آيَاتِهِ ¹⁰⁵⁸	كِتَابٌ	Haber	Merfû'
537.	Hûd	1	فَصَلَّتْ ¹⁰⁵⁹	كِتَابٌ	Haber	Merfû'
538.	Hûd	10	مَسَّتْهُ ¹⁰⁶⁰	ضُرَاءٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
539.	Hûd	38	سَخِرُوا مِنْهُ ¹⁰⁶¹	مَلَأَ	Fâil	Merfû'
540.	Hûd	110	سَبَقَتْ ¹⁰⁶²	كَلِمَةٌ	Mübtedâ	Merfû'
541.	Yûsuf	40	سَمِئْتُمْوهَا ¹⁰⁶³	أَسْمَاءٌ	Mefûlün bih	Mansûb
542.	Yûsuf	68	قَضَاهَا ¹⁰⁶⁴	حَاجَةٌ	Müstesnâ	Mansûb
543.	Ra'd	16	خَلَقُوا ¹⁰⁶⁵	شُرَكَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
544.	Ra'd	30	قَدْ خَلَتْ ¹⁰⁶⁶	أُمَّةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹⁰⁴⁶ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/428.

¹⁰⁴⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/117.

¹⁰⁴⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/245.

¹⁰⁴⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/264.

¹⁰⁵⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/260.

¹⁰⁵¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/410.

¹⁰⁵² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/657; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 2/5.

¹⁰⁵³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/658.

¹⁰⁵⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/393.

¹⁰⁵⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/87.

¹⁰⁵⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/97.

¹⁰⁵⁷ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 2/31.

¹⁰⁵⁸ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/310.

¹⁰⁵⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/214; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 2/46.

¹⁰⁶⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/140.

¹⁰⁶¹ el-Hemedânî, *el-Ferîd fî İ' râbü'l-Kur'âni'l-mecîd*, 3/464.

¹⁰⁶² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/249.

¹⁰⁶³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/309.

¹⁰⁶⁴ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/25.

¹⁰⁶⁵ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 2/115.

¹⁰⁶⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/129.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
545.	İbrâhîm	1	أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ ¹⁰⁶⁷	كِتَابٌ	Haber	Merfû'
546.	İbrâhîm	18	اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ ¹⁰⁶⁸	رَمَادٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
547.	İbrâhîm	26	اجْتُنِثْتُ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ ¹⁰⁶⁹	شَجَرَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
548.	Hicr	33	خَلَقْنَاهُ ¹⁰⁷⁰	بَشَرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
549.	İsrâ	106	فَرَقْنَاهُ ¹⁰⁷¹	قُرْآنًا	Mefûlün bih	Mansûb
550.	Kehf	13	آمَنُوا بِرَبِّهِمْ ¹⁰⁷²	فَنِيَّةٌ	İnne'nin Haberî	Merfû'
551.	Kehf	29	أَحَاطَ بِهِمْ ¹⁰⁷³	نَارًا	Mefûlün bih	Mansûb
552.	Kehf	32	جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا ¹⁰⁷⁴	رَجُلَيْنِ	Bedel	Mansûb
553.	Kehf	45	أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ	مَاءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
554.	Kehf	65	أَتَيْنَاهُ رَحْمَةً	عَبْدًا	Mefûlün bih	Mansûb
555.	Kehf	65	عَلَّمْنَاهُ ¹⁰⁷⁵	عَبْدًا	Mefûlün bih	Mansûb
556.	Meryem	59	أَضَاعُوا الصَّلَاةَ	خَلْفٌ	Fâil	Merfû'
557.	Meryem	59	اتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ ¹⁰⁷⁶	خَلْفٌ	Fâil	Merfû'
558.	Meryem	59	اتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ ¹⁰⁷⁷	خَلْفٌ	Fâil	Merfû'
559.	Tâhâ	129	سَبَقَتْ ¹⁰⁷⁸	كَلِمَةً	Mübtedâ	Merfû'
560.	Enbiyâ	6	أَهْلَكْنَاهَا ¹⁰⁷⁹	قَرْيَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
561.	Enbiyâ	50	أَنْزَلْنَاهُ ¹⁰⁸⁰	ذِكْرٌ	Haber	Merfû'
562.	Mü'minûn	38	إِفْتَرَى عَلَى اللَّهِ ¹⁰⁸¹	رَجُلٌ	Haber	Merfû'
563.	Nûr	36	أَذِنَ اللَّهُ ¹⁰⁸²	بُيُوتٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
564.	Furkân	4	إِفْتَرَاهُ ¹⁰⁸³	إِفْكٌ	Haber	Merfû'
565.	Furkân	4	أَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ ¹⁰⁸⁴	إِفْكٌ	Haber	Merfû'
566.	Neml	23	أَوْثِقْتُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ¹⁰⁸⁵	امْرَأَةً	Mefûlün bih	Mansûb
567.	Kasas	48	تَظَاهَرَا ¹⁰⁸⁶	سِحْرَانِ	Haber	Merfû'
568.	Kasas	58	بَطَرْتُ مَعِيشَتَهَا ¹⁰⁸⁷	قَرْيَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
569.	Secde	7	خَلَقَهُ ¹⁰⁸⁸	شَيْءٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
570.	Ahzâb	23	صَدَقُوا ¹⁰⁸⁹	رَجَالٌ	Mübtedâ	Merfû'

¹⁰⁶⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/152.

¹⁰⁶⁸ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/129.

¹⁰⁶⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/186.

¹⁰⁷⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/239.

¹⁰⁷¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/835.

¹⁰⁷² Şâfi, *el-Cedvel*, 15/149.

¹⁰⁷³ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/587.

¹⁰⁷⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/381.

¹⁰⁷⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/415-416.

¹⁰⁷⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/317.

¹⁰⁷⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/317.

¹⁰⁷⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/434.

¹⁰⁷⁹ Âyette قَرْيَةٍ ismi lafzen mecrûr, mahallen merfû' zira fâil. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/912; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/8.

¹⁰⁸⁰ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/325.

¹⁰⁸¹ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/514.

¹⁰⁸² Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/607.

¹⁰⁸³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/95.

¹⁰⁸⁴ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/666.

¹⁰⁸⁵ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/191.

¹⁰⁸⁶ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/348.

¹⁰⁸⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/426.

¹⁰⁸⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/188.

¹⁰⁸⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/242.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
571.	Ahzâb	50	وَهَبْتَ نَفْسَهَا ¹⁰⁹⁰	أَمْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
572.	Yâsîn	33	أَحْيَيْنَاهَا ¹⁰⁹¹	الْأَرْضُ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
573.	Sâd	22	بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ ¹⁰⁹²	حَصْنَانِ	Haber	Merfû'
574.	Mü'min	35	أَتَاهُمْ ¹⁰⁹³	سُلْطَانٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
575.	Mü'min	56	أَتَاهُمْ ¹⁰⁹⁴	سُلْطَانٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
576.	Fussilet	3	فَصَلَّتْ آيَاتُهُ	كِتَابٍ	Haber	Merfû'
577.	Fussilet	25	قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ ¹⁰⁹⁵	أَمِّمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
578.	Fussilet	45	سَبَقَتْ ¹⁰⁹⁶	كَلِمَةً	Mübtedâ	Merfû'
579.	Fussilet	50	مَسَّنَتْ ¹⁰⁹⁷	ضُرَاءَ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
580.	Şûrâ	14	سَبَقَتْ ¹⁰⁹⁸	كَلِمَةً	Mübtedâ	Merfû'
581.	Şûrâ	21	شَرَعُوا لَهُمْ ¹⁰⁹⁹	شُرَكَاءَ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
582.	Zuhruf	59	أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ	عَبْدٌ	Haber	Merfû'
583.	Ahkâf	18	قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ ¹¹⁰⁰	أَمِّمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
584.	Fetih	29	أَخْرَجَ شَطَاةَ	زَرْعٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
585.	Zâriyât	42	أَتَتْ عَلَيْهِ ¹¹⁰¹	شَيْءٍ	Mefûlün bih	Mansûb Mahallen
586.	Necm	4-5	عَلَّمَهُ ¹¹⁰²	وَحْيٍ	Haber	Merfû'
587.	Necm	23	سَمَّيْنَاهَا ¹¹⁰³	أَسْمَاءَ	Haber	Merfû'
588.	Kamer	12	قَدْ قَدِرَ ¹¹⁰⁴	أَمْرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
589.	Kamer	49	خَلَقْنَاهُ ¹¹⁰⁵	شَيْءٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
590.	Kamer	52	فَعَلُوهُ ¹¹⁰⁶	شَيْءٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
591.	Hadîd	20	أَعْجَبَ الْكَفَّارُ نَبَاتَهُ ¹¹⁰⁷	عَنِيٍّ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
592.	Hadîd	21	أَعَدَّتْ ¹¹⁰⁸	جَنَّةَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
593.	Hadîd	27	إِبْنَدَعُوا ¹¹⁰⁹	رَهْبَانِيَّةَ	Mefûlün bih	Mansûb
594.	Mücâdele	14	غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ¹¹¹⁰	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
595.	Mümtehine	13	غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
596.	Talak	8	عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا ¹¹¹¹	قَرِيَّةَ	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹⁰⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 21/177.

¹⁰⁹¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/8; Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/196.

¹⁰⁹² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/96.

¹⁰⁹³ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/156.

¹⁰⁹⁴ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/161.

¹⁰⁹⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/333.

¹⁰⁹⁶ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/575.

¹⁰⁹⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/11.

¹⁰⁹⁸ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/21.

¹⁰⁹⁹ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/186.

¹¹⁰⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/185.

¹¹⁰¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/5.

¹¹⁰² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1186.

¹¹⁰³ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/354.

¹¹⁰⁴ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/284.

¹¹⁰⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1196.

¹¹⁰⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1196.

¹¹⁰⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/403.

¹¹⁰⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/405.

¹¹⁰⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1211.

¹¹¹⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/438.

¹¹¹¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/60.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
597.	Müddessir	50-51	فَرَّتْ ¹¹¹²	حُمُرٌ	Kâne'nin Haberi	Merfû'
598.	İnsan	16	قَدَّرُوا تَقْدِيرًا ¹¹¹³	قَوَارِيرًا	Bedel	Mansûb
599.	İnfitar	8	شَاءَ ¹¹¹⁴	صُورَةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
600.	Leyl	14	تَلَطَّى ¹¹¹⁵	نَارًا	Mefûlün bih	Mansûb

Mazi fiil genel olarak mutlak geçmiş zamana delalet etmektedir. Fakat karine ve bazı ek kalıplar ile başka zamanlara da delalet edebilmektedir. Tablo 3.12 de Bakara sûresi 134. ve 142. âyetlerde قَدْ خَلَتْ (Gelip geçti) örneğinde olduğu gibi müsbet mazi fiilden önce olduğu gibi, mazi fiil yakın geçmiş zamana delalet etmektedir.¹¹¹⁶

Tablo 3.13 Menfi mâzi fiil ile başlayan cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
601.	Yûsuf	40	مَا أُنْزِلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ¹¹¹⁷	أَسْمَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
602.	Kasas	46	مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ ¹¹¹⁸	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
603.	Secde	3	مَا أَتَاهُمْ ¹¹¹⁹	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
604.	Yâsîn	6	مَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ ¹¹²⁰	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb

ما (nâfiye) mâzi fiilin başına geldiği durumlarda genellikle mazi fiili menfi yakın geçmiş zamana yaklaştırmaktadır.¹¹²¹ Yâsîn sûresi 6. âyette مَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ (Ataları uyarılmamış) örneğinde olduğu gibi mazi fiilden önce ما nâfiye bulunmakta, bununla Hz. Muhammed'in ilk muhatap kitlesi olan Kureyş ve çevresindekilere yakın zamanlarda bir peygamber gönderilmemiş olduğuna işaret edildiği anlaşılmaktadır.¹¹²²

Tablo 3.14 كَانْ ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
605.	Bakara	36	كَانُوا فِيهِ ¹¹²³	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
606.	Mâide	79	كَانُوا يَفْعَلُونَ ¹¹²⁴	مَا	Temyîz	Mahallen Mansûb

¹¹¹² Şâfi, *el-Cedvel*, 29/163.

¹¹¹³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/280.

¹¹¹⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1274; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/368.

¹¹¹⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/455.

¹¹¹⁶ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/51-53.

¹¹¹⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 12/431; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/89.

¹¹¹⁸ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'an*, 2/433; Şâfi, *el-Cedvel*, 20/265.

¹¹¹⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1047.

¹¹²⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/291.

¹¹²¹ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/53.

¹¹²² *Kur'an Yolu Tefsiri*, Yâsîn 36/6.

¹¹²³ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/105.

¹¹²⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/118.

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
607.	Mâide	114	تَكُونُ لَنَا عِيداً ¹¹²⁵	مَائِدَةً	Mefûlün bih	Mansûb
608.	En'âm	93	كُنْتُمْ تَقُولُونَ ¹¹²⁶	مَا	Mecrûr İsim	Mecrûr
609.	En'âm	158	لَمْ تَكُنْ أَمْنَتْ ¹¹²⁷	نَفْساً	Mefûlün bih	Mansûb
610.	Enfâl	42,44	كَانَ مَفْعُولاً ¹¹²⁸	أَمراً	Mefûlün bih	Mansûb
611.	Tevbe	9	كَانُوا يَعْمَلُونَ ¹¹²⁹	مَا	Fâil	Merfû' Mahallen
612.	Yûnus	30	كَانُوا يَقْتَرُونَ ¹¹³⁰	مَا	Fâil	Merfû' Mahallen
613.	Nahl	7	لَمْ تَكُونُوا بِالْغَيْهِ ¹¹³¹	بَلَدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
614.	Nahl	112	كَانَتْ أَمْنَةً مُطْمَئِنَّةً ¹¹³²	قَرْيَةً	Mefûlün bih	Mansûb
615.	Enbiyâ	11	كَانَتْ ظَالِمَةً ¹¹³³	قَرْيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
616.	Neml	60	مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِئُوا ¹¹³⁴	حَدَائِقَ	Mefûlün bih	Mansûb
617.	Secde	5	كَانَ مَقْدَارُهُ أَلْفَ سَنٍ ¹¹³⁵	يَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
618.	Duhân	27	كَانُوا فِيهَا فَكَاهِينَ ¹¹³⁶	نَعْمَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
619.	Meâric	4	كَانَ مَقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ¹¹³⁷	يَوْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
620.	İnsan	5	كَانَ مِنْ أَجْهَا كَافُوراً ¹¹³⁸	كَأْسٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
621.	İnsan	7	كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً ¹¹³⁹	يَوْماً	Mefûlün bih	Mansûb
622.	İnsan	15	كَانَتْ قَوَارِيرَ ¹¹⁴⁰	أَكْوَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
623.	İnsan	17	كَانَ مِنْ أَجْهَا رَنْجَبِيلاً	كَأْساً	Mefûlün bih	Mansûb

Tablo 3.14 de En'âm sûresi 93. âyetinde كُنْتُمْ تَقُولُونَ (Söylediğiniz) örneğinde olduğu gibi muzâri fiil, faili ile beraber cümle olarak nakıs fiillerden birine haber olduğunda geçmiş zamana delalet etmektedir.¹¹⁴¹

En'âm sûresi 158. âyetinde لَمْ تَكُنْ أَمْنَتْ (İman etmemiş) örneğinde olduğu gibi كَانَ fiilinin haberi mazi fiil olup anlam da mazidir ve bu durum olayın bir defa vuku bulduğuna delalet eder. Başka bir ifade ile كَانَ fiilinin haberi isim değilse fiilin delalet ettiği mana geçmiş zamanadır.

¹¹²⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/473; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/63.

¹¹²⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/222.

¹¹²⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/367.

¹¹²⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/227; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/430.

¹¹²⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/256.

¹¹³⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/117.

¹¹³¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/275.

¹¹³² Şâfi, *el-Cedvel*, 14/402.

¹¹³³ Aynı zamanda temyiz. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/281.

¹¹³⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1012.

¹¹³⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 21/106.

¹¹³⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/126.

¹¹³⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/379.

¹¹³⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1258.

¹¹³⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/185.

¹¹⁴⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/407-408.

¹¹⁴¹ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/61.

كَانَ fiilinin haberi isim ise bu durum daimi bir vasfa işaret edip aynı zamanda gelecek manaya da delalet edebilmektedir. Bu da ancak akli bir karine ile mümkün olmaktadır. Örneğin İnsan sûresi 5. Âyette كَانَ مَزَاجُهَا كَافُورًا (İçindekine güzel koku katılmış) örneğinde olduğu gibi كَانَ fiilinin haberi isim olup anlam da daimi bir vasfa delalet etmektedir.¹¹⁴²

Ancak Neml sûresi 60. Âyette مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا (Sizin bir tek ağacını bile bitiremeyeceğiniz) örneğinde olduğu gibi olumsuzluğu pekiştirmek için cuhûd lâmanı denilen zâid bir harf getirilir.¹¹⁴³ كَانَ fiilinin başında olan mâ edatı manayı şimdiki zamana hasreder.¹¹⁴⁴

Tablo 3.15 لَيْسَ ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
624.	Nisâ	176	لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ ¹¹⁴⁵	أَمْرٌ	Fâil	Merfû'
625.	Mâide	116	لَيْسَ لِي ¹¹⁴⁶	مَا	Mefûlün bih	Mahallen Mansûb
626.	En'âm	70	لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ ¹¹⁴⁷	نَفْسٌ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
627.	En'âm	89	لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ¹¹⁴⁸	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
628.	Nûr	58	لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ ¹¹⁴⁹	عَوْرَاتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr

لَيْسَ değil, değildir, yoktur gibi anlamlara gelen yalnızca mazi çekimli olan bir fiildir. Bunda geçmiş zaman anlamı olmayıp bu durum cümleye ilave edilen zaman zarflarıyla olmaktadır. Cümlede zaman zarfı yok ise لَيْسَ fiili şimdiki zamana delalet eder.¹¹⁵⁰ Örneğin En'âm sûresi 70. Âyette لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ (O kimse için, Allah'tan başka koruyucu yoktur) örneğinde olduğu gibi لَيْسَ fiili bir zamanla kayıt altına alınmadığı için şimdiki/geniş zamana delalet eder.

Tablo 3.16 كَادَ ile başlayan fiil cümlesi sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Fiil Cümlesi Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
629.	Kehf	93	لَا يَكُونُ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ¹¹⁵¹	قَوْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
630.	Nûr	35	يَكَادُ رَيْثُهَا يُضَيِّئُ ¹¹⁵²	شَجَرَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹¹⁴² es-Sâmerrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/211; M. Vecih Uzunoğlu, "Arap Dilinde Kâne Fiili ve Kur'ân'da Kullanımı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41/1, (2015), 120.

¹¹⁴³ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 77.

¹¹⁴⁴ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 1/548.

¹¹⁴⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/447.

¹¹⁴⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/475; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/67.

¹¹⁴⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/506; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/312.

¹¹⁴⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/214; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/271.

¹¹⁴⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/291; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/79.

¹¹⁵⁰ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 83.

¹¹⁵¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/437.

¹¹⁵² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/970; Şâfi, *el-Cedvel*, 18/263.

ها muttasıl zamiri sükûn üzere mebnî, mahallen mansûb mefûlün bih,

ها تَرَوْنَهَا fiil cümlesi mahallen mecrûr olup عَمَدِ lafzının sıfatıdır.¹¹⁶¹

Örnek 2:

قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُفْقَهُونَ “Gerçekten biz, derinlemesine düşünen bir topluluk için kanıtları birer birer açıkladık.”¹¹⁶² âyetinde يَفْقَهُونَ fiil cümlesi cer mahallinde olup قَوْمِ lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı:

يَفْقَهُونَ muzâri fiili nûn’un sübûtuyla merfû‘,

‘vâv’ muttasıl zamiri fâil olup mahallen merfû‘,

يَفْقَهُونَ fiil cümlesi mahallen mecrûr قَوْمِ lafzının sıfatıdır.¹¹⁶³

Örnek 3:

يُغْنِيهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ “O gün, herkesin kendine yeter derdi vardır.”¹¹⁶⁴ âyetinde يُغْنِيهِ fiil cümlesi شَأْنٌ kelimesini nitelemiştir.

Cümle sıfatın i‘râbı:

يُغْنِيهِ muzâri fiili ‘yâ’ üzere mukadder damme ile merfû‘,

fâil müstetir zamir olup takdîri هو,

‘ha’ muttasıl zamiri nasb mahallinde mefûlün bih,

يُغْنِيهِ cümlesi ref‘ mahallinde شَأْنٌ kelimesinin sıfatıdır.¹¹⁶⁵

Örnek 4:

رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً “Allah tarafından gönderilen, tertemiz sayfaları okuyan bir elçi.”¹¹⁶⁶ âyetinde يَتْلُو fiil cümlesi رَسُولٌ lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı:

يَتْلُو muzâri fiili ‘vâv’ üzere mukadder damme ile merfû‘, fâil müstetir zamir takdîren هو,

¹¹⁶¹ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 2/750; Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 5/393; Dervîş, *Î’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 5/83; Neḥḥâs, *Îrâbü’l-Kur’ân*, 2/218.

¹¹⁶² el-En’âm 6/98.

¹¹⁶³ Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 3/284.

¹¹⁶⁴ Abese 80/37.

¹¹⁶⁵ Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 12/354.

¹¹⁶⁶ el-Beyyine 98/2.

مَفْعُولُ الْمَعْرُوفِ بِهٖ مَسْئُوبٌ وَلَوْ نَسَبَ الْإِشَارَةُ فَتْحًا،

يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً fiil cümlesi ise mahallen merfû‘ رَسُولٌ isminin sıfatıdır.¹¹⁶⁷

Örnek 5:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ *“İman eden ve iyi işler yapanlara, kendileri için zemininden ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver.”*¹¹⁶⁸ âyetinde جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ fiil cümlesi جَنَّاتٍ lafzını nitelemiştir.

Cümle sıfatın i‘râbı:

مُزَارِعِي fiili merfû‘ olup ref‘ alâmeti ‘yâ’ üzere mukadder damme,

مِنْ تَحْتِهَا câr-mecrûru تَجْرِي fiiline müteallık,

‘ha’ muttasıl zamiri izâfetle mahallen mecrûr,

الْأَنْهَارُ fâil olup damme ile merfû‘,

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ fiil cümlesi mahallen mansûb جَنَّاتٍ kelimesinin sıfatıdır.¹¹⁶⁹

Örnek 6:

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ *“Allah’a döneceğiniz günden sakının.”*¹¹⁷⁰ âyetinde تُرْجَعُونَ فِيهِ fiil cümlesi يَوْمًا lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı:

مَفْعُولُ الْمَعْرُوفِ بِهٖ فَتْحًا İLE MANSÜB,

مُزَارِعِي fiili meçhul gelmiş olup ‘nûn’un sübûtuyla merfû‘,

‘vâv’ muttasıl zamiri ref‘ mahallinde nâ‘ibül fâil,

فِيهِ câr-mecrûru تُرْجَعُونَ fiiline müteallık,

تُرْجَعُونَ فِيهِ fiil cümlesi nasb mahallinde يَوْمًا kelimesinin sıfatıdır.¹¹⁷¹

Örnek 7:

¹¹⁶⁷ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 12/482; Dervîş, *İ‘râbü’l-Ğur‘âni’l-Kerîm*, 10/542.

¹¹⁶⁸ el-Bakara 2/25.

¹¹⁶⁹ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/41; Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 3/33; Dervîş, *İ‘râbü’l-Ğur‘âni’l-Kerîm*, 1/64.

¹¹⁷⁰ el-Bakara 2/281.

¹¹⁷¹ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/226; Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 1/394; Dervîş, *İ‘râbü’l-Ğur‘âni’l-Kerîm*, 1/432.

¹¹⁷¹ el-Bakara 2/281.

فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورِي سَوْأَةَ أَخِيهِ “Ardından Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi.”¹¹⁷²âyetinde يَبْحَثُ fiil cümlesi غُرَابًا lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı:

غُرَابًا mefûlün bih fetha ile mansûb,

يَبْحَثُ fiili muzâri damme ile merfû‘, fâil müstetir zamir takdîren هو,

فِي الْأَرْضِ câr-mecrûru يَبْحَثُ fiiline müteallık,

يَبْحَثُ fiil cümlesi nasb mahallinde غُرَابًا kelimesinin sıfatıdır.¹¹⁷³

3.2. Kur’ân-ı Kerîm’de Şibh-i Cümle Sıfat

Şibh-i cümle, tek başına müstakil bir manaya delalet etmekten uzak olduğundan dolayı, bu yapıların bir manaya delaletinden söz edebilmek için câr-mecrûr veya zarf tamlamasının bir fiil ya da fiil gibi amel eden mahzûf bir sözcük ile irtibat kurması gerekmektedir. Nitekim müteallakı, fiil veya şibh-i fiil olarak cümlede açıkça görülmeyen, vucûben hazfedilmiş (إِسْتَقَرَّ، حَصَلَ، ثَبَتَ، وَجَدَ، ثَابِتٌ، مُسْتَقَرٌّ، كَائِنٌ، مَوْجُودٌ، حَاصِلٌ) gibi umûmî fiil veya fiil gibi amel eden sözcükler takdîrinde bulunan şibh cümleler zarf-ı müstekar olarak isimlendirilir. Bu yapılarda câr-mecrûr, müteallakın yerine geçer, müteallaktaki zamir de câr-mecrûrda gizlenir.¹¹⁷⁴ Zarf-ı müstekar; haber, sıfat, hal ve sıla cümlesi olurken cümle içinde sıfat olarak gelirse müteallakı vucûben hazfedilir.¹¹⁷⁵

Şibh-i cümle ile müteallakı arasındaki irtibatı doğru bir şekilde saptamak ve sağlamak, kastedilen mananın anlaşılması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda şibh-i cümlelerin müteallakının fiil mi yoksa fiil gibi amel eden sözcük mü olduğunu izhar etmekte fayda vardır.

Cumhur, şibh-i cümlelerin müteallakının isim mi fiil mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak nahiv dil bilginlerinin ekseriyeti, şibh-i cümlelerin müteallakının fiil olduğunu ifade etmişlerdir. Zira bu duruma delalet eden iki husus vardır; Birincisi zarf-ı müstekarın “الذي في الدار زيد” örneğinde olduğu gibi bazen sıla olarak gelmesidir ki sıla da

¹¹⁷² el-Mâide 5/31.

¹¹⁷³ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 3/51; Dervîş, *İ’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 2/457; Şâfi, *el-Cedvel*, 3/81.

¹¹⁷⁴ el-Bakara 2/281.

¹¹⁷⁵ Ğālâyînî, *Câmi’u’d-dürûsi’l- ‘Arabiyye*, 2/203; Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 295; Talu, *Nahiv İlmi*, 55; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 335.

¹¹⁷⁶ İbn Akîl, *Şerhu İbn ‘Aķîl*, 1/213; Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 336; Özdoğan, “*Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları*”, 106.

yalnızca cümle olur. Burada müteallakın isim olarak alındığı var sayılırsa sılanın bu isimle cümle olamayacağı aşıkardır. Bu sebeple sıra olan zarf-ı müstekarın bir fiile müteallık olması gerekir. Diğer husus, şibh-i cümlelerin müteallakı bazen fiil gibi amel eden kelimeler olmakla birlikte müteallakta aslolan fiil olmasıdır. Zira amel bakımından aslolan fiil olup fiil gibi amel eden kelimeler fiilin fer'idir. Amelde aslolan fiil ise şibh-i cümlede takdir edilen müteallakın fiil olması daha uygundur.¹¹⁷⁶ İbn Hişâm ise sıra cümlesinde müteallakın takdîrinin fiil olup bunda şüphe bulunmadığını ifade eder ve şibh-i cümlelerin haber, sıfat ve hal olarak geldiği durumlarda müteallakın şibh-i fiil ve fiil olarak iki durumun da mümkün olduğunu belirtir.¹¹⁷⁷

Bazı dilciler, müteallakın şibh-i fiil olduğunu ileri sürerek bu görüşlerini şöyle gerekçelendirmişlerdir: Fiil gibi amel edenler, harf-i cerlerin müteallakı olmaya daha uygundur. Zira kelimedede aslolan isim olup fiil ise fer'dir. Bu durumda müteallakın takdîrinin isim olması daha uygundur. Bununla birlikte fiil gibi amel eden kelimeler müfret olurken fiiller ise cümle olmaktadır. İhbâr ifade eden yapılarda müfret asıl olup, cümle ise onun fer'i olduğuna göre müteallakın şibh-i fiil olarak takdir edilmesi daha uygundur.¹¹⁷⁸

Bu bilgiler ışığında şibh-i cümle şeklinde gelen yapıların nekre bir isme sıfat yapılırken müteallakın fiil veya fiil gibi amel eden kelimeler olmasının mümkün olduğu ifade edilebilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin i'rabını ele alan ilgili klasik ve modern eserlerde şibh-i cümle sıfatların taalluk ettikleri kelimelerin fiil veya şibh-i fiil olarak zikredilmekten ziyade mahzuf bir kelimeye müteallık sıfat olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum şibh-i cümlelerin müteallakının fiil veya fiilimsi olmasının müsavi olduğunu gösterir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de câr-mecrûr şeklinde gelen cümle sıfatların tahlili yapılırken her harf-i cerrin müteallakı ile olan irtibatını sağlayan farklı manalara sahip olduğu hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

3.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'de câr-mecrûr cümle sıfatın kullanımı

Kur'ân-ı Kerîm'de şibh-i cümle olarak gelen sıfatların daha ziyade mevsûfu tahsis etmek maksadı ile geldiği anlaşılmaktadır. Mesela Tablo 3.18 de Bakara 282. âyette مَنْ رَجَاكُمْ

¹¹⁷⁶ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufaşşal*, 2/231-232; Ulugöl, "Arap Dili Gramerinde Şibh-i Cümle ve Taalluk". 477-508.

¹¹⁷⁷ İbn Hişâm, *Muğni'l-Lebîb*, 583-584.

¹¹⁷⁸ Ebu'l-Berekât Abdurrahman b. Muhammed Enbârî, *el-İnsâf fî mesâilî'l-hilaf beyne'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn* (Byy.: el-Mektebetu'l-asriyye, 1424/2003), 1/198; Ulugöl, "Arap Dili Gramerinde Şibh-i Cümle ve Taalluk". 477-508.

câr-mecrûru, شَهِيدَيْن ismini diğer müştereklerden tahsis ederek ‘Erkeklerinizden iki şahidi’ açıklar. Buna göre şahitler çocuk olmayıp ergenlik çağına gelmiş kimselerden ve gayri müslimlerden değil, âyetin muhatabı olan müslüman erkeklerden olacaktır.¹¹⁷⁹

Tablo 3.19 da En’âm suresi 99. âyette لَقَوْمٍ câr-mecrûru, آيَاتٍ lafzının muhatabını diğer müştereklerden tahsis ederek ‘delillerin ancak (inanan) belirli bir kavim için’ faydalı olacağını bildirir. Zira inananlardan başkası gönderilen delillerden fayda sağlayamaz.¹¹⁸⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de şibh-i cümle olarak gelen sıfatların mevsûfu tahsis etmesi ile birlikte bazen medih ve sena veya zem/yerme için geldiği de görülmektedir. Mesela Tablo 3.19 da Yûsuf suresi 111. âyette لِأُولِي الْأَلْبَابِ (akıl sahipleri için) şibh-i cümle sıfatın, عِبْرَةً (ibretler) ismini tahsis etmesinin yanı sıra, vehimden, kuruntudan uzak saf akıl sahiplerinin ancak bundan faydalanacağını bildirir. Burada ibretler kavramı için medih vardır.¹¹⁸¹ Tablo 3.18 de Mâide suresi 90. âyette مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ (şeytan işi) şibh-i cümle sıfatın, رَجُسٌ (pislik) kelimesini tahsis etmesinin yanı sıra, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi birer pislik olduğunu beyan ederek ‘pislik’ kavramını ‘şeytan işi’ vasfıyla yerme içermektedir. Zira şeytan katıksız şerden başka bir şey getirmez.¹¹⁸²

Şibh-i cümle sıfatın Kur’ân-ı Kerîm’deki durumu, nahiv açısından değerlendirilecek olursa; zarf ve câr-mecrûrun kastedilen manayı tam olarak ifade etme özelliğine sahip olduğu ve mevsûfun nekre bir lafız olduğu görülmektedir. Ancak Tablo 3.18 de Nisâ suresi 98. âyette الْمُسْتَضْعَفِينَ mevsûfu ma’rife olmakla birlikte cins ifade eder. Yine Hûd suresi 116. âyette mevsûf olan الْقُرُونُ lafzı cins ifade eden آل ile lafzen ma’rife olmakla beraber mânen nekredir.

Şibh-i cümlelerin sıfat olarak geldiği bazı yerlerde mevsûfun mahzûf olup takdîren getirildiği görülmektedir. Örneğin; Tablo 3.18 de Bakara 201. ve 202. âyette مِنَ النَّاسِ ve مِنْهُمْ câr-mecrûru, mukaddem mahfûz habere müteallık olup mahfûz mübtedânın sıfatı kılmak daha iyidir. Mahfûz mübtedâ takdîren بَعْضٌ lafzıdır. Âl-i İmrân 27. âyette بَغِيرٍ câr-mecrûrunun mahzûf mastara veya mefûle sıfat olması câizdir. Âl-i İmrân 49. âyette كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ câr-mecrûrunun mukadder mefûle sıfat olması câizdir. Mâide 89. âyette مِنْ أَوْسَطِ şibh-i cümlesi mahzûf bir mefûle sıfat olup mevsûf takdîri طَعَامًا veya قَوَاتٍ dir. Tevbe 69. âyette كَالَّذِينَ câr-mecrûru nasb mahâllinde mahzûf bir mastara

¹¹⁷⁹ Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Ḳur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*, thk. Ali Abdü'l-Bârî Atıyye (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1994), 2/56.

¹¹⁸⁰ *Kur'an Yolu Tefsiri*, el-En'âm 6/99.

¹¹⁸¹ el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 7/69.

¹¹⁸² Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhîṭ*, 4/357.

sıfat olup mevsûf takdîren وَغَدًا lafzıdır. Yûsuf 101. âyette عَظِيمًا mevsûfu takdir edilmiştir. İbrâhîm 10. âyette mahzûf mevsûf شَيْئًا kelimesidir. İbrâhîm 37. ve 40. âyetlerde mevsûf takdîren ذَرِيَّةٌ veya بَعْضًا lafızlarıdır. Hicr 10. âyette فِي شَيْعٍ câr-mecrûru mukadder mefûlün sıfatı olup mevsûf takdîren رُسُلًا lafzıdır. Hicr 19. âyette مِنْ كُلِّ câr-mecrûru mukadder mefûlün sıfatına müteallık sıfat olup mevsûf takdîren أَنْوَاعًا veya ضُرُوبًا lafzıdır. Yine Hicr 29. âyette مِنْ رُوحٍ câr-mecrûru mukadder mefûlün sıfatına müteallık sıfat olup mevsûf takdîren رُوحًا lafzıdır. Kehf 31. âyette مِنْ أَسَاوِرَ câr-mecrûru mahzûf bir kelimeye müteallık takdîri شَيْئًا olup şibh-i cümlelerin bu lafza sıfat olması câizdir. Kehf 54. âyette مِنْ كُلِّ câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık takdîren مَثَلًا olup şibh-i cümlelerin bu kelimeye sıfat olması câizdir. Tâhâ 87. âyette كَذَلِكَ mahzûf mastarın sıfatı olup mastar takdîri الْفَاءَ kelimesidir. Tâhâ 112. âyette مِنَ الصَّالِحَاتِ şibh-i cümlesi mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri شَيْئًا veya عَمَلًا kelimesidir. Tâhâ 113. âyette كَذَلِكَ mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri أَنْزَالًا kelimesidir. Yine aynı âyette مِنَ الْوَعِيدِ şibh-i cümlesi mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri نَوْعًا veya وَعِيدًا kelimesidir. Tâhâ 128. âyette مِنَ الْقُرُونِ şibh-i cümlesi mahzûf temyizî sıfatı olup mevsûfun takdîri فَرَزْنَا kelimesidir. Enbiyâ 94. âyette صَالِحًا veya عَمَلًا câr-mecrûru mahzûf mefûlün sıfatıdır. Mefûl takdîri حُلِيًّا kelimesidir. Hac 23. âyette مِنْ أَسَاوِرَ mahzûf mefûlün sıfatıdır. Mefûl takdîri تَسْخِيرًا kelimesidir. Hac 36. âyette كَذَلِكَ mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri أَحَدًا veya عَدَدًا kelimesidir. Furkân 20. âyette مِنَ الْمُرْسَلِينَ mahzûf mefûlün sıfatıdır. Takdîri أَحَدًا veya رَجُلًا ismidir. Şuarâ 168. âyette مِنَ الْقَالِينَ şibh-i cümlesi mahzûf habere müteallık sıfat olup haber takdîren قَالَ lafzıdır. Kasas 3. âyette مِنْ نَبَاٍ câr-mecrûrun mukadder mefûlün sıfatı olması câizdir. Mefûl takdîri شَيْئًا lafzıdır. Sâffât 78,108,119,129. âyetlerde فِي الْآخِرِينَ şibh-i cümlesi mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren ثَنَاءً lafzıdır. Sâffât 100. âyette مِنَ الصَّالِحِينَ şibh-i cümlesi mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren صَالِحًا veya أَبْنَاءً dir. Sâffât 144. âyette إِلَى يَوْمِ şibh-i cümlesi mahzûf mastara müteallık sıfat olup mevsûf takdîren لُبْنًا lafzıdır. Zümer 27. âyette مِنْ كُلِّ مَثَلٍ şibh-i cümlesi mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren مَثَلًا lafzıdır. Zümer 41. âyette بِالْحَقِّ şibh-i cümlesi mahzûf mastara (mefûlü mutlak) müteallık sıfat olup mevsûf takdîren أَنْزَالًا lafzıdır. Mü'min 20. âyette بِالْحَقِّ şibh-i cümlesi mahzûf mastara (mefûlü mutlak) müteallık sıfat olup mevsûf takdîren قَضَاءً lafzıdır. Duhan 46. âyette كَغُلِي câr-mecrûru cevâzen mahzûf mastarın sıfatı olup mevsûf takdîren غُلِيًّا lafzı veya mahzûf mefûlü mutlakın sıfatı, mevsûf takdîren غُلِيًّا kelimesidir. Yine Duhan 53. âyette مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfattır. Mefûl takdîren ثِيَابًا ismidir. Muhammed sûresi 15. âyette ثَمَرٌ câr-mecrûru mahzûf bir mübtedâyâ müteallık sıfat olup mevsûf takdîren ثَمَرٌ lafzıdır.

Fetih 27. âyette بِالْحَقِّ câr-mecrûru mahzûf bir mastara müteallık sıfat olup mevsûf takdîren
 Necm 18. âyette مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ câr-mecrûru mahzûf bir mastara müteallık
 sıfat olup mevsûf takdîren شَيْئًا lafzıdır. Cin suresi 7. Âyette كَمَا câr-mecrûru mahzûf
 mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren ظَنَّا lafzıdır. Müzzemmil 15. âyette كَمَا câr-
 mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren إِرسالاً kelimesidir. İnsân 5.
 âyette مِنْ كَأْسٍ câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfat, mevsûf takdîren خَمْرًا veya
 ماء'dir. Mürselât 18. âyette كَذَلِكَ mahzûf mefûlü mutlaka müteallık sıfat, mevsûf takdîren
 فعلاً'dir. Mürselât 31. âyette yer alan مِنَ اللَّهَبِ câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfat,
 mevsûf takdîren شَيْئًا'dir. Yine 44. âyette كَذَلِكَ mahzûf mastara müteallık sıfat, mevsûf
 takdîren جزاء lafzıdır. A'râf 168. âyette ذُنُوكَ zarf-mecrûru ref mahallinde mahzûf
 mevsûfun (ناس) sıfatıdır. Kehf 93. âyette بَيْنَ السَّيِّئِينَ zarf cümlesi mahzûf mevsûfa müteallık,
 mevsûf takdîren مكانا kelimesidir. Kamer 55. âyette جَنَاتٍ mevsûfu takdîrendir.

Tablo 3.18 مِنْ ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
1.	Bakara	5	مِنْ رَبِّهِمْ ¹¹⁸³	هُدًى	Mecrûr İsim	Mecrûr
2.	Bakara	19	مِنْ السَّمَاءِ ¹¹⁸⁴	صَيِّبٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
3.	Bakara	23	مِمَّا ¹¹⁸⁵	رَيْبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
4.	Bakara	23	مِنْ مِثْلِهِ ¹¹⁸⁶	سُورَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
5.	Bakara	49	مِنْ رَبِّكُمْ ¹¹⁸⁷	بَلَاءٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
6.	Bakara	59	مِنْ السَّمَاءِ ¹¹⁸⁸	رِجْزًا	Mefûlün bih	Mansûb
7.	Bakara	61	مِنَ اللَّهِ ¹¹⁸⁹	عَذَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
8.	Bakara	75	مِنْهُمْ ¹¹⁹⁰	فَرِيقٍ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
9.	Bakara	83	مِنْكُمْ ¹¹⁹¹	قَلِيلًا	Müstesnâ	Mansûb
10.	Bakara	85	مِنْكُمْ ¹¹⁹²	فَرِيقًا	Mefûlün bih	Mansûb
11.	Bakara	89	مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ¹¹⁹³	كِتَابٍ	Fâil	Merfû'
12.	Bakara	100	مِنْهُمْ ¹¹⁹⁴	فَرِيقٍ	Fâil	Merfû'
13.	Bakara	101	مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ¹¹⁹⁵	رَسُولٍ	Fâil	Merfû'

¹¹⁸³ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/39.

¹¹⁸⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/25.

¹¹⁸⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/40.

¹¹⁸⁶ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/16.

¹¹⁸⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/61.

¹¹⁸⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/67.

¹¹⁸⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/143.

¹¹⁹⁰ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/130.

¹¹⁹¹ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/137.

¹¹⁹² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/104.

¹¹⁹³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/90.

¹¹⁹⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/43.

¹¹⁹⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/213.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
14.	Bakara	103	مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ¹¹⁹⁶	مُتَوَبَّةٌ	Mübtedâ	Merfû'
15.	Bakara	105	مِنْ رَبِّكُمْ ¹¹⁹⁷	حَنِيرٌ	Nâibü'l-Fâil	Merfû' Mahallen
16.	Bakara	106	مِنْ آيَةٍ ¹¹⁹⁸	مَا	Mefûlün bih	Mahallen Mansûb
17.	Bakara	109	مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ¹¹⁹⁹	كَثِيرٌ	Fâil	Merfû'
18.	Bakara	129	مِنْهُمْ ¹²⁰⁰	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
19.	Bakara	136	مِنْهُمْ ¹²⁰¹	أَحَدٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
20.	Bakara	146	مِنْهُمْ ¹²⁰²	فَرِيقًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
21.	Bakara	151	مِنْكُمْ ¹²⁰³	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
22.	Bakara	155	مِنْ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ	شَيْءٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
23.	Bakara	155	مِنْ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ ¹²⁰⁴	نَقْصٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
24.	Bakara	157	مِنْ رَبِّهِمْ ¹²⁰⁵	صَلَوَاتٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
25.	Bakara	178	مِنْ رَبِّكُمْ ¹²⁰⁶	تَخْفِيفٌ	Haber	Merfû'
26.	Bakara	184	مِنْ آيَاتِهِ ¹²⁰⁷	عِدَّةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
27.	Bakara	185	مِنْ الْهُدَى	بَيِّنَاتٍ	Hal	Mansûb
28.	Bakara	185	مِنْ آيَاتِهِ ¹²⁰⁸	عِدَّةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
29.	Bakara	188	مِنْ أَمْوَالِهِ ¹²⁰⁹	فَرِيقًا	Mefûlün bih	Mansûb
30.	Bakara	196	مِنْ رَأْسِهِ	أَدَى	Mübtedâ muahhar	Merfû'
31.	Bakara	196	مِنْ صِيَامِهِ ¹²¹⁰	فِدْيَةٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
32.	Bakara	198	مِنْ رَبِّكُمْ ¹²¹¹	فَضْلًا	Mefûlün bih	Mansûb
33.	Bakara	200	مِنْ النَّاسِ	بَعْضٌ	Haber	Merfû'
34.	Bakara	201	مِنْهُمْ ¹²¹²	بَعْضٌ	Haber	Merfû'
35.	Bakara	210	مِنْ الْعَمَامِ ¹²¹³	ظِلٌّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
36.	Bakara	246	مِنْهُمْ ¹²¹⁴	قَلِيلًا	Müstesnâ	Mansûb
37.	Bakara	247	مِنْ الْمَالِ	سَعَةً	Mefûlün bih	Mansûb

¹¹⁹⁶ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/161.

¹¹⁹⁷ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/163.

¹¹⁹⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/226; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/164.

¹¹⁹⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/138.

¹²⁰⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/164.

¹²⁰¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/174.

¹²⁰² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/189.

¹²⁰³ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/307.

¹²⁰⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/312.

¹²⁰⁵ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/217.

¹²⁰⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/228.

¹²⁰⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/76.

¹²⁰⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/371-372.

¹²⁰⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/245.

¹²¹⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/86.

¹²¹¹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/296.

¹²¹² Bu iki âyette مَنْ النَّاسِ مِنْهُمْ ve مَنْ النَّاسِ مِنْهُمْ câr-mecrûru, mukaddem mahfûz habere müteallik olup mahfûz mübtedânın sıfatı kılmak daha iyidir. Mahfûz mübtedâ takdiren بَعْضٌ lafzıdır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 2/417-419.

¹²¹³ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/309.

¹²¹⁴ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/365.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	Î'râbı
38.	Bakara	248	مِنْ رَبِّكُمْ	سَكِينَةً	Mübtedâ	Merfû'
39.	Bakara	248	مِمَّا	بَقِيَّةٌ	Mübtedâ	Merfû'
40.	Bakara	249	مِنْهُمْ ¹²¹⁵	قَلِيلًا	Müstesnâ	Mansûb
41.	Bakara	255	مِنْ عِلْمِهِ ¹²¹⁶	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
42.	Bakara	260	مِنْ الطَّيْرِ ¹²¹⁷	أَرْبَعَةً	Mefûlün bih	Mansûb
43.	Bakara	264	مِمَّا ¹²¹⁸	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
44.	Bakara	265	مِنْ أَنْفُسِهِمْ	تَنْبِيئًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
45.	Bakara	266	مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ ¹²¹⁹	جَنَّةٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
46.	Bakara	268	مِنْهُ ¹²²⁰	مَغْفِرَةً	Mefûlün bih	Mansûb
47.	Bakara	275	مِنْ رَبِّهِ ¹²²¹	مَوْعِظَةً	Fâil	Merfû'
48.	Bakara	279	مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ¹²²²	حَرْبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
49.	Bakara	282	مِنْ رَجَالِكُمْ	شَهِيدِينَ	Mefûlün bih	Mansûb
50.	Bakara	282	مِمَّنْ تَرْضَوْنَ ¹²²³	أَمْرًا	Fâil	Merfû'
51.	Âl-i İmrân	15	مِنْ اللَّهِ ¹²²⁴	رِضْوَانٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
52.	Âl-i İmrân	23	مِنْ الْكِتَابِ	نَصِيْبًا	Mefûlün bih	Mansûb
53.	Âl-i İmrân	23	مِنْهُمْ ¹²²⁵	فَرِيقٌ	Fâil	Merfû'
54.	Âl-i İmrân	28	مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ¹²²⁶	أَوْلِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
55.	Âl-i İmrân	39	مِنْ اللَّهِ	كَلِمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
56.	Âl-i İmrân	39	مِنْ الصَّالِحِينَ ¹²²⁷	نَبِيًّا	Hal	Mansûb
57.	Âl-i İmrân	45	مِنْهُ ¹²²⁸	كَلِمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
58.	Âl-i İmrân	49	مِنْ رَبِّكُمْ	آيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
59.	Âl-i İmrân	50	مِنْ رَبِّكُمْ ¹²²⁹	آيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
60.	Âl-i İmrân	69,72	مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ¹²³⁰	طَائِفَةٌ	Fâil	Merfû'
61.	Âl-i İmrân	84	مِنْهُمْ ¹²³¹	أَحَدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
62.	Âl-i İmrân	100	مِنْ الَّذِينَ ¹²³²	فَرِيقًا	Mefûlün bih	Mansûb
63.	Âl-i İmrân	103	مِنْ النَّارِ ¹²³³	خُفْرَةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
64.	Âl-i İmrân	112	مِنْ اللَّهِ	حَبْلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹²¹⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/8-9.

¹²¹⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/204.

¹²¹⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/365.

¹²¹⁸ Du'âs v.dğr; *Î'râbü'l-Kur'ân*, 1/113.

¹²¹⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/217.

¹²²⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/378.

¹²²¹ Derviş, *Î'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/428.

¹²²² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/392.

¹²²³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/227-231.

¹²²⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/127; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/20.

¹²²⁵ Derviş, *Î'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/483.

¹²²⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/34.

¹²²⁷ Du'âs v.dğr; *Î'râbü'l-Kur'ân*, 1/134.

¹²²⁸ Derviş, *Î'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/510.

¹²²⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/62.

¹²³⁰ Du'âs v.dğr; *Î'râbü'l-Kur'ân*, 1/142-143.

¹²³¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/237.

¹²³² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/114.

¹²³³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/283.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
65.	Âl-i İmrân	112	مِنَ النَّاسِ	حَبْلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
66.	Âl-i İmrân	112	مِنَ اللَّهِ ¹²³⁴	غَضَبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
67.	Âl-i İmrân	118	مِنَ دُونِكُمْ ¹²³⁵	بِطَانَةٍ	Mefûlün bih	Mansûb
68.	Âl-i İmrân	122	مِنْكُمْ ¹²³⁶	طَائِفَتَانِ	Fâil	Merfû'
69.	Âl-i İmrân	124,125	مِنَ الْمَلَائِكَةِ ¹²³⁷	آلَافٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
70.	Âl-i İmrân	127	مِنَ الَّذِينَ	طَرَفًا	Mefûlün bih	Mansûb
71.	Âl-i İmrân	136	مِنَ رَبِّهِمْ ¹²³⁹	مَغْفِرَةً	Haber	Merfû'
72.	Âl-i İmrân	159	مِنَ اللَّهِ ¹²⁴⁰	رَحْمَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
73.	Âl-i İmrân	162	مِنَ اللَّهِ ¹²⁴¹	سَخَطٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
74.	Âl-i İmrân	164	مِنَ أَنْفُسِهِمْ ¹²⁴²	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
75.	Âl-i İmrân	171,174	مِنَ اللَّهِ ¹²⁴³	نِعْمَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
76.	Âl-i İmrân	183	مِنَ قَبْلِي ¹²⁴⁴	رُسُلٍ	Fâil	Merfû'
77.	Âl-i İmrân	184	مِنَ قَبْلِكَ ¹²⁴⁵	رُسُلٍ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
78.	Âl-i İmrân	188	مِنَ الْعَذَابِ ¹²⁴⁶	مَفَازَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
79.	Âl-i İmrân	195	مِنْكُمْ	عَامِلٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
80.	Âl-i İmrân	195	مِنْ عِنْدِ ¹²⁴⁷	ثَوَابًا	Mefûl Mutlak	Mansûb
81.	Âl-i İmrân	198	مِنْ عِنْدِ ¹²⁴⁸	نُزُلًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
82.	Nisâ	4	مِنْهُ ¹²⁴⁹	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
83.	Nisâ	7	مِمَّا ¹²⁵⁰	نَصِيبٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
84.	Nisâ	11	مِنْهُمَا	وَاحِدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
85.	Nisâ	11	مِنَ اللَّهِ ¹²⁵¹	فَرِيضَةً	Mefûlün Mutlak	Mansûb
86.	Nisâ	12	مِنْهُمَا	وَاحِدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
87.	Nisâ	12	مِنَ اللَّهِ ¹²⁵²	وَصِيَّةً	Mefûlün Mutlak	Mansûb

¹²³⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/126; Şâfi, *el-Cedvel*, 4/278.

¹²³⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/287.

¹²³⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/297.

¹²³⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/141-142.

¹²³⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 2/50.

¹²³⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/150.

¹²⁴⁰ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 2/87.

¹²⁴¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/359.

¹²⁴² Şâfi, *el-Cedvel*, 4/361.

¹²⁴³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/192.

¹²⁴⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/206.

¹²⁴⁵ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/177.

¹²⁴⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/320; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/178.

¹²⁴⁷ Âyette ثَوَابٍ isminin hâl olması da câizdir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/322; Şâfi, *el-Cedvel*, 4/419-420.

¹²⁴⁸ نُزُلٌ kelimesinin hâl veya temyiz olması da câizdir. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/324; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/223

¹²⁴⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/231.

¹²⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/444.

¹²⁵¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/240-242.

¹²⁵² Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 2/176; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/188.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
88.	Nisâ	15	1253 مِنْكُمْ	أَرْبَعَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
89.	Nisâ	32	1254 مِمَّا	نَصِيبٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
90.	Nisâ	35	1255 مِنْ أَهْلِهِ	حَكَمًا	Mefûlün bih	Mansûb
91.	Nisâ	35	1255 مِنْ أَهْلِهَا	حَكَمًا	Mefûlün bih	Mansûb
92.	Nisâ	43	1256 مِنْكُمْ	أَحَدٌ	Fâil	Merfû'
93.	Nisâ	44	1257 مِنَ الْكِتَابِ	نَصِيبًا	Mefûlün bih	Mansûb
94.	Nisâ	53	1258 مِنَ الْمُؤَلِّكِ	نَصِيبٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
95.	Nisâ	66	1259 مِنْهُمْ	قَلِيلٌ	Bedel	Merfû'
96.	Nisâ	73	1260 مِنَ اللَّهِ	فَضْلٌ	Fâil	Merfû'
97.	Nisâ	77	1261 مِنْهُمْ	فَرِيقٌ	Mübtedâ	Merfû'
98.	Nisâ	81	1262 مِنْهُمْ	طَائِفَةٌ	Fâil	Merfû'
99.	Nisâ	83	1263 مِنَ الْأَمْنِ	أَمْرٌ	Fâil	Merfû'
100.	Nisâ	85	1264 مِنْهَا	نَصِيبٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
101.	Nisâ	85	1264 مِنْهَا	كِفْلٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
102.	Nisâ	92	1265 مِنَ اللَّهِ	تَوْبَةً	Mefûlün li-eclih	Mansûb
103.	Nisâ	96	1266 مِنْهُ	دَرَجَاتٍ	Bedel	Mansûb
104.	Nisâ	98	1267 مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ	الْمُسْتَضْعَفِينَ	Müstesna	Mansûb
105.	Nisâ	102	1268 مِنْهُمْ	طَائِفَةٌ	Fâil	Merfû'
106.	Nisâ	102	1268 مِنْ مَطَرٍ	أَذَى	Kâne'nin İsmi	Merfû'
107.	Nisâ	113	1269 مِنْهُمْ	طَائِفَةٌ	Fâil	Merfû'
108.	Nisâ	114	1270 مِنْ نَحْوَاهُمْ	كَثِيرٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
109.	Nisâ	119	1271 مِنْ دُونِ	وَلِيًّا	Mefûlün bih	Mansûb
110.	Nisâ	139	1272 مِنْ دُونِ	أَوْلِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
111.	Nisâ	141	1273 مِنَ اللَّهِ	فَتْحٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'

¹²⁵³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/248.

¹²⁵⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/23.

¹²⁵⁵ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Ḳur'ân*, 1/196.

¹²⁵⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, 2/223.

¹²⁵⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/362.

¹²⁵⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, 2/236.

¹²⁵⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/83.

¹²⁶⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/90.

¹²⁶¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Ḳur'ân*, 1/208.

¹²⁶² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Ḳur'ân*, 1/210.

¹²⁶³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/336.

¹²⁶⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/339.

¹²⁶⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/352.

¹²⁶⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/142.

¹²⁶⁷ Burada şibh-i cümlelerin hal olarak yorumlanması da caizdir. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/361-362.

¹²⁶⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/150-152.

¹²⁶⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/167.

¹²⁷⁰ Ebü'l-Bekâ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/389.

¹²⁷¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Ḳur'ân*, 1/223.

¹²⁷² Derviş, *İ'râbü'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, 2/353.

¹²⁷³ Derviş, *İ'râbü'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, 2/357.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
112.	Nisâ	144	1274 مِنْ دُونِ	أُولِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
113.	Nisâ	152	1275 مِنْهُمْ	أَحَدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
114.	Nisâ	153	1276 مِنَ السَّمَاءِ	كِتَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
115.	Nisâ	157	1277 مِنْهُ	شَكَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
116.	Nisâ	160	1278 مِنَ الَّذِينَ	ظَلَمَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
117.	Nisâ	174	1279 مِنْ رَبِّكُمْ	بُرْهَانٌ	Fâil	Merfû'
118.	Nisâ	175	1280 مِنْهُ	رَحْمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
119.	Mâide	2	1281 مِنْ رَبِّهِمْ	فَضْلًا	Mefûlün bih	Mansûb
120.	Mâide	6	1282 مِنْكُمْ	أَحَدٌ	Fâil	Merfû'
121.	Mâide	13,14	1283 مِمَّا	حَظًا	Mefûlün bih	Mansûb
122.	Mâide	13	1284 مِنْهُمْ	خَائِنَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
123.	Mâide	15	1285 مِمَّا	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
124.	Mâide	18	1286 مِمَّنْ	بَشَرٌ	Haber	Merfû'
125.	Mâide	19	1287 مِنَ الرُّسُلِ	فَقْرَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
126.	Mâide	20	1288 مِنَ الْعَالَمِينَ	أَحَدًا	Mefûlün bih	Mansûb
127.	Mâide	23	1289 مِنَ الَّذِينَ	رَجُلَانِ	Fâil	Merfû'
128.	Mâide	32	1290 مِنْهُمْ	كَثِيرًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
129.	Mâide	38	1291 مِنَ اللَّهِ	نَكَالًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
130.	Mâide	49	1292 مِنَ النَّاسِ	كَثِيرًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
131.	Mâide	52	1293 مِنْ عِنْدِهِ	أَمْرٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
132.	Mâide	62,64,68,80	1294 مِنْهُمْ	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
133.	Mâide	71	1295 مِنْهُمْ	كَثِيرٌ	Bedel	Merfû'
134.	Mâide	81	1296 مِنْهُمْ	كَثِيرًا	Lakinne'nin İsmi	Mansûb

¹²⁷⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 2/415.

¹²⁷⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 2/421.

¹²⁷⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 2/423.

¹²⁷⁷ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/405.

¹²⁷⁸ Şâfi, el-Cedvel, 6/235.

¹²⁷⁹ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/413.

¹²⁸⁰ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm, 2/395.

¹²⁸¹ Şâfi, el-Cedvel, 6/269.

¹²⁸² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/18.

¹²⁸³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/29-31.

¹²⁸⁴ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/427.

¹²⁸⁵ Şâfi, el-Cedvel, 6/304.

¹²⁸⁶ Şâfi, el-Cedvel, 6/310.

¹²⁸⁷ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/429.

¹²⁸⁸ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 1/250.

¹²⁸⁹ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/430; Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 1/250..

¹²⁹⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/54-55.

¹²⁹¹ جزاء kelimesinden bedel olması da câizdir. Bk. Şâfi, el-Cedvel, 6/344.

¹²⁹² Dervîş, İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm, 2/497.

¹²⁹³ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 1/262.

¹²⁹⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/96-99.

¹²⁹⁵ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm, 2/530.

¹²⁹⁶ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm, 2/540-541.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
135.	Mâide	89	مِنْ أَوْسَطِ ¹²⁹⁷	طَعَامًا	Mefûlün bih	Mansûb
136.	Mâide	90	مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ¹²⁹⁸	رَجَسٌ	Haber	Merfû'
137.	Mâide	94	مِنْ الصَّنِيدِ ¹²⁹⁹	شَيْءٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
138.	En'âm	4	مِنْ آيَاتِ ¹³⁰⁰	آيَةٍ	Fâil	Merfû' Mahallen
139.	En'âm	10	مِنْ قَبْلِكَ ¹³⁰¹	رُسُلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
140.	En'âm	34	مِنْ قَبْلِكَ ¹³⁰²	رُسُلٌ	Fâil	Merfû'
141.	En'âm	37	مِنْ رَبِّهِ ¹³⁰³	آيَةٍ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
142.	En'âm	42	مِنْ قَبْلِكَ ¹³⁰⁴	أَمِّمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
143.	En'âm	57	مِنْ رَبِّي ¹³⁰⁵	بَيِّنَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
144.	En'âm	65	مِنْ فَوْقَكُمْ	عَذَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
145.	En'âm	65	مِنْ تَحْتِ ¹³⁰⁶	عَذَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
146.	En'âm	70	مِنْ حَمِيمِ ¹³⁰⁷	شَرَابٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
147.	En'âm	99	مِنْ أَعْنَابٍ	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
148.	En'âm	104	مِنْ رَبِّكُمْ ¹³⁰⁸	بَصَائِرُ	Fâil	Merfû'
149.	En'âm	132	مِمَّا ¹³⁰⁹	دَرَجَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
150.	En'âm	137	مِنْ الْمُشْرِكِينَ ¹³¹⁰	كَثِيرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
151.	En'âm	143	مِنْ الضَّالِّينَ ¹³¹¹	أَزْوَاجٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
152.	En'âm	156	مِنْ قَبْلَانَا ¹³¹²	طَائِفَتَيْنِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
153.	En'âm	157	مِنْ رَبِّكُمْ ¹³¹³	بَيِّنَةٍ	Fâil	Merfû'
154.	A'râf	2	مِنْهُ ¹³¹⁴	حَرَجٌ	Kâne'nin İsmi مؤخر	Merfû'
155.	A'râf	30	مِنْ دُونِ ¹³¹⁵	أَوْلِيَاءٍ	Mefûlün bih	Mansûb
156.	A'râf	35	مِنْكُمْ ¹³¹⁶	رُسُلٌ	Fâil	Merfû'
157.	A'râf	38	مِنْ قَبْلِكُمْ	أَمِّمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
158.	A'râf	38	مِنْ الْجِنِّ	أَمِّمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹²⁹⁷ Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/458; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/13.

¹²⁹⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/458.

¹²⁹⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/459.

¹³⁰⁰ آيَةٍ ismi lafzen mecrûr mahallen merfû' zira fâil. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/480; Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 3/178.

¹³⁰¹ Âyette مِنْ رُسُلٍ câr-mecrûru ref' mahallinde nâibül fâildir. Şâfi, *el-Cedvel*, 7/91.

¹³⁰² Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 3/208.

¹³⁰³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/300.

¹³⁰⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 3/217.

¹³⁰⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/165.

¹³⁰⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/505.

¹³⁰⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/186.

¹³⁰⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/528.

¹³⁰⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/539.

¹³¹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/297.

¹³¹¹ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 3/342.

¹³¹² Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/281.

¹³¹³ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/282.

¹³¹⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/350.

¹³¹⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/390.

¹³¹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 3/411.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
159.	A'râf	38	1317 مِنْ النَّارِ	عَذَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
160.	A'râf	61,67	1318 مِنْ رَبِّ	رَسُولٌ	Lakinne'nin Haberî	Merfû'
161.	A'râf	63,69	1319 مِنْ رَبِّكُمْ	نَكَرٌ	Fâil	Merfû'
162.	A'râf	63,69	1320 مِنْكُمْ	رَجُلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
163.	A'râf	72	1321 مِنْكُمْ	رَحْمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
164.	A'râf	73	1322 مِنْ رَبِّكُمْ	بَيِّنَةٍ	Fâil	Merfû'
165.	A'râf	74	1323 مِنْ بَعْدِ	خُلَفَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
166.	A'râf	75	1324 مِنْ رَبِّهِ	مُرْسَلٌ	Enne'nin Haberî	Merfû'
167.	A'râf	80	1325 مِنْ الْعَالَمِينَ	أَحَدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
168.	A'râf	81	1326 مِنْ دُونِ النَّسَاءِ	شَهْوَةً	Mefûlün bih	Mansûb
169.	A'râf	85	1327 مِنْ رَبِّكُمْ	بَيِّنَةٍ	Fâil	Merfû'
170.	A'râf	87	1328 مِنْكُمْ	طَائِفَةٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
171.	A'râf	96	1329 مِنْ السَّمَاءِ	بَرَكَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
172.	A'râf	104	1330 مِنْ رَبِّ	رَسُولٌ	Enne'nin Haberî	Merfû'
173.	A'râf	105	1331 مِنْ رَبِّكُمْ	بَيِّنَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
174.	A'râf	141	1332 مِنْ رَبِّكُمْ	بَلَاءٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
175.	A'râf	152	1333 مِنْ رَبِّهِمْ	عَضْبٌ	Fâil	Merfû'
176.	A'râf	162	1334 مِنْ السَّمَاءِ	رَجْزًا	Mefûlün bih	Mansûb
177.	A'râf	173	1335 مِنْ بَعْدِهِمْ	ذُرِّيَّةً	Kâne'nin Haberî	Mansûb
178.	A'râf	179	1336 مِنَ الْجِنَّ	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
179.	A'râf	201	1337 مِنَ الشَّيْطَانِ	طَائِفٌ	Fâil	Merfû'
180.	A'râf	203	1338 مِنْ رَبِّكُمْ	بَصَائِرُ	Haber	Merfû'
181.	Enfâl	5	1339 مِنَ الْمُؤْمِنِينَ	فَرِيقًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
182.	Enfâl	9	1340 مِنَ الْمَلَائِكَةِ	أَلْفٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
183.	Enfâl	11	1341 مِنْهُ	أَمْنَةً	Mefûlün li- eclih	Mansûb

¹³¹⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/566-567.

¹³¹⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/5; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 3/380.

¹³¹⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/7-11.

¹³²⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/15.

¹³²¹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 3/389-392.

¹³²² Şâfi, *el-Cedvel*, 8/465.

¹³²³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/581.

¹³²⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/27.

¹³²⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/30.

¹³²⁶ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/381.

¹³²⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/383.

¹³²⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/65.

¹³²⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/114.

¹³³⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/129.

¹³³¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/604.

¹³³² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/415.

¹³³³ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/172.

¹³³⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/419.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
184.	Enfâl	16	مِنَ اللَّهِ ¹³³⁵	غَضَبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
185.	Enfâl	32	مِنَ السَّمَاءِ ¹³³⁶	جَارَةً	Mefûlün bih	Mansûb
186.	Enfâl	48	مِنْكُمْ ¹³³⁷	بَرِيءٍ	Enne'nin Haberî	Merfû'
187.	Enfâl	60	مِنْ دُونِهِمْ ¹³³⁸	آخِرِينَ	Mefûlün bih	Mansûb
188.	Enfâl	65	مِنَ الَّذِينَ ¹³³⁹	أَلْفًا	Mefûlün bih	Mansûb
189.	Enfâl	68	مِنَ اللَّهِ ¹³⁴⁰	كِتَابٌ	Mübtedâ	Merfû'
190.	Tevbe	1	مِنَ اللَّهِ ¹³⁴¹	بَرَاءَةٌ	Haber	Merfû'
191.	Tevbe	3	مِنَ اللَّهِ ¹³⁴²	أَذَانٌ	Haber	Merfû'
192.	Tevbe	6	مِنَ الْمُشْرِكِينَ ¹³⁴³	أَحَدٌ	Fâil	Merfû'
193.	Tevbe	21	مِنْهُ ¹³⁴⁴	رَحْمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
194.	Tevbe	31	مِنْ دُونِ اللَّهِ ¹³⁴⁵	أَرْبَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
195.	Tevbe	34	مِنَ الْأَخْبَارِ ¹³⁴⁶	كَثِيرًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
196.	Tevbe	52	مِنْ عِنْدِهِ ¹³⁴⁷	عَذَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
197.	Tevbe	60	مِنَ اللَّهِ ¹³⁴⁸	فَرِيضَةً	Mefûlün Mutlak	Mansûb
198.	Tevbe	66	مِنْكُمْ ¹³⁴⁹	طَائِفَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
199.	Tevbe	72	مِنَ اللَّهِ ¹³⁵⁰	رِضْوَانٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
200.	Tevbe	83	مِنْهُمْ	طَائِفَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
201.	Tevbe	84	مِنْهُمْ ¹³⁵¹	أَحَدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
202.	Tevbe	109	مِنَ اللَّهِ ¹³⁵²	تَقْوَى	Mecrûr İsim	Mecrûr
203.	Tevbe	117	مِنْهُمْ ¹³⁵³	فَرِيقٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
204.	Tevbe	122	مِنْهُمْ ¹³⁵⁴	فِرْقَةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
205.	Tevbe	128	مِنْ أَنْفُسِكُمْ ¹³⁵⁵	رَسُولٌ	Fâil	Merfû'
206.	Yûnus	2	مِنْهُمْ ¹³⁵⁶	رَجُلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
207.	Yûnus	4	مِنْ حَمِيمٍ ¹³⁵⁷	شَرَابٌ	Mübtedâ	Merfû'

¹³³⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/177.

¹³³⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/622.

¹³³⁷ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/18.

¹³³⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/436.

¹³³⁹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/41.

¹³⁴⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/632.

¹³⁴¹ Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhîr*, 5/365; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/634.

¹³⁴² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/634.

¹³⁴³ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/285.

¹³⁴⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/269.

¹³⁴⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/283.

¹³⁴⁶ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/93.

¹³⁴⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/312.

¹³⁴⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/321.

¹³⁴⁹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/466.

¹³⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/391.

¹³⁵¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/408-410.

¹³⁵² Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/174.

¹³⁵³ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/51.

¹³⁵⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/60.

¹³⁵⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/411.

¹³⁵⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/72.

¹³⁵⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/10.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
208.	Yûnus	19	مِنْ رَبِّكَ	كَلِمَةً	Mübtedâ	Merfû'
209.	Yûnus	20	مِنْ رَبِّهِ ¹³⁵⁸	آيَةً	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
210.	Yûnus	27	مِنْ اللَّيْلِ ¹³⁵⁹	قِطْعًا	Mefûlün bih	Mansûb
211.	Yûnus	45	مِنْ النَّهَارِ ¹³⁶⁰	سَاعَةً	Zaman Zarfı	Mansûb
212.	Yûnus	57	مِنْ رَبِّكُمْ	مَوْعِظَةً	Fâil	Merfû'
213.	Yûnus	83	مِنْ قَوْمِهِ ¹³⁶¹	ذَرِيَّةً	Fâil	Merfû'
214.	Yûnus	92	مِنْ النَّاسِ ¹³⁶²	كَثِيرًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
215.	Yûnus	104	مِنْ دِينِي ¹³⁶³	شَكٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
216.	Hûd	1	مِنْ لَدُنْ ¹³⁶⁴	كِتَابٍ	Haber	Merfû'
217.	Hûd	17	مِنْ رَبِّهِ	بَيِّنَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
218.	Hûd	17	مِنْهُ	شَاهِدٌ	Fâil	Merfû'
219.	Hûd	17	مِنْهُ ¹³⁶⁵	مِرْيَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
220.	Hûd	28	مِنْ رَبِّي	بَيِّنَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
221.	Hûd	28	مِنْ عِنْدِهِ ¹³⁶⁶	رَحْمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
222.	Hûd	38	مِنْ قَوْمِهِ ¹³⁶⁷	مَلَأَ	Fâil	Merfû'
223.	Hûd	48	مِنَّا	سَلَامٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
224.	Hûd	48	مِمَّنْ ¹³⁶⁸	أَمٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
225.	Hûd	58,66	مِنَّا ¹³⁶⁹	رَحْمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
226.	Hûd	62	مِمَّا ¹³⁷⁰	شَكٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
227.	Hûd	81	مِنْ اللَّيْلِ	قِطْعٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
228.	Hûd	82	مِنْ سَجِيلٍ ¹³⁷¹	جَارَةً	Mefûlün bih	Mansûb
229.	Hûd	94	مِنَّا ¹³⁷²	رَحْمَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
230.	Hûd	109	مِمَّا	مِرْيَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
231.	Hûd	110	مِنْهُ ¹³⁷³	شَكٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
232.	Hûd	114	مِنْ اللَّيْلِ	زُلْفًا	Zaman Zarfı	Mansûb
233.	Hûd	116	مِنْ قَبْلِكُمْ ¹³⁷⁴	الْقُرُونِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
234.	Hûd	116	مِمَّنْ ¹³⁷⁵	قَلِيلًا	Müstesnâ	Mansûb
235.	Hûd	120	مِنْ أَنْبَاءِ ¹³⁷⁶	كُلًّا	Mefûlün bih	Mansûb

¹³⁵⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/98-99.

¹³⁵⁹ Ebü'l-Bekâ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/673.

¹³⁶⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/136.

¹³⁶¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/179.

¹³⁶² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/111.

¹³⁶³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/44.

¹³⁶⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/688; Şâfi, *el-Cedvel*, 11/213.

¹³⁶⁵ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/329.

¹³⁶⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/161.

¹³⁶⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/173.

¹³⁶⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 12/280.

¹³⁶⁹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/62-64.

¹³⁷⁰ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/389.

¹³⁷¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/67-68.

¹³⁷² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/71; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/420.

¹³⁷³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/247-249.

¹³⁷⁴ Burada mevsûf olan الْقُرُونِ lafzı cins ifade eden آل ile lafzen ma'rife olmakla beraber mânen nekredir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 12/367. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 12/367.

¹³⁷⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/255.

¹³⁷⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/719.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
236.	Yûsuf	10	1377 مِنْهُمْ	قَائِلٌ	Fâil	Merfû'
237.	Yûsuf	31	1378 مِنْهُمْ	وَاحِدَةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
238.	Yûsuf	42	1379 مِنْهُمَا	نَاجٍ	Enne'nin Haberi	Merfû'
239.	Yûsuf	59	1380 مِنْ أَيْكُم	أَخ	Mecrûr İsim	Mecrûr
240.	Yûsuf	66	1381 مِنَ اللَّهِ	مَوْثِقًا	Mefûlün bih	Mansûb
241.	Yûsuf	101	1382 مِنَ الْمَلِكِ	عَظِيمًا	Mefûlün bih	Mansûb
242.	Yûsuf	107	1383 مِنْ عَذَابِ اللَّهِ	غَاشِيَةً	Fâil	Merfû'
243.	Yûsuf	109	1384 مِنْ أَهْلِ الْفَرَى	رَجَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
244.	Ra'd	4	1385 مِنْ أَغْنَابٍ	جَنَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
245.	Ra'd	7	1386 مِنْ رَبِّهِ	آيَةً	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
246.	Ra'd	10	1387 مِنْكُمْ	سَوَاءٌ	Mübtedâ	Merfû'
247.	Ra'd	11	1388 مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ	مُعَقِّبَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
248.	Ra'd	16	1389 مِنْ دُونِهِ	أَوْلِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
249.	Ra'd	27	1390 مِنْ رَبِّهِ	آيَةً	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
250.	Ra'd	33	1391 مِنَ الْقَوْلِ	ظَاهِرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
251.	Ra'd	38	1392 مِنْ قَبْلِكَ	رُسُلًا	Mefûlün bih	Mansûb
252.	İbrâhîm	2	1393 مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ	وَيْلٌ	Mübtedâ	Merfû'
253.	İbrâhîm	6	1394 مِنْ رَبِّكُمْ	بَلَاءٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
254.	İbrâhîm	9	1395 مِنْ دُونِكُمْ	شَكٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
255.	İbrâhîm	10	1396 مِنَ النَّاسِ	شَيْنًا	Mefûlün bih	Mansûb
256.	İbrâhîm	36	1397 مِنْ ذُرِّيَّتِي	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
257.	İbrâhîm	37,40	1398 مِنَ النَّاسِ	ذَرِيَّةً	Mefûlün bih	Mansûb
258.	İbrâhîm	37	1399 مِنَ السَّمَاءِ	أَفْقِدَةً	Mefûlün bih	Mansûb
259.	Hicr	14		بَابًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹³⁷⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/273.

¹³⁷⁸ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/480-481.

¹³⁷⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/733.

¹³⁸⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/16.

¹³⁸¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/746; Şâfi, *el-Cedvel*, 13/70.

¹³⁸² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/385.

¹³⁸³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/746.

¹³⁸⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/396-397.

¹³⁸⁵ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/112.

¹³⁸⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/402; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/90.

¹³⁸⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/754.

¹³⁸⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/108; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/108.

¹³⁸⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/125.

¹³⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/135.

¹³⁹¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/440.

¹³⁹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/762; Şâfi, *el-Cedvel*, 13/153.

¹³⁹³ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/159-160.

¹³⁹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/162.

¹³⁹⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/764; Şâfi, *el-Cedvel*, 13/164.

¹³⁹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/46.

¹³⁹⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/771; Şâfi, *el-Cedvel*, 13/198.

¹³⁹⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/134.

¹³⁹⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/69.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
260.	Hicr	19	مِنْ كُلِّ ¹⁴⁰⁰	ضُرُوبًا	Mefûlün bih	Mansûb
261.	Hicr	26,28,33	مِنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ¹⁴⁰¹	صَلْصَالٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
262.	Hicr	28	مِنْ صَلْصَالٍ ¹⁴⁰²	بَشَرًا	Mefûlün bih	Mansûb
263.	Hicr	29	مِنْ رُوحٍ ¹⁴⁰³	رُوحًا	Mefûlün bih	Mansûb
264.	Hicr	65	مِنْ اللَّيْلِ ¹⁴⁰⁴	قِطْعٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
265.	Hicr	74	مِنْ سَجِيلٍ ¹⁴⁰⁵	جَارَةً	Mefûlün bih	Mansûb
266.	Hicr	87	مِنْ الْمَنَانِي ¹⁴⁰⁶	سَبْعًا	Mefûlün bih	Mansûb
267.	Nahl	54	مِنْكُمْ ¹⁴⁰⁷	فَرِيقٍ	Mübtedâ	Merfû'
268.	Nahl	56	مِمَّا ¹⁴⁰⁸	نَصِيبًا	Mefûlün bih	Mansûb
269.	Nahl	63	مِنْ قَبْلِكَ ¹⁴⁰⁹	أَمٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
270.	Nahl	73	مِنْ السَّمَاوَاتِ ¹⁴¹⁰	رِزْقًا	Mefûlün bih	Mansûb
271.	Nahl	89	مِنْ أَنْفُسِهِمْ ¹⁴¹¹	شَهِيدًا	Mefûlün bih	Mansûb
272.	Nahl	106	مِنْ اللَّهِ ¹⁴¹²	عَضْبٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
273.	Nahl	113	مِنْهُمْ	رَسُولٍ	Fâil	Merfû'
274.	Nahl	127	مِمَّا ¹⁴¹³	ضَبَقٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
275.	İsra	12	مِنْ رَبِّكُمْ ¹⁴¹⁴	فَضْلًا	Mefûlün bih	Mansûb
276.	İsra	28	مِنْ رَبِّكَ ¹⁴¹⁵	رَحْمَةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
277.	İsra	51	مِمَّا ¹⁴¹⁶	خُلُقًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
278.	İsra	69	مِنْ الرِّيحِ ¹⁴¹⁷	قَاصِفًا	Mefûlün bih	Mansûb
279.	İsra	70	مِمَّنْ ¹⁴¹⁸	كَثِيرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
280.	İsra	87	مِنْ رَبِّكَ ¹⁴¹⁹	رَحْمَةً	Müstesnâ	Mansûb
281.	İsra	91	مِنْ نَخِيلٍ	جَنَّةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
282.	İsra	93	مِنْ زُخْرَفٍ ¹⁴²⁰	بَيْتٍ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
283.	İsra	97	مِنْ دُونِهِ ¹⁴²¹	أَوْلِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁴⁰⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/779; Şâfi, *el-Cedvel*, 14/229.

¹⁴⁰¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/780; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/142-143.

¹⁴⁰² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/142.

¹⁴⁰³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/142; Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 6/78.

¹⁴⁰⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/257.

¹⁴⁰⁵ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 5/255.

¹⁴⁰⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 6/107.

¹⁴⁰⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/163.

¹⁴⁰⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/163.

¹⁴⁰⁹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/163.

¹⁴¹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/355.

¹⁴¹¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/172.

¹⁴¹² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/176.

¹⁴¹³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/181.

¹⁴¹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 15/19.

¹⁴¹⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/818.

¹⁴¹⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 15/62.

¹⁴¹⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 6/304.

¹⁴¹⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 6/305.

¹⁴¹⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 15/107.

¹⁴²⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/203.

¹⁴²¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 15/118.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
284.	İsra	111	مِنَ الذُّلِّ ¹⁴²²	وَلِيٍّ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
285.	Kehf	2	مِنَ لَّدُنْهُ ¹⁴²³	بِأَسَا	Mefûlün bih	Mansûb
286.	Kehf	17	مِنْهُ ¹⁴²⁴	فَجَوَّة	Mecrûr İsim	Mecrûr
287.	Kehf	19	مِنْهُمْ	قَائِلٌ	Fâil	Merfû'
288.	Kehf	19	مِنْهُ ¹⁴²⁵	رَزَقٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
289.	Kehf	31	مِنْ أَسَاوِرَ ¹⁴²⁶	شَيْئًا	Mefûlün bih	Mansûb
290.	Kehf	31	مِنْ ذَهَبٍ ¹⁴²⁷	أَسَاوِرَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
291.	Kehf	31	مِنْ سُنْدُسٍ ¹⁴²⁸	ثِيَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
292.	Kehf	32	مِنْ أَغْنَابٍ ¹⁴²⁹	جَنَّتَيْنِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
293.	Kehf	40	مِنَ السَّمَاءِ ¹⁴³⁰	حُسْبَانًا	Mefûlün bih	Mansûb
294.	Kehf	50	مِنْ ثَوْنِي ¹⁴³¹	أُولِيَاءَ	Mefûlün bih	Mansûb
295.	Kehf	54	مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ¹⁴³²	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
296.	Kehf	65	مِنْ عِبَادِنَا	عَبْدًا	Mefûlün bih	Mansûb
297.	Kehf	65	مِنْ عِبْدِنَا ¹⁴³³	رَحْمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
298.	Kehf	82	مِنْ رَبِّكَ ¹⁴³⁴	رَحْمَةً	Mefûlün li-eclih	Mansûb
299.	Kehf	98	مِنْ رَبِّي ¹⁴³⁵	رَحْمَةً	Haber	Merfû'
300.	Meryem	13	مِنْ لَّدُنَّا ¹⁴³⁶	حَنَانًا	Mefûlün bih	Mansûb
301.	Meryem	21	مِنَّا ¹⁴³⁷	رَحْمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
302.	Meryem	45	مِنَ الرَّحْمَنِ ¹⁴³⁸	عَذَابٌ	Fâil	Merfû'
303.	Tâhâ	22	مِنْ غَيْرِ سُوءٍ ¹⁴³⁹	بَيِّضَاءَ	Hal	Mansûb
304.	Tâhâ	27	مِنْ لِّسَانِي ¹⁴⁴⁰	عَفْوَ	Mefûlün bih	Mansûb
305.	Tâhâ	29	مِنْ أَهْلِي ¹⁴⁴¹	وَزِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
306.	Tâhâ	39	مِنِّي ¹⁴⁴²	مَحَبَّةً	Mefûlün bih	Mansûb
307.	Tâhâ	47	مِنْ رَبِّكَ ¹⁴⁴³	آيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
308.	Tâhâ	53	مِنْ نَبَاتٍ	أَرْوَاجًا	Mefûlün bih	Mansûb
309.	Tâhâ	86	مِنْ رَبِّكُمْ	غَضَبٌ	Fâil	Merfû'

¹⁴²² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/343.

¹⁴²³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/345.

¹⁴²⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/359.

¹⁴²⁵ Şâfi, el-Cedvel, 15/159; Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/213.

¹⁴²⁶ Şâfi, el-Cedvel, 15/180; 'Ukberî, et-Tibyân, 2/846.

¹⁴²⁷ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/846.

¹⁴²⁸ Şâfi, el-Cedvel, 15/180.

¹⁴²⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/381.

¹⁴³⁰ Şâfi, el-Cedvel, 15/190.

¹⁴³¹ Şâfi, el-Cedvel, 15/204.

¹⁴³² 'Ukberî, et-Tibyân, 2/852; Şâfi, el-Cedvel, 15/209.

¹⁴³³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/415-416.

¹⁴³⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/429-430.

¹⁴³⁵ Dervîş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6/30.

¹⁴³⁶ Şâfi, el-Cedvel, 16/280.

¹⁴³⁷ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/239.

¹⁴³⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/37.

¹⁴³⁹ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/889.

¹⁴⁴⁰ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/889.

¹⁴⁴¹ Şâfi, el-Cedvel, 16/323.

¹⁴⁴² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/94.

¹⁴⁴³ Şâfi, el-Cedvel, 16/374.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
310.	Tâhâ	87	1444 مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ	أُوزَارًا	Mefûlün bih	Mansûb
311.	Tâhâ	96	1445 مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ	فَقَبْضَةً	Mefûlün bih	Mansûb
312.	Tâhâ	112	1446 مِنَ الصَّالِحَاتِ	شَيْئًا	Mefûlün bih	Mansûb
313.	Tâhâ	113	1447 مِنَ الْوَعِيدِ	نَوْعًا	Mefûlün bih	Mansûb
314.	Tâhâ	128	1448 مِنَ الْقُرُونِ	قَرْنًا	Temyîz	Mansûb
315.	Tâhâ	131	1449 مِنْهُمْ	أَزْوَاجًا	Mefûlün bih	Mansûb
316.	Tâhâ	133	1450 مِنْ رَبِّهِ	آيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
317.	Tâhâ	134	1451 مِنْ قَبْلِهِ	عَذَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
318.	Enbiyâ	2	1452 مِنْ رَبِّهِمْ	ذِكْرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
319.	Enbiyâ	21	1453 مِنَ الْأَرْضِ	آلِهَةً	Mefûlün bih	Mansûb
320.	Enbiyâ	29	1454 مِنْ دُونِهِ	إِلَهٌ	İnne'nin Haberî	Merfû'
321.	Enbiyâ	34	1455 مِنْ قَبْلِكَ	بَشَرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
322.	Enbiyâ	46	1456 مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ	نَفْخَةً	Fâil	Merfû'
323.	Enbiyâ	47	1457 مِنْ خَرَدَلٍ	حَبَّةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
324.	Enbiyâ	84	1458 مِنْ عِنْدِنَا	رَحْمَةً	Mefûlün li- eclih	Mansûb
325.	Enbiyâ	94	1459 مِنَ الصَّالِحَاتِ	عَمَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
326.	Hac	5	1460 مِنَ النَّعْتِ	رَيْبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
327.	Hac	18	1461 مِنَ النَّاسِ	كَثِيرٌ	Mübtedâ	Merfû'
328.	Hac	19	1462 مِنْ نَارٍ	ثِيَابٌ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
329.	Hac	21	1463 مِنْ حَدِيدٍ	مَقَامِغٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
330.	Hac	23	1464 مِنْ أَسَاوِرَ	حَلِيًّا	Mefûlün bih	Mansûb
331.	Hac	23	1465 مِنْ ذَهَبٍ	أَسَاوِرَ	Mefûlün bih	Mansûb Mahallen
332.	Hac	47	1466 مِمَّا تَعْدُونَ	سَنَةً	Muzâfun	Mecrûr

¹⁴⁴⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/268.

¹⁴⁴⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/414.

¹⁴⁴⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/427; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/159.

¹⁴⁴⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/428.

¹⁴⁴⁸ مِنْ الْقُرُونِ şibih cümlesi burada mahzûf temyizî sıfatıdır. Takdîri قَرْنًا kelimesidir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/908; Şâfi, *el-Cedvel*, 16/440; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/277.

¹⁴⁴⁹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/277.

¹⁴⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 16/446.

¹⁴⁵¹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/270.

¹⁴⁵² ذِكْرٍ lafzen mecrûr mahallen merfû' fâil. Şâfi, *el-Cedvel*, 17/3; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/280.

¹⁴⁵³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/200.

¹⁴⁵⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 17/22.

¹⁴⁵⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/211.

¹⁴⁵⁶ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/320.

¹⁴⁵⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/288.

¹⁴⁵⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/252.

¹⁴⁵⁹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/361; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/260.

¹⁴⁶⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/933.

¹⁴⁶¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/295; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/414; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/100.

¹⁴⁶² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/307.

¹⁴⁶³ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/415.

¹⁴⁶⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/938; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/104.

¹⁴⁶⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/938; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/104.

¹⁴⁶⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 17/126.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
					İleyh	
333.	Hac	55	مِنْهُ ¹⁴⁶⁷	مِرْيَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
334.	Mü'minûn	12	مِنْ طِينٍ ¹⁴⁶⁸	سُلَالَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
335.	Mü'minûn	19	مِنْ تَحِيلٍ ¹⁴⁶⁹	جَنَابٍ	Mefûlün bih	Mansûb
336.	Mü'minûn	32	مِنْهُمْ ¹⁴⁷⁰	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
337.	Mü'minûn	63	مِنْ هَذَا	عَمْرَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
338.	Mü'minûn	63	مِنْ دُونِ ذَلِكَ ¹⁴⁷¹	أَعْمَالٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
339.	Mü'minûn	109	مِنْ عِبَادِي ¹⁴⁷²	فَرِيقٍ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
340.	Nûr	2	مِنْهُمَا	وَاحِدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
341.	Nûr	2	مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ¹⁴⁷³	طَائِفَةٍ	Fâil	Merfû'
342.	Nûr	11	مِنْكُمْ ¹⁴⁷⁴	عَصَبَةٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'
343.	Nûr	11	مِنْهُمْ ¹⁴⁷⁵	أَمْرِي	Muzâfun İleyh	Mecrûr
344.	Nûr	34	مِنَ الَّذِينَ	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
345.	Nûr	47	مِنْهُمْ ¹⁴⁷⁶	فَرِيقٍ	Fâil	Merfû'
346.	Nûr	48	مِنْهُمْ ¹⁴⁷⁷	فَرِيقٍ	Mübtedâ	Merfû'
347.	Nûr	61	مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ¹⁴⁷⁸	تَحِيَّةٍ	Mefûlün Mutlak	Mansûb
348.	Furkân	20	مِنَ الْمُرْسَلِينَ ¹⁴⁷⁹	عَدَدًا	Mefûlün bih	Mansûb
349.	Furkân	31	مِنَ الْمُجْرِمِينَ ¹⁴⁸⁰	عَدُوًّا	Mefûlün bih	Mansûb
350.	Şuarâ	5	مِنَ الرَّحْمَنِ ¹⁴⁸¹	ذِكْرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
351.	Şuarâ	168	مِنَ الْقَالِينَ ¹⁴⁸²	قَالَ	İnne'nin Haberi	Merfû'
352.	Şuarâ	187	مِنَ السَّمَاءِ ¹⁴⁸³	كَسَفًا	Mefûlün bih	Mansûb
353.	Neml	15	مِنْ عِبَادِهِ ¹⁴⁸⁴	كَثِيرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
354.	Neml	39	مِنَ الْجِنِّ	عَفْرِيتٍ	Fâil	Merfû'
355.	Neml	40	مِنَ الْكِتَابِ ¹⁴⁸⁵	عِلْمٍ	Mübtedâ	Merfû'

¹⁴⁶⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/316-317.

¹⁴⁶⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/366-367.

¹⁴⁶⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/165.

¹⁴⁷⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/329.

¹⁴⁷¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/404.

¹⁴⁷² Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/551.

¹⁴⁷³ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/224.

¹⁴⁷⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/966.

¹⁴⁷⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/15.

¹⁴⁷⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/630.

¹⁴⁷⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/65.

¹⁴⁷⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/84-85.

¹⁴⁷⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/111. mahzûf mefûlün sıfatıdır. Takdîri عَدَدًا , أَحَدًا veya رَجُلًا ismidir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 18/318;

Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/111.

¹⁴⁸⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 19/14.

¹⁴⁸¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1000.

¹⁴⁸² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/245.

¹⁴⁸³ Şâfi, *el-Cedvel*, 19/147; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/279.

¹⁴⁸⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 19/147; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/279.

¹⁴⁸⁵ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/406-407.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
356.	Neml	44	1486 مِنْ قَوَارِيرَ	صَرَخَ	İnne'nin Haberî	Merfû'
357.	Neml	66	1487 مِنْهَا	شَكَى	Mecrûr İsim	Mecrûr
358.	Neml	70	1488 مِمَّا	ضَبِقَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
359.	Neml	82	1489 مِنْ الْأَرْضِ	دَابَّةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
360.	Neml	83	1490 مِمَّنْ	فَوَجَأَ	Mefûlün bih	Mansûb
361.	Kasas	3	1491 مِنْ نَبَا مُوسَى	شَيْئًا	Mefûlün bih	Mansûb
362.	Kasas	4	1492 مِنْهُمْ	طَائِفَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
363.	Kasas	15	1493 مِنْ أَهْلِهَا	غَفَلَةٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
364.	Kasas	20	1494 مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ	رَجُلٌ	Fâil	Merfû'
365.	Kasas	29	1495 مِنَ النَّارِ	جَذْوَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
366.	Kasas	32	1496 مِنْ رَبِّكَ	بُرْهَانَانِ	Haber	Merfû'
367.	Kasas	46	1497 مِنْ رَبِّكَ	رَحْمَةً	Mefûlün Mutlak	Mansûb
368.	Kasas	46	1497 مِنْ قَبْلِكَ	نَذِيرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
369.	Kasas	49	1498 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ	كِتَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
370.	Kasas	50	1499 مِنَ اللَّهِ	هُدًى	Muzâfun İleyh	Mecrûr
371.	Kasas	57	1500 مِنْ لَدُنَّا	رِزْقًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
372.	Kasas	86	1501 مِنْ رَبِّكَ	رَحْمَةً	Mefûlün li- eclih	Mansûb
373.	Ankebût	10	1502 مِنْ رَبِّكَ	نَصْرٌ	Fâil	Merfû'
374.	Ankebût	18	1503 مِنْ قَبْلِكُمْ	أَمٌّ	Fâil	Merfû'
375.	Ankebût	28	1504 مِنَ الْعَالَمِينَ	أَحَدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
376.	Ankebût	50	1505 مِنْ رَبِّي	آيَاتٍ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
377.	Rûm	7	1506 مِنَ الْحَيَاةِ	ظَاهِرًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁴⁸⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/311.

¹⁴⁸⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 19/201.

¹⁴⁸⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 7/245.

¹⁴⁸⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/343; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/416.

¹⁴⁹⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/344.

¹⁴⁹¹ Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1016; Şâfi, *el-Cedvel*, 20/221; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/420.

¹⁴⁹² Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/420.

¹⁴⁹³ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 7/291.

¹⁴⁹⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/425.

¹⁴⁹⁵ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/428.

¹⁴⁹⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 7/321.

¹⁴⁹⁷ نَذِير ismi mahallen merfû' fâil. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/433; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/410-411.

¹⁴⁹⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 7/348.

¹⁴⁹⁹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/434.

¹⁵⁰⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/426.

¹⁵⁰¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/462; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/445.

¹⁵⁰² Şâfi, *el-Cedvel*, 20/315.

¹⁵⁰³ Şâfi, *el-Cedvel*, 20/321.

¹⁵⁰⁴ أَحَد ismi mahallen merfû' fâil. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/452.

¹⁵⁰⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/58-59.

¹⁵⁰⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/83.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
378.	Rûm	8	1507 مِنْ النَّاسِ	كَثِيرًا	İnne'nin Haberî	Mansûb
379.	Rûm	25	1508 مِنْ الْأَرْضِ	دَعْوَةً	Mefûlün Mutlak	Mansûb
380.	Rûm	28	1509 مِنْ أَنْفُسِكُمْ	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
381.	Rûm	33	1510 مِنْهُمْ	قَرِيبٌ	Mübtedâ	Merfû'
382.	Lokman	5	1511 مِنْ رَبِّهِمْ	هُدًى	Mecrûr İsim	Mecrûr
383.	Lokman	16	1512 مِنْ خَرَدَلٍ	حَبَّةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
384.	Secde	3	1513 مِنْ قَبْلِكَ	نَذِيرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
385.	Secde	5	1514 مِمَّا	سَنَةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
386.	Secde	8	1515 مِنْ مَاءٍ	سَلَالَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
387.	Secde	23	1516 مِنْ لِقَائِهِ	مَرِيَّةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
388.	Ahzab	13	1517 مِنْهُمْ	طَائِفَةً	Fâil	Merfû'
389.	Ahzab	13	1517 مِنْهُمْ	قَرِيبٌ	Fâil	Merfû'
390.	Ahzab	32	1518 مِنَ النِّسَاءِ	أَحَدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
391.	Ahzab	40	1519 مِنْ رَجَالِكُمْ	أَحَدٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
392.	Ahzab	68	1520 مِنَ الْعَذَابِ	ضِعْفَيْنِ	Mefûlün bih	Mansûb
393.	Sebe'	5	1521 مِنْ رَجَزٍ	عَذَابٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
394.	Sebe'	9	1522 مِنَ السَّمَاءِ	كِسْفًا	Mefûlün bih	Mansûb
395.	Sebe'	13	1522 مِنْ عِبَادِي	قَلِيلٌ	Haber	Merfû'
396.	Sebe'	16	1523 مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ	شَيْءٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
397.	Sebe'	20	1524 مِنَ الْمُؤْمِنِينَ	قَرِيبًا	Müstesnâ	Mansûb
398.	Fâtır	4	1525 مِنْ قَبْلِكَ	رُسُلٌ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
399.	Fâtır	33	1526 مِنْ ذَهَبٍ	أَسَاوِرَ	Mefûlün bih	Mansûb
400.	Fâtır	40	1527 مِنْهُ	بَيِّنَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹⁵⁰⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 21/27.

¹⁵⁰⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/14-15.

¹⁵⁰⁹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 7/497.

¹⁵¹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 21/44.

¹⁵¹¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/144.

¹⁵¹² Şâfi, *el-Cedvel*, 21/84.

¹⁵¹³ نَذِير ismi mahallen merfû' fâil. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/34; Şâfi, *el-Cedvel*, 21/104.

¹⁵¹⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1047.

¹⁵¹⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/189.

¹⁵¹⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/205.

¹⁵¹⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/44.

¹⁵¹⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/158.

¹⁵¹⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/168; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/265.

¹⁵²⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/301.

¹⁵²¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1063; Şâfi, *el-Cedvel*, 22/202.

¹⁵²² Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/75.

¹⁵²³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/66.

¹⁵²⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/67.

¹⁵²⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/377.

¹⁵²⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/275.

¹⁵²⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/85; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/164-165.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
401.	Yâsin	28	1528 مِنْ السَّمَاءِ	جُنْدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
402.	Yâsin	34	1529 مِنْ نَحِيلٍ	جَنَابٍ	Mefûlün bih	Mansûb
403.	Yâsin	44	1530 مِنْآ	رَحْمَةً	Mefûlün li-eclih	Mansûb
404.	Yâsin	46	1531 مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ	آيَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
405.	Yâsin	58	1532 مِنْ رَبِّ	قَوْلًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
406.	Sâffât	45	1533 مِنْ مَّعِينٍ	كَاسٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
407.	Sâffât	51	1534 مِنْهُمْ	قَائِلٍ	Fâil	Merfû'
408.	Sâffât	79	1535 مِنْ اللَّهِ	سَلَامٌ	Mübtedâ	Merfû'
409.	Sâffât	100	1536 مِنَ الصَّالِحِينَ	صَالِحًا	Mefûlün bih	Mansûb
410.	Sâffât	146	1537 مِنْ يَقْطِينٍ	شَجَرَةً	Mefûlün bih	Mansûb
411.	Sâffât	168	1538 مِنَ الْأُولَئِينَ	ذِكْرًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
412.	Sâd	4	1539 مِنْهُمْ	مُنْذِرٌ	Fâil	Merfû'
413.	Sâd	11	1540 مِنَ الْأَخْرَابِ	جُنْدٌ	Mübtedâ	Merfû'
414.	Sâd	24	1541 مِنَ الْخُلَاطَاءِ	كَثِيرًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
415.	Sâd	35	1542 مِنْ بَغْدِي	أَحَدٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
416.	Sâd	58	1542 مِنْ شَكْلِهِ	آخَرُ	Haber	Merfû'
417.	Sâd	71	1543 مِنْ طِينٍ	بَشْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
418.	Zümer	6	1544 مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ	خُلُقًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
419.	Zümer	16	1545 مِنَ النَّارِ	ظِلٌّ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
420.	Zümer	22	1546 مِنْ رَبِّي	نُورٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
421.	Zümer	27	1547 مِنْ كُلِّ مَثَلٍ	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁵²⁸ mevsûfu, lafzen mecrûr mahallen mansûb mefûlün bih. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 23/6; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'an*, 3/91.

¹⁵²⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/8-9.

¹⁵³⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/458; Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/205-206; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'an*, 3/94.

¹⁵³¹ آيَةٍ ismi lafzen mecrûr mahallen merfû' fâil. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'an*, 3/94.

¹⁵³² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1084.

¹⁵³³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1089.

¹⁵³⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/58.

¹⁵³⁵ Âyette mana itibariyle سَلَامٌ kelimesi mevsûf olup sıfat (mahzûf) takdîren مِنْ اللَّهِ câr-mecrûrudur. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/39.

¹⁵³⁶ Burada مِنَ الصَّالِحِينَ şibih cümlesi mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren صَالِحًا , وَلَدًا veya بَشَرًا dir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 23/74; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/47; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'an*, 3/111.

¹⁵³⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/86; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/65.

¹⁵³⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/75.

¹⁵³⁹ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/327.

¹⁵⁴⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1098.

¹⁵⁴¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/111.

¹⁵⁴² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/123.

¹⁵⁴³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1107.

¹⁵⁴⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/153.

¹⁵⁴⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1110.

¹⁵⁴⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/168-169; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'an*, 3/136.

¹⁵⁴⁷ Burada مِنْ كُلِّ مَثَلٍ şibih cümlesi mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren مَثَلًا lafzıdır. Bk. Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/413; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/175.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
422.	Zümer	49	مِنَ 1548	نِعْمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
423.	Mü'min	34	مِمَّا 1549	شَكَكَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
424.	Mü'min	47	مِنَ النَّارِ	نَصِيْبًا	Mefûlün bih	Mansûb
425.	Mü'min	49	مِنَ الْعَذَابِ 1550	يَوْمًا	Zaman Zarfı	Mansûb
426.	Mü'min	78	مِنْ قَبْلِكَ 1551	رُسُلًا	Mefûlün bih	Mansûb
427.	Fussilet	2	مِنَ الرَّحْمَنِ 1552	تَنْزِيلٌ	Haber	Merfû'
428.	Fussilet	10	مِنْ فَوْقِهَا 1553	رَوَاسِي	Mefûlün bih	Mansûb
429.	Fussilet	22	مِمَّا 1554	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
430.	Fussilet	32	مِنْ غَفُورٍ 1555	نُزُلًا	Hal	Mansûb
431.	Fussilet	45	مِنْهُ 1556	شَكَكَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
432.	Fussilet	50	مِنَّا 1557	رَحْمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
433.	Fussilet	54	مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ 1558	مِرْيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
434.	Şûrâ	14	مِنْ رَبِّكَ	كَلِمَةً	Mübtedâ	Merfû'
435.	Şûrâ	14	مِنْهُ 1559	شَكَكَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
436.	Şûrâ	44	مِنْ بَعْدِهِ 1560	وَلِي	Mecrûr İsim	Mecrûr
437.	Şûrâ	52	مِنْ أَمْرِنَا 1561	رُوحًا	Mefûlün bih	Mansûb
438.	Zuhruf	21	مِنْ قَبْلِهِ 1562	كِتَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
439.	Zuhruf	31	مِنَ الْقُرَيْنَيْنِ 1563	رَجُلٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
440.	Zuhruf	33	مِنْ فِصَّةٍ 1564	سُقْفًا	Mefûlün bih	Mansûb
441.	Zuhruf	53	مِنْ ذَهَبٍ 1565	أَسْوَرَةً	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
442.	Zuhruf	71	مِنْ ذَهَبٍ 1566	صَحَافٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
443.	Duhan	5	مِنْ عَيْنِنَا 1567	أَمْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
444.	Duhan	6	مِنْ رَبِّكَ 1568	رَحْمَةً	Mefûlün Leh	Mansûb
445.	Duhan	53	مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ 1569	ثِيَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
446.	Câsiye	11	مِنْ رَجْزٍ 1570	عَذَابٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'

¹⁵⁴⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 24/195.

¹⁵⁴⁹ Derviş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/484.

¹⁵⁵⁰ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/159-160.

¹⁵⁵¹ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/165.

¹⁵⁵² Şâfi, *el-Cedvel*, 24/285; Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 10/309.

¹⁵⁵³ Derviş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/535.

¹⁵⁵⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 24/300.

¹⁵⁵⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1127.

¹⁵⁵⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/6.

¹⁵⁵⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/11.

¹⁵⁵⁸ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/180.

¹⁵⁵⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/26.

¹⁵⁶⁰ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 10/411.

¹⁵⁶¹ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 10/420.

¹⁵⁶² Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/196.

¹⁵⁶³ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 10/445.

¹⁵⁶⁴ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 10/448.

¹⁵⁶⁵ Derviş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/95.

¹⁵⁶⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/106.

¹⁵⁶⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1144; Şâfi, *el-Cedvel*, 25/118.

¹⁵⁶⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/118.

¹⁵⁶⁹ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 10/516; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/212.

¹⁵⁷⁰ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 11/13.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
447.	Câsiye	13	مِنْهُ ¹⁵⁷¹	جَمِيعًا	Hal	Mansûb
448.	Câsiye	17	مِنْ الْأَمْرِ ¹⁵⁷²	بَيِّنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
449.	Câsiye	18	مِنْ الْأَمْرِ ¹⁵⁷³	شَرِيعَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
450.	Ahkâf	4	مِنْ قَبْلِ ¹⁵⁷⁴	كِتَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
451.	Ahkâf	4	مِنْ عِلْمٍ ¹⁵⁷⁵	أَثَارَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
452.	Ahkâf	9	مِنْ الرُّسُلِ ¹⁵⁷⁶	بِدْعًا	Kâne'nin Haberî	Mansûb
453.	Ahkâf	10	مِنْ بَيِّنٍ ¹⁵⁷⁷	شَاهِدٌ	Fâil	Merfû'
454.	Ahkâf	19	مِمَّا ¹⁵⁷⁸	دَرَجَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
455.	Ahkâf	29	مِنْ الْجَنِّ ¹⁵⁷⁹	نَقَرًا	Mefûlün bih	Mansûb
456.	Ahkâf	35	مِنْ نَهَارٍ ¹⁵⁸⁰	سَاعَةً	Mefûlün bih	Mansûb
457.	Muhammed	14	مِنْ رَبِّهِ	بَيِّنَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
458.	Muhammed	15	مِنْ مَاءٍ	أَنْهَارٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
459.	Muhammed	15	مِنْ لَبَنٍ	أَنْهَارٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
460.	Muhammed	15	مِنْ خَمْرٍ	أَنْهَارٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
461.	Muhammed	15	مِنْ عَسَلٍ	أَنْهَارٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
462.	Muhammed	15	مِنْ كُلِّ	ثَمَرٍ	Mübtedâ	Merfû'
463.	Muhammed	15	مِنْ رَبِّهِمْ ¹⁵⁸¹	مَغْفِرَةً	Mübtedâ	Merfû'
464.	Fetih	29	مِنْ اللَّهِ ¹⁵⁸²	فَضْلًا	Mefûlün bih	Mansûb
465.	Hucûrat	7	مِنْ الْأَمْرِ	كَثِيرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
466.	Hucûrat	8	مِنْ اللَّهِ ¹⁵⁸³	فَضْلًا	Mefûlün li- eclih	Mansûb
467.	Hucûrat	9	مِنْ الْمُؤْمِنِينَ ¹⁵⁸⁴	طَائِفَتَانِ	Fâil	Merfû'
468.	Hucûrat	12	مِنْ الظَّنِّ ¹⁵⁸⁵	كَثِيرًا	Mefûlün bih	Mansûb
469.	Kâf	2	مِنْهُمْ ¹⁵⁸⁶	مُنْذِرٌ	Fâil	Merfû'
470.	Kâf	15	مِنْ خَلْقٍ ¹⁵⁸⁷	لَبْسٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
471.	Zâriyât	17	مِنْ اللَّيْلِ ¹⁵⁸⁸	قَلِيلًا	Zaman Zarfı	Mansûb

¹⁵⁷¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1151; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/216-217.

¹⁵⁷² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/16.

¹⁵⁷³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/17.

¹⁵⁷⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/168.

¹⁵⁷⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/38.

¹⁵⁷⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/173.

¹⁵⁷⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/44.

¹⁵⁷⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/226.

¹⁵⁷⁹ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/191.

¹⁵⁸⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/79.

¹⁵⁸¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/234-235; Âyette مِنْ كُلِّ câr-mecrûru mahzûf bir mübtedâya müteallık sıfat olup mevsûf takdîren ثَمَرٌ lafzıdır. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/97; Şâfi, *el-Cedvel*, 26/219.

¹⁵⁸² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/159.

¹⁵⁸³ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/263.

¹⁵⁸⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/252.

¹⁵⁸⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/175.

¹⁵⁸⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/299.

¹⁵⁸⁷ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/285.

¹⁵⁸⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/307-308.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
472.	Zâriyât	33	مِنْ طِينٍ	حِجَارَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
473.	Zâriyât	36	مِنْ الْمُسْلِمِينَ ¹⁵⁸⁹	بَيِّنَتْ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
474.	Tûr	22	مِمَّا ¹⁵⁹⁰	لَحْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
475.	Tûr	44	مِنْ السَّمَاءِ ¹⁵⁹¹	كِسْفًا	Mefûlün bih	Mansûb
476.	Necm	18	مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ ¹⁵⁹²	شَيْئًا	Mefûlün bih	Mansûb
477.	Necm	56	مِنْ النَّذْرِ الْأُولَى ¹⁵⁹³	نَذِيرٌ	Haber	Merfû'
478.	Kamer	24	مِمَّا ¹⁵⁹⁴	بَشَرًا	Mefûlün bih	Mansûb
479.	Rahmân	15	مِنْ نَارٍ ¹⁵⁹⁵	مَارِجٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
480.	Rahmân	35	مِنْ نَارٍ ¹⁵⁹⁶	شَوَاطِئَ	Nâibü'l-Fâil	Merfû'
481.	Vakıa	13	مِنْ الْأَوَّلِينَ	ثَلَاثَةٌ	Haber	Merfû'
482.	Vakıa	14	مِنْ الْآخِرِينَ	قَلِيلٌ	Haber	Merfû'
483.	Vakıa	18	مِنْ مَعِينٍ	كَأْسٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
484.	Vakıa	20	مِمَّا ¹⁵⁹⁷	فَاكِهَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
485.	Vakıa	39	مِنْ الْأَوَّلِينَ	ثَلَاثَةٌ	Haber	Merfû'
486.	Vakıa	40	مِنْ الْآخِرِينَ	ثَلَاثَةٌ	Haber	Merfû'
487.	Vakıa	43	مِنْ يَحْمُومٍ ¹⁵⁹⁸	ظِلٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
488.	Vakıa	52	مِنْ رَقُومٍ ¹⁵⁹⁹	شَجَرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
489.	Vakıa	80	مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ¹⁶⁰⁰	تَنْزِيلٍ	İnne'nin Haberî	Merfû'
490.	Vakıa	93	مِنْ حَمِيمٍ ¹⁶⁰¹	نُزُلٍ	Mübtedâ	Merfû'
491.	Hadîd	16	مِنْهُمْ ¹⁶⁰²	كَثِيرٌ	Mübtedâ	Merfû'
492.	Hadîd	20	مِنْ اللَّهِ ¹⁶⁰³	مَغْفِرَةٌ	Mübtedâ	Merfû'
493.	Hadîd	21	مِنْ رَبِّكُمْ ¹⁶⁰⁴	مَغْفِرَةٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
494.	Hadîd	26,27	مِنْهُمْ	كَثِيرٌ	Mübtedâ	Merfû'
495.	Hadîd	28	مِنْ رَحْمَتِهِ	كَفَلَيْنِ	Mefûlün bih	Mansûb
496.	Hadîd	29	مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ¹⁶⁰⁵	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
497.	Mücâdele	2	مِنْ الْقَوْلِ ¹⁶⁰⁶	مُنْكَرًا	Mefûlün bih	Mansûb
498.	Mücâdele	22	مِنْهُ ¹⁶⁰⁷	رُوحٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
499.	Haşr	8	مِنْ اللَّهِ	فَضْلًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁵⁸⁹ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/314-315.

¹⁵⁹⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/23-24.

¹⁵⁹¹ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/273.

¹⁵⁹² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1187; Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 11/276.

¹⁵⁹³ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 11/295.

¹⁵⁹⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1194.

¹⁵⁹⁵ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/291.

¹⁵⁹⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1200.

¹⁵⁹⁷ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/298-299.

¹⁵⁹⁸ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 11/357-358; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/301.

¹⁵⁹⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1205; Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/435-436.

¹⁶⁰⁰ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 11/371.

¹⁶⁰¹ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/450.

¹⁶⁰² Şâfi, *el-Cedvel*, 27/149.

¹⁶⁰³ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 9/469.

¹⁶⁰⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/154-155.

¹⁶⁰⁵ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/313-315.

¹⁶⁰⁶ Şâlih, *el-İrabü'l-Mufaşşal*, 11/420.

¹⁶⁰⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 28/187.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
500.	Haşr	9	مِمَّا ¹⁶⁰⁸	حَاجَةً	Mefûlün bih	Mansûb
501.	Mümtehhine	11	مِنْ أَرْوَاجِكُمْ ¹⁶⁰⁹	شَيْءٌ	Fâil	Merfû'
502.	Saff	13	مِنْ اللَّهِ	نَصْرٌ	Haber	Merfû'
503.	Saff	14	مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ¹⁶¹⁰	طَائِفَةٌ	Fâil	Merfû'
504.	Cuma	2	مِنْهُمْ	رَسُولًا	Mefûlün bih	Mansûb
505.	Cuma	3	مِنْهُمْ ¹⁶¹¹	آخَرِينَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
506.	Cuma	6	مِنْ دُونِ النَّاسِ ¹⁶¹²	أَوْلِيَاءُ	Enne'nin Haberî	Merfû'
507.	Tahrîm	10	مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ ¹⁶¹³	عَبْدِينَ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
508.	Meâric	38	مِنْهُمْ ¹⁶¹⁴	أَمْرِي	Muzâfun İleyh	Mecrûr
509.	Cin	1	مِنْ الْجِنَّ ¹⁶¹⁵	نَفَرٌ	Fâil	Merfû'
510.	Cin	6	مِنْ الْإِنْسِ	رَجَالٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
511.	Cin	6	مِنْ الْجِنَّ ¹⁶¹⁶	رَجَالٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
512.	Cin	23	مِنْ اللَّهِ ¹⁶¹⁷	بَلَاغًا	Müstesnâ	Mansûb
513.	Müddessir	52	مِنْهُمْ ¹⁶¹⁸	أَمْرِي	Muzâfun İleyh	Mecrûr
514.	Kıyâmet	37	مِنْ مَنِيَّ ¹⁶¹⁹	نُطْقَةً	Kâne'nin Haberî	Mansûb
515.	İnsân	1	مِنْ الدَّهْرِ ¹⁶²⁰	جِيئَ	Fâil	Merfû'
516.	İnsân	5	مِنْ كَأْسٍ ¹⁶²¹	خَمْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
517.	İnsân	15	مِنْ فِصَّةٍ	أَنْبِيَاءُ	Mecrûr İsim	Mecrûr
518.	İnsân	16	مِنْ فِصَّةٍ	قَوَارِيرًا	Bedel	Mansûb
519.	İnsân	21	مِنْ فِصَّةٍ ¹⁶²²	أَسَاوِرَ	Mefûlün bih	Mansûb
520.	Mürselât	31	مِنْ الْأَلْهَبِ	شَيْئًا	Mefûlün bih	Mansûb
521.	Mürselât	42	مِمَّا ¹⁶²³	فَوَاكِهَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
522.	Abese	37	مِنْهُمْ ¹⁶²⁴	أَمْرِي	Muzâfun İleyh	Mecrûr
523.	Beyyine	2	مِنْ اللَّهِ ¹⁶²⁵	رَسُولٌ	Bedel	Merfû'
524.	Fîl	4	مِنْ سِجِّيلٍ ¹⁶²⁶	حَجَارَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr

¹⁶⁰⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/456-460.

¹⁶⁰⁹ Şâfi, el-Cedvel, 28/225; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/494.

¹⁶¹⁰ Şâfi, el-Cedvel, 28/238-241.

¹⁶¹¹ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 3/341.

¹⁶¹² Şâfi, el-Cedvel, 28/246; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/10.

¹⁶¹³ Şâfi, el-Cedvel, 29/8-10; Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/80-83.

¹⁶¹⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/174.

¹⁶¹⁵ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 10/236.

¹⁶¹⁶ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 3/389.

¹⁶¹⁷ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/212.

¹⁶¹⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/253.

¹⁶¹⁹ Şâfi, el-Cedvel, 29/179.

¹⁶²⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/272.

¹⁶²¹ كَأْسٍ câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfat, mevsûf takdiren خَمْرًا veya مَاءٌ'dir. Bk. 'Ukberî, et-Tibyân, 2/1258; Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 3/406; Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 10/315.

¹⁶²² Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 3/407-408.

¹⁶²³ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 3/413.

¹⁶²⁴ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 3/422.

¹⁶²⁵ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/1297.

¹⁶²⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 12/510.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
525.	Mesed	5	مِنْ مَسَدٍ ¹⁶²⁷	حَبْلٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'

Kur'ânı Kerîm'de câr-mecrûr şeklinde gelen cümle sıfatların çoğunlukla مِنْ harf-i cerri ile geldiği görülmektedir. Bu durumun مِنْ harf-i cerrinin kendi içinde daha ziyade sahip olduğu 'açıklama'¹⁶²⁸ manası taşımasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Nitekim sıfatın en önemli fonksiyonlarından biri mevsûfu beyan etmek, açıklamaktır. Söz gelimi İnsân sûresi 21. âyette مِّنْ فِضَّةٍ¹⁶²⁹ mevsûfu (gümüşten) câr-mecrûru ile maddenin/bileziğin türü açıklanmıştır.

Tablo 3.19 ل ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
526.	Bakara	2	لِلْمُتَّقِينَ ¹⁶²⁹	هُدًى	Mübtedâ muahhar	Merfû'
527.	Bakara	22	لَكُمْ ¹⁶³⁰	رِزْقًا	Mefûlün bih	Mansûb
528.	Bakara	97	لِجِبْرِيلَ ¹⁶³¹	عَدُوًّا	Kâne'nin Haberi	Merfû'
529.	Bakara	97	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁶³²	بُشْرَى	Hal	Mansûb
530.	Bakara	98	لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ	عَدُوًّا	Kâne'nin Haberi	Merfû'
531.	Bakara	98	لِلْكَافِرِينَ ¹⁶³³	عَدُوًّا	İnne'nin Haberi	Merfû'
532.	Bakara	125	لِلنَّاسِ ¹⁶³⁴	مَثَابَةً	Mefûlün bih	Mansûb
533.	Bakara	128	لَكَ	مُسْلِمِينَ	Mefûlün bih	Mansûb
534.	Bakara	128	لَكَ ¹⁶³⁵	مُسْلِمَةً	Mefûlün bih	Mansûb
535.	Bakara	164	لِقَوْمٍ ¹⁶³⁶	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
536.	Bakara	184	لَكُمْ ¹⁶³⁷	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
537.	Bakara	185	لِلنَّاسِ	هُدًى	Hal	Mansûb
538.	Bakara	187	لَكُمْ	لِبَاسٌ	Haber	Merfû'
539.	Bakara	187	لَهُنَّ ¹⁶³⁸	لِبَاسٌ	Haber	Merfû'
540.	Bakara	189	لِلنَّاسِ ¹⁶³⁹	مَوَاقِيتُ	Haber	Merfû'
541.	Bakara	219	لِلنَّاسِ ¹⁶⁴⁰	مَنَافِعُ	Mübtedâ	Merfû'

¹⁶²⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/322; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/525.

¹⁶²⁸ Sevinç, *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*, 282.

¹⁶²⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/33.

¹⁶³⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/15.

¹⁶³¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/208; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/122.

¹⁶³² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/123.

¹⁶³³ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/210.

¹⁶³⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/112; Şâfi, *el-Cedvel*, 1/257.

¹⁶³⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/115.

¹⁶³⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/229.

¹⁶³⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/151.

¹⁶³⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/377.

¹⁶³⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/245.

¹⁶⁴⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/91.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	Î'râbı
542.	Bakara	220	لَهُمْ ¹⁶⁴¹	إِصْلَاحٌ	Mübtedâ	Merfû'
543.	Bakara	223	لَكُمْ ¹⁶⁴²	حَرْثٌ	Haber	Merfû'
544.	Bakara	240	لِأَزْوَاجِهِمْ	وَصِيَّةٌ	Mefûlün Mutlak	Mansûb
545.	Bakara	246	لَهُمْ ¹⁶⁴³	نَبِيٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
546.	Bakara	248	لَكُمْ ¹⁶⁴⁴	لَايَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
547.	Bakara	259	لِلنَّاسِ ¹⁶⁴⁵	آيَةً	Mefûlün bih	Mansûb
548.	Âl-i İmrân	4	لِلنَّاسِ ¹⁶⁴⁶	هُدًى	Hal	Mansûb
549.	Âl-i İmrân	13	لِأُولَى الْأَبْصَارِ ¹⁶⁴⁷	عِبْرَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
550.	Âl-i İmrân	49	لَكُمْ ¹⁶⁴⁸	آيَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
551.	Âl-i İmrân	79	لِي ¹⁶⁴⁹	عِبَادًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
552.	Âl-i İmrân	93	لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ¹⁶⁵⁰	جَلًّا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
553.	Âl-i İmrân	96	لِلْعَالَمِينَ ¹⁶⁵¹	هُدًى	Hal	Mansûb
554.	Âl-i İmrân	108	لِلْعَالَمِينَ ¹⁶⁵²	ظُلْمًا	Mefûlün bih	Mansûb
555.	Âl-i İmrân	121	لِلْقِتَالِ ¹⁶⁵³	مَقَاعِدَ	Mefûlün bih	Mansûb
556.	Âl-i İmrân	138	لِلنَّاسِ	بَيَانٌ	Haber	Merfû'
557.	Âl-i İmrân	138	لِلْمُتَّقِينَ ¹⁶⁵⁴	مَوْعِظَةً	Haber	Merfû'
558.	Âl-i İmrân	178	لِأَنْفُسِهِمْ ¹⁶⁵⁵	خَيْرٌ	Enne'nin Haberi	Merfû'
559.	Âl-i İmrân	190	لِأُولَى الْأَبْيَابِ ¹⁶⁵⁶	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
560.	Âl-i İmrân	198	لِلْأَبْرَارِ ¹⁶⁵⁷	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
561.	Nisâ	92	لَكُمْ ¹⁶⁵⁸	عَذْوٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
562.	Nisâ	172	لِلَّهِ ¹⁶⁵⁹	عَبْدًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
563.	Mâide	5	لَكُمْ	جُلٌّ	Haber	Merfû'
564.	Mâide	5	لَهُمْ ¹⁶⁶⁰	جُلٌّ	Haber	Merfû'
565.	Mâide	46	لِلْمُتَّقِينَ ¹⁶⁶¹	مَوْعِظَةً	Hal	Mansûb

¹⁶⁴¹ Dervîş, *Î'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/326.

¹⁶⁴² Du'âs v.dğr; *Î'râbü'l-Kur'ân*, 1/93; Dervîş, *Î'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/332.

¹⁶⁴³ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 1/338.

¹⁶⁴⁴ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 1/339-340.

¹⁶⁴⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/34-36.

¹⁶⁴⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/237.

¹⁶⁴⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 3/121-122.

¹⁶⁴⁸ Âyette كَيْفِيَّةُ الطَّيْرِ câr-mecrûrunun mukadder mefûle sıfat olması (شَيْئًا كَانَتْ كَيْفِيَّةُ الطَّيْرِ) câizdir. Veya mukadder mefûlû mutlaka-mastara sıfat (هَيْئَةً كَانَتْ كَيْفِيَّةُ الطَّيْرِ) olur. Şâfi, *el-Cedvel*, 3/185-187; Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 2/59.

¹⁶⁴⁹ Du'âs v.dğr; *Î'râbü'l-Kur'ân*, 1/145.

¹⁶⁵⁰ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 2/107.

¹⁶⁵¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/281.

¹⁶⁵² Du'âs v.dğr; *Î'râbü'l-Kur'ân*, 1/154.

¹⁶⁵³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/289.

¹⁶⁵⁴ Dervîş, *Î'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 2/57.

¹⁶⁵⁵ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 2/199.

¹⁶⁵⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/410-411.

¹⁶⁵⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/324; Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 2/223.

¹⁶⁵⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/380.

¹⁶⁵⁹ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 2/443.

¹⁶⁶⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 6/280.

¹⁶⁶¹ Şâlih, *el-Îrâbü'l- Mufaşşal*, 3/75.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
566.	Mâide	64	لِلْحَزْبِ ¹⁶⁶²	نَارًا	Mefûlün bih	Mansûb
567.	En'âm	32	لِلَّذِينَ ¹⁶⁶³	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
568.	En'âm	90	لِلْعَالَمِينَ ¹⁶⁶⁴	ذِكْرَى	Haber	Merfû'
569.	En'âm	91	لِلنَّاسِ ¹⁶⁶⁵	هُدًى	Hal	Mansûb
570.	En'âm	99	لِقَوْمٍ ¹⁶⁶⁶	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
571.	En'âm	139	لِذِكْرِنَا ¹⁶⁶⁷	خَالِصَةً	Haber	Merfû'
572.	A'râf	52	لِقَوْمٍ ¹⁶⁶⁸	هُدًى وَرَحْمَةً	Hal	Mansûb
573.	A'râf	108	لِلنَّاطِرِينَ ¹⁶⁶⁹	بَيِّضَاءُ	Haber	Merfû'
574.	A'râf	138	لَهُمْ	أَصْنَافٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
575.	A'râf	154	لِلَّذِينَ ¹⁶⁷⁰	هُدًى وَرَحْمَةً	Mübtedâ	Merfû'
576.	A'râf	188	لِقَوْمٍ ¹⁶⁷¹	نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ	Haber	Merfû'
577.	Enfâl	48	لَكُمْ	جَارٌ	Enne'nin Haberi	Merfû'
578.	Tevbe	61	لَكُمْ	خَيْرٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
579.	Tevbe	61	لِلَّذِينَ ¹⁶⁷²	رَحْمَةً	Haber	Merfû'
580.	Tevbe	103	لَهُمْ ¹⁶⁷³	سَكَنٌ	İnne'nin Haberi	Merfû'
581.	Yûnus	6	لِقَوْمٍ ¹⁶⁷⁴	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
582.	Yûnus	57	لِمَا ¹⁶⁷⁵	شِفَاءٌ	Fâil	Merfû'
583.	Yûnus	57	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁶⁷⁶	رَحْمَةً	Fâil	Merfû'
584.	Yûnus	67	لِقَوْمٍ ¹⁶⁷⁷	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
585.	Yûnus	85	لِلْقَوْمِ ¹⁶⁷⁸	فِتْنَةً	Mefûlün bih	Mansûb
586.	Hûd	86	لَكُمْ ¹⁶⁷⁹	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
587.	Hûd	103	لِمَنْ ¹⁶⁸⁰	آيَةٌ	İnne'nin İsmi	Mansûb
588.	Hûd	114	لِلذَّاكِرِينَ ¹⁶⁸¹	ذِكْرَى	Haber	Merfû'
589.	Hûd	120	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁶⁸²	ذِكْرَى	Fâil	Merfû'
590.	Yûsuf	7	لِلسَّائِلِينَ ¹⁶⁸³	آيَاتٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'

¹⁶⁶² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/100.

¹⁶⁶³ Dervîş, İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 3/98.

¹⁶⁶⁴ Dervîş, İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 3/165.

¹⁶⁶⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/273.

¹⁶⁶⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 3/286-287.

¹⁶⁶⁷ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/542.

¹⁶⁶⁸ Şâfi, el-Cedvel, 8/427.

¹⁶⁶⁹ Dervîş, İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 3/421.

¹⁶⁷⁰ Dervîş, İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 3/461.

¹⁶⁷¹ 'Ukberî, et-Tibyân, 1/607.

¹⁶⁷² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 4/322-323.

¹⁶⁷³ Dervîş, İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/168.

¹⁶⁷⁴ Şâfi, el-Cedvel, 11/81.

¹⁶⁷⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/73; Şâfi, el-Cedvel, 11/149.

¹⁶⁷⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/73.

¹⁶⁷⁷ Dervîş, İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4/273.

¹⁶⁷⁸ Şâfi, el-Cedvel, 11/181.

¹⁶⁷⁹ Şâfi, el-Cedvel, 12/332.

¹⁶⁸⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/243.

¹⁶⁸¹ Şâfi, el-Cedvel, 12/365-366.

¹⁶⁸² Du'âs v.dğr; İ'rabü'l-Kur'ân, 2/77.

¹⁶⁸³ Şâfi, el-Cedvel, 12/384.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
591.	Yûsuf	57	لِلَّذِينَ ¹⁶⁸⁴	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
592.	Yûsuf	59	لَكُمْ	أَخ	Mecrûr İsim	Mecrûr
593.	Yûsuf	77	لَهُ ¹⁶⁸⁵	أَخ	Fâil	Merfû'
594.	Yûsuf	104	لِلْعَالَمِينَ ¹⁶⁸⁶	ذِكْرٌ	Haber	Merfû'
595.	Yûsuf	111	لِأُولِي الْأَلْبَابِ	عِبْرَةٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
596.	Yûsuf	111	لِقَوْمٍ ¹⁶⁸⁷	رَحْمَةً	Kâne'nin Haberi	Mansûb
597.	Ra'd	3	لِقَوْمٍ ¹⁶⁸⁸	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
598.	Ra'd	4	لِقَوْمٍ ¹⁶⁸⁹	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
599.	İbrâhîm	5	لِكُلِّ صَبَّارٍ	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
600.	İbrâhîm	32	لَكُمْ ¹⁶⁹⁰	رِزْقًا	Mefûlün bih	Mansûb
601.	İbrâhîm	52	لِلنَّاسِ ¹⁶⁹¹	بَلَاغٌ	Haber	Merfû'
602.	Hicr	75	لِلْمُتَوَسِّمِينَ	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
603.	Hicr	77	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁶⁹²	لَايَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
604.	Nahl	10	لَكُمْ	مَاءٌ	Mefûlün bih	Mansûb
605.	Nahl	11	لِقَوْمٍ	آيَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
606.	Nahl	12	لِقَوْمٍ ¹⁶⁹³	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
607.	Nahl	64	لِقَوْمٍ ¹⁶⁹⁴	رَحْمَةً	Mefûlün Leh	Mansûb
608.	Nahl	65,67, 69	لِقَوْمٍ	لَايَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
609.	Nahl	66	لِلشَّارِبِينَ ¹⁶⁹⁵	سَائِغًا	Mefûlün bih	Mansûb
610.	Nahl	69	لِلنَّاسِ ¹⁶⁹⁶	شِفَاءً	Mübtedâ muahhar	Merfû'
611.	Nahl	79	لِقَوْمٍ ¹⁶⁹⁷	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
612.	Nahl	95	لَكُمْ ¹⁶⁹⁸	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
613.	Nahl	102	لِلْمُسْلِمِينَ ¹⁶⁹⁹	بُشْرَى	Haber	Merfû'
614.	Nahl	126	لِلصَّابِرِينَ ¹⁷⁰⁰	خَيْرٌ	Haber	Merfû'
615.	İsra	5	لَنَا ¹⁷⁰¹	عِبَادًا	Mefûlün bih	Mansûb
616.	İsra	60	لِلنَّاسِ ¹⁷⁰²	فِتْنَةً	Mefûlün bih	Mansûb
617.	İsra	79	لَكَ ¹⁷⁰³	نَافِلَةً	Hal	Mansûb

¹⁶⁸⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/329.

¹⁶⁸⁵ Şâfi, el-Cedvel, 13/39.

¹⁶⁸⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/383.

¹⁶⁸⁷ Şâfi, el-Cedvel, 13/83.

¹⁶⁸⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/395.

¹⁶⁸⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 5/396-397.

¹⁶⁹⁰ Şâfi, el-Cedvel, 13/193.

¹⁶⁹¹ Şâfi, el-Cedvel, 13/215.

¹⁶⁹² Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 5/255.

¹⁶⁹³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/121-123; Şâfi, el-Cedvel, 14/289-291.

¹⁶⁹⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/169-170; ; Şâfi, el-Cedvel, 14/344-345.

¹⁶⁹⁵ Şâfi, el-Cedvel, 14/346-348.

¹⁶⁹⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/175.

¹⁶⁹⁷ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 2/169.

¹⁶⁹⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/205.

¹⁶⁹⁹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/211.

¹⁷⁰⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/234.

¹⁷⁰¹ Şâfi, el-Cedvel, 15/11.

¹⁷⁰² Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 5/464.

¹⁷⁰³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/313.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
618.	İsra	82	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁷⁰⁴	رَحْمَةً	Haber	Merfû'
619.	Kehf	7	لَهَا ¹⁷⁰⁵	زِينَةً	Mefûlün bih	Mansûb
620.	Kehf	82	لَهُمَا	كَثْرًا	Mübtedâ muahhar	Merfû'
621.	Meryem	21	لِلنَّاسِ	آيَةً	Mefûlün bih	Mansûb
622.	Tâhâ	3	لِمَنْ ¹⁷⁰⁶	تَذَكُّرَةً	Müstesnâ	Mansûb
623.	Tâhâ	39,39	لِي، لَهُ	عَذَابًا	Fâil	Merfû'
624.	Tâhâ	54	لِأُولَى النَّهْيِ ¹⁷⁰⁷	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
625.	Tâhâ	117,117	لَكَ وَلِرِزْقِكَ ¹⁷⁰⁸	عَذَابًا	İnne'nin Haberi	Merfû'
626.	Tâhâ	128	لِأُولَى النَّهْيِ ¹⁷⁰⁹	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
627.	Enbiyâ	48	لِلْمُتَّقِينَ ¹⁷¹⁰	ذِكْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
628.	Enbiyâ	58	لَهُمْ ¹⁷¹¹	كَبِيرًا	Müstesnâ	Mansûb
629.	Enbiyâ	80	لَكُمْ ¹⁷¹²	لُبُوسٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
630.	Enbiyâ	84	لِلْعَابِدِينَ ¹⁷¹³	ذِكْرًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
631.	Enbiyâ	91	لِلْعَالَمِينَ ¹⁷¹⁴	آيَةً	Mefûlün bih	Mansûb
632.	Enbiyâ	106	لِقَوْمٍ	بَلَاغًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
633.	Enbiyâ	107	لِلْعَالَمِينَ ¹⁷¹⁵	رَحْمَةً	Hal	Mansûb
634.	Enbiyâ	111	لَكُمْ ¹⁷¹⁶	فِتْنَةً	Haber-i Lealle	Merfû'
635.	Hac	28	لَهُمْ ¹⁷¹⁷	مَنَافِعَ	Mefûlün bih	Mansûb
636.	Hac	53	لِلَّذِينَ	فِتْنَةً	Mefûlün bih	Mansûb
637.	Nûr	29	لَكُمْ	مَتَاعًا	Mübtedâ	Merfû'
638.	Nûr	34	لِلْمُتَّقِينَ ¹⁷¹⁸	مَوْعِظَةً	Mefûlün bih	Mansûb
639.	Nûr	44	لِأُولَى الْأَبْصَارِ ¹⁷¹⁹	عِبْرَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
640.	Nûr	58	لَكُمْ ¹⁷²⁰	عَوَارَاتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
641.	Neml	2	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁷²¹	بُشْرَى	Hal	Mansûb
642.	Neml	52	لِقَوْمٍ ¹⁷²²	لَايَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb

¹⁷⁰⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 6/315.

¹⁷⁰⁵ Şâfi, el-Cedvel, 15/143.

¹⁷⁰⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/75.

¹⁷⁰⁷ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/261.

¹⁷⁰⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/163.

¹⁷⁰⁹ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/277.

¹⁷¹⁰ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/288.

¹⁷¹¹ Şâfi, el-Cedvel, 17/43.

¹⁷¹² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/248.

¹⁷¹³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/252.

¹⁷¹⁴ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6/359.

¹⁷¹⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 7/271; Şâfi, el-Cedvel, 17/76.

¹⁷¹⁶ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/299.

¹⁷¹⁷ Şâfi, el-Cedvel, 17/108.

¹⁷¹⁸ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6/606.

¹⁷¹⁹ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/356.

¹⁷²⁰ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/79.

¹⁷²¹ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'an, 2/400.

¹⁷²² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 8/320.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
643.	Neml	77	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁷²³	رَحْمَةً	İnne'nin Haberî	Merfû'
644.	Neml	86	لِقَوْمٍ ¹⁷²⁴	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
645.	Kasas	9,9	لِي وَلَكَ ¹⁷²⁵	فَرَّتْ عَيْنٌ	Haber	Merfû'
646.	Kasas	17	لِلْمُجْرِمِينَ ¹⁷²⁶	ظَهيراً	Kâne'nin Haberî	Mansûb
647.	Kasas	19	لَهُمَا ¹⁷²⁷	عَدُوٌّ	Haber	Merfû'
648.	Kasas	43	لِلنَّاسِ ¹⁷²⁸	بَصَائِرَ	Hal	Mansûb
649.	Ankebût	24	لِقَوْمٍ ¹⁷²⁹	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
650.	Ankebût	44	لِلْمُؤْمِنِينَ ¹⁷³⁰	لَايَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
651.	Ankebût	51	لِقَوْمٍ ¹⁷³¹	ذِكْرَى	İnne'nin İsmi	Mansûb
652.	Ankebût	68	لِلْكَافِرِينَ ¹⁷³²	مَثْوًى	Leyse'nin İsmi	Merfû'
653.	Rûm	21,23, 24	لِقَوْمٍ	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
654.	Rûm	22	لِلْعَالَمِينَ	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
655.	Rûm	37	لِقَوْمٍ ¹⁷³³	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
656.	Lokman	3	لِلْمُحْسِنِينَ ¹⁷³⁴	رَحْمَةً	Hal	Mansûb
657.	Lokman	31	لِكُلِّ صَبَّارٍ	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
658.	Sebe'	9	لِكُلِّ ¹⁷³⁵	لَايَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
659.	Sebe'	13	كَالْجَوَابِ	جَفَانٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
660.	Sebe'	19	لِكُلِّ ¹⁷³⁶	لَايَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
661.	Sebe'	46	لَكُمْ ¹⁷³⁷	نَذِيرٌ	Haber	Merfû'
662.	Yâsin	33	لَهُمْ	آيَةً	Haber	Merfû'
663.	Yâsin	37	لَهُمْ ¹⁷³⁸	آيَةً	Haber	Merfû'
664.	Yâsin	38	لَهَا ¹⁷³⁹	مُسْتَقَرٌّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
665.	Yâsin	41	لَهُمْ ¹⁷⁴⁰	آيَةً	Haber	Merfû'
666.	Sâffât	63	لِلظَّالِمِينَ ¹⁷⁴¹	فِتْنَةً	Mefûlün bih	Mansûb
667.	Zümer	21	لِأُولِي الْأَلْبَابِ	ذِكْرَى	İnne'nin İsmi	Mansûb
668.	Zümer	32	لِلْكَافِرِينَ ¹⁷⁴²	مَثْوًى	İsm-i Leyse	Merfû'

¹⁷²³ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/250; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 2/415.

¹⁷²⁴ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 2/417.

¹⁷²⁵ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 2/421.

¹⁷²⁶ Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 8/373.

¹⁷²⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 20/238.

¹⁷²⁸ Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 8/407.

¹⁷²⁹ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 2/451.

¹⁷³⁰ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 2/456.

¹⁷³¹ Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 9/58-59.

¹⁷³² Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 9/78.

¹⁷³³ Şâfi, *el-Cedvel*, 21/48.

¹⁷³⁴ Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 9/143.

¹⁷³⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/205.

¹⁷³⁶ Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 9/335.

¹⁷³⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/239.

¹⁷³⁸ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/93.

¹⁷³⁹ Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 9/454; Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 8/200.

¹⁷⁴⁰ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/94.

¹⁷⁴¹ Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/109.

¹⁷⁴² Şâlih, *el-İrabü'l- Mufaşşal*, 10/179.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
669.	Zümer	42	¹⁷⁴³ لِقَوْمٍ	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
670.	Mü'min	54	¹⁷⁴⁴ لِأُولِي الْأَلْبَابِ	ذِكْرِي	Mefûlün li-eclih	Mansûb
671.	Fussilet	3	¹⁷⁴⁵ لِقَوْمٍ	فُرَآناً	Hal	Mansûb
672.	Fussilet	24	¹⁷⁴⁶ لَهُمْ	مَثْوًى	Haber	Merfû'
673.	Şûrâ	33	¹⁷⁴⁷ لِكُلِّ صَبَّارٍ	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
674.	Zuhruf	56	¹⁷⁴⁸ لِلْآخِرِينَ	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
675.	Zuhruf	59	لِبَنِي إِسْرَائِيلَ	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
676.	Câsiye	3	لِلْمُؤْمِنِينَ	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
677.	Câsiye	4,5	¹⁷⁴⁹ لِقَوْمٍ	آيَاتٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
678.	Câsiye	13	¹⁷⁵⁰ لِقَوْمٍ	آيَاتٍ	İnne'nin İsmi	Mansûb
679.	Câsiye	20	لِلنَّاسِ	بَصَائِرُ	Haber	Merfû'
680.	Câsiye	20	¹⁷⁵¹ لِقَوْمٍ	رَحْمَةً	Haber	Merfû'
681.	Muhammed	12	لَهُمْ	مَثْوًى	Haber	Merfû'
682.	Muhammed	15	¹⁷⁵² لِلشَّارِبِينَ	لَذَّةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
683.	Fetih	20	¹⁷⁵³ لِلْمُؤْمِنِينَ	آيَةً	Kâne'nin Haberi	Mansûb
684.	Hucûrat	5	¹⁷⁵⁴ لَهُمْ	خَيْرًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
685.	Kâf	8	¹⁷⁵⁵ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ	ذِكْرِي	Hal	Mansûb
686.	Kâf	11	¹⁷⁵⁶ لِلْعِبَادِ	رِزْقًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
687.	Kâf	37	¹⁷⁵⁷ لِمَنْ	ذِكْرِي	İnne'nin İsmi	Mansûb
688.	Zâriyât	19	لِلسَّائِلِ	حَقٌّ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
689.	Zâriyât	20	¹⁷⁵⁸ لِلْمُوقِنِينَ	آيَاتٍ	Mübtedâ	Merfû'
690.	Zâriyât	37	¹⁷⁵⁹ لِلَّذِينَ	آيَةً	Mefûlün bih	Mansûb
691.	Tûr	24	¹⁷⁶⁰ لَهُمْ	عِلْمَانُ	Fâil	Merfû'
692.	Kamer	27	¹⁷⁶¹ لَهُمْ	فِتْنَةً	Mefûlün li-eclih	Mansûb
693.	Vakıa	73	¹⁷⁶² لِلْمُفْضِلِينَ	مَتَاعًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁷⁴³ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 10/190.

¹⁷⁴⁴ Şâfi, el-Cedvel, 24/259.

¹⁷⁴⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 10/310.

¹⁷⁴⁶ Şâfi, el-Cedvel, 24/300-301.

¹⁷⁴⁷ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/39.

¹⁷⁴⁸ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 10/466.

¹⁷⁴⁹ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 3/214.

¹⁷⁵⁰ 'Ukberî, et-Tibyân, 2/1151; Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 3/216-217.

¹⁷⁵¹ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/152.

¹⁷⁵² Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 3/234-235.

¹⁷⁵³ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/244.

¹⁷⁵⁴ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/165.

¹⁷⁵⁵ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/189.

¹⁷⁵⁶ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/190.

¹⁷⁵⁷ Du'âs v.dğr; İ'râbü'l-Kur'ân, 3/260.

¹⁷⁵⁸ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/307-308.

¹⁷⁵⁹ Derviş, İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 9/314-315.

¹⁷⁶⁰ Şâfi, el-Cedvel, 27/23-24.

¹⁷⁶¹ Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/310.

¹⁷⁶² Şâlih, el-İrâbü'l- Mufaşşal, 11/369.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
694.	Hadîd	25	لِلنَّاسِ	مَنَافِعُ	Mübtedâ	Merfû'
695.	Haşr	10	لِلَّذِينَ ¹⁷⁶³	غَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
696.	Cuma	6	لِلَّهِ	أَوْلِيَاءُ	Enne'nin Haberî	Merfû'
697.	Tegâbün	14	لَكُمْ ¹⁷⁶⁴	عُدُوًّا	İnne'nin İsmi	Mansûb
698.	Tahrîm	10,11	لِلَّذِينَ	مَثَلًا	Mefûlün bih	Mansûb
699.	Meâric	1-2	لِلْكَافِرِينَ ¹⁷⁶⁵	عَذَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
700.	Meâric	24-25	لِلسَّائِلِ ¹⁷⁶⁶	حَقٌّ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
701.	Cin	9	لِلسَّمْعِ ¹⁷⁶⁷	مَقَاعِدَ	Kâne'nin İsmi	Mansûb
702.	Müddessir	31	لِلَّذِينَ	فِتْنَةً	Mefûlün bih	Mansûb
703.	Müddessir	31	لِلْبَشَرِ ¹⁷⁶⁸	ذِكْرَى	Haber	Merfû'
704.	Nebe	21-22	لِلطَّاغِثِينَ ¹⁷⁶⁹	مِرْصَادًا	Kâne'nin Haberî	Mansûb
705.	Nâziât	26	لِمَنْ يَخْشَى ¹⁷⁷⁰	عِبْرَةً	İnne'nin İsmi	Mansûb
706.	Tekvîr	27	لِلْعَالَمِينَ ¹⁷⁷¹	ذِكْرٌ	Haber	Merfû'
707.	Fecr	5	لِذِي حَجَرٍ ¹⁷⁷²	قَسَمٌ	Mübtedâ	Merfû'

Tablo 3.20 علی ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
708.	Bakara	90	عَلَى غَضَبٍ ¹⁷⁷³	غَضَبٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
709.	Bakara	167	عَلَيْهِمْ ¹⁷⁷⁴	حَسْرَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
710.	Bakara	180	عَلَى الْمُتَّقِينَ ¹⁷⁷⁵	حَقٌّ	Mefûlün Mutlak	Mansûb
711.	Bakara	243	عَلَى النَّاسِ ¹⁷⁷⁶	فَضْلٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
712.	Bakara	251	عَلَى الْعَالَمِينَ ¹⁷⁷⁷	فَضْلٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
713.	Bakara	259	عَلَى عُرُوشِهَا	قَرِيَّةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
714.	Âl-i İmrân	152	عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ¹⁷⁷⁸	فَضْلٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr

¹⁷⁶³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/456-460.

¹⁷⁶⁴ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 10/114.

¹⁷⁶⁵ عَذَابٍ ismi lafzen mecrûr mahallen merfû' fâil. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1239; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/379.

¹⁷⁶⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/84.

¹⁷⁶⁷ Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 3/389.

¹⁷⁶⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/243-246.

¹⁷⁶⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1267.

¹⁷⁷⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 30/232.

¹⁷⁷¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/364.

¹⁷⁷² Şâfi, *el-Cedvel*, 30/320.

¹⁷⁷³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/113.

¹⁷⁷⁴ Veya hâl. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/138; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/212.

¹⁷⁷⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/147.

¹⁷⁷⁶ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/361.

¹⁷⁷⁷ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/374.

¹⁷⁷⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/166.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
715.	En'âm	138	عَلَيْهِ ¹⁷⁷⁹	اَفْتِرَاءٌ	Mefûlün li-eclih	Mansûb
716.	En'âm	139	عَلَىٰ اَزْوَاجِنَا ¹⁷⁸⁰	مُحَرَّمٌ	Haber	Merfû'
717.	En'âm	140	عَلَىٰ اللّٰهِ ¹⁷⁸¹	اَفْتِرَاءٌ	Mefûlün li-eclih	Mansûb
718.	Tevbe	111	عَلَيْهِ	وَعْدًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
719.	Hûd	48	عَلَيْكَ	بَرَكَاتٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
720.	Hûd	48	عَلَىٰ اَمَمٍ	بَرَكَاتٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
721.	Yûsuf	21	عَلَىٰ اَمْرِهِ ¹⁷⁸²	غَالِبٌ	Haber	Merfû'
722.	Hicr	41	عَلَيْ ¹⁷⁸³	صِرَاطٍ	Haber	Merfû'
723.	Hicr	47	عَلَىٰ سُرُرٍ ¹⁷⁸⁴	اِخْوَانًا	Hal	Mansûb
724.	Nahl	38	عَلَيْهِ ¹⁷⁸⁵	وَعْدًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
725.	Enbiyâ	69	عَلَىٰ اِبْرَاهِيمَ ¹⁷⁸⁶	سَلَامًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
726.	Enbiyâ	104	عَلَيْنَا ¹⁷⁸⁷	وَعْدًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
727.	Nûr	35	عَلَىٰ نُورٍ ¹⁷⁸⁸	نُورٌ	Haber	Merfû'
728.	Mü'min	61	عَلَىٰ النَّاسِ ¹⁷⁸⁹	فَضْلٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
729.	Müddessir	9-10	عَلَىٰ الْكَافِرِينَ ¹⁷⁹⁰	عَسِيرٌ	Bedel	Merfû' Mahallen

Tablo 3.21 ب ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
730.	Bakara	228	بِالْمَعْرُوفِ ¹⁷⁹¹	مِثْلٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
731.	Bakara	229	بِمَعْرُوفٍ	اِمْسَاكٌ	Haber	Merfû'
732.	Bakara	229	بِاِحْسَانٍ ¹⁷⁹²	تَسْرِيحٌ	Haber	Merfû'
733.	Bakara	236	بِالْمَعْرُوفِ ¹⁷⁹³	مَنَاعًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
734.	Bakara	241	بِالْمَعْرُوفِ ¹⁷⁹⁴	مَتَاعٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'

¹⁷⁷⁹ Hâl olması da câizdir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 8/299; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/542.

¹⁷⁸⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/542.

¹⁷⁸¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/543.

¹⁷⁸² Şâfi, *el-Cedvel*, 12/103.

¹⁷⁸³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/84.

¹⁷⁸⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/247.

¹⁷⁸⁵ Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 5/301.

¹⁷⁸⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 17/50.

¹⁷⁸⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 17/74.

¹⁷⁸⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/263.

¹⁷⁸⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/287.

¹⁷⁹⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1250; Şâfi, *el-Cedvel*, 29/149.

¹⁷⁹¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/181; Du'âs v.dğr; *İ' râbü'l-Kur'ân*, 1/95.

¹⁷⁹² Dervîş, *İ' râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 1/338; Şâfi, *el-Cedvel*, 2/475.

¹⁷⁹³ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/504.

¹⁷⁹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/513.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
735.	Bakara	249	بِيَدِهِ	عُرْفَةً	Mefûlün bih	Mansûb
736.	Bakara	265	بِرَبْوَةٍ ¹⁷⁹⁵	جَنَّةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
737.	Bakara	282	بِالْعَدَلِ	كَاتِبٌ	Fâil	Merfû'
738.	Âl-i İmrân	27	بِغَيْرِ حِسَابٍ ¹⁷⁹⁶	رِزْقًا	Mefûlün bih	Mansûb
739.	Âl-i İmrân	49	بِإِذْنِ	طَيْرًا	Kâne'nin Haberi	Mansûb
740.	Âl-i İmrân	153	بِعَمٍّ ¹⁷⁹⁷	عَمَّا	Mefûlün bih	Mansûb
741.	Yûnus	4	بِمَا كَانُوا ¹⁷⁹⁸	عَذَابٌ	Mübtedâ	Merfû'
742.	Yûnus	68	بِهَذَا ¹⁷⁹⁹	سُلْطَانٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû' Mahallen
743.	Ra'd	17	بِقَدَرِهَا ¹⁸⁰⁰	أُودِيَةً	Fâil	Merfû'
744.	Hac	25	بِظُلْمٍ ¹⁸⁰¹	إِلْحَادٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
745.	Nûr	39	بِقِيعَةٍ	سَرَابٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
746.	Sâffât	93	بِالْيَمِينِ ¹⁸⁰²	ضَرْبًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
747.	Sâd	59	بِهِمْ ¹⁸⁰³	مَرْحَبًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
748.	Sâd	69	بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى ¹⁸⁰⁴	عِلْمٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
749.	Zümer	41	بِالْحَقِّ ¹⁸⁰⁵	انْزَالًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
750.	Mü'min	20	بِالْحَقِّ ¹⁸⁰⁶	قَضَاءً	Mefûlün Mutlak	Mansûb
751.	Fetih	27	بِالْحَقِّ ¹⁸⁰⁷	صِدْقًا مُلْتَبِسًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
752.	Kamer	50	بِالْبَصْرِ ¹⁸⁰⁸	لَمَحٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
753.	Abese	13	بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ¹⁸⁰⁹	تَذَكُّرَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'

Tablo 3.22 İle başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

¹⁷⁹⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/372.

¹⁷⁹⁶ Âyette بِغَيْرِ حِسَابٍ câr-mecrûrunun mahzûf mastara veya mefûle sıfat olması câizdir. Mahzûf mefûlden hâl de olabilir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/251; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/130.

¹⁷⁹⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/302.

¹⁷⁹⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/665.

¹⁷⁹⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/680.

¹⁸⁰⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/756.

¹⁸⁰¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/308.

¹⁸⁰² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/44.

¹⁸⁰³ Şâfi, *el-Cedvel*, 23/135.

¹⁸⁰⁴ عِلْمٍ kelimesi burada lazfen mecrûr, mahallen merfû' كَان fiilinin muahhar ismidir. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 3/128; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/130.

¹⁸⁰⁵ Ayette بِالْحَقِّ şibih cümlesi mahzûf mastara (mefûlü mutlak) müteallık sıfat olup mevsûf takdiren انْزَالًا lafzıdır. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/188.

¹⁸⁰⁶ Ayette بِالْحَقِّ şibih cümlesi mahzûf mastara (mefûlü mutlak) müteallık sıfat olup mevsûf takdiren قَضَاءً lafzıdır. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/246.

¹⁸⁰⁷ Ayette بِالْحَقِّ câr-mecrûru mahzûf bir mastara müteallık sıfat olup mevsûf takdiren صِدْقًا مُلْتَبِسًا lafzıdır. Bk. Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhîr*, 9/499; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/153.

¹⁸⁰⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/83.

¹⁸⁰⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1271.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
754.	Bakara	36	إِلَى جِينٍ ¹⁸¹⁰	مَتَاعٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
755.	Bakara	240	إِلَى الْحَوْلِ ¹⁸¹¹	مَتَاعاً	Mefûlün bih	Mansûb
756.	Bakara	280	إِلَى مَيْسِرَةٍ ¹⁸¹²	نَظْرَةً	Haber	Merfû'
757.	Bakara	282	إِلَى أَجَلٍ	دَيْنٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
758.	Nisâ	92	إِلَى أَهْلِهِ ¹⁸¹³	مُسْلَمَةً	Haber	Merfû'
759.	A'râf	24	إِلَى جِينٍ ¹⁸¹⁴	مَتَاعٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
760.	Tevbe	125	إِلَى رَجْسِهِمْ ¹⁸¹⁵	رَجْساً	Mefûlün bih	Mansûb
761.	Hûd	52	إِلَى قُوَّتِكُمْ ¹⁸¹⁶	قُوَّةً	Temyîz	Mansûb
762.	Nahl	80	إِلَى جِينٍ ¹⁸¹⁷	مَتَاعاً	Mefûlün bih	Mansûb
763.	Enbiyâ	111	إِلَى جِينٍ ¹⁸¹⁸	مَتَاعٍ	Haber-i Lealle	Merfû'
764.	Hac	33	إِلَى أَجَلٍ ¹⁸¹⁹	مَنَافِعٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
765.	Mü'minûn	100	إِلَى يَوْمٍ ¹⁸²⁰	بَرْزَخٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
766.	Kasas	71	إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ¹⁸²¹	سَرْمَداً	Mefûlün bih	Mansûb
767.	Yâsin	44	إِلَى جِينٍ ¹⁸²²	مَتَاعاً	Mefûlün leh	Mansûb
768.	Sâffât	144	إِلَى يَوْمٍ ¹⁸²³	لُبَّناً	Mefûlün Mutlak	Mansûb

Tablo 3.23. في ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
769.	Bakara	85	فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ¹⁸²⁴	خِزْيٍ	Haber	Merfû'
770.	Bakara	217	فِيهِ	قِتَالٍ	Bedel	Mecrûr
771.	Bakara	247	فِي الْعِلْمِ ¹⁸²⁵	بَسْطَةً	Temyîz	Mansûb
772.	Âl-i İmrân	5	فِي الْأَرْضِ ¹⁸²⁶	شَيْءٍ	Fâil	Merfû'
773.	Âl-i İmrân	13	فِي فَنَيْنٍ	آيَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'

¹⁸¹⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/53.

¹⁸¹¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 2/511-512.

¹⁸¹² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/393.

¹⁸¹³ Şâfi, *el-Cedvel*, 5/131.

¹⁸¹⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 8/382.

¹⁸¹⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/408.

¹⁸¹⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/703.

¹⁸¹⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/365.

¹⁸¹⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/274.

¹⁸¹⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 17/113.

¹⁸²⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/209.

¹⁸²¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1025.

¹⁸²² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/458; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 8/205-206; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/94.

¹⁸²³ Ayette *إِلَى يَوْمٍ* şibih cümlesi mahzûf mastara müteallık sıfat olup mevsûf takdîren لُبَّناً lafzıdır. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1093.

¹⁸²⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/87.

¹⁸²⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 1/338.

¹⁸²⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/237.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
774.	Âl-i İmrân	156	1827 في قلوبهم	حَسْرَةً	Mefûlün bih	Mansûb
775.	Mâide	32	في الأرض	فَسَادٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
776.	Mâide	33	1828 في الدنيا	خَزِيٍّ	Haber	Merfû'
777.	En'âm	7	1829 في قُرَاطَسٍ	كِتَابًا	Mefûlün bih	Mansûb
778.	En'âm	35	في الأرض	نَقْفًا	Mefûlün bih	Mansûb
779.	En'âm	35	1830 في السماء	سَلَمًا	Mefûlün bih	Mansûb
780.	En'âm	38	1831 في الأرض	دَابَّةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
781.	En'âm	39	1832 فِي الظُّلُمَاتِ	بُكْمٌ	Haber	Merfû'
782.	En'âm	59	1833 فِي ظُلُمَاتٍ	حَبَّةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
783.	A'râf	152	1834 فِي الْحَيَاةِ	ذِلَّةً	Fâil	Merfû'
784.	Tevbe	36	1835 فِي كِتَابِ اللَّهِ	شَهْرًا	Temyîz	Mansûb
785.	Tevbe	37	1836 فِي الْكُفْرِ	زِيَادَةً	Haber	Merfû'
786.	A'râf	38	في النار	أَمٍّ	Mecrûr İsim	Mecrûr
787.	Tevbe	72	فِي جَنَاتٍ غَدْنٍ	مَمْسَاكِينَ	Mefûlün bih	Mansûb
788.	Tevbe	110	في قلوبهم	رَبِيَّةً	Haber-i Lâ yezâlü	Mansûb
789.	Tevbe	111	1837 فِي النَّوْرَةِ	حَقًّا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
790.	Yûnus	21	1838 فِي آيَاتِنَا	مَكْرٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
791.	Yûnus	61	1839 فِي الْأَرْضِ	ذَرَّةً	Muzâfun İleyh	Mecrûr
792.	Hûd	6	1840 فِي الْأَرْضِ	دَابَّةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
793.	Yûsuf	30	في الْمَدِينَةِ	نِسْوَةً	Fâil	Merfû'
794.	Yûsuf	68	1841 فِي نَفْسٍ	حَاجَةً	Müstesnâ	Mansûb
795.	Ra'd	34	1842 فِي الْحَيَاةِ	عَذَابٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
796.	İbrâhîm	38	1843 فِي الْأَرْضِ	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
797.	İbrâhîm	49	1844 فِي الْأَصْفَادِ	مُقَرَّنِينَ	Hal	Mansûb
798.	Hicr	10	1845 فِي شَيْعٍ	رُسُلًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁸²⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/168.

¹⁸²⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/434.

¹⁸²⁹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/482.

¹⁸³⁰ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/210-211.

¹⁸³¹ Veya mahallen merfû' zira mübtedâ. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 3/213; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 1/301.

¹⁸³² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/494.

¹⁸³³ Şâfi, *el-Cedvel*, 7/168.

¹⁸³⁴ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3/460.

¹⁸³⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/642.; Şâfi, *el-Cedvel*, 10/333.

¹⁸³⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/335.

¹⁸³⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/388-390.

¹⁸³⁸ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/224.

¹⁸³⁹ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/267.

¹⁸⁴⁰ Veya دَابَّةً ismi mahallen merfû' zira mübtedâ. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 5/134.

¹⁸⁴¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/96-97.

¹⁸⁴² Şâfi, *el-Cedvel*, 13/138.

¹⁸⁴³ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/135.

¹⁸⁴⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/59.

¹⁸⁴⁵ Ayette فِي شَيْعٍ câr-mecrûru mukadder mefûlün sıfatı olup mevsûf takdiren رَسَلًا lafzıdır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 14/223; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/67.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
799.	Nahl	79	1846 فِي جَوِّ السَّمَاءِ	مُسَخَّرَاتٍ	Hal	Mansûb
800.	İsra	111	فِي الْمَلِكِ	شَرِيكَ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
801.	Kehf	82	فِي الْمَدِينَةِ	يَتِيمَيْنِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
802.	Meryem	93	1847 فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ	مَنْ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
803.	Tâhâ	77	1848 فِي الْبَحْرِ	طَرِيقًا	Mefûlün bih	Mansûb
804.	Mü'minûn	13	1849 فِي قَرَارٍ	نُطْقَةٍ	Hal	Mansûb
805.	Mü'minûn	100	فِيمَا	صَالِحًا	Mefûlün bih	Mansûb
806.	Nûr	40	1850 فِي بَحْرِ	ظُلُمَاتٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
807.	Furkân	2	1851 فِي الْمَلِكِ	شَرِيكَ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
808.	Şuarâ	84	1852 فِي الْآخِرِينَ	صِدْقٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
809.	Şuarâ	171	1853 فِي الْغَابِرِينَ	عَجُوزًا	Müstesnâ	Mansûb
810.	Neml	75	1854 فِي السَّمَاءِ	غَائِبَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
811.	Kasas	83	1855 فِي الْأَرْضِ	عُلُوءًا	Mefûlün bih	Mansûb
812.	Ankebût	49	1856 فِي صُنُورٍ	آيَاتٍ	Haber	Merfû'
813.	Ahzab	4	1857 فِي جَوْفِهِ	قَلْبَيْنِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
814.	Ahzab	5	1858 فِيمَا	جُنَاحٍ	İsm-i Leyse	Merfû'
815.	Ahzab	38	1859 فِيمَا	حَرَجٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
816.	Sebe'	3	1860 فِي السَّمَاوَاتِ	ذَرَّةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
817.	Sebe'	22	1861 فِي السَّمَاوَاتِ	ذَرَّةٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
818.	Fâtır	39	فِي الْأَرْضِ	خَلَائِفَ	Mefûlün bih	Mansûb
819.	Fâtır	40	فِي السَّمَاوَاتِ	شِرْكٍ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
820.	Fâtır	44	1862 فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ	شَيْءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
821.	Sâffât	78,108,119,1	1863 فِي الْآخِرِينَ	ثَنَاءً	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁸⁴⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 14/365.

¹⁸⁴⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/883.

¹⁸⁴⁸ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6/225.

¹⁸⁴⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/366-367.

¹⁸⁵⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 18/269-270.

¹⁸⁵¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/93.

¹⁸⁵² Şâfi, *el-Cedvel*, 19/90.

¹⁸⁵³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/241.

¹⁸⁵⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 8/241. ¹⁸⁵⁴ غَائِبَةٍ lafzı mahallen merfû' mübtedâ. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 2/415; Şâfi, *el-Cedvel*, 20/206.

¹⁸⁵⁵ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/391.

¹⁸⁵⁶ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/57.

¹⁸⁵⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/57. ¹⁸⁵⁷ قَلْبَيْنِ ismi lafzen mecrûr mahallen mansûb mefûlün bih. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/41; Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/595.

¹⁸⁵⁸ Dervîş, *İ'rabü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/597.

¹⁸⁵⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/263.

¹⁸⁶⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 22/201.

¹⁸⁶¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/335.

¹⁸⁶² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/425; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/87. ¹⁸⁶² شَيْءٍ ismi lafzen mecrûr mahallen merfû' fâil. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/425; Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/87.

¹⁸⁶³ Burada فِي الْآخِرِينَ şibih cümlesi mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdiren ثَنَاء lafzıdır. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'rabü'l-Kur'ân*, 3/110; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/38.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
		29				
822.	Sâd	26	1864 في الأرض	خَلِيفَةً	Mefûlün bih	Mansûb
823.	Zümer	21	في الأرض	يَتَابِعُ	Hal	Mansûb
824.	Mü'min	21	1865 في الأرض	أَثَاراً	Temyîz	Mansûb
825.	Mü'min	43	1866 في الدنيا	دَعْوَةً	İsm-i Leyse	Merfû'
826.	Mü'min	80	1867 في صنوبركم	حَاجَةً	Mefûlün bih	Mansûb
827.	Mü'min	82	1868 في الأرض	أَثَاراً	Temyîz	Mansûb
828.	Şûrâ	7	في الجنة	فَرِيقٌ	Mübtedâ	Merfû'
829.	Şûrâ	7	1869 في السَّعِيرِ	فَرِيقٌ	Mübtedâ	Merfû'
830.	Zuhruf	60	1870 في الأرض	مَلَائِكَةً	Mefûlün bih	Mansûb
831.	Tûr	2-3	1871 في رَقٍّ	كِتَابٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
832.	Necm	26	1872 في السماوات	مَلَكٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
833.	Necm	32	1873 في بطون أمهاتكم	أَجَنَةً	Haber	Merfû'
834.	Kamer	43	1874 في الزُّبُرِ	بَرَاءَةً	Mübtedâ muahhar	Merfû'
835.	Vakıa	77-78	في كتابٍ مَكْنُونٍ	قُرْآنٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'
836.	Hadîd	1	1875 في السماوات والأرض	مَا	Fâil	Merfû'
837.	Hadîd	20	في الأموال	تَكَاثُرٌ	Haber	Merfû'
838.	Hadîd	22	1876 في الأرض	مُصِيبَةٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
839.	Haşr	13	1877 في صنوبرهم	رَهْبَةً	Temyîz	Mansûb
840.	Mümtehhine	4	1878 في إبراهيم	أُسْوَةً	Kâne'nin İsmi	Merfû'
841.	Saff	12	في جنات عدن	مَسَاكِينَ	Mefûlün bih	Mansûb
842.	Tahrîm	11	1879 في الجنة	بَيْتاً	Mefûlün bih	Mansûb
843.	İnsân	18	1880 فيها	عَيْنًا	Bedel	Mansûb
844.	Abese	11-13	1881 في صُحُفٍ مُكْرَمَةٍ	تَذَكُّرَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
845.	Burûc	21-22	1882 في لَوْحٍ مَحْفُوظٍ	قُرْآنٍ	Haber	Merfû'
846.	Hümeze	8-9	1883 في عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ	مُؤَصَّدَةٍ	İnne'nin Haberi	Merfû'

¹⁸⁶⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/122-123.

¹⁸⁶⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 24/235.

¹⁸⁶⁶ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/158.

¹⁸⁶⁷ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/165-166.

¹⁸⁶⁸ Şâfi, *el-Cedvel*, 24/280.

¹⁸⁶⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/371.

¹⁸⁷⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/203; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 10/468.

¹⁸⁷¹ Ayette *فِي رَقٍّ* câr-mecrûru *مَسْطُورٍ* lafzına müteallık sıfat olup *كِتَابٍ* kelimesine sıfat olması da câizdir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1183; Şâfi, *el-Cedvel*, 27/15.

¹⁸⁷² Şâfi, *el-Cedvel*, 27/48.

¹⁸⁷³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/286.

¹⁸⁷⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/82.

¹⁸⁷⁵ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/379.

¹⁸⁷⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 27/154-155.

¹⁸⁷⁷ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/464.

¹⁸⁷⁸ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1218.

¹⁸⁷⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 29/8-10; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/80-83.

¹⁸⁸⁰ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/407-408.

¹⁸⁸¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1271.

¹⁸⁸² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/405.

¹⁸⁸³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1304.

Tablo 3.24 ك ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
847.	Âl-i İmrân	49	كَهَيِّئَةِ الطَّيْرِ	شَيْئًا	Mefûlün bih	Mansûb
848.	A'râf	138	كَمَا ¹⁸⁸⁴	إِلَهًا	Mefûlün bih	Mansûb
849.	Tevbe	69	كَالَّذِينَ ¹⁸⁸⁵	وَعْدًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
850.	Hûd	42	كَالْجِبَالِ ¹⁸⁸⁶	مَوْج	Mecrûr İsim	Mecrûr
851.	İbrâhîm	24	كَشَجَرَةٍ ¹⁸⁸⁷	كَلِمَةً	Bedel	Mansûb
852.	Kehf	29	كَالْمُهْلِ ¹⁸⁸⁸	مَاءٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
853.	Tâhâ	87	كَذَلِكَ ¹⁸⁸⁹	إِلْقَاءَ	Mefûlün Mutlak	Mansûb
854.	Tâhâ	113	كَذَلِكَ ¹⁸⁹⁰	إِنْزَالًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
855.	Enbiyâ	5	كَمَا ¹⁸⁹¹	آيَةً	Mecrûr İsim	Mecrûr
856.	Hac	36	كَذَلِكَ ¹⁸⁹²	تَسْخِيرًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
857.	Lokman	32	كَالظَّلِّ ¹⁸⁹³	مَوْجٌ	Fâil	Merfû'
858.	Sebe'	13	كَالْجَوَابِ	جِفَانٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
859.	Duhan	46	كَغُلِّي ¹⁸⁹⁴	غُلْيًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
860.	Kamer	50	كَلَمَحٍ	وَاحِدَةً	Haber	Merfû'
861.	Rahmân	14	كَالْفَخَّارِ	صَلْصَالٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
862.	Rahmân	37	كَالدِّهَانِ ¹⁸⁹⁵	وَرْدَةً	Kâne'nin Haberi	Mansûb
863.	Vakıa	22-23	كَأَمْثَالِ اللَّوْلُؤِ الْمَكْنُونِ ¹⁸⁹⁶	حُورٍ عَيْنٌ	Fâil	Merfû'
864.	Cin	7	كَمَا ¹⁸⁹⁷	ظَنًّا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
865.	Müzzemmil	15	كَمَا ¹⁸⁹⁸	إِرْسَالًا ¹⁸⁹⁹	Mefûlün Mutlak	Mansûb

¹⁸⁸⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 9/62.¹⁸⁸⁵ وَعْدًا câr-mecrûründaki الْكَافِ nasb mahâllinde mahzûf bir mastara sıfat olup mevsûf takdîren كَالَّذِينَ lafzıdır. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/642.¹⁸⁸⁶ Şâfi, *el-Cedvel*, 12/270.¹⁸⁸⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/768.¹⁸⁸⁸ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/217.¹⁸⁸⁹ كَذَلِكَ burada mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri إلقاء kelimesidir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/901; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/268.¹⁸⁹⁰ كَذَلِكَ burada mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri إنزالا kelimesidir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/905.¹⁸⁹¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 17/6.¹⁸⁹² كَذَلِكَ mahzûf mastarın sıfatıdır. Mastar takdîri تَسْخِيرًا kelimesidir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/943; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/312.¹⁸⁹³ Şâfi, *el-Cedvel*, 21/98.¹⁸⁹⁴ Ayette كَغُلِّي câr-mecrûru cevazen mahzûf mastarın sıfatı olup mevsûf takdîren غُلْيًا lafzı veya mahzûf mefûlû mutlakın sıfatı, mevsûf takdîren غُلْيًا kelimesidir. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 10/512; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1148; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/212.¹⁸⁹⁵ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/410.¹⁸⁹⁶ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/298-299.¹⁸⁹⁷ Cin suresi 7. Ayette كَمَا câr-mecrûru, mahzûf mefûlû mutlaka müteallık sıfat olup mevsûf takdîren ظَنًّا lafzıdır. Bk. Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/389.¹⁸⁹⁸ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/267; Şâlih, *el-İrâbü'l-Mufaşşal*, 12/226.¹⁸⁹⁹ Ayette كَمَا câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfat olup mevsûf takdîren إرسالا lafzıdır. Bk. Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/267.

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
866.	Mürselât	18	كَذَلِكَ ¹⁹⁰⁰	فَعْلًا	Mefûlün Mutlak	Mansûb
867.	Mürselât	32	كَالْقَصْرِ ¹⁹⁰¹	شَرَرٍ	Mecrûr İsim	Mecrûr
868.	Mürselât	44	كَذَلِكَ ¹⁹⁰²	جَزَاءً	Mefûlün Mutlak	Mansûb

Tablo 3.25 عن ile başlayan câr-mecrûr cümle sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Câr-Mecrûr Cümle Sıfatlar	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ' râbı
869.	Bakara	217	عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ¹⁹⁰³	صَدٌّ	Mübtedâ	Merfû'
870.	Bakara	233	عَنْ تَرَاوِیْ ¹⁹⁰⁴	فِصَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
871.	Nisâ	29	عَنْ تَرَاوِیْ ¹⁹⁰⁵	تِجَارَةً	Kâne'nin Haberi	Mansûb
872.	Sebe'	15	عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ	جَنَّتَانِ	Haber	Merfû'
873.	İnşikâk	19	عَنْ طَبَقٍ ¹⁹⁰⁶	طَبَقًا	Mefûlün bih	Mansûb

3.2.2. Kur'ân-ı Kerîm'de câr-mecrûr cümle sıfat ve tahlili

Konu ile ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de sıfat olarak gelen bazı câr-mecrûr cümle sıfat örnekleri aşağıdaki gibidir.

Örnek 1:

*"Rableri onlara tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdelir."*¹⁹⁰⁷
âyetinde مِنْ harf-i cer ve mecrûru رَحْمَةٍ isminin sıfatıdır.¹⁹⁰⁸

Cümle sıfatın i' râbı:

رَحْمَةٍ câr-mecrûru يُبَشِّرُهُمْ fiil cümlesine müteallık,

مِنْ harf-i cer,

'ha' muttasıl zamir izâfetle mecrûr,

¹⁹⁰⁰ كَذَلِكَ mahzûf mefûlû mutlaka müteallık sıfat, mevsûf takdîren فَعْلًا'dır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 29/201; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/296; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 3/411.

¹⁹⁰¹ Mürselât suresi 31. Ayette yer alan مِنَ اللَّهِ câr-mecrûru mahzûf mefûle müteallık sıfat, mevsûf takdîren شَيْئًا'dır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 29/204.

¹⁹⁰² Burada كَذَلِكَ mahzûf mastara müteallık sıfat, mevsûf takdîren جزاء lafzıdır. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/305.

¹⁹⁰³ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/174.

¹⁹⁰⁴ Ebü'l-Bekâ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/186.

¹⁹⁰⁵ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/194.

¹⁹⁰⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1279.

¹⁹⁰⁷ et-Tevbe 9/21.

¹⁹⁰⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/269.

مِنْهُ cār-mecrûru رَحْمَةٍ kelimesinin takdîren mahzûf sıfatına müteallık şibh-i cümle sıfatıdır.¹⁹⁰⁹

Örnek 2:

مِنْ رِجَالِكُمْ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ “Erkeklerinizden iki şahidi de tanık tutun.”¹⁹¹⁰ âyetinde مِنْ رِجَالِكُمْ cār-mecrûru شَهِيدَيْنِ lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı:

شَهِيدَيْنِ mefûlün bih mansûb, nasb alâmeti ‘yâ’ zira müsennâ,

النون müfret ismin tenvinine ‘ivaz,

مِنْ harf-i cer,

رِجَالِ harf-i cer ile mecrûr ve muzâf,

كَمْ zamiri muzâfun ileyh izâfetle mecrûr,

مِنْ رِجَالِكُمْ cār-mecrûru شَهِيدَيْنِ isminin mahzûf sıfatına müteallık sıfatıdır.¹⁹¹¹

Örnek 3:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ “Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir topluluk için ibretler vardır.”¹⁹¹² âyetinde لِقَوْمٍ şibh-i cümlesi آيَات lafzının sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı şu şekildedir;

لِقَوْمٍ cār-mecrûru cer mahallinde آيَات kelimesinin mahzûf sıfatına müteallık sıfatıdır.¹⁹¹³

Örnek 4:

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ ابْلِغْهُ مَأْمَنَهُ “Ve eğer müşriklerden biri senden korunma isterse, Allah’ın sözünü duymasına fırsat vermek için onu koruma altına al; sonra onu kendi güvenlik bölgesine ulaştır.”¹⁹¹⁴ âyetinde أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ şibh-i cümlesi أَحَدٌ lafzını nitelemiştir.

Cümle sıfatın i‘râbı:

أَحَدٌ fâil damme ile merfû‘,

¹⁹⁰⁹ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 4/269; Dervîş, *İ’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 4/70-71; Şâfi, *el-Cedvel* , 10/306.

¹⁹¹⁰ el-Bakara 2/282.

¹⁹¹¹ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 1/398; Şâfi, *el-Cedvel*, 3/85.

¹⁹¹² el-En’âm 6/99.

¹⁹¹³ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 3/287; Dervîş, *İ’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 3/185; Şâfi, *el-Cedvel* , 7/232.

¹⁹¹⁴ et-Tevbe 6/6.

من harf-i cer,

المُشْرِكِينَ cemî müzekker sâlim, harf-i cer ile mecrûr, cer alâmeti ‘yâ’,

مَنْ الْمُشْرِكِينَ câr-mecrûrdan müteşekkil şibh-i cümle ref‘ mahallinde أَحَدُ lafzının mahzûf sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹¹⁵

Örnek 5:

تَنْزِيلُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ “Bu Kur’ân, rahman ve rahîm olan Allah’ın katından indirilmiştir.”¹⁹¹⁶âyetinde تَنْزِيلُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ câr-mecrûru تَنْزِيلُ kelimesinin sıfatıdır.

Cümle sıfatın i‘râbı:

تَنْزِيلُ mübtedâ zahirî damme ile merfû‘, haberi takdîren كِتَابُ,

من harf-i cer, sükûn üzere mebnî,

الرَّحْمَنِ harf-i cer ile mecrûr,

الرَّحِيمِ isminin sıfatı kesra ile mecrûr,

مَنْ الرَّحْمَنِ câr-mecrûru تَنْزِيلُ kelimesinin mahzûf sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹¹⁸

Örnek 6:

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا “Derken, kullarımızdan birini buldular ki ona katımızdan bir rahmet vermiş ve ona nezdimizden bir ilim öğretmiştik.”¹⁹¹⁹âyetinde عِبْدًا مِنْ عِبَادِنَا şibh-i cümlesi عِبْدًا kelimesinin sıfatıdır.

Şibh-i cümle sıfatın i‘râbı:

عِبْدًا mefûlün bih fetha ile mansûb,

من harf-i cer sükûn üzere mebnî,

عِبَادِ harf-i cer ile mecrûr,

نا muttasıl zamiri izâfetle mahallen mecrûr,

¹⁹¹⁵ Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 4/251; Dervîş, *Î’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 4/60; Şâfi, *el-Cedvel*, 10/285.

¹⁹¹⁶ Fussilet 41/2.

¹⁹¹⁷ Mübtedâ olan تَنْزِيلُ kelimesi burada nekredir. Nekre ile başlamasının gerekçesi مَنْ الرَّحْمَنِ câr-mecrûru ile vasıflanmasından dolayıdır ki böyle kelimeler arap dilinde yarı ma‘rife kabul edilir. Aynı zamanda تَنْزِيلُ lafzının mahzûf mübtedânın haberi olması da câizdir. Mahzûf mübtedâ takdîren هَذَا الْقُرْآنُ terkididir. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 24/285.

¹⁹¹⁸ ez-Zeccâc, *Me‘âni’l-Kur’ân ve i‘râbü’l*, 4/379; B Şâlih, *el-Îrâbü’l- Mufaşşal*, 10/309; Dervîş, *Î’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 8/529; Şâfi, *el-Cedvel*, 24/285.

¹⁹¹⁹ el-Kehf 18/65.

câr-mecrûru عِبْدًا lafzının mahzûf sıfatına müteallık sıfatıdır.¹⁹²⁰

Örnek 7:

رَجُسُ câr-mecrûru مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ “İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerden ibarettir.”¹⁹²¹ âyetinde عَمَلِ الشَّيْطَانِ câr-mecrûru kelimesinin sıfatıdır.

Şibh-i cümle sıfatın i‘râbı:

رَجُسُ haber damme ile merfû‘,

مِنْ harf-i cer sükûn üzere mebnî,

عَمَلِ harf-i cer ile mecrûr, muzâf,

الشَّيْطَانِ izâfetle mecrûr muzâfun ileyh,

رَجُسُ câr-mecrûru مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ kelimesinin sıfatı olup mahallen merfû‘dur.¹⁹²²

3.2.3. Kur’ân-ı Kerîm’de zarf-mecrûr cümle sıfatın kullanımı

Kur’ân-ı Kerîm’de cümle sıfatlar olarak kullanımı en nadir olan zarf-mecrûr cümle sıfatıdır. Araştırmamızda konu ile ilgili olarak tesbit ettiğimiz zarf-mecrûr cümle sıfat ve mevsûfu ilgili âyet ve sûre dahilinde Tablo 3.26 da gösterilmiştir.

Tablo 3.26 Zarf-Mecrûr Şeklinde Gelen Cümle Sıfatlar

Sıra	Sûre	Âyet	Zarf- Mecrûr Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ‘râbı
1.	Bakara	17	حَوْلَهُ ¹⁹²³	مَا	Mefûlün bih	Mahallen Mansûb
2.	Bakara	26	فَوْقَهَا ¹⁹²⁴	مَا	Bedel	Mahallen Mansûb
3.	Bakara	68	بَيْنَ ذَلِكَ ¹⁹²⁵	عَوَانُ	Haber	Merfû‘
4.	Bakara	140	عِنْدَهُ ¹⁹²⁶	شَهَادَةٌ	Mefûlün bih	Mansûb
5.	Bakara	213	بَيْنَهُمْ ¹⁹²⁷	بَعْثًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
6.	Âl-i İmrân	19	بَيْنَهُمْ ¹⁹²⁸	بَعْثًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
7.	Âl-i İmrân	163	عِنْدَ اللَّهِ ¹⁹²⁹	دَرَجَاتٌ	Haber	Merfû‘

¹⁹²⁰ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 6/415; Dervîş, *İ‘râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 5/631; Şâfi, *el-Cedvel*, 15/222.

¹⁹²¹ el-Mâide 5/90.

¹⁹²² ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/458; Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 3/132; Dervîş, *İ‘râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 3/12; Şâfi, *el-Cedvel*, 7/15.

¹⁹²³ Şâfi, *el-Cedvel*, 1/60.

¹⁹²⁴ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/43.

¹⁹²⁵ Dervîş, *İ‘râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 1/121.

¹⁹²⁶ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/123.

¹⁹²⁷ Du‘âs v.dğr; *İ‘râbü’l-Kur’ân*, 1/314.

¹⁹²⁸ Dervîş, *İ‘râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 1/477.

¹⁹²⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/360.

Sıra	Sûre	Âyet	Zarf- Mecrûr Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
8.	Âl-i İmrân	169	عِنْدَ رَبِّهِمْ ¹⁹³⁰	أَحْبَاءُ	Haber	Merfû'
9.	Nisâ	11	فَوْقَ اثْنَتَيْنِ ¹⁹³¹	نِسَاءَ	Kâne'nin Haberi	Mansûb
10.	Nisâ	114	بَيْنَ النَّاسِ ¹⁹³²	إِصْلَاحَ	Mecrûr İsim	Mecrûr
11.	Nisâ	165	بَعْدَ الرُّسُلِ ¹⁹³³	حُجَّةَ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
12.	Mâide	60	عِنْدَ اللَّهِ ¹⁹³⁴	مَثُوبَةً	Temyîz	Mansûb
13.	En'âm	19	بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ¹⁹³⁵	شَهِيدٌ	Haber	Merfû'
14.	En'âm	124	عِنْدَ اللَّهِ ¹⁹³⁶	صَغَارٌ	Fâil	Merfû'
15.	A'râf	44	بَيْنَهُمْ ¹⁹³⁷	مُؤَدِّنٌ	Fâil	Merfû'
16.	A'râf	168	دُونَ ذَلِكَ ¹⁹³⁸	نَاسٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
17.	Tevbe	7	عِنْدَ اللَّهِ	عَهْدٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
18.	Tevbe	7	عِنْدَ رَسُولِهِ ¹⁹³⁹	عَهْدٌ	Kâne'nin İsmi	Merfû'
19.	Tevbe	99	عِنْدَ اللَّهِ ¹⁹⁴⁰	قُرْبَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
20.	Yûnus	2	عِنْدَ رَبِّهِمْ ¹⁹⁴¹	صِدْقٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
21.	Hûd	83	عِنْدَ رَبِّكَ ¹⁹⁴²	مُسَوِّمَةً	Hal	Mansûb
22.	Ra'd	8	عِنْدَهُ ¹⁹⁴³	شَيْءٍ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
23.	Ra'd	43	بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ¹⁹⁴⁴	شَهِيداً	Mefûlün bih	Mansûb
24.	İbrâhîm	37	عِنْدَ بَيْتِكَ ¹⁹⁴⁵	وَإِ	Mecrûr İsim	Mecrûr
25.	Nahl	6	جِبْنَ ثُرَيحُونَ ¹⁹⁴⁶	جَمَالٌ	Mübtedâ muahhar	Merfû'
26.	Nahl	88	فَوْقَ الْعَذَابِ ¹⁹⁴⁷	عَذَاباً	Temyîz	Mansûb
27.	Nahl	92,94	بَيْنَكُمْ ¹⁹⁴⁸	دَخَلاً	Mefûlün bih	Mansûb
28.	İsrâ	96	بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ¹⁹⁴⁹	شَهِيداً	Mefûlün bih	Mansûb
29.	Kehf	93	بَيْنَ السَّدِّينِ ¹⁹⁵⁰	مَكَاناً	Mefûlün bih	Mansûb
30.	Enbiyâ	82	دُونَ ذَلِكَ ¹⁹⁵¹	عَمَلًا	Mefûlün bih	Mansûb

¹⁹³⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 4/371.

¹⁹³¹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/239.

¹⁹³² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/389.

¹⁹³³ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/436.

¹⁹³⁴ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/448; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 1/264.

¹⁹³⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/486.

¹⁹³⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/537.

¹⁹³⁷ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 1/570.

¹⁹³⁸ عَنْكَ zarf-mecrûru ref mahallinde mahzûf mevsûfun (ناس) sıfatıdır. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 4/121.

¹⁹³⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 10/287.

¹⁹⁴⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/656; Şâfi, *el-Cedvel*, 11/20.

¹⁹⁴¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 11/73.

¹⁹⁴² 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/711.

¹⁹⁴³ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/90.

¹⁹⁴⁴ Şâfi, *el-Cedvel*, 13/150.

¹⁹⁴⁵ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/771.

¹⁹⁴⁶ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/790; Şâfi, *el-Cedvel*, 14/284.

¹⁹⁴⁷ عَنْكَ lafzının mefûlün bih olması câizdir. Bk. Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/195; Şâfi, *el-Cedvel*, 14/372.

¹⁹⁴⁸ Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/359; Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/173.

¹⁹⁴⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 6/327.

¹⁹⁵⁰ Burada بَيْنَ السَّدِّينِ zarf cümlesi mahzûf mevsûfa müteallık, mevsûf takdiren مكانا olup şibih cümle bu kelimenin sıfatıdır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 16/249.

¹⁹⁵¹ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'ân*, 2/294.

Sıra	Sûre	Âyet	Zarf- Mecrûr Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
31.	Hac	47	عِنْدَ رَبِّكَ ¹⁹⁵²	يَوْمًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
32.	Furkân	38	بَيْنَ ذَلِكَ ¹⁹⁵³	قُرُونًا	Mefûlün bih	Mansûb
33.	Neml	11	بَعْدَ سُوءٍ ¹⁹⁵⁴	حُسْنًا	Mefûlün bih	Mansûb
34.	Kasas	78	عِنْدِي ¹⁹⁵⁵	عِلْمٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
35.	Ankebût	13	مَعَ أَثْقَالِهِمْ ¹⁹⁵⁶	أَثْقَالًا	Mefûlün bih	Mansûb
36.	Şûrâ	14	بَيْنَهُمْ ¹⁹⁵⁷	بَغْيًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
37.	Câsiye	6	بَعْدَ اللَّهِ ¹⁹⁵⁸	حَدِيثٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr
38.	Câsiye	17	بَيْنَهُمْ ¹⁹⁵⁹	بَغْيًا	Mefûlün li-eclih	Mansûb
39.	Ahkâf	8	بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ¹⁹⁶⁰	شَهِيدًا	Mefûlün bih	Mansûb
40.	Fetih	4	مَعَ إِيْمَانِهِمْ ¹⁹⁶¹	إِيْمَانًا	Mefûlün bih	Mansûb
41.	Fetih	29	بَيْنَهُمْ ¹⁹⁶²	رُحَمَاءُ	Haber	Merfû'
42.	Kâf	23	لَدَيَّ ¹⁹⁶³	مَا	Haber	Merfû' Mahallen
43.	Tûr	47	دُونِ ذَلِكَ ¹⁹⁶⁴	عَذَابًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
44.	Kamer	28	بَيْنَهُمْ ¹⁹⁶⁵	قِسْمَةً	İnne'nin Haberi	Merfû'
45.	Kamer	55	عِنْدَ مَلِكٍ ¹⁹⁶⁶	جَنَاتٍ	Mefûlün bih	Mansûb
46.	Hadîd	20	بَيْنَكُمْ ¹⁹⁶⁷	تَفَاخُرٌ	Mecrûr İsim	Mecrûr
47.	Meâric	31	وَرَاءَ ذَلِكَ ¹⁹⁶⁸	أَمْرًا	Mefûlün bih	Mansûb
48.	Cin	11	دُونِ ذَلِكَ ¹⁹⁶⁹	قَوْمٌ	Mübtedâ	Merfû'
49.	Müzzemmil	13-14	يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ ¹⁹⁷⁰	عَذَابًا	İnne'nin İsmi	Mansûb
50.	Mürselât	15,19,28, 34,37,4 0,45,47, 49	يَوْمَئِذٍ ¹⁹⁷¹	وَيْلٌ	Mübtedâ	Merfû'
51.	Mürselât	50	بَعْدَهُ ¹⁹⁷²	حَدِيثٌ	Muzâfun İleyh	Mecrûr

¹⁹⁵² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 7/328.

¹⁹⁵³ Şâfi, *el-Cedvel*, 19/19.

¹⁹⁵⁴ Du'âs v.dğr; *İ'râbü'l-Kur'an*, 2/401.

¹⁹⁵⁵ Şâfi, *el-Cedvel*, 20/295.

¹⁹⁵⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 7/409; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 9/19.

¹⁹⁵⁷ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/26.

¹⁹⁵⁸ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/8.

¹⁹⁵⁹ Şâfi, *el-Cedvel*, 25/149.

¹⁹⁶⁰ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/352.

¹⁹⁶¹ Şâfi, *el-Cedvel*, 26/243; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/231.

¹⁹⁶² Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/156.

¹⁹⁶³ ما burada nekre-i mevsûfe olup شيء anlamındadır. Bk. ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/386; 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1175; Şâfi, *el-Cedvel*, 26/310.

¹⁹⁶⁴ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 11/266.

¹⁹⁶⁵ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/384.

¹⁹⁶⁶ Burada جَنَاتٍ mevsûfu takdîrendir. Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/391; Veya فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ câr-mecrûru, فِي جَنَاتٍ şibih cümlesinden bedeldir. Bk. 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1196.

¹⁹⁶⁷ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 9/469.

¹⁹⁶⁸ Burada وَرَاءَ mekan zarfı mahzûf mefûle müteallık sıfat, mevsûf takdîren أَمْرًا olup ابْتغَى أَمْرًا كَأَنَّا وَرَاءَ () şibih cümle bu kelimenin sıfatıdır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 29/84; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/215.

¹⁹⁶⁹ Mahzûf mübtedâ burada takdîren يَوْمَ قَوْمٌ lafzı olup يُحَرِّفُونَ fiil cümlesi ref' mahâllinde قَوْمٌ kelimesinin sıfatıdır. Bk. Şâfi, *el-Cedvel*, 29/117; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 12/204.

¹⁹⁷⁰ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1247.

¹⁹⁷¹ 'Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1263; Derviş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 10/334.

¹⁹⁷² Şâfi, *el-Cedvel*, 29/210.

Sıra	Sûre	Âyet	Zarf- Mecnûr Sıfat	Mevsûf		
				Kelime	Öge	İ'rabı
52.	Nebe	40	يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ ¹⁹⁷³	قَرِيبًا	Mefûlün bih	Mansûb
53.	Tekvîr	19-20	عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ ¹⁹⁷⁴	رَسُولٍ	Muzâfun İleyh	Mecnûr
54.	Tîn	5	أَسْفَلَ ¹⁹⁷⁵	مَكَانًا	Mefûlün bih	Mansûb

Tablo 3.26 ya dikkat edildiğinde daha çok mekan zarflarının nekre bir kelimeye sıfat olarak geldiği görülmektedir. Bununla birlikte mekan zarfları muhtelif zamir ve isimlere izafet olurken zaman zarfları fiil cümlesine muzâf olup (يَوْمَ تَرْجُفُ , يَوْمَ يَنْظُرُ) جِئَ تَرْجُفُونَ , يَوْمَ تَرْجُفُ , يَوْمَ يَنْظُرُ) sıfat olarak gelmiştir.

3.2.4. Kur'ân-ı Kerîm'de zarf-mecnûr sıfat ve tahlili

Örnek 1:

“Onlar (Allah'ın rızasını arayanlar) Allah katında derece derecedir. Allah onların yaptıklarını görmektedir.”¹⁹⁷⁶ âyetinde عِنْدَ mekân zarfı دَرَجَاتٍ lafzının sıfatıdır.

Zarf- mecnûr cümle sıfatın i'rabı:

هُمْ munfasıl zamiri sükûn üzere mebnî ref mahallinde mübtedâ,

دَرَجَاتٍ damme ile merfû haber,

عِنْدَ zarfı mekân دَرَجَاتٍ kelimesine müteallık,

الله Lafza-i Celâl muzâfun ileyh kesra ile mecnûr,

عِنْدَ zarf-mecnûrdan oluşan şibh-i cümle دَرَجَاتٍ kelimesinin mahfûz bir sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹⁷⁷

Örnek 2:

“Kārûn, “Bu serveti sahip olduğum bilgi sayesinde elde ettim” diye karşılık verdi.”¹⁹⁷⁸ âyetinde عِنْدِي zarfı كَارُونَ kelimesinin sıfatıdır.

Zarf- mecnûr cümle sıfatın i'rabı:

¹⁹⁷³ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1268.

¹⁹⁷⁴ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1273.

¹⁹⁷⁵ Bu ayette أَسْفَلَ mekân zarfı mahzûf bir mevsûfa müteallık olup mevsûf takdîren مَكَانًا'dır. Bk. ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 2/1294; Şâfi, *el-Cedvel*, 30/360.

¹⁹⁷⁶ Âl-i İmrân 3/163.

¹⁹⁷⁷ ‘Ukberî, *et-Tibyân*, 1/307; Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/182; Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2/93; Şâfi, *el-Cedvel*, 4/359.

¹⁹⁷⁸ el-Kasas 28/78.

عِنْدَ mekân zarfı mansûb olup nasb alâmeti mukadder fetha,

‘yâ’ muttasıl zamir izâfetle cer mahallinde,

عِنْدِي zarf- mecrûru عِلْم isminin mahzûf sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹⁷⁹

Örnek 3:

وَأَنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ “Bilinmeli ki, rabbinin katındaki bir gün sizin saymakta olduklarınızın bin yılı gibidir.”¹⁹⁸⁰ âyetinde عِنْدَ رَبِّكَ şibh-i cümlesi nekre يَوْمًا kelimesinin sıfatı konumundadır.

Zarf- mecrûr cümle sıfatın i‘râbı:

عِنْدَ mekan zarfı ve muzâf,

رَبِّ muzâfun ileyh kesra ile mecrûr,

الكاف muttasıl zamir izâfetle mahallen mecrûr,

عِنْدَ رَبِّكَ zarf-mecrûrdan müteşekkil şibh-i cümle يَوْمًا kelimesinin mahzûf bir sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹⁸¹

Örnek 4:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ “İman edenlerin Allah katında değerli bir yeri bulunduğunu müjdele.”¹⁹⁸² âyetinde عِنْدَ mekan zarfı صِدْقٍ kelimesinin sıfatıdır.

Zarf- mecrûr cümle sıfatın i‘râbı:

عِنْدَ mekan zarfı ve muzâf,

رَبِّ muzâfun ileyh kesra ile mecrûr,

هم gâib zamir izâfetle mahallen mecrûr,

عِنْدَ رَبِّهِم zarf-mecrûrdan müteşekkil şibh-i cümle صِدْقٍ kelimesinin mahzûf bir sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹⁸³

Örnek 5:

¹⁹⁷⁹ Bk. Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 8/449; Dervîş, *İ’râbü’l-Şur’âni’l-Kerîm*, 7/375.

¹⁹⁸⁰ el-Hac 22/47.

¹⁹⁸¹ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 7/328; Şâfi, *el-Cedvel*, 17/126.

¹⁹⁸² Yûnus 10/2.

¹⁹⁸³ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 5/7; Dervîş, *İ’râbü’l-Şur’âni’l-Kerîm*, 4/202; Şâfi, *el-Cedvel*, 11/73.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ *“İmanlarına iman katsınlar diye müminlerin kalplerine huzur ve güven aşılayan da O’dur.”*¹⁹⁸⁴ âyetinde مَعَ إِيمَانِهِمْ şibh-i cümlesi إيماناً kelimesinin sıfatı durumundadır.

Zarf- mecrûr cümle sıfatın i‘râbı:

مَعَ مکان zarfı muzâf mansûb,

إيمان muzâfun ileyh izâfetle mecrûr, cer alâmeti kesra ve aynı zamanda muzâf,

هم gâib zamiri izâfetle cer mahallinde muzâfun ileyh,

مَعَ zarf- mecrûru إيماناً kelimesinin mahzûf bir sıfatına müteallık sıfat olur.¹⁹⁸⁵

Örnek 6:

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ *“Hem kendileri inkâr eden hem de insanların Allah yolundan gitmesini engelleyenler yok mu, bozgunculuk yapmış olmalarından ötürü işte onlara azap üstüne azap vereceğiz.”*¹⁹⁸⁶ âyetinde فَوْقَ الْعَذَابِ şibh-i cümlesi عَذَابًا kelimesini niteler durumdadır.

Zarf- mecrûr cümle sıfatın i‘râbı:

عَذَابًا temyiz, fetha ile mansûb, ikinci mefûl olması da câiz,

فَوْق مکان zarfı fetha ile mansûb ve muzâf,

العذاب muzafun ileyh, kesra ile mecrûr,

فَوْقَ الْعَذَابِ zarf-mecrûrdan oluşan şibh-i cümle عَذَابًا kelimesinin mahzûf bir sıfatına müteallık sıfattır.¹⁹⁸⁷

Örnek 7:

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ *“Müjdeleyen ve uyaran peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra Allah’a karşı tutunacak bir delilleri olmasın.”*¹⁹⁸⁸

Zarf- mecrûr cümle sıfatın i‘râbı:

آيette بَعْدَ zaman zarfı fetha ile mansûb,

¹⁹⁸⁴ el-Fetih 48/4.

¹⁹⁸⁵ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 11/124; Derviş, *İ’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 9/231.

¹⁹⁸⁶ en-Nahl 16/88.

¹⁹⁸⁷ Şâlih, *el-İrâbü’l- Mufaşşal*, 6/195; Şâfi, *el-Cedvel* , 14/372.

¹⁹⁸⁸ en-Nisâ 4/165.

الرُّسُلِ muzâfun ileyh kesra ile mecrûr,

بَعْدَ الرُّسُلِ zarf-mecrûru mahallen merfû' olup حُجَّةٌ lafzının mahzûf sıfatına müteallık sıfatıdır.¹⁹⁸⁹

3.3. Kur'ân-ı Kerîm'de Cümle Sıfat İstatistiği

Kur'ân'da tesbit edilen cümle sıfatların sırasıyla ilgili sûrelerde, cümle sıfat türünün kaç adet geçtiği aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.27 Cümle ve Şibh-i Cümle Sıfatların Kur'ân-ı Kerîm Sûrelerine Dağılımı

Sûre	Şibh-i Cümle Sıfatlar		Fiil Cümlesi Sıfat	İsim Cümlesi Sıfat
	Zarf-Mecrûr	Câr-Mecrûr		
Bakara	5	95	64	16
Âl-i İmrân	3	56	48	11
Nisâ	3	41	27	4
Mâide	1	29	33	-
En'âm	2	30	40	-
A'râf	2	39	34	5
Enfâl	-	10	8	1
Tevbe	3	27	28	4
Yûnus	1	15	11	-
Hûd	1	30	10	-
Yûsuf	-	18	14	1
Ra'd	2	12	8	-
İbrâhîm	1	14	9	4
Hicr	-	15	1	3
Nahl	4	24	25	4
İsra	1	14	6	-
Kehf	1	19	17	3
Meryem	-	5	8	2
Tâhâ	-	24	9	1
Enbiyâ	1	20	8	2
Hac	1	13	-	1
Mü'minûn	-	9	4	5

¹⁹⁸⁹ Şâlih, *el-İrâbü'l- Mufaşşal*, 2/436.

Sûre	Şibh-i Cümle Sıfatlar		Fiil Cümlesi Sıfat	İsim Cümlesi Sıfat
	Zarf-Mecrûr	Câr-Mecrûr		
Nûr	-	15	9	7
Furkân	1	2	7	1
Şuarâ	-	5	1	3
Neml	1	13	14	2
Kasas	1	19	17	2
Ankebût	1	9	4	-
Rûm	-	10	7	1
Lokman	-	5	2	1
Secde	-	4	5	-
Ahzab	-	8	3	-
Sebe'	-	12	5	-
Fâtır	-	6	3	-
Yâsin	-	10	9	-
Sâffât	-	13	2	3
Sâd	-	9	2	2
Zümer	-	10	-	2
Mü'min	-	11	4	4
Fussilet	-	9	7	-
Şûrâ	1	7	5	2
Zuhruf	-	8	7	1
Duhan	-	4	3	-
Câsiye	2	10	4	-
Ahkâf	1	6	7	1
Muhammed	-	9	2	1
Fetih	2	3	8	-
Hucûrat	-	5	-	-
Kâf	1	5	-	2
Zâriyât	-	6	2	-
Tûr	1	4	2	2
Necm	-	4	3	-
Kamer	2	5	5	-
Rahmân	-	4	3	6

Sûre	Şibh-i Cümle Sıfatlar		Fiil Cümlesi Sıfat	İsim Cümlesi Sıfat
	Zarf-Mecrûr	Câr-Mecrûr		
Vakıa	-	13	2	-
Hadîd	1	10	5	4
Mücadele	-	2	4	-
Haşr	-	4	2	-
Mümtebine	-	2	4	-
Saff	-	3	4	1
Cuma	-	4	4	-
Tegâbün	-	1	-	-
Talak	-	-	3	-
Tahrîm	-	4	3	2
Mülk	-	-	1	-
Kalem	-	-	1	-
Hâkka	-	-	-	2
Meâric	1	3	2	-
Cin	1	6	1	-
Müddessir	-	1	3	-
Müzzemmil	-	4	1	-
Kıyâmet	-	1	1	-
İnsân	-	6	10	-
Mürselât	10	5	1	1
Nebe	1	1	1	-
Nâziât	-	1	-	-
Abese	-	3	1	-
Tekvîr	1	1	-	-
İnfitâr	-	-	3	-
Mutaffifîn	-	-	2	2
İnşikâk	-	1	1	-
Ğâşiye	-	-	5	2
Leyl			3	-
Burûc	-	1	1	-
Fecr	-	1	-	-
Tîn	1	-	-	-

Sûre	Şibh-i Cümle Sıfatlar		Fiil Cümlesi Sıfat	İsim Cümlesi Sıfat
	Zarf-Mecrûr	Câr-Mecrûr		
Beyyine	-	1	2	1
Hümeze	-	1	-	-
Fil	-	1	1	-
Mesed	-	1	-	-
TOPLAM	62	891	635	124

Kur'ân'da tesbit edilen cümle ve şibh-i cümle sıfatların bulunduğu âyetler sırasıyla ilgili sûrelerde aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.28 Kur'ân-ı Kerîm Sûrelerinde Bulunan Cümle ve Şibh-i Cümle Sıfatlar

Sıra	Sûreler	Fiil Cümlesi Sıfat	İsim Cümlesi Sıfat	Şibh-i Cümle Sıfatlar	
				Câr-Mecrûr Sıfat	Zarf-Mecrûr Sıfat
1.	Fâtiha	-	-	-	-
2.	Bakara	8, 19, 23, 25, 26, 27,30, 36, 48, 61, 69, 71,76, 78, 79, 80, 90, 93, 95,96, 102, 105, 114, 118, 123, 126, 129, 130, 134, 142, 144, 151, 164, 165, 200, 201, 204, 207, 225, 228, 229, 230, 246, 261, 263, 265, 266, 281, 282	19, 48, 68, 69, 71, 123, 134, 148, 216, 254, 261, 264, 266	2, 5, 19, 22, 23, 36, 49, 59, 61, 75, 83, 85, 89, 90, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 109, 125, 128, 129, 136, 146, 151, 155, 157, 164, 167, 178, 180, 184, 185, 187, 188, 189, 196, 198, 200, 201, 210, 217, 219, 220, 223, 228, 229, 233, 236, 240, 241, 243, 246, 247, 248, 249, 251, 255, 259, 260, 264, 265, 266, 268, 275, 279, 280, 282	17, 26, 68, 140, 213
3.	Âl-i İmrân	13, 15, 39, 49, 75, 78, 86, 92, 96, 104, 110, 113, 114, 117, 118, 133, 136, 144, 146, 151, 154, 157, 164, 165, 169, 183 184, 187, 193, 195, 198, 199	7, 9, 23, 25, 34, 45, 96-97, 117, 133,195	4, 5, 13, 15, 23, 27, 28, 39, 45, 49, 50, 69,72, 79, 84, 93, 96, 100, 103, 108, 112, 118, 121, 122, 124,125, 127, 136, 138, 152, 153, 156, 159, 162, 164,171,174, 176, 178, 183, 184, 188, 190, 195, 198	19, 163, 169

4.	Nisâ	3, 11, 12, 13, 32, 33, 34, 42, 43, 46, 57, 58, 65, 72, 81, 90, 94, 98, 102, 118, 122, 160, 164, 176	57, 90, 92, 157	4, 7, 11, 12, 15, 29, 32, 35, 43, 44, 53, 66, 73, 77, 81, 83, 85, 92, 96, 98, 102, 113, 114, 119, 139, 141, 144, 152, 153, 157, 160, 172, 174, 175	11, 114, 165
5.	Mâide	12, 16, 23, 31, 41, 50, 54, 58, 62, 70, 75, 79, 85, 94, 95, 101, 104, 106, 107, 114, 115, 116, 117, 119		2, 5, 6, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 23, 32, 33, 38, 46, 49, 52, 62, 64, 68, 71, 80, 81, 89, 90, 94	60
6.	En'âm	6, 14, 31, 38, 41, 46, 70, 71, 80, 81, 89, 91, 92, 93, 97, 98, 99, 105, 112, 117, 122, 126, 130, 138, 145, 146, 155, 158		4, 7, 10, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 42, 57, 59, 65, 70, 90, 91, 99, 104, 132, 137, 138, 139, 140, 143, 156, 157	19, 124
7.	A'râf	2, 4, 26, 30, 32, 35, 46, 48, 52, 58, 62, 68, 82, 123, 138, 150, 159, 169, 179, 188, 195, 203	135, 148, 164 168, 179	2, 24, 30, 35, 38, 52, 61, 63, 67, 69, 72, 73, 74, 75, 80, 81, 85, 87, 96, 104, 105, 108, 138, 141, 152, 154, 162, 168, 173, 179, 188, 201, 203	44, 168
8.	Enfâl	25, 26, 42, 44, 53, 60, 65, 68	60	5, 9, 11, 16, 32, 48, 60, 65 68	7, 99
9.	Tevbe	6, 9, 11, 13, 24, 26, 40, 56, 61, 64, 72, 74, 84, 89 100, 101, 102, 103, 108, 114, 120, 127	21, 36, 108, 128	1, 3, 6, 21, 31, 34, 36, 37, 52, 60, 61, 66, 69, 72, 83, 84, 103, 109, 110, 111, 117, 122, 125, 128	
10.	Yûnus	5, 6, 12, 19, 24, 30, 54, 67, 101		2, 4, 6, 19, 20, 21, 27, 45, 57, 61, 67, 68, 83, 85, 92, 104	2
11.	Hûd	1, 10, 29, 38, 39, 48, 110, 116, 120		1, 6, 17, 28, 38, 42, 48, 52, 58, 66, 62, 81, 82, 86, 94, 103, 109, 110, 114, 116, 120	83
12.	Yûsuf	36, 37, 40, 43, 46, 48, 49, 68, 109, 111	37	7, 10, 21, 30, 31, 42, 57, 59, 66, 68, 77, 101, 104, 107, 109, 111	

13.	Ra'd	2, 3, 4, 11, 16, 30		3, 4, 7, 10, 11, 16, 17, 27, 33, 34, 38	8, 43
14.	İbrâhîm	1, 10, 17, 18, 23, 25, 26, 34, 42	24, 26, 31	2, 5, 6, 9, 10, 24, 32, 36, 37, 38, 40, 49, 52	37
15.	Hicr	33	4, 43-44	-	-
16.	Nahl	7, 11, 12, 13, 14, 25, 31, 36, 43, 48, 64, 65, 67, 69, 73, 75, 76, 79, 80, 81, 112	10, 69, 92	10, 14, 19, 26, 28, 29, 33, 41, 47, 65, 74, 75, 77, 87	6, 88, 92, 94
17.	İsrâ	3, 13, 28, 93, 95, 106		5, 12, 28, 51, 60, 69, 70, 79, 82, 87, 91, 93, 97, 111	96
18.	Kehf	5, 13, 29, 32, 43, 45, 65, 73, 77, 79, 90, 93, 110	22	2, 7, 17, 19, 29, 31, 32, 40, 50, 54, 65, 82, 98	93
19.	Meryem	6, 7, 42, 59	7, 74	13, 21, 45, 93	-
20.	Tâhâ	58, 63, 76, 77, 78, 97, 99, 120, 129	88	3, 22, 27, 29, 39, 47, 53, 54, 77, 86, 87, 96, 112, 113, 117, 128, 131, 133, 134	-
21.	Enbiyâ	6, 7, 8, 11, 18, 43, 50, 60	10, 21	2, 5, 21, 29, 34, 46, 47, 48, 58, 69, 80, 84, 91, 94, 104, 106, 107, 111	82
22.	Hac	-	67	5, 18, 19, 21, 23, 25, 28, 33, 36, 47, 53, 55	47
23.	Mü'minûn	20, 24, 38, 62	19, 25, 63, 100, 117	12, 13, 19, 32, 63, 100, 109	-
24.	Nûr	35, 36, 37, 39, 40, 58	29, 35, 40	2, 11, 34, 35, 39, 40, 44, 47, 48, 58, 61	-
25.	Furkân	3, 4, 8, 10	3	2, 20, 31	38
26.	Şuarâ	22	148, 155, 208	5, 84, 168, 171, 187	-
27.	Neml	19, 23, 45, 47, 48, 52, 55, 56, 60, 82, 86	23, 37	2, 15, 39, 40, 44, 52, 66, 70, 75, 77, 82, 83, 86	10, 41
28.	Kasas	3, 4, 12, 15, 20, 23, 24, 34, 41, 46, 48, 58, 59, 71, 72, 81	15, 49	3, 4, 9, 15, 17, 19, 20, 29, 32, 43, 46, 49, 50, 57, 71, 83, 86	78
29.	Ankebût	4, 35, 51, 60	-	10, 18, 24, 28, 44, 49, 50, 51, 68	13
30.	Rûm	20, 21, 23, 24, 28, 37	43	7, 8, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 33, 37	-
31.	Lokmân	10, 33	33	3, 5, 16, 31, 32	-
32.	Secde	3, 5, 7, 24, 27	-	3, 5, 8, 23	-

33.	Ahzâb	9, 23, 50	-	4, 5, 13, 32, 38, 40, 68	-
34.	Sebe'	7, 30, 43, 44	-	3, 5, 9, 13, 15, 16, 19, 20, 22, 46	-
35.	Fâtır	3, 29, 33	-	4, 33, 39, 40, 44	-
36.	Yâsîn	6, 20, 23, 33, 35, 37, 49, 52, 57	-	28, 33, 34, 37, 38, 41, 44, 46, 58	-
37.	Sâffât	45, 64	47, 49, 65	45, 51, 63, 78, 79, 93, 100, 108,119,129, 144, 146, 168	-
38.	Sâd	6, 22	15, 68	4, 11, 24, 26, 35, 58, 59, 69, 71	-
39.	Zümer	-	20, 29	6, 16, 21, 22, 27, 32, 41, 42, 49	-
40.	Mü'min	27, 28, 35, 56	3, 56, 78	20, 21, 34, 43, 47, 49, 54, 61, 78, 80, 82	-
41.	Fussilet	3, 6, 25, 42, 45, 50	-	2, 3, 10, 22, 24, 32, 45, 50, 54	-
42.	Şûrâ	14, 21, 46, 51, 52	47	7, 14, 33, 44, 52	14
43.	Zuhruf	33, 34, 45, 59, 60, 73, 88	48	21, 31, 33, 53, 56, 59, 60, 71	-
44.	Duhân	4, 11, 27	-	5, 6, 46, 53	-
45.	Câsiye	4, 5, 7, 13, 21	-	3, 4,5, 11, 13, 17, 18, 20	6, 17
46.	Ahkâf	5, 15, 18, 23, 25, 26, 29	24	4, 9, 10, 19, 29, 35	8
47.	Muhammed	12, 15	13	12, 14, 15	-
48.	Fetih	5,17, 19, 20, 21, 25, 29	-	20, 27, 29	4, 29
49.	Hucurât	-	-	5, 7, 8, 9, 12	-
50.	Kâf	-	21, 36	2, 8, 11, 15, 37	23
51.	Zâriyât	9, 42	-	17, 19, 20, 33, 36, 37	-
52.	Tûr	30, 38	8, 23	3, 22, 24, 44	47
53.	Necm	4, 5, 23	-	18, 26, 32, 56	-
54.	Kamer	12, 14, 20, 49, 52	-	24, 27, 43, 50	28, 55
55.	Rahmân	50, 56, 74	46-50, 52, 54 56-58, 62-66, 70	14, 15, 35, 37	-
56.	Vakıa	19, 79	-	13, 14, 18, 20, 23, 39, 40, 43, 52, 73, 78, 80, 93	-
57.	Hadîd	12, 20, 21, 27, 28	13, 21	1, 16, 20, 21, 22, 25, 26,27, 28, 29	20
58.	Mücâdele	3, 14, 22	-	2, 22	-

59.	Haşr	13, 14	-	8, 9, 10, 13	-
60.	Mümtebine	1, 12, 13	-	4, 11	-
61.	Saf	6, 10, 12, 13	6	12, 13, 14	-
62.	Cuma	2, 5	-	2, 3, 6	-
63.	Münâfikûn	-	-	-	-
64.	Tegâbün	-	-	14	-
65.	Talâk	8, 11	-	-	-
66.	Tahrîm	6, 8	6	10, 11	-
67.	Mülk	20	-	-	-
68.	Kalem	37	-	-	-
69.	Hâkka	-	23, 32	-	-
70.	Meâric	4, 11	-	2, 25, 38	31
71.	Nûh	-	-	-	-
72.	Cin	2	-	1, 6, 7, 9, 23	11
73.	Müzzemmil	17, 20	-	15	14
74.	Müddessir	51	-	10, 31, 52	-
75.	Kıyâmet	37	-	37	-
76.	İnsân	1, 5, 6, 7, 13, 15, 16, 17, 18, 19	-	1, 5, 15, 16, 18, 21	-
77.	Mürselât	31	33	18, 31, 32, 42, 44	15,19,28, 34,37,40, 45,47,49, 50
78.	Nebe	24	-	22	40
79.	Nâziât	-	-	26	-
80.	Abese	37	-	15, 37	-
81.	Tekvîr	-	-	27	20
82.	İnfîtâr	8, 12, 15	-	-	-
83.	Mutaffifîn	21, 28	26, 27	-	-
84.	İnşikâk	17	-	19	-
85.	Burûc	11	-	22	-
86.	Târık	-	-	-	-
87.	A'lâ	-	-	-	-
88.	Gâşiye	4, 5, 7, 11	12, 13	-	-
89.	Fecr	-	-	5	-
90.	Beled	-	-	-	-
91.	Şems	-	-	-	-
92.	Leyl	14, 15, 19	-	-	-
93.	Duhâ	-	-	-	-

94.	İnşirâh	-	-	-	-
95.	Tîn	-	-	-	5
96.	Alak	-	-	-	-
97.	Kadr	-	-	-	-
98.	Beyyine	2, 8	3	2	-
99.	Zilzâl	-	-	-	-
100.	Âdiyât	-	-	-	-
101.	Kâria	-	-	-	-
102.	Tekâsür	-	-	-	-
103.	Asr	-	-	-	-
104.	Hümeze	-	-	9	-
105.	Fîl	4	-	4	-
106.	Kureyş	-	-	-	-
107.	Maûn	-	-	-	-
108.	Kevser	-	-	-	-
109.	Kâfirûn	-	-	-	-
110.	Nasr	-	-	-	-
111.	Tebbet	-	-	5	-
112.	İhlâs	-	-	-	-
113.	Felak	-	-	-	-
114.	Nâs	-	-	-	-

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Arap dilinde cümlelerin sıfat olabilmesinin üç şartı vardır; Cümlenin haberî bir cümle olması, cümlede mevsûfa dönen bir zamir bulunması ve mevsûfun nekre olması. Şibih cümle ise, sıfat olduğunda cümle sıfatın şartları yanında kasdedilen mânayı tam ifade etme özelliğine sahip olmalıdır. Ayrıca zarf-ı lağv, müteallakı cümlede görülürken ve sıfat olarak gelmezken, zarf-ı müstekar ise müteallakı umûmî fiil veya fiil gibi amel eden kelimeler olup cümlede bazen sıfat olurlar. Arap dilinde nekreden sonra gelen cümleler sıfat, ma'rife kelimelerden sonra gelen cümleler ise hâl olur. Nekre-i mahdadan sonra gelen haber bildiren cümleler sıfat olurken nekre-i gayrı mahda ve ma'rife gayrı mahdadan sonra gelen cümleler, birini diğerine tercih edecek bir engel yok ise hem sıfat hem de hal olarak yorumlanabilirler.

Kur'ân-ı Kerîm'de mevcut cümle sıfatların, cümle içinde fonksiyonu açısından değerlendirildiğinde mevsûfu tahsis etmek ve bazende medih ve sena veya zem/yerme maksadı ile geldiği görülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de mevcut cümle sıfatlara gramer açısından bakıldığında hemen hemen tüm âyetlerde mevsûfla irtibatlı râbıt zamir ihtiva ettiği, mevsûfun nekre bir lafız olduğu görülmektedir. Ancak bazı cümle sıfatlarda râbıt zamir bulunmayıp takdîren getirilmiştir. Mesela, Şûrâ sûresi 47. âyette isim cümlesi sıfattaki mevsûfa dönen râbıt takdîren 'hû' zamiridir. Bakara sûresi 48. âyette sıfat olan *يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا* âyetinde harf-i cer ve mecrûru ile râbıt zamiri mahzûf olup *فيه* câr-mecrûru takdîr edilmiştir. Buna ilaveten tesbit edilen iki isim cümlesi sıfattaki râbıt zamir bulunmayıp sıfat olan isim cümlesini mevsûfa bağlayan râbıt *الْ* harfidir. Bu duruma örnek Nûr sûresi 35. âyetinde yer alan *الرُّجَاةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ* ve *الْمِصْبَاحُ فِي رُجَاةٍ* isim cümlesi sıfattaki mevsûfa dönen bir zamir bulunmamaktadır. Bu âyetlerde sıfatı sahibine bağlayan zamir *الْ* harfî olmaktadır. Buna ilaveten cümle sıfatlar, Kur'ân-ı Kerîm'de iki yer dışında tüm âyetlerde nekre bir mevsûfa sıfat olarak gelmiştir. Bu iki durum *الْ* ile ma'rife olan kelimeler olup şunlardır; Yâsin sûresi 37. âyette *الْبَلُّ* ve Nisâ sûresi 98. âyette *الْمُسْتَضْعِفِينَ* lafızlarıdır. Söz konusu âyetlerde mevsûf, cins ifade eden *الْ* ile ma'rife olan kelimelerdir. Ayrıca cümle sıfatın şartlarından biri olan mevsûfun nekre bir lafız olması durumuna istisna olarak Mü'min sûresi 3. âyette ma'rife olan *الله* lafza-i celâline, *لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ* isim cümlesinin sıfat kılınması câiz görülmüştür. Ayrıca cümleler bazen Arap dilinde 'nekre-i mevsûfe' olarak ifade edilen ve nekre kabul edilen *من* ve *ما* kelimelerine sıfat olurlar. Kur'ân-ı Kerîm'de nekre-i mevsûfeye sıfat olarak gelen

cümleler mevcut olmakla birlikte gerek müfessirler gerekse i'rab çalışmaları yapan dil bilginleri arasında من ve ما lafızlarının geçtiği âyetlerde görüş farklılıkları bulunmaktadır. Zira bazı müfessir ve dil âlimleri من ve ما'yı ismi mevsûl olarak alırken bazıları nekre-i mevsûfe, bir kısmı da ismi mevsûl, nekre-i mevsûfe ve mastariyye olarak hepsini zikreder. Bu sebeple nekre-i mevsûfe ile ismi mevsûl ve mastariyye arasında mukayeseli bir araştırma yapılması bu ilmi anlama çabasına katkı sağlama açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kimi dil bilginleri şibh-i cümlelerin müteallakının fiil olmasını uygun görürken kimileri de fiil gibi amel eden kelimelerin harf-i cerlerin müteallakı olmaya daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte şibh-i cümle şeklinde gelen yapıların nekre bir isme sıfat yapılırken müteallakın fiil veya fiil gibi amel eden kelimeler olması mümkündür. Nitekim Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin i'rabını ele alan ilgili klasik ve modern eserlerde şibh-i cümle sıfatların taalluk ettikleri kelimelerin fiil veya şibh-i fiil olarak bir ayrıma tabi tutulmaksızın mahzûf bir kelimeye müteallık sıfat olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Sıfat ve mevsûf arasını ayıran fâsılalar şunlardır; fâil, mübtedâ, haber, mefûl, sıfatın veya mevsûfun mâmûlû, istisnâ ve îtirâziyye cümlesidir. Bu durum bize cümle sıfatların bazen direkt nekre bir isimden hemen sonra gelemeyebileceğini, araya bu gibi fasılalar girebileceğini gösterir.

Kur'ân-ı Kerîm'de isim cümlesi şeklinde gelen sıfat ve mevsûfun hazfîne rastlanılmamıştır. Buna mukabil fiil cümle sıfatın bulunduğu âyetlerde mevsûfun açıkça zikredildiği ancak bazen takdîren getirildiği ortaya çıkmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de mevsûfun hazfî, cümle sıfatın daha ziyade şibh-i cümle olduğu durumlarda kendini göstermiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de sıfat olarak gelen cümleler bir hayli çoktur. Bunlardan şibh-i cümle şeklinde gelen sıfatlar Kur'ân-ı Kerîm'de diğer cümle sıfatlara nazaran fazladır. Fiil cümlesi şeklinde gelen sıfatlar isim cümlesi sıfatlara nazaran daha çoktur. Nitekim bu durum fiil cümlesi şeklinde gelen sıfatların müştak olarak tevil edilmeye elverişli bir fiil bulundurması sebebiyledir. Aynı zamanda Arap dilinde cümlelerin manaya delaleti bağlamından bakıldığında mevsûfun hudûs ve teceddüd anlamı taşıyan fiil cümlesi sıfat ve taalluk ettiği fiil ile manayı tamamlayan şibh-i cümle sıfat ile vasıflanmasının daha münasip olduğu izlenimini vermektedir.

Arap dilinde müfret ve cümle şeklinde gelen sıfatlar, kelâmın önemli bir unsuru olup cümlede esas olan manayı tamamlamaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu kastedilen mananın cümle sıfatlar olmadan tamamlanamayacağı hakikatine işaret eden birçok âyet bulunmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de cümle sıfatların bir hayli mevcut olması da kelâmda cümle sıfatların önemli bir öge olduğuna işarettir. Bu sebeple araştırmada cümle sıfatların tahlili ve i' râbı, nahiv açısından değerlendirilmesi bu ilmi anlama çabasına katkı sunması açısından ve aynı zamanda Kur'ân âyetlerinin anlaşılması bağlamında önemli bir yere sahiptir.

Cümle sıfatlar konusunu sistematik bir şekilde inceleyen, Arap dilinde ve Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımlarını ele alan bu araştırmanın, cümle sıfatın alakalı olduğu meselelerde mevcut farklılıkların ve müşterekliğin tesbiti ve tahlili neticesinde, kelâma kattığı farklı manaların anlaşılması bakımından cümlenin doğru yorumlanmasına, çeviri ve dilbilim çalışmalarına katkı vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdullah, Abdulhalim. “Müberra'de Göre Cümlelerin İrabı: İrabda Mahalli Olan Cümleler Örneği”. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 121-143. <https://orcid.org/0000-0002-5298-9741>
- Berakât, İbrâhîm İbrâhîm. *en-Nahvü'l-Arabî*. 5 Cilt. Kahire: Darü'n- Neşri'l-Câmiât, 1. Basım, 1428/2007.
- Beyzâvî. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. thk. Muhammed b. Abdurrahman. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1418.
- Bulut, Ali. *Belâgat-i Müyessera*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2015.
- Çörtü, Mustafa Meral. *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: İFAV Yayınları, 19. Basım. 2016.
- Ebussuûd Efendi. *İrşâdü'l-Akli's-Selim ilâ Mezaya'l-Kitabi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâr'ü İhyâi't-Türâs, ts.
- Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*. thk. Ali Abdü'l-Bârî Atıyye. 16 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1. Basım, 1415/1994.
- Cârim, Ali. İbrâhîm, Mustafa Emîn. *el-Belâgatü'l-vâziha*. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2020.
- Cârim, Ali. İbrâhîm, Mustafa Emîn. *en-Nahvü'l-vâziha*. 3 Cilt. Mısır: Dârü'l-Meârif, 1964.
- Cevherî, İsmâîl b. Hammâd. *eş-Şihâh fi'l-luğa*. 4 Cilt. Kahire: Dâr'ül Meârif, 1956.
- Cürcânî, 'Ebû Bekr 'Abdülkâhir. *Kitâbü'l-Mükteşid fi şerhi'l-'İdâh*. thk. Kâzım Baħr Mercân. 'Irâk: Dâru'r-Reşid li'n-neşr, 1982.
- Cürcânî, 'Ebû Bekr 'Abdülkâhir. *el-Miftâh fi's-Sarf*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1. Basım, 1407/1987.
- Cürcânî, 'Ebû Bekr 'Abdülkâhir. *Delaâilu'l-İ'câz*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Kahire: Matba'atu'l-Medenî, 3. Basım, 1413/1992.
- Dervîş, Muhyiddin. *İ'râbü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. 10 Cilt. Humus: Dâr'ül-İrşâd, 4. Basım, 1415/1995.
- Du'âs, Aħmed 'Ubeyd - Ĥamîdân, Aħmed Muħammed - el-Kâsım, İsmâ'îl Maħmûd. *İ'râbi'l-Kur'ân*. 3 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Münîr, 1. Basım, 1425/2000.
- DİA, Diyanet İslam Ansiklopedisi. “İ'râbü'l-Kur'ân”. Erişim 24 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/irabul-kuran>
- DİA, Diyanet İslam Ansiklopedisi. “İştikak”. Erişim 24 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/istikak>
- Efġânî, Saîd. *el-Mûcez fi kavâ'idî'l-luġati'l-'Arabiyye ve şevâhidihâ*. Beyrut: Dâr'ül-Fıkr, 1424/2003.
- Ekinci, Kutbettin. *Kur'ân'da Ĥazf*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Enbârî, Ebu'l-Berekât Abdurrahman b. Muhammed. *el-İnsâf fi mesâili'l-hilaf beyne'n-nahviyyine'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*. 2 Cilt. byy.: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1. Basım, 1424/2003.
- Endelüsî, Ebû Hayyân. *el-Baħrû'l-muħîṭ*. thk. Sıdkî Muhammed Cemîl. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1420/2000.
- Endelüsî, Ebû Hayyân. *İrtişâfü'd-ďarab min lisâni'l-'Arab*. thk. Receb Osman Muhammed. 5 Cilt. Kahire: Mektebetü Hancı, 1. Basım, 1418/1998.

- Esterâbâdî, Muḥammed b. el-Ḥasan. *Şerhu'r-Raḍî li-Kâfiyeti'bnî Ḥâcib*. 2 Cilt. thk. Yahya Beşir el-Mısrî. Riyad: Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1. Basım, 1417/1996.
- Ezherî, Halid b. Abdullah. *Şerhu't-Taşrîḥ 'ale't-Tavzîḥ*. 2 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1421/2000.
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Mehdî Mahzûmî ve İbrâhim es-Sâmerrâî. 8 Cilt. Bağdat: Dâru Mektebeti'l-Hilal, 1980-1985; Beyrut 1408/1988.
- Fıncı, Doğan. *Arap Dilinde Sıfat-ı Müşebbehe*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2019.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 13 Ekim 2022. <https://sozluk.gov.tr>
- Güneş, Kadir. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları, 2011.
- Ġalâyînî, Mustafâ. *Câmi'u'd-dürûsi'l-'Arabiyye*, 3 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-'Asriyye, 28. Basım, 1414/1993.
- Ḥasan, 'Abbâs. en-Naḥvu'l-vâfî. 4 Cilt. Mısır: Darü'l-Meârif, 15. Basım, 1974.
- Ḥassân, Temmâm. *el-Luġatü'l-'Arabiyye ma'nâhâ ve mebnâhâ*. Byy.: 'Âlemü'l-Kütüb, 5. Basım, 1427/2006.
- Hârûn, Abdüsselâm Muhammed. *el-Esâlibü'l-inşâ'iyye fi'n-naḥvi'l-'Arabî*. Kahire: Mektebetü'l Hancı, 5. Basım, 2001.
- Hâşimî, 'Ahmed. *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye li'l-luġati'l-'Arabiyye*. thk. Muhammed Ahmed Kasım. Beyrut: el-Mektebetü'l- Asriyye, 1430/2009.
- Hâşimî, 'Ahmed. *Cevâhirü'l-belâġa*. Beyrut: el-Mektebetü'l- Asriyye, 1431/2010.
- Hemedânî, Ebû Yûsuf Müntecebüddîn. *el-Ferîd fî İ'râbi'l-Kur'âni'l-mecîd*. thk. Mumammed Nizameddîn el-Fetîh. Medine: Dâru'z-Zemân, 1. Basım, 1427/2006.
- Irmak, Mustafa. *Haber ve İnşa-Klasik Dilbiliminde Bildirim ve Talep İfadeleri*. İSAM Yayınları, İstanbul, 1. Basım, 2017.
- Işık, Cemal. *Arapça Sıfat Tamlamalarının Türkçe İle Karşılaştırılması*. Ekev Akademi Dergisi, Sayı: 64, 2015.
- İbn 'Akîl. Ebû 'Abdullah Cemâlüddîn. *Şerhu İbn 'Akîl 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*. nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. 4 Cilt. Kahire: Dâr'üt-Türâs, 20. Basım, 1980.
- İbn 'Akîl. Ebû 'Abdullah Cemâlüddîn . *el-Müsâ'id 'alâ Teshîli'l-fevâ'id*. thk. Muhammed Kâmil Berekât. 4 Cilt. Dimaşk: Dâr'ül-Fikr, 1. Basım, 1400-1405/1980-1985.
- İbn 'Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Taḥrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru't-Tunusiyye, 1984.
- İbn Ḥâcib, Ebû 'Amr Cemâlüddîn Osmân. *el-Kâfiye fî 'ilmi'n- Naḥv*. Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 1. Basım, 2010.
- İbn Hişâm, Cemâlüddîn 'Ebî Muhammed b. Yûsuf. *Katru'n-Nedâ ve Bellu's-Sadâ*. thk. M. Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 1995.
- İbn Hişâm, Cemâlüddîn 'Ebî Muhammed b. Yûsuf. *Evḍaḥu'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*. thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâî. 4 Cilt. Darül Fikr, 2010.
- İbn Hişâm, Cemâlüddîn 'Ebî Muhammed b. Yûsuf. *Muġni'l-Lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb*. thk. Mazin el-Mübarek-Muhammed Ali Hamdullah. Dimeşk: Darü'l-Fikr, 6. Basım, 1985.
- İbn Hişâm, Cemâlüddîn 'Ebî Muhammed b. Yûsuf. *Şerhu Şüzûri'z-zeheb*. thk. Abdülganî ed-Dakr. Dimaşk: eş-Şeriketi'l-Müttehîde, 1982.
- İbn Mâlik, Ebû 'Abdillah Muhammed Cemâlüddîn b. 'Abdullah. *Şerhu'l-Kâfiyeti's-Şâfiye*. thk. Abdul Men'am Ahmed Harîrî. 3 Cilt. Mekketü'l- Mükerreme: Camiatü Ümmü'l-Kura, 1. Basım, 1982.
- İbn Mâlik, Ebû 'Abdillah Muhammed Cemâlüddîn b. 'Abdullah. *el-Elfiyyetü İbn Mâlik*. Kahire: Dâru't-Teâvun, 1431/2010.

- İbn Mâlik, Ebû 'Abdillâh Muḥammed Cemâlüddîn b. 'Abdullah. *Şerḥu't-Teshîl*. nşr. Abdurrahman es-Seyyid - Muhammed el-Mahtûn. 4 Cilt. Kahire, 1. Basım, 1410/1990.
- İbn Manzûr, 'Ebû'l-Faḍl Cemâlüddîn Muḥammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrût: Dâru Şâdr, 3. Basım, 1414/1989.
- İbn 'Uşfûr, Ebû'l-Hasen el-İşbîlî. *el-Muḥarrib fi'n-nahv*. nşr. Aḥmed Abdüsettar el-Cevârî – Abdullah el-Cübûrî. 3 Cilt. Bağdad: Matbaatu'l-Ânî, 1. Basım, 1391/1971.
- İbn Ya'îş, 'Ebû'l-Bekâ Muvaffaḥuddîn Ya'îş b. 'Alî. *Şerḥu'l-Mufaşşal*. 6 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dar'ül-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- Ḳabâve, Faḥruddîn. *İ'râbü'l-cümel ve eşbâhu'l-cümel*. Haleb: Dâru'l-ḳalemi'l-'Arabî, 1409/1989.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâlî. çev. Hayrettin Karaman – Mustafa Çağrıçı – İbrahim Kâfi Dönmez – Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Kur'ân Yolu Tefsiri*. Erişim 13 Kasım 2022. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Maksudoğlu, Mehmet. *Arapça Dilbilgisi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 14. Basım, 2009.
- Ma'ânî, Ma'ânî li-küllî resmin ma'nen. 'Nekre'. Erişim: 27 Aralık 2023. <https://www.almaany.com>.
- Mekkî, Ebû Tâlib. *Müşkilü İ'râbi'l-Ḳur'ân*. thk. Hâtim Sâlih ed-Dâmin. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2. Basım, 1405/1985.
- Mekkûdî, Ebû Zeyd. *Şerḥu Elfıyyeti İbn Mâlik*. thk. Abdulhamid Hendavi. 1 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1425/2005.
- Mısrî, Muhammed Muhyiddîn b. Abdilhamîd. *et-Tuḥfetü's-seniyye bi-şerhi'l-Muḳaddimeti'l-Âcurrûmiyye*. 1 Cilt. Katar: İdaretü'ş-şuûnü'l-İslâmiyye, 1428/2007.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça –Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Nehḥâs, Ebû Ca'fer. *İ'râbü'l-Ḳur'ân*. 5 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dâr'ül-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- Özdoğan, M. Akif. "Arapçada Şibh Cümle ve Fonksiyonları". *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2007), 97-122.
- Özdoğan, M. Akif. "Arapçada İsm-i Fâil ve İşlevleri". *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/10 (2007). 55-90.
- Râciḥî, 'Abduḥ. *et-Taṭbîḳu'n-nahvî*. 1 Cilt. Beyrut: Darü'n-Nahdati'l-Arabiyye, 2. Basım, 1972.
- Râzî, Muhammed b. Ebû Bekir. *Muḥtârü's-Sihâh*. thk. Yusuf Muhammed. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 5. Basım, 1420/1999.
- Rummânî, Ebû'l-Hasen. *Me'âni'l-hurûf*. 1431.
- Şabbân. *Hâşiyetü'ş-Şabbân*. 3 Cilt. Beyrut: Dâr'ül-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417/1997.
- Şâfî, Muhammed Abdurrahîm. *el-Cedvel fi İ'râbi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*. 31 Cilt. Dimeşk: Dâr'u'r-Raşîd, 4. Basım, 1418.
- Şâlih, Behcet Abdülvâhid. *el-İ'râbü'l-mufaşşal li-Kitâbillahi'l-mürettel*. 12 Cilt. Ammân: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 1418/1993.
- Sâmarrâî, Fâḍıl Şâlih. *el-Cümletü'l-'Arabiyye te'lîfuhâ ve 'aḳsâmuhâ*. Ummân: Dâru'l-fikr, 2. Basım, 1427/2007.
- Sâmarrâî, Fâḍıl Şâlih. *Me'âni'n-nahv*. 4 Cilt. Ürdün: Dârü'l-Fikr, 1. Basım, 1420/2000.
- Sevinç, Resul. *Arapçanın Temel Gramer Kuralları*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Sîbeveyhi, Ebû Bişr 'Amr b. 'Usmân b. Ḳanber. *el-Kitab*. thk. Abdüsselâm Muḥammed Harûn. 4 Cilt. Ḳâhire: Mektebetü'l-hancî, 3. Basım, 1407/1988.

- Suyûtî. Celâluddîn ‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Hem ‘u’l-Havâmi’ fî Şerhi Cem‘il-Cevâmi’*. thk. Abdülhamîd Hindâvî. 3 Cilt. Mısır: el-Mektebetü’t-Tevfikîyye, 1431/2010.
- Şâtıbî, İbrâhîm b. Mûsâ. *el-Makâşidü’s-şâfiye fî şerhi’l-Hulâşati’l-kâfiye*. 10 Cilt. Mekke: Câmiatü Ümmü’l-Kur’a, 1. Basım, 1428/2007.
- Şebûl, Kâsım Muhammed Selâme. *Üslûb’ün-Na‘t fî’l- Kur’ân’il-Kerîm*. Ürdün: ‘Alemü’l-Kütübü’l- Hâdîs, 1. Basım, 1431/2010.
- Şimşek, Mehmet Ali. *Arap Dilinde Kelime Grupları ve Cümle*. Sivas: Vizyon Yayıncılık, 1. Basım, 2006.
- Talu, Mehmet. Nahiv İlmi. Kayseri: Tereke Yayınevi, 1987.
- Topaloğlu, Bekir - Karaman, Hayrettin. *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*. İstanbul: Elit Ofset, 1980.
- Ukberî, Ebü’l-Bekâ. *et-Tibyân fî İ‘râbi’l-Kur’ân*. thk. Ali Muhammed el-Becavî. nşr. İsa el-Babî el-Halebî. 2 Cilt. 1431/2009.
- Ukberî, Ebü’l-Bekâ. *el-Lübâb fî ‘ileli’l-binâ’i ve’l-İ‘râb*. nşr. Abdülilâh Nebhân. 2 Cilt. Dımaşk: Dâr’ül-Fikr, 1. Basım, 1416/1995.
- Ulugöl, Fatih. “Arap Dili Gramerinde Şibh-i Cümle ve Taalluk”. *bilimname* XXXVII/1 (2019), 477-508. doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.488644>
- Uzunoğlu, M. Vecih. “Arap Dilinde Kâne Fiili ve Kur’ân’da Kullanımı”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2015), 83-130.
- Üşmûnî, Ebü’l-Hasen Nûreddin Ali b. Muhammed. *Şerhü’l-Üşmûnî ‘ala Elfiyeti İbn Malik*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr’ül-Kütübü’l- İlmiyye, 1. Basım, 1419/1998.
- Zafer, Cemîl Ahmed. *en-Nahvü’l-Kur’ânî*. Mekke, 2. Basım, 1998.
- Zeccâc, Ebü İshak. *Me‘âni’l-Kur’ân ve İ‘râbüh*. nşr. Abdülcelîl Abduh Şelebî. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1. Basım, 1408/1988.
- Zemaşşerî, ‘Ebü’l-Kâsım Maḥmûd b. ‘Ömer b. ‘Aḥmed. *el-Mufasssal fî şinâ‘ati’l-İ‘râb*, thk. Ali Ebû Mülhim. Beyrut: Mektebetü’l-Hilâl, 1 Basım, 1993.
- Zemaşşerî, ‘Ebü’l-Kâsım Maḥmûd b. ‘Ömer b. ‘Aḥmed. *el-Keşşâf ‘an ḥakā‘iki ḡavâmiẓi’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-ekāvil fî vücûhi’t-te’vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr’ül-Kitâb’ül-‘Arabî, 3. Basım, 1407/1987.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Burak İLGEN
Yabancı Dili : Arapça, İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Ladik İmam Hatip Lisesi, 2008
Lisans : Uludağ Üniversitesi, 2012
Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi, 2023

Mesleki Deneyim

İş Yeri : İmam Hatip Ortaokulu, MEB, 2012-

Yayın Listesi :